This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

ANNEX

ANNEX

(Murr)
*HS

CHRISTOPHORI THEOPHILI DE MVRR

MEMORABILIA BIBLIOTHECARVM PVBLICARVM NORIMBERGENSIVM ET VNIVERSITATIS ALTDORFINAE.

PARS I.

CVM VIII TABVLIS AENEIS.

NORIMBERGAE,
SVMTIBVS IOHANNIS HOESCHII.
M. DCC. LXXXVI.

ASTOR LIBRARY

ANNEX

ANNEX

(Murr)
*HS

Bibliotheca iſta primaria Reipublicae Norimbergenſis, e libris ex Coenobiis translatis orta, primum in Auditorio Aegidiano, deinde A. 1538 curantibus Hieronymo Paumgartnero, et Eraſmo Ebnero, Senatus ornamentis, in Monaſterio Praedicatorum loco ualde idoneo quidem, ſed anguſtiore, locata fuit. Accedebant A. 1592 libri Volcheri Coiteri, atque Georgii Palmae, Medicinae Doctorum, A. 1616 libri Iohannis Schelhammeri Henricique Fabricii, et A. 1620 plurimi Gabrielis Moerderi, et Bernardi Praetorii libri, iuſſu Senatus emti. Collocabantur hi theſauri litterarii in ſuperiore monaſterii Ambulacro, ita ut iam ab A. 1630 praeſentem retinuerit faciem, magna in primis Iohannis Sauberti induſtria. Multi poſtea fuere egregii uiri Antiſtites Sebaldini in adornanda iſta bibliotheca, inter quos Iohannem Michaelem Dilherrum, *) qui largitione 1000 florenorum bibliothecae acceſſiones adiuuit, Ioh. Iac. Saubertum, Ioh. Wülferum, Adamum Rudolphum Solgerum, duosque praeclaros Moerlios, Guſtauum Philippum atque Iohannem Sigismundum, nominaſſe ſufficiat.

Ioh. Sauberti Hiſtoria Bibliothecae Reip. Noribergenſis, duabus oratiunculis illuſtrata. Acceſſit catalogus librorum, proximis ab inuentione Typographiae annis usque ad A. C. 1500 editorum. Noribergae, 1643. 12. c. fig.

*) Viro huic immortali, qui animum caelo intulerat, ante quam animam inferret, quoties Chriſtophorus Arnoldus uel manu ſcriptos, uel in ultimis mundi plagis impreſſos libros daret, ut ſuae bibliothecae insereret, accepit cum gratia, et in publicam iſtam Bibliothecam locauit.

(Murr)
*HS

Eſt ſtudio uigili glomeratus certe duorum
Vnius impenſis: tribuit nam cuncta Ioannes
Seyler ad illius quae commoda cenſuit uſus.
Alter Ioannes Schöner multa catus arte
In Spiram hanc molem compegit arte rotundam,
Et ſuper impreſſis ſignauit ubique figuris,
Quando ſalutiferi partus numerauimus annos
Mille et quingentos et quatuor addita luſtra.

1520.

Globus terreſtris et caeleſtis, Blaeuorum.

In ſecundo Ambulacro duplici.

S. Biblia, Libri Saec. XV impreſſi, Hiſt. nat. Codices manu exarati, Libri hiſtorici. Repoſitorium Imhofianum.

Tabula Phonaſcorum A. 1522 picta.

Imagines Caroli VI, Ioſephi I, egregii anatomici Coiteri, *) Palmae, Theophraſti Paracelſi, Lutheri, Donelli, Philippi Zaſii, et aliorum.

Truncus tiliae petrefactus ingentis magnitudinis, et raritatis.

Squalus ſ. canis Carcharias, catulus.

Teſtudo Mydas Americ. maior et minor; tegmina.

In duobus Scriniis clauſis, inter Repoſitoria collocatis, ſunt:

Duo Vaſcula etruſca picta, ſiue urnulae ferales? Vid. Leibnitzii Tab. I.

Duae lampades antiquae ex argilla fictae. In una legitur LVCIM (forſan *Luci meae*); in altera EXOFIVSTI. (*Ex officina Iuſti figuli?*) Leibnitz Tab. II.

Ido-

*) Aetatis ſuae 41 A. 1575.

Idolum Indicum orientale metalli mixti et incogniti. Figura parui cercopitheci. Minus recte idolum Mexicanum Vitzilipntzli *) appellatur. Vultus, uti ſimiae, distortus eſt, pectus velut ſquamis obductum, lingua dentibus ſuſpenſa, deformia cuncta. Speculum poſt tergum. Indignum humanarum mentium ludibrium! Leibnitz Tab. IV.

Poculum uitreum Lutheri Iuſto ſuo Ionae dono datum. Litteris aureis imaginibus pictis eorum additi ſunt uerſus latini et germanici:

Dat uitrum uitreo Ionae uitrum ipſe Lutherus,
Vt uitro fragili ſimilem ſe noſcat uterque.

Dem alten Doctor Ionas, Bringt D. Luther ein ſchoen Glas,
Das lehrt ſie alle beyde fein, daſs ſie gbrechliche Glaeſer ſeyn.
Leibnitz Tab. V.

Scyphus mathematicus diametri 7. 1/2 digitorum, e metallo elegantiſſimus Chriſtiani Heiden. Interior ambitus Arcticum eiusque Zonam oſtendit, unde horrifer aquilonis ſtridor gelidas molitur niues: dein coniunctionum et oppoſitionum calamitates, tempeſtates uentorum, Lunam uel in cornua ſe curuantem, uel ſilentem, plenam, aut aequali proportione diuiſam ſiſtit. In fundo acus magnetica eſt. Altera pars ſingulorum quinque dierum ſpatium, menſes, dies feſtos et profeſtos, ipſasque horas artificioſe definit. Haec omnia orbis tegit in plano ſtellas exhibens, quod aſtrolabium alias dicimus, plena his uerſibus margine:

Et quantum aſtronomi per certa mathemata praeſtant,
Aſtrologis opus hoc quemque docere poteſt.

*) In lingua mexicana *Hoitzilopochtli*, i. e. uitens domus pennarum. Vid. Ioſ. Acoſtae Hiſt. nat. Indiae, 1591. 8. L. V. cap. 4.

Ex hoc fonte fluunt horoſcopa cuncta, figuris
Quantumuis uariet circinus illa ſuis.

Verſa facies ſcalis altimetris ſuaque fiduciae regula inſtruitur, rotulis etiam mobilibus, horis nocturnis accommodatis. Horologium e dorſo inſtar cylindri adſurgit, cauitate ſua acum includens oblongam, perpetua inquietudine mobilem, quae centro impoſiti ultri ſubiecta, horizontalem rectitudinem, et tandem ex oppoſita ſolis tenenti diei horam explicat, ad cuius ſimul pedem illud inculcatur: *Volat irreuocabile tempus.*

Dn. Hieronymo Baumgartnero. Viro omni uirtutum genere ornatiſſimo. Patrono ſuo. Chriſtianus Heiden hoc Horoſcopium. ſuarum mathematicarum operationum primitias dedicatum uoluit Anno MDLII.

Et iterum:

Clar. V. Dn. Baumgartnero Mecoenati ſuo faciebat Chriſtianus Heiden Noribergae Anno MDLII.

Leibnitz. Tab. VI, pag. 23 ſq.

Sequentia Inſtrumenta orichalcea atque deaurata confecit celeberrimus mathematicus Iohannes Praetorius Aegidio Ayrero. Emta ſunt pro iſta Bibliotheca publica A. 1675 cum Globo caeleſti infra p. 12 deſcripto.

Cubus 3. 1/3 digitorum, cui quinque horologia regularia ſecundum eleuationem poli norimbergenſem inſculptae ſunt. Accedit acus magnetica cum perpendiculo. 1562.

Globi horarii concaui dimidia pars diametri 2. 3/4 digitor. 1563.

Globus caeleſtis et terreſtris diametri 11. 1/4 digitorum, cum ſuis Cyclis horariis, quadrante mobili, Semicirculo poſi-

poſitionum, duabus pyxidibus nauticis baſibus ſuis inſidentibus, cum perpendiculo ſuprapendente. 1566.

Horologium rotundum concauum, diametri 2. 3/4 digitorum, altitudine 3/4 digit. cum acu magnetica. 1566.

Aſtrolabium diam. 1 pedis et 3. 1/2 digitorum. In parte anteriore praeter ſtellarum diſcum, tres conſpiciuntur alii, quorum prior inſeruit eleuationi polari a gradu 39 usque ad gr. 49, alter pro gradu 46 usque ad gr. 49, tertius uero pro gradu 42 usque ad gr. 55. Pars Aſtrolabii poſtica, praeter circulos lineasque ſolitas, omnia monſtrat Calendarii nomina cum ecliptica et circulo litterae dominicalis. Adeſt alius circulus pro inueſtigandis feſtis diebus mobilibus cuiuscumque anni. 1568.

Torquetum Apiani, cuius baſis quadrata eſt digitorum 6. 3/4. Figuram exhibet Petrus Apianus in Horoſcopio, et Quadrante Aſtron. Mogunt. 1535, et Ioh. Schonerus in Scriptis Iohannis Regiomontani de Torqueto, Aſtrolabio armillari, regula magna Ptolemaica etc. Norimbergae, 1544. 4. editis.

Quadrans aſtronomicus, cuius radius eſt ped. 1 digitor. 7. 1/2. Cum circulo ſolari, ſ. ecliptica, declinatione ſolis, et Horizontibus obliquis a gradu 40 usque ad 60.

Inſtrumenta orichalcea Regiomontani.

Horoſcopium paruum. *Paulo Veneto Pape II* *) *italicae pacis fundatori. Roma.*

Aſtrolabium, diametro 10 digitorum. 1468.

*) Sedit ab a. 1464 — 1471.

Aliud quinque digitorum diametri.

Aſtrolabium arabicum cupreum, diametri 6 digitorum, litteris cuficis, lineisque argenteis diſtinctum.

Emit hasce reliquias Regiomontani Senatus a. 1505 ab haeredibus Bernhardi Waltheri.

Alia Inſtrumenta mathematica.

Iohannis Werneri Aſtrolabium diametri 6 digitor. 1516.

Georgii Hartmanni Solarium, 2 digitor. in quadrato. 1523.

Quadrans elegans pro dirigendis tormentis bellicis displodendis. *Paulus Reinman Norimbergae facieb.* 1602.

Pes Romanus antiquus, Pariſienſis et Noricus maior atque minor.

Alia curioſa in hisce Scriniis adſeruata.

D. Martini Lutheri mitrula e panno attalico nigro, qua uſus fuit uir immortalis, dum in caſtro Ehrenburg Coburgi 1530 ſub nomine Grubogk degebat. Reperiebatur iſta mitrula a. 1721 in quadam ciſta obſerata. Eodem anno M. Ioh. Gottlieb Roſsler, Concionator Aulicus Coburgenſis, illam Bibliothecae huic publicae dicauit.

Folium palmae litteris malabaricis graphio inſcriptum.

Annulus trinitarius ligneus. Vid. Molleri diſſ. de annulo trinitario. Altdorfii, 1701. 4. Inuentor horum annulorum fuit P. Scherer, e Societate Ieſu Ingolſtad. *Kurze doch gründliche Nachricht von den ſo genannten Dreyfaltigkeits-Ringen. Von Technophilo,* 1709. 8.

For-

Forma minuta curriculi Farfleriani, (uid. pag. 13) a Wagenſeilio donata.

Varia petrefacta.

Varii calculi ueſicae. Adiacet libellus: Λιθογενεσιας humanae ſpecimen, binis epiſtolis Sigismundi Rex 1681 et 1685 ad illuſtrem Anglorum Societatem Regiam. 1689. 12.

Forma cerea calculi ueſicae ponderis 10 unciarum Ioh. Sauberti, († 1646) qui adſeruatur in Technophylacio Gothano.

Calculus ueſicae Holmiae extractus e Georgio Maiero 7 Nou. 1648, pondere 16 unciarum. In theca argentea. Leibnitz, Tab. III.

Aliquot ligna permagna, quibus forma crucis innata eſſe uidetur.

Delineationes, icones aeri inciſae, et narrationes de duobus monſtris, humano atque uitulino.

Ciſtula reliquiarum, quas Ioh. Mich. Mendlinus A. 1661 Halebo (Aleppo) miſit.

Duo ueſtimenta turcica, quae Ioh. Iac. Kiene, Elbingenſis, M. D. A. 1683 d. 18 Oct. una cum Corano arabico paruo (de quo inter Manuſcripta arabica dicetur) et nitide ſcripto, Bibliothecae Noricae, ſoluto pretio 24 Imperialium, uendidit. Erant pars praedae Caſtrorum turcicorum in obſeſſione Vindobonenſi expugnatorum.

Adhaeret Repoſitorio Calendarium perpetuum, nitide ſcriptum litteris ualde minutis a Iohanne Scheutero.

In duobus aliis ſcriniis codices MSS. et ueteris Bibliothecae praeſtantiores, et Solgeriani omnes reconditi ſunt, praeter codicem hebr. V. T. Solgerianum, et Librum Machſor, de quibus ſtatim locuturus ſum.

Volu-

Volumen ſpiſſum clauſuris argenteis continet delineationes elegantiſſimas Suſannae Mariae a Sandrart, filiae Iacobi a Sandrart, chalcographi. Secundus Suſannae Mariae maritus, Wolfg. Maurit. Endterus, uxore mortua a. 1716 cum effigie Bibliothecae donauit.

Aloe 26 pedes longa, quae in Horto Volcameriano A. 1726 defloruit.

Columna milliaria uniuerſae Europae faciem regnorumque in ea, et urbium ſitus ad ciuitatem Nurembergenſem collatos exhibens. Io. Ch. Volcamerus delineauit et in Viridario ſuburbano ſpectandum expoſuit. 1702. Columnae ligneae adglutinata et coloribus diſtincta.

In tertio Ambulacro.

Libri iuridici. Libri chorales praegrandes MSS.

In quarto Ambulacro duplici.

Bibliotheca Solgeriana. Libri theologici. Libri noui. Diaria. Scrinium Librorum donatorum. Repoſitorium Zeidlerianum. Scrinium librorum polonicorum, a Groellio dono miſſorum.

Nummi cuprei deaurati 250 Pontificum, a Caſp. Theoph. Lauffero donati. Vid. Franciſci Hoelbling, e Soc. Ieſu, Introductio in S. Sedis Rom. aeternam memoriam — — in numis memorialibus omnium Rom. Pontificum, cura et impenſis Caſp. Theophili Laufer. Sine loco et anno. 8. Exſtat etiam germanice.

Globus caeleſtis diametro 4 pedum Norimb. A. 1616 ab Iohanne Praetorio ad uſum Aegidii Ayreri perfectus, et a Chriſtophoro Himrich depictus, addita inſcriptione:

Stella-

Stellarum loca directa ſunt ad Annum Chriſti MDCL. et apponuntur locis Ptolemaicis gr. 21 min. 50. Alphonſinorum gr. 4. 42′. Copernici gr. 28, 30 min. Quo etiam tempore praeceſſionis Anomalia reuolutionem ſuam quaſi perfecit, et media praeceſſio apparenti unita eſt. Et ſimul minima Solis Eccentricitas, minima Zodiaci obliquitas, apogaeo ſolis in Gr. 11 Cancri haerente.

M. Iohannes Praetorius F.

Depingebat Chriſtophorus Himricus.

Emtus eſt a Senatu A. 1675 una cum Inſtrumentis aſtronomicis ſupra pag. 8 ſeq. commemoratis. Cel. Antiſtes Sebaldinus Guſtauus Philippus Moerl eum reparari curauit a Ioh. Phil. Andreae.

Imagines pictae Moſis, Ioſephi Adiuti Niniuitae Syri, 1647. Ioh. Mattheſii. Pirkheimeri 1514 cum ſigno Alb. Dureri. Sed ſignum mentitur artificem.

Stephani Farfleri, horologiorum fabri Altdorfini († 1689) curriculus artificialis. Vid. Doppelmayr von nürnberg. Mathematicis und Künſtlern, pag. 302, Tab. IV. Fig. 3.

Reliquiarium, ſ. Chalcioecon grande, auratis opertum tegulis, argenteis laminis parietibus ſuffultum, in quibus conſpiciuntur Sanctorum Sanctarumque effigies. Dedicatum fuit Capellae a. 1513 extra ciuitatem pro peſtilentia infectis, S. Sebaſtiano ſacratae, et a. 1553 dirutae. Ad quatuor latera S. Sebaſtianus collocatus eſt. In medio apparent inſignia Familiae Behajmiorum, cum litteris F. L. B. 1645 quo nimirum anno iſtud Reliquiarium Bibliothecae donatum fuit. Leibnitz, Tab. IV.

II.

II. CODICES MANVSCRIPTI.

Hebraici. In membrana.

Codex praeſtantiſſimus Veteris Teſtamenti, quem b. Solgerus poſſidebat. Sunt in forma regali ſeptem Volumina. *) In Catalogo Bibliothecae Solgerianae P. I, p. 209 minus recte ſubſcriptio et aetas huius Codicis traditur.

Deſcripſit illum et ſequentem egregie et accuratiſſime, ut ſolet, Vir celeberrimus, Ioh. Andr. Michael Nagelius, Vniuerſitatis Altdorfinae decus, in Diſſertatione de duobus Codicibus MSS. V. T. Bibliothecae publicae Norimbergenſis, cum Specimine uariae Lectionis ex quatuor **) Codicibus MSS. V. T. Altdorfii, 1769. 4.

Eiusd. Diſſ. philologica in uariantes Lectiones XXV Capitum priorum Ieremiae ex (*hisce*) duobus Codd. MSS. Hebr. deſumtas; ibid. 1772. 4.

Conf. etiam b. Maximiliani Nagelii breuis commentatio, ad Dom. Adamum Rudolphum Solgerum; ibid. 1770. 4.

Volumen I continet Geneſin, Exodum, et Leuitici capita XV, ac deſinit in uerſu 24 capitis XVI, uoce בַּמַּיִם.

Volumen II incipit a uoce בַּמָּקוֹם Leuit. cap. XVI, u. 24 et pertinet usque ad finem Deuteronomii. Poſt Deuteronomii contextum hebraeum, chaldaeumque Onkeloſi, adeſt Targum hieroſolymitanum in Pentateuchum, quo uolumen hoc ſecundum clauditur.

Volu-

*) Poſſeſſor in compactione codicis aequalitatem uoluminum ſpectabat, quum omnia ſeptem Volumina eamdem craſſitudinem habeant.

**) Nimirum hisce duobus, et duobus (num. 117 et 120 MSS. in fol.) Bibliothecae Ebnerianae.

Volumen tertium continet Ioſuam, Iudices, duos libros Samuelis, tamquam unum librum, pro more codd. MSS. hebraicorum, exaratos; et prioris Regum capita XI, et uerſus ſeptem capitis XII. Deſinit autem hoc Volumen in chaldaica uoce תיתעליב uerſus ſeptimi cap. XII.

Volumen quartum orditur a uoce chaldaica לעמא citati uerſus 7 capitis XII prioris libri Regum, et praeter reliqua duorum librorum Regum, inſtar unius libri ſcriptorum, continet Ieſaiam, et Ieremiae capita XXIII, atque partem uerſus 1 capitis XXIV huius prophetae, et finitur uoce ואת ante uerbum החרש.

Volumen quintum inchoatur a uoce החרש dicti uerſus 1 capitis XXIV Ieremiae, et complectitur reliqua prophetae, Ezechielem, et duodecim prophetas minores ita exaratos, ut alter altero finito poſt ſpatium quatuor uerſuum ſiue linearum initium habeat.

Volumen ſextum continet librum Ruthae, uolumen Eſtherae, Pſalmos, et XVII capita, et undecim uerſus capitis XVIII Iobi.

Volumen ſeptimum comprehendit caetera Iobi, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum, Threnos, Prouerbia, Danielem; Eſram et Nehemiam, tamquam unum librum ſcriptos; ac libros chronicorum, inſtar unius libri exaratos.

Deſcribo hunc et ſequentem codicem duce Cel. Naegelio.

Manus, qua codex hic exaratus eſt, indicio eſt, ſcribam fuiſſe Italum.

Prima uox בראשית iisdem fere maximis litteris ſcripta eſt, ac in 600 annor. codice Bibliothecae Canonicorum Re-

gula-

gularium S. Saluatoris Bononiae. In noſtro tamen codice figurae duorum draconum in elementis ב et ר, non in ipſis litterarum ductibus, ſed in ſpatio litterarum, conſpiciuntur. Sub elemento י, et in littera ת ſunt duae arbores, quae tamen figurae a recentiori manu eſſe uidentur.

Quaelibet pagina huius libri MS. ex tribus columnis conſtat, praeter Pſalmos, Iobum et Prouerbia Salomonis, qui libri duas columnas in ſingulis paginis habent.

Singulae autem columnae XXIIII uerſus ſiue lineas comprehendunt. Litterae ſunt grandes, non quidem admodum nigrae, ſed expreſſae atque elegantes. Adſunt etiam uocales et accentus eiusdem coloris ac litterae; atque accentus etiam contextui chaldaico additi ſunt.

Singulis Verſibus hebraeis ſermo chaldaicus ſtatim ſubiicitur. Prouerbia autem Salomonis uerſione aramaea hic carent, et cenſor libri uerſus dumtaxat primi Prouerbiorum uerſionem chaldaicam margini codicis adſcripſit. Neque Paralipomenis in hoc codice Targum additum eſt. Canticum Canticorum duplici interpretatione aramaea hic inſtructum eſt; quae autem utraque iam typis impreſſa exſtat.

Adornatus eſt hic codex maſora magna et parua. Magna partim ſupra contextum, partim infra eum, raro ad marginem conſpicitur. Parua pro more ad latus uerſuum et uerborum exſiſtit. Maſora magna figuris haud eſt incluſa, quod ſecundum Eliam Leuitam, maſorae longe peritiſſimum, in praefatione ſecunda libri de maſora u. 137 ſeq. argumento eſt, eam hic eſſe minus corruptam. Ab initio tamen Geneſeos ſcriba admodum grandibus litteris uocis בראשית aliquid magnae maſorae circumpoſuit, et aliam

par-

partem eius ſupra et infra uocem בראשת angulari forma exarauit.

Codicem hunc ſcripſit Schabtai, homo attentus et diligens, medico cuidam, nomine, quod nunc abeſt, Moſi, anno a nato Chriſto 1291. Loco nominis tamen Moſis, et adiuncti eius *medici*, aliud nomen ab initio adfuerit, quod ſpatium uacuum, raſura in membrana, et ſcriptura uocum *Moſis medici*, quae a reliqua clauſula diuerſa eſt, indicant. Annus autem, quo liber abſolutus eſt, nulli mutationi obnoxius fuit, ſed adhuc litteris ſuis primis ſcriptus apparet. Schabtai huic codici haec in fine adiecit:

אני שבתאי הלבלרי כתבתי זאת המקרא תירגומים לנדיב
משה רפא זצ"ל וסיימתי אותה בשנת נ"א לפרט בי׳
לחודש שבט בערב שבת של שירה וכשם שזכה לכו׳ לכותבה
ולסיימה כן יהי רצון שיזכה לכתוב ספרים הרבה לאין קץ
ולקיים מה שכתוב בהם הוא ובניו ובני בניו כל זרעו עד
סוף כל הדורות כמו שנ׳ לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי
זרע זרעך אמר יי׳ מעתה ועד עולם׃

h. e. *Ego Schabtai,* *) *ſcriba, ſcripſi hunc codicem biblicum cum uerſione chaldaica, uiro liberali, Moſi medico, cuius iuſti memoria ſit in benedictione, et finiui illum anno LI computationis,* (minoris, i. e. Chriſti 1291) *die decimo men-*

*) Schabtai fil. R. Iehudae, fil. R. Beniamin Kanrothu ſcribebat A. 1254 Pentateuchum cum comm. Iarchi ac Nachman; in membranas in Hiſpania. fol. max. Inter codd. *De-Roſſianos* quintus eſt Codex. Vid. celeberrimi uiri, amici noſtri, Variae Lect. Vet. Teſt. Parmae, 1784. 4. max. pag. XCVII.

menſis Schebat, *ueſpera Sabbathi*, *quo canticum* (maris, ſiue Paraſcha Legis XVI) *legitur*. *Et quemadmodum* (ſcribam Deus) *dignatus eſt*, *ut deſcriberet hunc* (codicem) *et abſolueret*: *ſic ſit beneplacitum* (eius,) *ut eum dignum habeat*, *qui deſcribat libros multos ſine fine*, *et obſeruet*, *quod ſcriptum eſt in illis*, *ipſe*, *et filii eius*, *et nepotes eius*, *ac omne ſemen eius usque ad finem omnium generationum*; *uti dictum eſt* (Ieſ. LIX, 21): *Non recedent ab ore tuo*, *neque ab ore ſeminis*, *quod ex ſemine tuo procedet*, *dicit Dominus*, *ab hoc tempore*, *usque in aeternum*.

Cenſores duos egregios habuit noſter Codex, Samuelem Sanuel, ex genere ſacerdotali, et Amriam, Synagogae miniſtrum.

* * *

Alter Codex biblicus hebr. in Scrinio Manuſcriptorum, in folio minori eſt, membrana pura ſcriptus, et conſtat ex duobus Voluminibus. Prius continet Pentateuchum; poſterius autem complectitur quinque libellos feſtiuales (*Megilloth*): Canticum Canticorum, Ruth, Threnos, Eccleſiaſten, et uolumen Eſtherae, quod tamen deſinit in uerſu 16 capitis IV, uoce ונערותי; Reliqua deſunt. Poſt haec ſequuntur haphtarae, ſiue lectiones propheticae, ut adeo facile appareat, hunc codicem librum ſynagogalem repraeſentare. Singulis uerſibus pentateuchi ſtatim addita eſt uerſio Onkeloſi, eaque accentibns inſtructa. Quinque autem libelli uerſione chaldaica in hoc codice carent. Contra ea quaedam haphtarae uerſionem chaldaicam ſibi adiunctam habent. Habet et hic codex punctus et accentus eiusdem nigri coloris, ac litterae ſunt. In haphtaris tamen poſtrema 24 folia

lia punctis et accentibus carent. Adiecta quoque codici eſt Maſora magna et parua; illa ſupra et infra contextum; haec ad marginem. Contextum duo commentarii cingunt.

Alter Rabbinorum, qui ſtatim ab initio commentari incipit, eſt Raſchi; alter, minus copioſus, forſan ipſe ſcriba libri, Samuel, ad uerſum demum 26 capitis primi Geneſeos explicationem ſuam orditur. Fortaſſe eſt ineditus. Neque de diuerſitate lectionis agunt; ſed ſicut ubique commentatores dogmatici. Singularis eſt lectio in Leuit. XII, 8. et XXVII, 9. Litterae contextus huius Codicis ſunt mediocris magnitudinis, ſed maſora minutis elementis exarata eſt. Scriba intelligitur ex fine pentateuchi, ubi haec leguntur litteris praegrandibus:

חזק ונתחזק שמואל הסופר לא יזק
לא היום ולא לעולם עד שיעלה
חמור בסלם׃

id eſt: *Bono firmoque animo ſis* (lector!) *Samuel ſcriba non fecit, neque faciet ſiue hodie, ſiue umquam damnum, donec aſinus per ſcalam aſcendat.*

Quando autem ſcriba Samuel librum abſoluerit, apparet ex fine alterius uoluminis, ubi haec exſtant:

סיימתי זה חומש י׳ א׳ פ׳ תבא ט״ל׃

id eſt: *Finiui hunc Pentateuchum die primo* (hebdomadis,) *qua legitur paraſcha* תבא (ſiue Deuteron. XXVI, 1.) *anno IX ſecundum computum* (minorem, ſiue A. C. 1249).

Litterae, quibus commentarii ſcripti ſunt, facile produnt, Samuelem fuiſſe Germanum. Caeterum codex iſte, quamuis haud ſit contemnendus, non comparandus eſt cum prio-

ri. Saepius uoces, immo integrae lineae omiſſae ſunt atque margini appoſitae.

Contulit Celeberrimus Nagelius hosce duos codices, ut etiam V Megilloth *) ex ſequenti libro Machſor, cum duobus codicibus Ebnerianis, in adnotatione pag. 14 a me commemoratis, et ſuo loco deſcribendis, pro Kennicotti collectione Variantium Lectionum.

* * *

Machſor, *Cyclus*, ſ. Collectio ampliſſima precum et cantionum rhythmicarum, quibus Iudaei utuntur diebus Sabbati et feſtis aliis. Nomine *Cycli* appellatur Liber, quod quotannis in circulum redeat. Bartoloccius *Breuiarium* appellat; Hottingerus *Euchologium*, alii *Liturgiam*.

Magnae uetuſtatis liber, cui par uel ſecundum, nec in ipſa Vaticana, nec in Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca ſe uidiſſe teſtatur Ioh. Wülferus in Theriaca iudaica &c. Norimb. 1681. 4. pag. 40. Eſt in membrana ſcriptus, ingentis molis et magnitudinis, in forma maiore et regia foliorum 528. Textus ipſe duabus columnis eſt exaratus et ubique punctatus. A latere habet prolixum commentarium rabbinicum non plane contemnendum, et ad melius eruendum ſenſum utiliſſimum; tamen, quod dolendum, in Ieſum Saluatorem noſtrum Sanctiſſimum eſt ſummopere iniurius, et plurimis blaſphemiis refertus. Hic ipſe tamen commentarius non ſingulis et quolibet folio, ſed potiſſimis additus eſt precibus, iisque maximam partem, ubi

*) Eſt Kennicotto in Codicum biblicorum indice Num. 602. *Megilloth; membran. fol. Saec. XIV. exeunt.* Sed errat in uoce *exeuntis:* nam finitum eſt Machſor A. C. 1331.

ubi uenenum aliquod, aut anguis in herba latet. *) Preces cantionesque adeo obſcurae ſunt, ut a pauciſſimis Iudaeis intelligantur. Auctores harum precationum uarii ſunt tum ex antiquis, tum ex recentioribus.

Reperiuntur etiam in hoc ipſo Codice illae preces magno numero, quae ſpeciali apud Iudaeos nomine *Slichos* ſ. poenitentiales **) appellari conſueuere. Feſtorum omnium principia auro picta, cum figuris hominum animaliumque. Codex ipſe elegantiſſime atque nitidiſſime exaratus eſt. Leguntur etiam in eo V Megilloth cum textu chaldaico interiecto, et commentariolo aliquo, qui maximam partem ex Raſchio eſt depromtus. ***)

Fol. 1 leguntur Preces ſabbaticae, *Iomim tobbim.*

Fol. 8, columna a. Precatio primo Sabbato ante feſtum Tabernaculorum recitanda. Hic incipit *Peruſch* ſ. commentarius in locos difficiles, obſcuros, et blaſphemos.

Fol. 10. Preces Nouilunii ſabbaticae.

Fol. 12. Tres סליחות *Selichoth* ſ. precationes pro remiſſione peccatorum, primo die Lunae Ieiunii poſt feſtum Paſchatis Tabernaculorum (סוכות, Graecis σκηνοπηγιας).

 Fol.

*) Conferri deberet iſte Liber cum Machſor Karraitico, typis exſcripto Venetiis 1528. 4. in typographeo Bombergiano.

**) Vid. Chriſtiani Wilh. Chriſtlieb Sammlung von den Läſterungen, die ſich in den jüdiſchen Buſsgebeten befinden. Nebſt deſſen Antvvort auf das vom Prof. Chriſtian Benedict Michaelis ausgeſtellte Bedenken über die Läſterungen gegen Chriſtum in den Selichoth. Nurnb. 1745. 4. cf. Andr. Würfel hiſtoriſche Nachricht von der ehemaligen Iudengemeinde in Nürnberg, pag. 98 ſeq. ubi iſte Codex deſcriptus eſt. Iudaei Vindobonenſes pro quolibet folio aureum hung. obtuliſſe dicuntur.

***) Vid. Wolfii Biblioth. hebr. Vol. II, pag. 1334. et 1345.

Fol. 13, col. b. Preces die Iouis, quando dies feſtus eſt, recitandae.

Fol. 14, col. b. Precatio altero die Lunae Ieiunii.

Fol. 17, col. b. Binae preces pro duobus Sabbatis.

Fol. 18, col. b. Prima precatio feſti Chanuca ſ. Encaeniorum.

Fol. 22, col. b. Altera precatio.

Fol. 26, col. b. Preces ieiunii, d. 10. m. Thebet, propter obſidionem hieroſolymitanam.

Fol. 28. Diuerſae precationes Sabbaticae.

Fol. 33, col. b. Preces ante feſtum Eſtherae, ſ. Purim.

Fol. 44, col. b. Precatio ipſo Eſtherae die feſto recitanda.

Fol. 47, col. a. Aliae tales.

Fol. 52, col. b. Libellus Eſther. Sequuntur preces Sabbaticae poſt feſtum Eſtherae et Paſchatis.

Fol. 76, col. b. Prima precatio noctis Paſchalis.

Fol. 78, col. b. Preces matutinae feſto Paſchatis dicendae.

Fol. 89, col. a. Precationes alterius noctis paſchalis.

Fol. 91, col. a. Preces altero die paſchali recitandae.

Fol. 98, col. b. Precatio Sabbatica dierum paſchalium.

Fol. 102, col. a. Canticum Canticorum.

Fol. 105, col. b. Precatio nocturna ante diem ſeptimum Paſchatis.

Fol. 107, col. a. Preces die ſeptimo Paſchatis dicendae.

Fol. 119, col. b. Preces nocturnae ante ſeptimum diem paſchalem.

Fol. 120, col. a. Die Paſchatis octauo.

Fol.

Fol. 127, col. b. Precatio poſt diem octauum Paſchatis, incipit, סלח לנו. In Germania apud Iudaeos Pragenſes tantummodo in uſu eſt.

Fol. 131, col. a. Preces in primo Sabbato poſt Paſcha recitandae.

Fol. 134, col. a. Preces ſabbaticae inter feſta Paſchatis et Pentecoſtes.

Fol. 143, col. b. Preces in prima nocte Pentecoſtes.

Fol. 145, col. a. In primo die Pentecoſtes dicendae.

Fol. 169, col. a. Preces recitandae in altera nocte Pentecoſtes.

Fol. 171, col. a. Preces in die ſecundo Paſchatis.

Fol. 180. Libellus Ruth.

Fol. 183. Preces ſabbaticae poſt feſtum Pentecoſtes.

Fol. 187, col. b. Preces in Ieiunio fundendae, ob reaedificandam Hieroſolymam.

Fol. 189, col. b. Threni, aliaeque lamentationes (קינות) ob excidium hieroſolymitanum.

Fol. 194, col. b. Lamentationes huius diei.

Fol. 219, col. b. Preces die Sabbati poſt excidium hieroſolymitanum dicendae.

Fol. 222, col. b. Precatio, quae dicenda eſt, quando Ieiunium cadit in Sabbatum.

Fol. 223, col. a. Precatio quando nuptiae cadunt in diem Sabbati. Raro reperitur in aliis Machſorim.

Fol. 229, col. b. Preces, quando Circumciſio incidit in Sabbatum.

Fol. 231, col. a. Die Sabbati ante nouum annum.

Fol. 234, col. a. Preces ſeptimanae ante nouum annum.

Fol. 266, col. a. Preces pro remiſſione peccatorum, intra feſtum noui anni, et Expiationis.

Fol. 318, col. b. Precatio in prima nocte noui anni dicenda. Reperitur tantum in Machſor Wormatienſi.

Fol. 321, col. a. Preces die primo anni dicendae.

Fol. 334, col. b. Precatio *Olenu* (עלינו) quae iniurioſa in Chriſtum eſſe dicitur, contradicente Wagenſeilio in Libro: *Hoffnung der Erlöſung Iſraels*, Edit. 2, Nürnb. 1707. 4. pag. 151 ſeq.

Fol. 340, col. a. Preces die ſecundo noui anni recitandae.

Fol. 355, col. b. Preces in nocte ante Feſtum Expiationis dicendae, atque *Col nidre*, ſ. precatio, qua ab omni uoto et iure iurando ſe liberari putant.

Fol. 372, col. 2. Preces ipſo Feſto Expiationis dicendae, ut et Sabbaticae inter feſtum Expiationis et Tabernaculorum.

Fol. 474, col. a. Preces primae noctis ante Feſtum Tabernaculorum.

Fol. 475, col. a. Primi diei Feſti Tabernaculorum.

Fol. 477, col. b. Primae noctis preces ante diem ſecundum huius feſti.

Fol. 479, col. b. Preces die altero Feſti Tabernaculorum recitandae.

Fol. 484, col. b. Preces ſabbatinae inter feſtos Tabernaculorum dies.

Fol. 485, col. b. Eccleſiaſtes Salomonis.

Fol. 493, col. a. Preces omnium dierum Feſti Tabernaculorum.

Fol.

Fol. 497, col. a. Preces, quae nocte ante diem octauum Feſti Tabernaculorum, et die octauuo ipſo dici ſolent.

Fol. 504, col. b. Preces nocturnae ante diem nonum Feſti Tabernaculorum.

Fol. 506, col. a. Ipſo die nono.

Fol. 513, col. a. Haphtaroth, ſ. Lectiones propheticae cum uerſione chaldaica Ionathani.

Scriba, qui in Germania uixiſſe uidetur, in fine ita optat:

חזק ונתחזק והכותב לא יזק. לא היום ולא לעולם ולא
עד שיעלה חמור בסלם - כתבתי זה המחזור לר׳ יהושע בר
יצחק ו וסיימתיו ביום ה׳ ב״ד באלול בצא לפרט׳ יהי רצון
שיזכה להגות בו הוא ובנו בניו עד סוף כל הדורות אמן
אמן. אמן. סלה

id eſt: *Bono firmoque animo ſis! Et Scriba non fecit, neque faciet ſiue hodie, ſiue umquam damnum, donec aſinus per ſcalam aſcendat. Hoc Machſor ſcripſi pro Rabbi Ioſua, filio Iſaaci; et perfeci die* (Iouis) *quarto Elul, anno 91 ſecundum computum* (minorem, ſ. anno Chriſti 1331). *Deo uolente gratiam obtineat, ut ipſe et ſuorum filiorum nepotes in illo legant usque ad finem omnium generationum. Amen, Amen, Amen, Selah.*

Chartacei.

ספר מסורת המסורת; Liber fere aureus R. Eliae Leuitae *Maſoreth Hammaſoreth*, ſ. Traditio traditionis ſiue doctrinae de Maſora. Noſter codex ſcriptus eſt ab Elia Huttero. Eſt 320 paginarum in forma quarta. Verſio latina inter line-

lineas hebr. exarata eſt. Auctor librum A. 1538 compoſuit ediditque Venetiis 1539 et 1546. 4. Hebraice et latine prodiit Baſileae, 1539. 8. De Elia Leuita Germano et iſto Libro uid. Diſſertationes ſeptem egregiae Cel. Dom. Ioh. Andr. Mich. Nagelii, Altdorfii Nor. 1745—1771. 4. *Ueberſetzung des Buchs Maſſoreth Hammâſſoreth. Vnter Aufſicht und mit Anmerkungen D. Ioh. Sal. Semlers*, (Halle, 1772. 8.) qui illam Moſi Mendelsſohn, nuperrime caeleſtium choro adſociato, inſcripſit dicauitque.

ראשית חכמה *Reſchith chochma.* Principium Sapientiae. Spiſſus Codex aſtrologicus, in fol. folior 392, charactere hiſpan. ſcriptus Saec. XVI. Auctor non eſt R. Abrahamus Ben Meir Ben Eſra ſ. *Abeneſra*; ſed transtulit librum, iam a. 908 arabice ſcriptum, et explicauit quinque libris. Diuiditur in decem Capita.

Caput I. De forma Sphaerae, et diuiſione eius, et de ſignis eius, et ſeptem ſtellis erraticis, &c.

Cap. II. De efficacia Signorum, et aſcenſionibus eorum.

Cap. III. De aſpectibus graduum.

Cap. IV. De natura ſeptem Planetarum.

Cap. V. De Planetis.

Cap. VI. De ui Planetarum.

Cap. VII. De aſpectibus Planetar. et manſionibus eorum.

Cap. VIII. De iudiciis Planetarum.

Cap. IX. De partibus Planetar. et Domorum.

Cap. X. De ortu lucis ſeptem ſtellarum erraticarum, et uia directionum et translationum earum &c.

Auctor A. C. 908 dicitur uixiſſe.

Dein-

Deinde ſequuntur Aben Eſrae commentarii.

ספר הטעמים, *Sepher hataamim,* Liber de rationibus.

מולדות, *Moledoth*, Liber de natiuitatibus, ſiue genituris. *)

שאלות, *Scheeloth.*

באורים, *Biurim.*

ספר העולם, *Sepher haolam.*

Cum uerſione latina uocum difficiliorum, plurimis uero in locis cum uerſione germ.

Exſtat etiam haecce Collectio in Bibliotheca Oppenheimeriana, quae Hamburgi nunc uenalis proſtat. **) Vid. *Wolfii* Biblioth. hebr. Vol. I, p. 82. Vol. III, p. 50; et in Bibliotheca Dresdenſi, ubi etiam uti noſter codex, charactere maximam partem Hiſpanis Iudaeis recepto, et incondito, ex parte uero luculentiore, exarata eſt. *Wolf*, Volum. IV. p. 766.

MS. Cabbaliſticum hebraicum. fol. Deſcripſit Iulius Conradus Otto, Exiudaeus, circa A. 1600.

Ac-

*) Iſte liber prodiit latine uerſus Venetiis, 1485. 4. et Colon. 1537. Lucae Gaurici in eumdem annotationes et caſtigationes Romae, 1545 prodierunt. Collectio omnium horum aſtrologicorum ſcriptorum edita eſt Venetiis, 1507. Vid. M. Hermanni Frid. Koscheri noua Biblioth. hebraica ſecundum ordinem Wolfianae, P. I. Ienae, 1783. 4. mai. pag. 14.

**) Poſtquam diu latuit Altonae iſta Dauidis Oppenheimeri (erat Rabbinus primarius Pragenſis) Bibliotheca incomparabilis, et quae in toto terrarum orbe inter Iudaeos parem non habet; perlata eſt A. 1778 Amſtelodamum. Iam ab a. 1783 Poſſeſſor Iſaac Seligmann Berend Salomon illam Hamburgi uenalem integram offert. in Catalogo hebr. Hamb. 1782 typis exſcripto, in forma quarta, 21 plagularum.

Accentus Linguae hebraicae, qui in Sacro Codice reperiuntur, et a Leuitis in cantillandis eius Capitibus obſeruantur. A Sigiſm. Theophilo Staden, Org. D. Laurent. 1651. 4.

Syriaca.

דיא סירישע גראמאטיקא, *Die ſiriſche Grammatica.* Dialecto iudaco-germ. ſcripta. fol. min. Manu *Iulii Conradi Ottonis*, Exiudaei, exarata 1600.

Vocabularium Syriaco-lat. graecum. fol. min. Conſcripſit Chriſtoph. Crineſius, Prof. Altdorf.

Theſaurus rituum eccleſiaſticorum Eccleſiae Syriacae. Syriace. E Bibliotheca Ehingeri. folior. 57. fol.

Adiacet folium ſyriace ſcriptum a Ioſepho Auodi, Maronita. 1725.

Manuſcripta Arabica.

Omnia chartacea.

Coranus arabicus. In 4to. Codicem hunc Corani peruetuſtum Bibliothecae Norimbergenſi in ſui memoriam D. D. D. Adamus Rudolphus Solger, Aedis D. Mariae Antiſtes. 1751. d. 10 Nouemb.

Fragmentum Corani, continens Surae VI partem, a medio uerſus 104, et Surae VII partem, usque ad uerſus 81 medium. In 8. mai. Eſt uero ſegmentum, ut in dorſo libri adiectum legitur, octauum. Videtur autem aliquis Corani ſtudioſior integrum Codicem ſuum in minutas partes diuiſiſſe, ut commodius ſecum ferre et comitem in

iti-

itineribus uel deambulationibus adiungere ſibi poſſet. D. *I. H. Schulze.* *)

Aliud Fragmentum continet Surae VII partem a commate 81 usque ad finem, et Surae VIII uerſus priores 32.

Aliae quinque Corani particulae. In 8 mai.

Coranus nitide exaratus; in 8 min. Emebatur ab Ioh. Iac. Kienio, M. D. cum duobus Veſtimentis turcicis ſupra pag. 11 commemoratis.

Sexta Corani Sura. in 12.

Liber precationum turcicarum, cum nonnullis Suris Corani. Praeda Locumtenentis Roberti in Budae expugnatione A. 1686. in 12mo.

Alius liber precationum turcicarum usque ad fol. 14. Reliqua arabica. Scriptus Anno Hedſchrae 1092 (1682) in 12mo.

Alius, nitide ſcriptus libellus; continet nonnulla Corani Capita, ſeu Suras, cum precationibus turcicis. in 12mo.

Codex foliorum 307 in Quarto. In fronte eſt Cenſura, ſeu approbatio libri, profecta ab *Soleimanno* quodam, Effendi Rumeliae. Eadem inſcriptio aliquot centenis uicibus in ipſo codice ad marginem reperitur; quod in pluribus Codicibus ſimili modo animaduertere licet.

Eſt Codex arabicus, qui, quoniam absque prooemio ſtatim ad rem proponendam uenit, merito aeſtimatur tomus eſſe maioris operis. Titulus eſt allegoricus: *Lucerna gloriae,*

*) Tale Corani exemplar 29 uoluminum in 8 minore dicauit Engelbertus Kaempferus Bibliothecae Auguſtae Wolfenbuttelenſi. Vid. *Iac. Burckhardi* Hiſtoria huius Biblioth. P. I. praef. pag. XX.

riae, uel pulchritudinis Arabum. Auctor nullibi nominatur. Euoluendo enotaui titulos librorum, ex quibus conſtat:

De commerciis.

De matrimoniis.

De manumiſſione.

De talione.

De uenatione et mactatione.

De cibis.

De ueſtitu.

De ſomnio.

De humanitate et morum ciuilitate.

De mancipiis.

De probationibus (religionis).

Muhammedicam religionem acerrime paſſim aduerſus Iudaeos et Chriſtianos propugnat, ut ſit maximam partem opus polemicum.

Scriptus eſt Anno Hegirae 1054. (1643.) Ita D. *Schulze.*

Liber arabicus argumenti aſcetici. Translatio turcica atramento rubro eſt ſcripta. Initium deficit. Incipit pagina iſthaec ita: *et qui euoluit hunc librum, eſt homo probus, cuius Deus miſeretur.* In calce legitur: *et comparaui* (mihi) *Elias Hutterus* 1578. *Lipſiae.* Paginarum 80. 4.

* * *

Euangelium S. Matthaei; arab. et lat.

Euangelium S. Marci et Lucae; arab. et lat. 8 oblong.

Euangelium S. Iohannis, et Acta Apoſtolorum. Arab. et lat. 8.

E Bibliis polyglottis Londinenſibus; (Solg. Catal. Vol. I. num. 19) partim uero e Bibliis arabicis Congreg. de propaganda Fide, Romae, 1671 fol. (Biblioth. Solg. Catal. Vol. I, num. 45).

S.

S. Paulli Epiſtola ad Romanos, I ep. ad Corinthios et II usque ad Cap. V, 9. E Polyglottis Londinenſibus.

Variae Surae arabicae in 12.

Prouerbia et Sententiae 300 arab. et lat. in 12.

Omnia iſta deſcripſit M. Paullus Barth, Diaconus Sebaldinus, mortuus a. 1688.

Liber impreſſus arabicus, paginarum 241. Continet orationes ſ. Breuiarium.

Salom. Schweiggeri Philotheca, ſiue liber memorialis amicorum. 1577. 4. Foliorum 192.

Eiusdem *Reiſebeſchreibung nach Conſtantinopel und Ieruſalem. Nürnberg*, 1608. 4. Exemplar coloribus ornatum.

Manuſcripta Perſica.

Mathnavvi Scherif. In 8. Liber nitidiſſime ligatus, et ſcriptus anno Hedſchrae, ſ. fugae Prophetae, 1045 (A. C. 1635).

Continet Poema perſicum longum, de uariis rebus ad religionem muhammedanam pertinentibus. In Praefatione arabica Auctor nominatur Muhammed filius Muhammedis, Hoſein Balachi (a patria ſic cognominatus). Vixit A. 600 (Chriſti 1203) Tam propter contenta, quam ob ſtili pulchritudinem in ſumma aeſtimatione eſt iſte liber apud omnes Muhammedanos, praecipue apud Sectae ſuae, quam condidit, monachos. Vid. D. Schulze deſcriptio in Actis eruditis et curioſis Franconiae, faſcic. XVII, pag. 427. Herbelot Biblioth. orientale, p. 565: *Ce fut a Iconium que cet Auteur inſtitua un Ordre de Derviches plus ſpirituel, que les autres, lesquels on appelle ordinairement* Mevlevis, *qui font*

leur

leur Capital de l'ouvrage de leur maître, auquel ils ne portent gueres moins de reſpect qu'à l'Alcoran. C'eſt pourquoi on donne auſſi ſouvent au Mathnavvi le ſurnom de Mevlevi. Il y a grand nombre de Commentaires Perſiens et Turcs ſur ce Livre, dont la Poeſie eſt eſtimée ſi excellente que tous ſes vers en ſont cités comme autant de ſentences.

Liber perſicus. In 8 min. Alicubi inuenio ſententias arabicas explicari. Videtur eſſe commentarius in alius cuiusdam operis explicationem adornatus. Auctorem nullibi inuenio explicatum. In calce notatum eſt arabicis uerbis, eum ſcriptum eſſe Anno Hegirae 964. (1556) D. *Schulze.*

Commentarius perſicus in ſcriptum politicum *Guliſtan.* Ex dono Chriſtiani Rauii, Berolinatis. Vpſaliae, d. 10 Iunii, 1665. 4.

Turcica.

Pars prima Hiſtoriae uniuerſalis arabicae Muhammedis Abu Dſchafar Ibn Dſcherair at-Tabari (i. e. e prouincia Tabareſtan); Turcice translata. Eſt praeda in expugnatione fortalitii Neoſelienſis in Hungaria A. 1685 facta a germanico belli ductore. Vltima codicis folia uicti poſſeſſoris ſanguine cruentata conſpiciuntur. In fol. Pars iſta prima habet 559 paginas. In fine unum ſaltem folium deeſſe uidetur. Deficiunt aliquot Partes ſeu Volumina, uti patet e Catalogo MSS. Erpenianorum in Bibliotheca Bodleiana Oxon. Nam Auctor Arabs opus usque ad a. 296 (a. C. 908) perduxit. Pars iſta prima continet Libros tantummodo tres. Primus enarrat Mundi creationem deſinitque in exitu Iſraelitarum ex Aegypto. Secundus incipit a refutatione dogmatis Chriſtianorum de Trinitate, exponit

dein-

deinde idololatriam Iſraelitarum in Deſerto. Claudit librum narratio de ſeptem dormientibus. Libri tertii initium agit de hiſtoria prophetae Ionae, quem excipit ſtatim S. Georgius. Reges Perſarum Kaikubat et Nuſchirwan agmen claudunt. Vid. Acta erudita Franconiae, faſcic. XVII, pag. 428. Herbelot Biblioth. orientale, pag. 866, 867. In Bibliotheca Ebneriana eſt etiam Pars huius Translationis turcicae inter Codices quartae formae Num. 26, ſuo loco deſcribendos.

Liber turcicus, ſcriptus Anno Hedſchrae 964, (Chriſti 1557) Explicantur ſententiae arabicae. Videtur eſſe commentarius, in alius cuiusdam operis explicationem adornatus. Auctor nullibi indicatus eſt. Sequuntur Poemata turcica in laudem Muhammedis.

MS. turcicum in folio oblongo.

In ſacculo albo linteo cum inſcriptione turcica ſunt uariae commeatus litterae turcicae, cum paruo folio conuoluto, quod continet preces arabicas atque turcicas.

Armenica.

Libellus armenicus, eccleſiaſticus, nitide ſcriptus. In 16. Ligatura turcica.

Pſalterium armenicum, in Armenia impreſſum. Donum *Chriſtiani Rauii*, Berlinatis, Prof. Regii Vpſalienſis, 25 Maii, 1665. Paginarum 287. In 8. min. Vid. *Hottingeri* Biblioth. Orient. p. 169.

Sinica.

Liber ſinicus; in fol. min. Caret initio et fine. Titulus libri repetitur in margine foliorum extremo: —— ——

kang mo mûen thſi, caput oculusque, (i. e. principia) portae ſeptimae. Video etiam characteres gi et fang, i. e. ingreſſus regionis. *Fang* angulum ſignificat, et regionem. Fourmont medit. ſin. (inter libros philoſ. n. 456. pag. 97.)

CODICES MSS. GRAECI.

In Membrana.

Εκλογαι των άγιων ευαγγελιων εν τη Χριστου Ιησου άγια και μεγαλη κυριακη του πασχα. i. e. *Eclogae ſanctor. Euangeliorum in Ieſu Chriſti ſancta et magna dominica Paſchatis.* In 4. mai. foliorum 281. Codex Saeculo, ni fallor, XII ſcriptus.

Eſt Euangeliſtarium, ſ. Euangeliarium, h. e. Liber, qui Euangelia, in ſingulis miſſis legi aut cantari ſolita, continet.

Partes habet duas. Pars prima complectitur Lectiones ex Euangeliis, quae primariis in Feſtis Diebusque dominicis legi ſolent. Lectio prima incipit a capite primo Euangelii Iohannis. Vid. Tab. I, num. I. Dein ſequuntur ordine Dominicae reliquae, et quidem primo Dominica I poſt Paſcha κυριακη διακαινησιμος dicta; porro κυριακη της Αποκρεω, *Dominica carnis priuii*; ulterius κυριακη τυρινη, η τυροφαγος, a caſei comeſtione nuncupata, quo nunc oua et caetera lacticinia comprehenduntur. Sic apparent κυριακαι των νηστων, *Dominicae ieiuniorum ſacrorum*; κυριακη των βαΐων, *Dominica palmarum*, et reliquae omnes ordine ſuo. Lectionibus ſuprascriptum legitur, uti in codice gothano aliisque: Εκ του κατα Ματθαιον κεφ. &c. Εκ του κατα Ιωαννην &c. Sequitur nempe Scriba capitum Euangeliorum diſtinctionem Ammonianam,

nam, *) ab Euſebio emendatam, uti docte obſeruat Cel. Doederlinus in egregia ſua Codicis noſtri deſcriptione, **) e qua praecipua hic exhibiturus ſum.

Eclogae ſ. Lectiones ex quatuor Euangeliis deſumtae ſunt. Non paucae bis, quaedam ter occurrunt.

Variantium ſat amplum indicem collegit Cel. Doederlinus, e quo non nulla delibabimus a uulgari lectione diſcrepantia.

E Matthaeo.

Matth. III, 3. αυτος γαρ εστιν. Verſu 11 Lectio clauditur uoce πυρι, omiſſis uocibus και εν πνευματι ἁγιῳ, quae etiam in multis MSS. deſunt.

XI, 8. βασιλειων.

XII, 13. ανεγνωκατε.

XIV, 8. omiſſum ὡδε. u. 12. το σωμα αυτου. u. 22. προαγειν αυτους. u. 28. omiſſ. αυτῳ.

XV, 25. εξελθουσα προσεκυνησεν. 36. τοις οχλοις.

XIX, 24. καμιλον pro καμηλον. 27. κυριε ιδου,

XXIII, 8. διδασκαλος pro καθηγητης. 9. παντες δε ὑμεις αδελφοι εστε.

XXIV, 5. ὁτι εγω ειμι. 31. επισυναξει. uerſ. 40 et 41 omittitur.

XXV, 26. ει ηδεις, ex correctione.

XXVII, 10. εδωκα pro εδωκαν. 31. ενεπαιξαν αυτον. 51. το καταπετασμα του ναου.

 Ex

*) Matthaei euangel. habuit capita 355, Marci 236, Lucae 342, et Iohann. 232.

**) *Litterariſches Muſeum*, Altdorf, 1778. 8. I Band, pag. 475. ſeqq.

Ex Marco.

Cap. I, 9. απο ναζαρετ εκ της γαλιλαιας. 26. omiſſ. και ιδωκε και τοις συν αυτῳ ουσιν

V, 33. omiſſ. και τρεμουσα.

VII, 35. ελαλει ευλογειν τον θεον.

VIII, 31. ὁτι μελλει ὁ ὑιος του ανθρωπου πολλα παθειν. 34. ει τις.

XII, 7. γεωργοι θεασαμενοι αυτον.

XIII, 9. εν ταις συναγωγαις αυτων δαρησεσθε.

XV, 16. εις την αυλην του καϊαφα. u. 28 omiſſus.

E Luca.

I, 34. παις εσαι μοι τουτο.

II, 46. και ακουοντων.

IV, 20. εξατενιζοντες. 26. αραπτα. σιδωνιας.

V, 28. παραλυτικος. 22. γνους. 31. αποκριθεις δε.

VI, 4. omiſſ. ελαβε και εφαγε.

VIII, omiſſa u. 8. ταυτα λεγων εφωνει κ. τ. λ. repoſita leguntur poſt comma 15. 16. επι την λυχνιαν. 32. βοσκομενη. 52. ου γαρ απεθανεν.

XI, 12. omiſſ. in duabus Lectionibus.

XII, 6. πωλειτε pro πωλειται. 31. μελλει σε.

XXII, 3. ελαλησε. 18. ἑως ὁυ. 27. γινεσθω. 39. επορευετο.

XXIV, 18. παροικεις εξ ἡμων.

E Iohanne.

I, 28. βηθανια pro βηθαβαρα.

V, 38. απεσαλκεν. 44. παρα ανθρωπων.

Cap. VII commati 52 iungitur ſtatim comma 8 capitis VIII, ita ut tota hiſtoria adulterae omiſſa ſit, uti in omnibus Graecorum lectionibus publicis. Etiam in codice nitidiſſi-

diſſimo N. T. Ebneriano (de quo ſuo loco tractabitur) comma 3 usque ad 12 omiſſum eſt.

X, 5. ακολουθησουσιν. 8. προ εμου.

XII, 46. εαν μου ακουσῃ των ρηματων και πιστευσῃ, εγω ου κρινω αυτον.

XVII, 11. καθως και ἡμεις.

XX, 2. ηγαπα pro εφιλει.

XXI, 1. additur τοις μαθηταις αυτου εγερθεις εκ νεκρων.

Lectiones ſunt 166 a fol. 1 — 199.

Sequuntur a pagina 202 — 281 Sanctorum memoriae a m. Sept. quo annus Graecorum incipit, usque ad Auguſtum, cum conſuetis Euangeliis, quae in eorum feſtis praelegi ſolent. Quilibet autem menſium habet ſuos peculiares Sanctos et Martyres, quorum memoria praelectione certi alicuius Euangelii ſemper recolitur, et in Eccleſia ſic populo ſeruanda proponitur. *) Primo omnium leguntur haec uerba

Μηνι σεπτεμβριῳ.

Fol. 202. 1. Αρχη της ινδικτου νεου ετους.

Μνημα του ἁγιου συμεων του στυλιτου ευαγγελιον (Luc. IV, 16 — 22) et ſic porro.

2. εις ἁγ. μαρτ. μαμαντου και εις τον ὁσιον Ιωαννην τον νηστευτην.

3. του. ἁγ. ανθιμου.

4. του ἱερομαρτ. βαβυλα και των νηπιων.

5. ἁγ. προφ. ζαχαριου.

6. ἁγ. ευδοξιου.

*) Comparari poterit multo cum fructu iſta altera Codicis pars cum Menaeis Graecorum, Venetiis, apud Pinellos, 1628—1642. fol. X Voluminibus excuſis. (Cat. Solger. Vol. I, n. 1845—1854.) Inter Sanctos nouiſſimos noſtri Euangeliſtarii eſt S. Graptus, Saec. IX demortuus.

7. ἁγ. μαρτ. σωζοντος.

8. γενεσιον της ὑπεραγιας Θεοτοκου.

9. ἁγ. κ. δικ. Ιωακειμ και αννης.

11. ὁσ. Θεοδωρας.

12. ἁγ. μαρτ. αυτονομου κ. κουρνουτου.

14. ὑψωσις του τιμιου ϛαυρου.

15. ἁγ. μαρτ. νικητου.

16. ἁγ. ευφημιας.

17. ἁγιων μαρτ. σοφιας, πιϛεως, ελπιδος, καὶ αγαπης.

18. ἁγ. μ. ευμενιου.

19. ἁγ. μμ. τροφιμου, δορυμεδοντος και σαββατιου.

20. ἁγ. μμ. ευϛαθιου κ. τ. συνοδιας αυτου.

21. ἁγ. προφ. Ιωνα.

22. ἁγ. μ. Φωκα.

23. συλληψις του ἁγ. Ιωαννου του προδρομου.

24. ἁγ. πρωτομαρτ. Θεκλα.

25. εις λιτην του καμπου.

26. μεταϛασις του Θεολογου. Vid. Photii Nomoc. Tit. 7, cap. 1.

27. εις ἁγ. μ. καλλιϛρατον και την ἁγ. μ. επιχαριν.

28. ὁσ. πατρ. ἡμ. χαριτωνος.

29. ὁσ. κυριακου.

30. ἁγ. γρηγοριου της μεγαλης αρμενιας.

Οκτωβριῳ.

1. ἁγ. ἀποϛ. ανανιου και ὁσ. ῥωμανου.

2. ἁγ. κυπριανου και ιουϛης.

3. ἁγ. διονυσιου αρεοπαγ.

4. ἁγ. ἱεροθεου.

5. ἁγιων μαμελχθης.

6. αποϛ. Θωμα.

7. ἀγ. σεργιου και βακχου. μμ.

8. ἀγ. πελαγιας.

9. αποσ. Ιακωβου.

10. ἀγγ. μμ. ευλαμπιου και ευλαμπιας.

11. των ἁγιων πατερων της ἀγ. ζ. συνοδου.

12. ἀγγ. μμ. προβου και ανδρονικου.

13. καρπου και παπυλου και των συν αυτοις μαρτυρων.

14. μμ. ναζαριου, γερβασιου, προβασιου κ. κελσιου.

15. ἀγ. λουκιανου.

16. ἀγ. λογγινου του ἑκατονταρχ.

17. ἀγ. πρ. ωσηε.

18. ἀγ. απ. κ. ευαγγ. λουκα.

19. ἀγ. πρ. ιωηλ.

20. ἀγ. μαρτ. αρτεμιου, και ἀγ. μ. ανδρεου της κρισεως.

21. ὁσ. ἱλαριωνος.

22. ἀγ. μ. αβερκιου.

23. ἀγ. ιακωβου απος. αδελφοθεους και των ἁγιων ζ παιδων των εν εφεσῳ.

24. μαρτ. αρεθα.

25. ἀγγ. νοταριων, μαρκιανου και μαρτυριου.

26. ἀγ. μεγαμαρτ. δημητριου.

27. ἀγ. μ. νεστορος. ſcr. ſuper raſura cum ſeq.

28. ἀγγ. αναργυρων κοσμα και δαμιανου.

30. ἀγγ. μμ. ζηνοβιου και ζηνοβιας.

31. ὁσ. μαρκιανου επισκ. συρακουσης.

Νοέμβριω.

1. των ἀγγ. αναργυρων κοσμα και δαμιανου.

2. ἀγ. μ. ακινδυνου και της συνοδιας αυτου.

3. ἀγγ. μμ. ακεψιμα, ιωσηφ και αειθαλα.

4. ὁσ. ιωαννικιου.

5. ἀγγ. μμ. γαλατιωνος κ. επιςημης.

6. παυλου του ὁμολογητου.

7. ἀγγ. λγ. μαρτ. των εν μελιτινη.

8. συναξις των αρχιςρατηγων.

9. ὁσ. ματρωνας.

10. ἀγ. ιωαννου τ. ελεημονος.

11. ἀγ. μηνα κ. της συνοδιας αυτου.

12. ὁσ. νιλου.

13. ιωαννου χρυσοςομου.

14. αποσ. Φιλιππου.

16. ἀγ. απ. κ. ευαγγ. ματθαιου.

17. ἀγ. γρηγοριου θεολογου.

18. ἀγ. μ. πλατωνος.

19. ἀγ. πρ. αβδιου.

20. ἀγ. δασιου.

21. εισοδια της ὑπεραγιας θεοτοκου.

22. ἀγ. μ. κικιλιας.

23. ἀγγ. προκλου, ανατολιου και γενναδιου.

24. γρηγοριου της ακραγαντ.

25. της ἀγ. μαρτ. αικατερινας και του ἁγιου μαρτυρος κλημεντος ρωμης και πετρου αλεξανδρειας και του ἀγ. μαρτυρος μερκουριου.

26. ἀγ. αλυπιου κ. ἀγ. ακακιου της κλιμακος.

27. ἀγ. μ. ιακωβου του περσου.

28. ἀγ. ςεφανου νεου.

29. ἀγ. ιερωναρχου.

30. ἀγ. αποσ. ανδρεου.

Δεκεμβριῳ.

1. πρ. ναουμ.

2. πρ. αμβακουμ.

3. πρ. σωφονια.

4.

4. ἁγ. μ. βαρβαρα.

5. ὁς. πατρ. ἡμων. σαβα.

6. ὁσ. πατρος ἡμων νικολαου.

7. ὁσ. π. ἡ. αμβροσιου.

8. ἀγγ. απος. σωσθενους, απωλλω και κηφα.

9. συλληψις της ἁγιας αννης.

10. ἀγγ. μμ. μηνα, ἑρμογενους και ευγραφου.

11. ὁσ. δανιηλ του ςυλιτου.

12. ὁσ. σπυριδωνος.

13. ἀγγ. μμ. ευςρατιου, αυξεντιου και της συνοδιας αυτων.

14. ἀγγ. θυρσου, φιλημονος και της συνοδιας αυτων.

15. ἀγ. ἱερομαρτ. ελευθεριου.

16. ἀγ. πρ. αγγαιου, και ἀγ. μμ. μαρινου και βακχου.

17. ἀγγ. γ παιδων και δανιηλ προφ.

18. ὁσ. φλωρου, και ὁσ. μιχαηλ συγκελλου του ὁμολογητου.

19. ἀγ. μ. βονηφατιου και ἀγ προμ. αρεως και ηλια.

20. ἀγ. ιγνατιου του θεοφορου.

21. της ἁγιας μαρτυρος ιουλιανης.

22. της ἁγ. μ. αναςασιας.

23. των ἀγγ. μμ. των εν κρητη.

24. παραβονη της χῡ γεννησεως.

25. γεννησις του χῡ.

27. του. ἁγ. πρωτομαρτυρος ςεφανου.

28. των ἁγιων δισμυριων και του ὁσιου θεοδωρου του γραπτου.

Theodorus Graptus uixit Saeculo IX.

29. ὁσιου μαρκελλου.

30. της ἁγιας μαρτ. ανυσιας.

31. της ἁγ. μελανης και του ὁσ. ζωτικου.

Ιανουαριου.

1. περιτομη χῦ και ὁσ. πατρ. ἡμ. βασιλειου.
2. ὁσ. π. ἡμων σιλβεστρου.
3. ἁγ. μαρτ. γορδιου.
4. ἁγ. π. θεοκτιστου.
5. παραμονη των ἁγιων θεοφανιων.
6. ἁγια θεοφανια.
7. ἁγ. ιωαννου βαπτιστου.
9. ἁγ. μαρτ. πολυεκτου.
10. ἁγ. γρηγοριου του νυσσης.
11. ὁσ. π. ἡμ. θεοδοσιου του κοινοβιαρχου.
13. ἁγγ. μμ. ἑρμυλου και στρατονικου.
14. ἁγγ. αββαδ.
15. ἁγ. ιωαννου του καλυβιτου.
16. ἁλυσις του ἁγιου αποσ. πετρου.
17. ὁσ. π. ἡμ. αντονιου.
18. ἁγγ. αθανασιου και κυριλλου.
19. ὁσ. μακαριου.
20. ἁγ. ευθυμιου.
21. ὁσ. μαξιμου του μαρτυρος.
22. ἁγ. αποσ. τιμοθεου και αναστασιου του περσεως.
23. ἁγ. μ. κλημεντος αγκυρας.
24. ὁσιας ξενης.
25. ἁγ. γρηγοριου του θεολογου.
26. ὁσ. ξενοφωντος.
27. ἁγ. ιωαννου χρυσοστομου.
28. ὁσ. ευφραϊμ.
29. ἁγ. ιγνατιου.
30. ἁγ. μ. ἱππολυτου.
31. ἁγ. κυρου και ιωαννου.

Φε-

Φεβρουαριῳ.

1. ἁγ. τρυφωνος.
2. ὑπαπαντη του Κυ ἡμων Ι. Χυ.
3. ἁγ. συμεωνος.
4. ἁγ. ισιδωρου.
5. ἁγιας μ. αγαθης.
6. ἁγ. βουκολου.
7. ἁγ. παρθενου.
8. ἁγ. πρ. ζαχαριου.
9. ἁγ. μ. νικηφορου.
10. ἁγ. μ. χαραλαμπους.
11. ἁγ. βλασιου.
12. ἁγ. μελετιου αντιοχειας.
13. ὁσ. μαρτινιανου.
14. ὁσ. αυξεντιου.
15. ἁγ. αποσ. ονησιμου.
17. ἁγ. μ. θεοδωρου του τηρωνος.
18. ἁγ. λεοντος παπα ρωμ.
20. ἁγ. ευσαθιου αντιοχ.
22. ἁγ. προτεριου αλεξ.
23. ἁγ. πολυκαρπου.
24. εις την ἑυρεσιν της τιμιας κεφαλης του προδρ.

Reliqui dies ſunt uacui.

Menſe Martio quinque tantum dies feſti notati: 1. Eudociae. 3. Martyrum Cleonici, Eutropii et Baſiliſci. 6. μαρτυρων εν αβοριῳ. 9. in memoriam martyrum Sebaſtiae. 25. Dies feſtus Annunciationis Mariae.

Ductus craſſiores et forma litterarum (habent accentus et ſpiritus) huius Codicis conueniunt cum Specimine Codicis Romanae Bibliothecae S. Mariae in Vallicella Congre-
gatio-

gationis RR. PP. Oratorii S. Philippi Nerii de Vrbe, in Ioſephi Bianchini Euangeliario quadruplici, (Romae, 1749 fol.) Parte I, pag. 526.

Specimen exhibet Tabula noſtra 1, num. I.

E collatione huius, cum ſpecimine antiquioris codicis graeci *) Regio-Vaticani Actorum Apoſtolorum Saeculi X, (nam erraſſe arbitror Bianchinum, illum Saeculo VIII tribuentem) facile aetatis diſcrepantia codicisque noſtri aetas patefiet, eſſe nimirum ſcriptum Saeculo XII, non uero XI, uti Doctiſſ. Doederlino uidetur.

Permultos tales codices Vindobonae atque in Anglia et Italia uidimus. Vocum compendia in noſtro Codice pauca; ubi comma aut punctum eſſe deberet, lineola rubra apparet.

In plurimis codex iſte congruit cum Cantabrigienſi, et cum Euangeliſtariis Auguſtano, **) atque Gothano. ***)

Duo praeclari Viri uſi ſunt Codice noſtro, ſpeciminaque edere conſtituerunt, ſed morte praeueniebantur.

Guil. Erneſtus Tenzelius MS. reliquit: *Euangeliarium graecum, uel eius ſaltem rubricae, ex codicibus MSS. Gothano, Auguſtano, Norimbergenſi, ac Baſilienſi, praefixa diſſertatione Allatii de Dominicis Graecorum, ac Tenzelii de ritu Lectionum ſacrarum, infinitis locis aucta.* Noua litter. Hamburg. A. 1703, pag. 335. Integrum enim Euangeliarium Gothanum

*) apud Bianchin. P. I, Tab. III pag. 532.

**) Hier. Andr. Mertens diatr. II de Biblioth. Auguſtanae Cimeliis, 1776. fol. pag. VIII, Tab. n. V.

***) Ern. Sal. Cypriani Catal. Codicum MSS. Bibliothecae Gothanae; Lipſ. 1714. 4. pag. 43 ſeq.

num euulgare uoluit Tenzelius, ſi Deus uires et bibliopola aliquis ſumtus ſuppeditaſſet.

Conr. Schoenleben contulit Codicem graecum N. T. Ebnerianum cum Euangeliis duobus Auguſtanis, et Euangeliſtario, *) cum Codice IV Euangelior. Gehliano, **) et cum iſto Euangeliſtario noſtro, et gothano, exque ſingulis initium Euangelii Iohannis aere effingendum curauit; et quia tam in Euangeliſtario quam in altero codice Auguſtano haec pericopa Iohannea deeſt, ſelegit diligentiſſimus Schoenlebenius aliam ex Matthaei capite X, a commate 37, officia ſanctiſſimae noſtrae religionis praeſcribentem, et praeterea omnes litteras graecas ambitu ſuo continentem. Ex his itaque ſex codicibus uariantes collegit lectiones. Sed iſta omnia poſt mortem uiri doctiſſimi euanuerunt.

* * *

Απολλωνιου περγαιου κωνικων Βιβλια Δ. εκδοσεως Ευτοκιου ασκαλωνιτου. ***)

Σερηνου περι κυλινδρου τομης, κεφαλαια λζ.

Σερηνου κωνου τομη, κεφαλαια ξε, ſ. Libri II de Cylindri et Coni ſectione per uerticem.

Codex Saeculi XIV. in folio, e bibliotheca Regiomontani. Figurae geometricae iam deeſſe incipiunt in Libri primi medio, relicto ſemper ſpatio uacuo.

Edi-

*) M. Conr. Schoenleben Notitia egregii Codicis graeci N. T. MS. Ebneriani, Norimb. 1738. 4. cum 13 tab. aen. pag. 39, 40. et Hier. Andr. Mertens Diatr. I et II ſupra cit.

**) Auguſtini Gebr. Gehlii deſcriptio Codicis gr. manuſcripti quatuor Euangeliorum. Francof. et Lipſ. 1729. 8.

***) Eudocius Aſcalonita fuit diſcipulus Iſidori Mechanici, uixitque ſub finem Saeculi poſt Chriſtum natum quinti.

Edita ſunt Apollonii Conica, methodo noua illuſtrata per Iſaacum Barrow, latine. Londini, 1675. 4.

Serenus de Sectione Cylindri, latine editus eſt una cum Apollonio Pergaeo, a Federico Commandino, Bononiae, 1566. fol.

Apollonii Conicorum Libri VIII, cum Sereni Libris II, (*primum graece editis*) de Sectione Cylindri. Editi ab Edmundo Halleio. Gr. et lat. Oxonii, 1710. fol.

Codices graeci chartacei.

In Folio.

Codex graecus e Bibliotheca *Ioh. Regiomontani.* Continet uaria Scripta mathematica foliorum 247. Saec. XV. Deficiunt folia 4, 5, 6, 7 et 51. et plura, quae ſequuntur.

I. *Κλαυδιου πτολεμαιου μαθηματικης τετραβιβλου συνταξεως βιβλιον α. Των το δὲ αστρονομιας προγνωστικον τελος παρασκευαζοντων, ω συρε* &c.

i. e. *Cl. Ptolemaei* (ſed falſo, meo iudicio, illi tribuuntur) quatuor libri de apoteleſmatibus, ſeu iudiciis aſtrorum, ad Syrum fratrem.

Edidit ex iſto codice Ioach. Camerarius, Norimb. 1535. 4. Textum gr. poſtea correctiorem edidit Phil. Melanchthon, Baſil. 1553. 8. (Bibl. Solg. Vol. III, n. 2358)

Lib. II, fol. 23 b. omiſſa ſunt: *εστι βρεττανια, γαλατια, γερμανια, βασαρνια, κοιλη συρια* etc. quae exſtant in textu gr. Baſil. pag. 73. ſed omiſere etiam in latina uerſione Camerarius et Melanchthon. Exſtant quoque in *Procli Diadochi* Paraphraſi in IV hoſce Ptolemaei Libros, quae graece et lat. prodiit Lugd. Bat. 1635. 8. pag. 89.

Lib.

Lib. IV, fol. 59 b. poſt uerba προς το διαθειναι τε και διαθηναι, deficiunt omnia reliqua huius libri quarti.

2. Fol. 60. Theonis Commentarius in Almageſtum Ptolemaei. Θεωνος αλεξανδρεως ὑπομνηματα εις το α της πτολεμαιου μαθηματικης συνταξεως. Alia manu ſcr. hic codex, quam praecedens. Ad marginem *Beſſario* et *Regiomontanus* hinc et inde adnotarunt non nulla. Adſcriptae etiam ſunt paginae editionis Ioach. Camerarii, quam ex hocce codice edidit *) Baſil. 1538. fol. apud Ioannem Walderum.

Fol. 84. εις το δευτερον, ſ. L. II.

Fol. 102 legitur fragmentum ex Barlaamo, ut puto, quod incipit: Λειποντα δη και του των διδομενων δυναμεων etc.

Fol. 105. Βαρλααμ **) α περι του πως δει εκ της μαθηματικης του Πτολεμαιου συνταξεως επιλογιζεσθαι ἡλιακην εκλειψιν.

Fol. 106. b. leguntur haec manu Beſſarionis ***) et Regiomontani adſcripta:

Του θεωνος εις την μεγαλην συνταξιν. βιβλος εμου βησσαριωνος καρδιναλεως του των τουσκλων.

theonis In ptolemaeum. liber meus b. Card. Tuſculani,

Nunc Ioannis de regiomonte. Donauerat nimirum Beſſarion Regiomontano codicem. Vid. Tab. 2. n. I.

Fol. 107. Lib. IV.

Fol.

*) Conſpiciuntur in iſto Codice typothetae, aut correctoris Grynaei, ſigna primarum paginarum exempli impreſſi.

**) Vixit A. 1337, eruditione nulli ſuae aetatis ſecundus. Fabricii Bibl. gr. Vol. X, pag. 427.

***) Beſſarion hoc opus Theonis tanti feciſſe fertur, ut una tota prouincia aeſtimare non dubitaret, Ioach. Camerar. in dedic. ad ampliſſ. Senatum Norimberg.

Fol. 119. Loco libri V legitur Pappi Alexandrini fragmentum Hypomnematum in Librum quintum magnae compoſitionis, id eſt, perfectae caeleſtium motuum pertractationis Ptolemaei.

Fol. 120. b. Theonis continuatio.

Fol. 124. Ex Pappi L. VI fragmentum.

Fol. 137. Lib. VI.

Fol. 165. Lib. VII.

Fol. 166. b. Lib. VIII.

Fol. 170. b. Lib. IX.

Fol. 178. b. Lib. X.

Fol. 182. b. Reliqua Libri X deficiunt, ut et totus liber XI, cum Libri XII initio.

Fol. 184. Lib. XIII.

3. Fol. 189. Νικολαου του Καβασιλα, (uixit circa A. C. 1350). εις τριτον της μαθηματικης συνταξεως του Πτολεμαιου. In editione Camerarii inſertus eſt hic Commentarius poſt Lib. ſecundum Theonis, pag. 131 — 194.

4. Fol. 215. Θεωνος αλεξανδρεως λογικη εφοδος εις τους προχειρους κανονας της αστρονομιας. τομος πρωτος. Sect. I. Την λογικην εφοδον της των προχειρων κανονων πραγματειας etc.

Edidit poſt alios haecce fragmenta cum Ptolemaei Canone Henricus Dodwellus, ſubiecitque diſſertationibus ſuis Cyprianicis Oxon. 1685. fol. et Amſtel. 1700. fol. Theonis iſta commentaria interpolata ſunt a Chriſtiano, qui Iulianum dicit parabatam. Vid. Fabricii Biblioth. gr. Lib. IV, pag. 418.

Fol. 223. Sectio II.

Fol. 228. Sect. III.

Fol. 234. b. Sect. IV.

5. Fol. 242. Θεωνος αστρολογια. Περι του ἡλιακου αποσηματος, ſ. de differentia ſolari etc.

6. 245 — 247. Ὁτι ἡ φιλοσοφια εις το θεωρηζειν και το πραττειν.

Του σοφωτατου χαρτοφυλακος βουλγαριας, Κυριου Ιωαννου του Πεδιασιμου συνοψις περι μετρησεως και μερισμου γης. Saec. XVII. folior. 35.

Πολλοι των αμυητων, γεωμετριαν μεν αξιουσι καλειν την Ευκλειδου την των θεωρηματων στοιχειωσιν, και ειτι τοιουτον θεωρημα γεωμετρικον μαθηματικον κ. τ. λ.

Iohannes Pediaſimus, ſ. Tranquillus, ſiue aequanimus a planitie πεδιον, idem etiam Ioannes Galenus, a γαληνοτητι, ſiue ſerenitate mentis, appellatus, uixit circa Annum Chriſti 1300, primae Iuſtinianae et totius Bulgariae Chartophylax, ὑπατος φιλοσοφων, et Diaconus. Eſt apographum e codice chartaceo 309 Cod. MSS. philoſ. et philol. Bibliothecae Caeſareae Vindob. Neſſelii Catal. P. II. pag. 147.

Eſt Synopſis geometrica, uel potius gaeodetica de dimenſione et partitione terrae; adeoque a ueritate abeſt et Ioh. Iacobus Friſius in Bibliotheca Gesneriana, et Gerardus Ioh. Voſſius in opere eruditiſſimo, atque utiliſſimo de ſcientiis mathematicis, cap. 54, dum ſibi perſuaſum habent Geometriae Compendium, et Librum de dimenſione terrae huius Auctoris eſſe duo diuerſa opuſcula.

Ἡροδοτος ἁλικαρνησεως Ἱστορια εν εννεα τμημασιν, ἁ και Μουσας καλουσι.

Textus Herodoti deſcriptus eſt ex Aldi Manutii editione Venetiis 1502. fol.

Homeri opera graeca, quae nunc quidem exſtant, omnia, viz. Ilias, Odyſſea, Batrachomyomachia, Hymni; duobus

tomis contenta. A. 1552. Nitide deſcripta in iuuentute a Carolo Stephano, artium liberalium Magiſtro, Camerae Imp. Spirae immatriculato Notario, Ciui Auguſtano.

Sophocles; Pindarus, Heſiodus et *Aeſchyli Prometheus.* Ab eodem A. 1589 et 1592 calamo diligenter exarati.

Συνοψις ἱστοριων αρχομενη απο κτισεως κοσμου και μεχρι της βασιλειας Ισαακιου του κομνηνου. συλλεγεισα εκ διαφορων βιβλιων, παρα κυρου γεωργιου του Κεδρηνου. In fol. In charta laeuigata ſ. turcica, a diuerſis manibus ſcripta. Contuli cum edit. Cedreni, quae eſt inter Scriptores Byzantinos, Pariſ. 1647. fol. 2 tomis. (Solg. I, num. 944, 945) nihilque notatu dignum diſcrepantium lectionum deprehendi. Finitus eſt iſte Codex A. D. 1464, die 14 Maii.

Αρχιμηδους περι Σφαιρας, και Κυλινδρου. *) Α και Β.

Περι Ἑλικων.

Επιπεδων ισορροπικων, η κεντρα βαρων επιπεδων. Α και Β.

Ψαμμιτης.

Τετραγωνισμος παραβολης. **)

Ευτοκιου Ασκαλωνιτου ὑπομνηματα Αρχιμηδους περι σφαιρας και κυλινδρου. εις το Α και Β.

Εις την Αρχιμηδους του κυκλου μετρησιν.

Εις το Α και Β των Αρχιμηδους ισορροπικων.

Cum

*) Editi ſunt graece cum libro, de Circuli dimenſione; Pariſiis. 1561. et cum Synopſi mathematica Marii Merſenni; Pariſ. 1644. 4.

*) Graece edita ſunt Baſileae, 1544. fol. Archimedis opera latine; noua methodo illuſtrata et ſuccincte demonſtrata per *Iſaacum Barrovv.* Londini, 1675. 4. Gr. et lat. edente *Ioh. Walliſio*, Oxon. 1676. 8.

Cum figuris bene delineatis. Hinc et inde nonnullae ſchedae emendatrices adglutinatae ſunt.

S. Athanaſii Paraphraſis graeca in Pſalmos; inedita. E Bibliotheca Auguſtana emta 1628 per Eliam Ehingerum Auguſtanum, et Bibliothecarium.

Codex iſte manu Ehingeri ſcriptus eſt.

Vocabularius latino-graecus. fol.

Explicit uocabularius latinarum poſitarum dictionum e regione interpretacionem grecam, cura et impenſis Bernardi Waltheri aſſignans. Anno ſalutis humane 1496 quarto Kalendas marcias.

In Quarto.

Κλεομηδους κυκλικης θεωριας μετεωρων, πρωτον και δευτερον, ſiue Cleomedis de contemplatione Orbium caeleſtium Libri II. Saec. XV.

Ex bibliotheca Hieronymi Baumgaertneri, Senatoris Norimb.

Optima editio prodiit Burdigalae, 1605. 4. cum uerſione et commentariis Roberti Balforei, Scoti. Sumit Cleomedes meteora pro rebus caeleſtibus, caeloque et ſtellis, quo ſenſu μετεωρολογικην πραγματειαν dixit Strabo Lib. I, pag. 8. Quae dicit, modo ſunt communia. Vid. Ioh. Cph. Heilbronneri Hiſtoria Matheſeos, pag. 288. Ioh. Frid. Weidleri Hiſt. Aſtronomiae, pag. 152. In primo libro Cleomedes de orbibus caeleſtibus, zonis, terraeque figura et magnitudine, altero de ſolis et lunae magnitudine, et diſtantia a terra, de eclipſibus, et reliquis planetis breuiter ediſſerit. Ante Chriſtum natum uixiſſe putatur, paullo poſt Poſidonium. Alii male eum ſub Theodoſio iuniore A. C. 390

floruiſſe, dicunt. Balforius eum inter Poſidonium et Ptolemaeum collocauit.

Νικομαχου Γερασηνου πυθαγορειου αριθμητικης εισαγωγης Βιβλια β. Saec. XV.

Graece editi ſunt hi duo libri introductionis in numerorum diſciplinam, Pariſiis, 1538. 4. Explicauit Ioach. Camerarius librum I in Tractatu de graecis latinisque numerorum notis. Aug. Vindel. 1554. 8. Norimb. 1556. 8. Lipſ. 1569. 8. Arnhemiae 1668. 4. cum Iamblichi commentario, gr. et lat. Vixit Nicomachus Geraſenus, philoſophus pythagoricus, temporibus Tiberii Imp. Fabricii Biblioth. gr. L. IV, cap. 22, pag. 5. Nuper edidit Ioh. Keeble: *The Theory of Harmonics; or, an Illuſtration of the Grecian Harmonica. 1. As it is maintained by Euclid, Ariſtoxenus, Bacchius ſenior. 2. As it is eſtablished on the doctrine of the Ratio; in vvhich are explained the tvvo diagrams of Gaudentius, and the* Pythagorean numbers in Nicomachus. London, 1784. 4.

Κλαυδιου πτολεμαιου ἁρμονικων Βιβλια γ. Saec. XV.

Elegantiſſimus iſte codex, cum duobus praecedentibus, unius eiusdemque manus eſt. Donauit Bibliothecae publicae Hieronymus Paumgärtnerus, Senator Nor. de re patria et litteraria praeclare meritus.

Optime edidit ex undecim codicibus, tres hoſce libros Harmonicorum elementorum Ioh. Walliſius, Oxon. 1682. 4. recuſos T. III. operum Walliſii, ibid. 1699. fol. Vid. Fabricii Bibl. gr. L. IV, cap. XIV, §. 12. Libri tertii capita tria poſtrema non ſunt Ptolemaei, ſed a Nicephoro Gregora, (uixit circa a. 1350) monacho Byzantino, addita.

Sic

Sic docet Scholion noſtri MS. ad caput antepenultimum: Το παρον κεφαλαιον και το εφεξης ιστεων ὡς απο παντων παλαιων βιβλιων λιπουσιν, ουκ οιδα δι' ἡν αιτιαν. Ὁ μεντοι σοφωτατος Γρηγαρας επιστησας τον νουν τη των κεφαλαιων ακολουθια το ενδεον ανεπληρωσε νουνεχως. Plura reperit Walliſius aliis duobus codicibus adſcripta.

Codex Foliorum 241 A. C. 1570 in charta turcica ſcriptus, continet Sexti Empirici Commentariorum αντιρρητικων Libros VI.

Fol. 1. Σεξτου Εμπειρικου προς μαθηματικους. *)
Fol. 14. προς γραμματικους.
Fol. 112. Περι ρητορικης.
Fol. 147. Προς γεωμετρας.
Fol. 183. Προς αριθμητικους.
Fol. 193. Προς αστρολογους.
Fol. 222. Προς μουσικους.

Contuli cum editione I. A. Fabricii Opp. Sexti Empirici, Lipſiae, 1718. fol. et pauciſſimas lectiones uariantes alicuius momenti inueni. **)

In fine codicis leguntur ſequentia: ὑπο ανδρεου δαρμαριου ***) του επιδαυριου ὑιου γεωργιου: Εν τῳ ετει α φ ο̄ δεκεμβριω λά. Περας ειληφε συν Θεῳ ἡ παρουσα βιβλος. i. e. *Finitus eſt praeſens liber*

*) i. e. multa ſcire uolentes, in primis uero Stoicos. Vid. Ioh. Scheffer de nat. et conſtit. Philoſophiae Italicae, pag. 81.

**) Prodiit primum Sextus Empiricus gr. et lat. Geneuae, 1621. fol.

***) Mart. Cruſius Annal. Sueu. p. 790. ad A. 1584: 30 Aug. ueniebat huc (Tubingam) uir egregius Graecus Andreas Darmarius Epidaurius Laco uenales libros MS. graecos aduehens, de quibus D. Gerlachius et ego quosdam 8 Sept. emimus 35 coronatis italicis in Bibliothecam illuſtriſſimo Principi noſtro.

liber cum Deo ab Andrea Darmario Epidaurio, Georgii filio, anno 1570 *d.* 31 *Decembris.*

(Luciani) πως δει ἱστοριαν συγγραφειν. Contuli cum Opp. Luciani, edit. Reizii, T. II, p. 1—69 (Solg. II, n. 1829) nihilque diſcrepantiae notabilioris inueni. Saec. XV.

Homiliae XXI. diuerſorum Patrum Graecorum. Saec. XV. folior. 218. Codex ualde laceratus.

1. Fol. 1. Homilia *Chryſoſtomi* de Lazaro et Diuite. Edit. Sauil. V, 728.

2. fol. 6. *Eiusd.* Homilia in ramos Palmarum. Sauil. V, 882.

3. fol. 12. b. Incerti Κινει με προς το λεγειν ὁ εν ὑποστατος του θεου.

4. fol. 22. Incerti. Ὁι μεν αθληται καθ' ἑκαστην ἡμεραν γυμναζωμενοι.

5. fol. 26. b. Incerti. Νικητικους αγωνας του μαρτυρος.

6. fol. 32. b. — Αρτι της ασεβειας αναλαμπουσης, και του ευαγγελικου κηρυγματος του πανταχοσμου διαλαμβανοντος.

7. fol. 40. *Athanaſ.* de Imag. Berytenſi.

8. fol. 45. Incerti. Ει και δικαιον μνημην.

9. fol. 54. Ephraimi Sermo paracleticus.

10. fol. 71. b. *Anaſtaſius* in Pſ. VI.

11. fol. 90. *Chryſoſt.* de poenitentia et humilitate; edit. Sauil. VI, 779.

12. fol. 101. Vita S. Andreae.

13. fol. 120. b. Περι συντελειας.

14. fol. 139. Περι των χρονων της ενταυθα ζωης της ὑπερ αγιας θεοτοκου. Incipit: Επιδηπερ πολλοι εκ πιστεως και ποθου ζητουσι τον χρονον και τον αριθμον των ετων ὡν επι γης εβιωσεν.

15. fol. 140. Antonii epiſtola.

16.

16. fol. 143. b. Eiusdem didaſcalia.

17. fol. 145. b. Martyrium et Vita Euſtathii (Antiocheni).

18. fol. 172. b. *Chryſoſt.* Homilia; edit. Sauil. III, 843.

19. fol. 177. *Eiusd.* Ὁ μονος φιλανθρωπος θεος οικτειρων το γενος ἡμων.

20. fol. 182. Edit. Sauil. VII, 539.

21. fol. 192. b. — — V, 708.

22. fol. 209. — — VII, 442.

Θεοδωρου γραμματικης εισαγωγης των εις τεσσαρα το πρωτον &c. ſ. Libri IV Grammaticae Inſtitutionis. Saec. XV.

E bibliotheca Ioh. Regiomontani, qui multa marginalia adſcripſit.

Contuli cum editione Iuntina, 1515. 8. quam poſſideo, nihilque diſcrepantiae inueni.

Conſtantinus Laſcaris de Synodo Florentina (1439); e Bibliotheca Veneta D. Marci, ab Aloyſio Gradenico, Abbate graeco, et Bibliothecario eiusdem, deſcriptum, et A. 1674 D. Ioh. Wülfero dono datum. 4to. Incipit: Εντευθεν το βιβλιον απαρχεται της εν κωνσταντινοπολει υστατης συνοδου εν τη ἁγια σοφια επιτελεσθεισης μετα την γενεσιν του Ψευδοσυλλογου Φλωρεντινου ἑνος ενιαυτου διαστηματι και ἡμισεως, και μετα την τελευτην του λατινοφρονος Ιωαννου του παλαιολογου *) του απατηθεντος ὑπο των ιταλων επι βοη-

*) Iohannes VIII Palaeologus, Manuelis filius, Imperator ab A. 1419 ad 1448 Conſtantinopolitanus, ipſe in Italiam ad Eugenium IV profectus, ut unionem cum Latinis promoueret, Synodo Florentinae A. 1439 interfuit, eamque probauit, qua de re acta illius Concilii ſatis teſtantur. Vid. Vera Hiſtoria unionis non uerae inter Graecos et Lati-

βοηθεια και επι τελευτης συμφρονησαντος τῳ ορθοδοξῳ δογματι επι του ορθοδοξου ὑιου αυτου κωνσταντινου.

Εξεβληθη, εκ τῶν της Βιβλιοθηκης ιδιοχειρων κωνσταντινου του λασκαρεως, του οντως σωφωτατου και την ανεπτυγμενην γραμματικην διδαξαντος επιταγη του σοφωτατου του βυζαντιου πατριαρχου αθανασιου κωνσταντινοπολεως, και μετεγραφη ὑπο θεοδωρου ζυγομαλα πρωτεκδικου της μεγαλης εκκλησιας.

CODICES MSS. LATINI. *)

In Membrana.

In Scrinio minori.

Liber membranaceus, continens 328 pictūras **) et delineationes biblicas uet. et noui Teſtamenti, et hiſtoriae profanae. Saeculi XIV. Foliorum 165. in fol.

Inſcriptiones foliorum ſunt fere omnes germanicae, u. c. Fol. 1: *Got der vvas ye vnd iſt ymer ſein vveſen zerget nymer.*

Ob

Latinos, ſiue Concilii Florentini exactiſſima narratio, graece ſcripta per Sylueſtrum Sguropulum &c. Tranſtulit in ſerm. lat. ediditque Robertus Creyghton. Hagae Comitis, 1660. fol. Profectionis, cum Palaeologus cum Graecis ſuis in Italiam traiiceret, monumenta operae pretium eſt uidere quatuor icones, quas e Codice MS. hiſtor. gr. Biblioth. Caeſar. Vindob. exhibet Lambecius L. VIII, p. 504.

*) Partim ſunt in Scrinio minori; maior uero pars eorum eſt in ambulacro ſecundo.

**) Tales picturae illis inſeruiebant, quibus ante inuentam artem typographicam haud ſumtus erant, ut ſibi Biblia manu exarata integra comparare poſſent; qua de cauſſa *Biblia pauperum* dicebantur. Iam S. Biblia a Saeculo VIII uariis picturis adornabantur. Vide Petri Zernii Hiſtoria Bibliorum pictorum. Lipſ. 1743. 4. pag. 82. 120, 168. De Heineken Idée d'une Collect. d'Eſtamp. p. 292.

Ob intermixta tamen multa latina, inter latinos codices hic recenſeo.

Fol. 1 — 4. Creatio mundi repraeſentatur.

Fol. 5 et 6. Creatio Adami et Euae, eorumque lapſus et fugatio e Paradiſo.

Fol. 7. 8. Adami labor. Abelis ſacrificium. Caini fratricidium et ſententia.

Fol. 9. Hy ſchoſs der plindt Lamech den Caym für ein tyer und der lamech ſchoſs mit dem pogen ſeinen furer dorumb vvard er von got LXXVII malen meer verflucht dan cayn.

Fol. 9. b. Mors Adami.

Fol. 10 — 24. Ioſephi hiſtoria et uaria e libris Moſis ſed nulla obſeruata temporum ſerie, id quod bibliopego attribuendum eſt.

Fol. 25. Gideon et Elias reſuſcitans puellum.

Fol. 26. Vidua Sareptae et Elias.

Fol. 27. Dauidis poenitentia.

Fol. 28 et 29. Ioachim et Anna.

30. Anania, Azaria et Miſahell, in clibano ardenti.

30. b. Hiſtoria Suſannae.

31. Sibyllae tres et Imp. Auguſtus.

31. b. Iudicium Salomonis.

32 et 33. Hiſtoriae Danielis, Ionae, Iobi.

34. Mariae oblatio in Templo.

35. Mariae natiuitas.

36. Educatio Mariae.

37 — 39. Connubium, Annunciatio, Viſitatio S. Eliſabetae.

40. Natiuitas S. Iohannis Baptiſtae. Reditus Mariae.

41 — 43. Natiuitas Chriſti. Adoratio paſtorum. Circumciſio. Magorum donatio. Oblatio in templo.

44. Ioſephi ſomnium. Strages infantum.

45. Fuga in Aegyptum.

45. b. Chriſtus inter Doctores.

46. Nuptiae in Cana Galileae; et Chriſtus in deſerto.

47. Iohannes baptizat Ieſum et praedicat in Eremo.

48. Iohannes capite plectitur.

49. Chriſtus tentatur a Diabolo in deſerto.

50 — 61. Variae hiſtoriae, Parabolae et miracula e uita Chriſti.

62 — 76. Sacra Caena, et Paſſio Chriſti.

77. Chriſtus deſcendit ad inferos.

77. b. Tres Mariae.

78. Chriſtus caenat cum duobus diſcipulis in uico Emaus. S. Thomas.

79. Angelus in ſepulchro. Noli me tangere.

80. Chriſti adſcenſio in caelum. Pentecoſtes feſtum.

81. Deus Pater monſtrat filium. Mariae adſcenſio.

82. Coronatio Mariae. Feſtum Corporis Chriſti.

83. Pſitacus anà ſi aue dicere claret
Quare uirgo pura per auem non generaret. *)
In naturis rerum.

83. b. Interroga iumenta et docebunt te,
et uolatilia celi et indicabunt tibi. Iob. 12 cap.

84. Virgo uerbo concepit uirgo permanſit
Virgo peperit regem omnium regum.

84. b. Si dona auri pluuia a ioue pergens claret
Cur ſpiritu ſancto grauida uirgo non generaret.
Terencius.

*) Infra ſemper uerſus germanici adſcripti ſunt.

85. Fenix ſi in igne ſe reformare ualet
Cur mater dei uigne uirgo non generaret.
Alanus de planctu nature — Yſidorus 12 ethim.

85. b. Si nultur parit corpore et mare ad hoc caret
Cur miſtico ſpiramine uirgo non generaret.
Baſilius in exameron.

86. Caladrius ſi facie egrum ſanare ualet
Cur Chriſtum curam anime uirgo non generaret.
Maximus in ſermone.

86. b. Si cribro uirgo tucia aquam portare ualet
Cur procurantem omnia uirgo non generaret.

87. Emilia ſi carbaſo ignem accendere claret
Cur uirtute ex alto uirgo non generaret.
Valerius primo cap. I.

87. b. Carbas ſi de arbore yberna naſci claret
Cur uirtute ex alto uirgo non generaret.
Valerius libro I. cap. primo.
Gepirt ein caroas pavvmes art
So gepirt auch ein iunckfravv zart.

88. Si montes carmen hominis ad ſe trahere ualent
Cur ui diuini nominis uirgo non generaret.
Albertus.

88. b. Si bos humanis uerbis perſanuiſſe claret,
Cur uerbum patris uirgo non generaret.
Valerius libro I capitulo iiij.

89. Albeſton ſi archadie ſemper ardere ualet
Quare imiſta uenere uirgo non generaret.

89. b. Si genti cernenti blada pluiſſe claret
Quare granum frumenti uirgo non generaret.
Sigilbertus in Cronicis.

90.

90. Pellicanus ſi ſangwinem amicire fetus apparet
Cur Chriſtum primo ex ſangwine uirgo non generaret.
Yſidorus 12. Ethimol.

90. b. Si oua ſtrucionis ſol excubare ualet
Cur opere ueris uirgo non generaret.
Yſidorus 12. ethimol.

91. Moſes rupem feriens.
Moyſes ſchlug den herten ſtainen fels daz er waſ-
ſer goſs
War umb gepar nicht maria got das ewig faſs.

91. b. Leo proles rugitu ſi ſuſcitare ualet
Cur uitam a ſpiritu uirgo non generaret.
Yſidorus et alanus ubi ſupra.

92. Rinocerus ſi uirgini inclinare ualet
Cur uerbum patris celici uirgo non generaret.
Iſidorus et albanus.

92. b. Vrſa ſi per nares fetus enixa claret
Quare dubitares uirgo quod non generaret.
Almanus de planetis proſa prima.

93. Turris lauricea timore ignis caret
Rubus incendii neſcia uirgo non generaret.
Vitruuius de architectura.

93. b. Homo ſi in lapide ui celi pingi ualet
Cur almi ſpiritus opere uirgo non generaret.
Albertus 2. mirabilium tractatu 2. ca-
pitulo 1.

94. Si tactus mox nati feram aptare ualet
Cur mater dei nati uirgo non generaret.
Albertus de motibus animalium libro 1.
tractatu 1.

94. b. Si flumen in cruoren tholoſe uerſum claret
Cur yeſſe florem u. n. g. Sigilbertus in Cronicis.

95. Maſſa ſi de calibe in nube naſci ualet
Cur fortem deum ualide u. n. g. Albertus 3. metallicor. tractatu 1. cap. 1.

95. b. Si uitulus in nube ui celi fructus claret
Cur absque uiri pube u. n. g. Albertus meteor. tractatu 3. capitulo 2.

96. Selaucus in perſide lucem lune ſi habet
Cur feta ſidere u. n. g.
Auguſtinus de ciuitate dei 21.

96. b. Inperito ſi gurgite extincta fax recalet
Cur pneumatis ex flumine u. n. g.
Auguſtinus de ciuitate dei libro 21. titulo 7.

97. Si lumen fani ueneris nullo extingwi ualet
Quare absque igne ueneris u. n. g.
Auguſtinus de ciu. dei libro 5. cap. 7.

97. b. Si ſocios dyomedes aues factos apparet
Cur redemptoris hominis non generaret.
Auguſtinus.

98. Ramus cur nido auium lapis ſi factus claret
Quare ſalutem hominis uirgo non generaret.
Albertus Metheor. tractatu 1. cap. 7.

98. b. Si homo ui nature in ſaxum uerti ualet
Cur ui diuine tute uirgo non generaret.
Albertus 1. Mineralium in fine.

99. Si uinum in ſangwinem conuerſum fore claret
Cur Chriſtum uerum hominem u. n. g.
Iuſtinus et Valerius libro 1. cap. 1.

99. b. Si choniha deſuper rore prole fecunda claret
Cur irrorante pneumate uirgo non generaret.
Yſidorus 16 Ethimoliar.

100. In fontibus ſi gothie tinctum ſi lapis apparet
Cur petram chriſtum calice uirgo non generaret.
Albertus 1. mineralium tractatu 1.
capitulo 7.

100. b. Si magorum preſtigiis mulier equa apparet
Diuis cur prodigiis u. n. g. In uitis patrum.

101. Si tile in uirore ſemper manere ualet
Cur cum pudoris flore uirgo non generaret.
Auguſtinus de ciuitate Dei capitulo 6.

101. b. Si equa capadocie uento feta apparet
Cur alto flante flamine u. n. g.
Auguſt. de ciu. dei capitulo 3.

102. Si iſpida mortua ſi replumare ualet
Cur absque uirili copula uirgo non generaret.
Albertus de animalibus.

102. b. Si ferrum ui mangnetis aer tenere ualet
Cur dicta a prophetis u. n. g. Auguſtinus.
Sepulchrum ferreum (*fabuloſum Muhammedis*)

103. Bonapha ſi ore feta amare claret.
Cur angeli ex ore uirgo non generaret.
De naturis rerum.

103. b. Si claſſem uirgo ad litus trahere ualet
Cur ſpiritu ſancto grauida uirgo non generaret
Claudia. Aug. 1. de ciuitate cap. 12.

104. Carminibus ſi circe homines uertiſſe claret
Cur Ieſum Chriſtum ex ſe u. n. g.
Auguſt. ibid.

104. b. Cariſta ſi in igne carne nec alis aret
Cur ueneris abſigne uirgo non generaret.
Albertus 5. uegetabilium.

105. Vitis ſi deylice yberna ortum habet
Cur uitem ueram uirgo non generaret. Ibid.

105. b. Si uentus uiuum ruſticum longe deferre ualet
Cur ſummi patris filium uirgo non generaret.
Albertus 3. Metheor. tract. 3. cap. 8.

106. Das iſt dieſſer Iüngling do daz ewangely von ſagt der zu ſeiner ſel ſprach mein ſeel yſs vnd trinck &c.

106. b. Angelus mortem homini indicat.

107. Pauperibus eleemoſyna datur.

107. b. Homo in templo genua flectit et orat.

108. Der das almoſen leſt geben noch ſeinem tod ſo iſt es ſam kupfern vor got.

108. b. Bona inſpiratio angeli de fide. Ex *Arte moriendi.* Vid. Cat. Solg. II. 448.

109. Bona inſpiratio angeli contra deſperationem.

109. b. Wen der menſch almuſen gibt ſo er kranck iſt worden ſo iſt es ſilbere vor got geſcheczt.

110. Signum campana datur de mortuo ſepeliendo.

110. b. Mortui hominis aduentus in Inferno.

111. Eius uexationes a diabolis.

111. b. Homo cum Angelo ſuo tutelari.

112. Primum peccatum mortale; Poena Auari.

112. b. Cupido habendi; ſecundum peccatum mortale.

113. Diues moritur damnatus, Diabolis tripudiantibus.

113. b. Haeredes rapiunt diuitias huius diuitis furciferi et rixantur.

114. Tertium peccatum mortale. Libidinoſi poena.

114. b. Quartum. Guloſi uexatio.

115. Quintum. Inuidioſi cruciatus.

115. b. Sextum. Iracundus punitur.

116. Septimum. Cultus diuini oſor.

116. b. Cruciatus ebrioſi.

117. Aleatoris.

117. b. Corruptorum poena.

118. Male iudicantium.

118. b. Detractorum.

119 — 124. Poena peccantium contra decem praecepta Decalogi.

124. b. Papa, Cardinales, Reges, Nobiles iudicantur.

125. Monachi et Moniales.

125. b. Dardanarius damnatur.

126. Mercatorum falſariorum iudicium.

126. b. Opificum et Oenopolarum falſariorum poena decernitur.

127. Ruſticorum Dominum defraudantium.

127. b. Damnatus.

128. Animae liberantur a Purgatorio per Sacrificium Miſſae.

128. b. et 129. Fructus precationis pro mortuis.

129. b. Fructus eleemoſynarum.

130. Fructus ieiuniorum.

130. b. 131. 131. b. 132. Fructus largitatis erga pauperes.

133. b. Fructus liberalitatis erga Scholares.

134. Fructus docentium e Cathedra.

134. b. Moſi traduntur decem praecepta.

135 — 139. Praecepta Decalogi.

139.

139. b. Paſſionis Chriſti Veneratio.
140. Verbi diuini praedicatio.
140. b. Precans ad Deum.
141. Aegrotorum cura.
141. b. Itinera religioſa.
142. Poena parentum liberis nimium indulgentium.
142. b. Eliae iter caeleſte.
143. 144. Alexandri Magni Hiſtoria fabuloſa.
145. 146. Neronis hiſtoria fabuloſa.
147. Mors Agrippinae.
148. Mors Senecae.
148. b. Belſazar.
149. Simſon capiens 300 uulpeculas.
149. b. Simſon diruit aedificium.
150. Sex opera caritatis.
150. b. — 155. Credo Apoſtolor.
155. b. — 162. Quindecim ſigna diem nouiſſimum indicantia.
163 — 165. Varia e Legendis.

* * *

Codex IV Euangeliorum latinus, e uerſione Hieronymi. Saeculi X. In quarta forma.

Fol. 1. Epiſtola Hieronymi ad Damaſum Papam.
fol. 3. *b.* Prologus quattuor euangeliorum.
fol. 6. Incipit Argumentum ſecundum Matheum. Matheus qui ex Iudaea qui et Leui. ſicut in ordine primus ponitur.
b. Explicit argumentum
Incipiunt capitula

fol. 10. Canon primus in quo quattuor Matheus Marcus Lucas Iohannes.

fol. 11. Canon ſecundus in quo tres Matheus Marcus Lucas.

fol. 12. *b.* Canon tertius in quo tres Matheus Lucas Iohannes.

fol. 13. Canon quartus in quo tres Matheus Marcus Iohannes.

fol. 13. *b.* Canon quintus in quo duo Matheus Lucas.

fol. 14. Canon ſextus in quo duo Matheus Marcus.

ibid. Canon ſeptimus in quo duo Matheus Iohann.

fol. 14. *b.* Canon VIII in quo duo Lucas Marcus.

ibid. Canon VIIII. in quo II Lucas Iohannes.

fol. 15. Canon decimus in quo Marcus et Lucas proprie.

b. Canon decimus in quo proprie Iohan.

Sequuntur IV Euangelia ſecundum Verſionem Vulgatam.

Explicit Euangelium ſecundum Iohannem. qui legis ora pro me.

In nomine Ieſu Chriſti incipiunt Capitula de Lectionibus Euangeliorum. in anni circulo. ſecundum catholice et apoſtolice Romane eccleſie &c. *Litteris minuſculis.*

Multae correctiones ſunt a prima manu. Appoſiti etiam κεφαλαίων numeri, atramento rubro.

Scriptum more Saeculi IX et X ſaepius: remeti&ur, aperi&ur, p&entibus, cau&e, p&rus.

Scripturae ſpecimen exhibuimus in Tab. 1, num. II.

Diſcrepantiae a Vulgata. *)

Matthaei Cap. II, 21. Qui ſurgens.

Cap. III, 5. Tunc exiebat.

Cap.

*) Contuli cum Editione Vulgatae Verſ. Antuerp. 1599. 8.

Cap. III, u. 7. a futura ira.
Cap. IV, 4. uiuet homo.
13. maritimam.
16. in regione et umbra.
17. adprôpinquauit.
Cap. V, 16. ueſtra bona opera.
23. racha.
24. reconciliàre.
28. quoniam omnis.
29. Quod ſi oculus tuus ſcandalizat te.
30. mittatur in gehennam.
31. dat illi.
34. iuraberis.
40. tecum iudicio contenderè.
remitte ei et pallium.
42. mutuari.
43. et odies inimicum tuum.
44. pro perſequentibus nos et calumniantibus.
Cap. VI, 2. reciperunt.
4. in abſconſo. *bis.*
6. cum orabis.
in abſconſo. *bis.*
9. qui in caelis es.
10. ueniat regnum.
13. a malo. Si enim.
15. dimittat peccata ueſtra.
17. ungue caput.
18. in abſconſo. *bis.*
22. ſi fuerit oculus tuus.
23. nequam fuerit.
27. adicere.

Cap. VI, u. 29. Salomon.
31. cooperiemur.
Cap. VII, 1. iudicaberitis. (*ſuperſcripto v*)
4. dices. (*ſuperſcripto i*)
eiciam feſtucam.
trabis eſt.
ſupraſcriptum eſt *data* coaeua manu.
10. *additum infra a prima manu:* aut ſi petierit ouum numquid porriget ei ſcorpionem.
11. bona. *ſupraſcriptum eſt* data *coaeua fere manu.*
14. et arta uia.
18. fructus bonos facere.
22. prophetabimus, (*ſuperpoſito* v)
et in tuo nominc. *bis.*
25. et diſcendit pluuia; *ſic etiam commate* 27.
26. ſuper harenam.
27. ruina eius.
30. habens. non ſicut.

Mirum lectionum uariantium concentum huius codicis cum codice lat. Euangeliorum Harleiano n. 1775, Saeculi VIII (in Muſaeo Britannico adſeruato) obſeruaui in excerptis, quae debemus doctiſſimo *Ioh. Iacobo Griesbachio.* *)

Contuli etiam cap. XII et ſeq. Euangelii Marci cum Fragmenti Pragenſis recenſione Dobrowskiana, **) mirumque pre-

*) D. *Ioh. Iac. Griesbachii* Symbolae criticae ad ſupplendas et corrigendas uariarum N. T. lectionum collectiones. T. I, Halae 1785. 8. pag 309 ſeq.

**) Fragmentum Pragenſe Euangelii S. Marci Saeculi VI, uulgo autographi. Edidit — *Ioſephus Dobrowsky.* Pragae, 1778. 4. maj.

deprehendi conſenſum; ubi uero Codex Foroiulienſis ſ. Pragenſis falſo exaratus eſt ſcribae incuria, noſter correctiores habet uoces, u. g. Cap. XVI, 2 pro *ad monumento*, rectius noſter habet: *ad monumentum.* Sic etiam uerſu 5. Et u. 10 pro falſa uoce *uidens*, noſter habet *uadens.*

* * *

Firmiani Lactantii de uera et falſa religione Libri ſeptem. In fol. min. Codex ſplendidus ab Ioh. Mich. Dilherro A. 1667 Bibliothecae donatus.

Finitus eſt 1428 die Lunae 6 Decembris in uigilia diui Ambroſii.

Allegata graeca in margine latine leguntur. Allocutiones ad Conſtantinum Imp. nec in Libro primo, nec in ceteris leguntur, excepto quinto, ubi ita: *Non eſt apud me Conſtantine Imperator*, rel. Id quod etiam reperitur in alio Lactantii codice A. 1447 in membrana ſcripto, de quo poſtea ſuo loco dicturus ſum. Sed habent alii forſan meliores libri, quae librariorum uix aliquis addere fuerit auſus. Heumannus V. c. teſtatur, aliis ſuſpecta *Lactantii* uerba etiam reperiri in ſex editionibus ſuis uetuſtis: et recte iudicat retineri: quod etiam dici poſſit, *Lactantium* bis hoc ſuum opus edidiſſe (quod idem *Tertulliani* apologetico factum eſſe, conſtat) prius ante regnum Conſtantini, iterum eo rerum potito. *I. N. Funccii* comment. de uegeta lat. linguae ſenectute, pag. 949.

Liber precum latinarum ſ. Horarum, in Gallia ſcriptus litteris uncialibus, nitidiſſimisque in quauis pagina picturis miniatis, auroque obductis adornatus. Initium facit Oratio gallica. Sequitur Calendarium gallicum, quod excipit

Liber Horarum latinus. Omnes litterae initiales, et ſpatia linearum elegantiſſime picta ſunt tanta diligentia, ut iſtum Codicem nitidiſſimum ab inſigni Artifice Gallico, qui in Catalogo Biblioth. Ducis de la Valliere ſaepius commemoratur, exornatum fuiſſe arbitrer. Saec. XV. In ligatura legitur FRANCOYS E. GALLETTE. In 8.

Liber ſpiſſus, nitidiſſimis Henrici Aldegraf, adhuc iuuenis, picturis miniatis refertus. *Inn diſem puch ſtet geſchrieben vill nutzparlicher vnd guter lere vnd vntervveyſung. vvie ſich ein yder Chriſtenmennſch halten ſol gegen got vnd ſeim negſten* etc. In fine legitur: *Hanns Im Hoff iſt diſs Buch der es geſchrieben hat. Im 1522 Iar.* In 8.

Chartacei.

In Folio.

Anitii Manlii Torquati Seuerini Boetii Ordinarii Patricii uiri exconſulis de conſolacione philoſophiae. Libri V. in fol. max. Saeculi XV.

Contuli cum editione Lugduno-Bataua 1656. 8. (Solg. III, n. 1805) cum notis Renati Vallini, nihilque quo diſcrepet notabile deprehendi.

Poſt uerſum 8 initii legitur in noſtro codice iſtud diſtichon:

Me quoque debilitat ſeries immenſa laborum
Ante meum tempus cogor et eſſe ſenex.

Deinde ſequuntur uerſus reliqui.

Iuuenalis Satirae XVI. In fine leguntur hi uerſus:

Non modo uir talis ut pro ſuis et iuuenalis
Viuit in hoc mundo qui corrigit ore rotundo.

Cri-

Crimina prauorum maiorum ſiue minorum,
Hinc pereant uera morum titubante ſtatera.

Contuli cum Editione Henninii, et paucos diſcrepantias deprehendi.

Sequuntur Ouidii de arte amandi Libri III, quos cum Gryphii edit. Ouid. Amatoriorum (Lugd. 1540. 8) congeſſi, ſed nihil notabilis diſcrepantiae uidi. Hos excipiunt Comoediae Terentii Andria, Eunuchus et Heautontimorumenos. *) Contuli cum editione Terentii, ab Arn. Henr. Weſterhouio curata, et edita Hagae Com. 1732. 8 maj. Sed nihil frugi! Saec. XV.

Liber Indulgentiarum Gregorii Epiſcopi Bambergenſis. 1472 ſcriptus. fol. min.

Tractatus de moribus condicionibus et nequicia turcorum, Capitibus XXIII. A. 1491. fol. min.

Lecturae uariae. In calce legitur: Explicit lectura ſuper prologum biblie reuerendi magiſtri et doctoris magiſtri henrici de haſſia pie memorie lecta in ſtudio Wyenenſis uniuerſitatis. Saec. XV. fol.

1. Incipit liber centonis editus a proba alipij uxore. Incipit Carmen probe de fabrica mundi etc. ex Maronis uerſibus compilatum.

2. Sermo Dni Richardi primatis ybernie Epi ardmachane eccleſie, quem fecit coram Innocentio papa et cardinalibus contra quatuor ordines mendicantium.

*) Alius Codex chartaceus MS. VI Comoediarum Terentii Saeculi XV, eſt in MSS. Centuria IV, n 16. Sed Heautontimorumenos mancus eſt. Adhaerent Adnotationes Donati, ſine loci et anni mentione impreſſi; in fol. min.

3. Libellus Wilhelmi de amore magiſtri pariſienſis editus contra ſtatum quatuor ordinum mendicantium: quem condempnat Alexander papa IIII.

4. Bulla Alexandri Papae. Incipit: *Quidam ſcripture ſacre intelligentiam ſe habere fatentes* etc.

5. Incipit tractatus contra mendicitatem auctoritatesque ueteris teſtamenti contra eam.

6. Deciſio quedam contra priuilegia quatuor ordinum mendic.

7. Cronica gentis Bohemica pii pape. Edita in Meibomii Scriptor. Rerum bohem.

8. Incipit Lapidarius. *)

Anulus ut gemmam digitis aptandus habetur etc.

9. Alia promiſcua. Saec. XV.

Liber *Senſatus* dictus. In calce legitur: *Et ſic eſt finis illius libri qui intitulatur ſenſatus Anno Dni. M°. CCCC°.* LXXI in die ſancti benedicti per me blaſium molitorem De Vnglengen tunc temporis in Buſmaſhuſen.

Conradi Celtis, (mortui Vindobonae, 1508) MS. autographum; in fol. anguſto.

Con. Celtis. Pro. poete ſum.

In hoc Libro continentur opera Conradi Celtis in poetica.

Vita eius cum clare dictis et indicibus capitum Librorum. (Deeſt).

Quatuor libri odarum. **)

Qua-

*) Hoc opuſculum de Gemmis adſeribitur Euaci Arabum Regi; uerſibus reddidit Morbodeus Gallus Poeta mort. A. 1123. Editum eſt Friburgi, 1531, 8. Colon. 1539. Wolfenbütt. 1740. 4.

**) *Conradi Celtis* Protucii Libri Odarum IV, cum epodo et ſeculari carmine, diligenter et accurate impreſſi, et hoc primum typo in ſtudioſorum emolumentum editi. Argentorati, 1513. 4.

Quatuor libri elegiarum. *) Deficiunt aliquot folia poſt elegiam quartam Libri quarti.

Epodos et carmen ſeculare.

Quinque libri epigrammatum.

Carmina ſodalium et amicorum. **)

Vid. Tab. 6, Num. I.

Liber de Anima; Αυτογραφος Philippi Melanchthonis. Spiſſum Volumen.

Liber Phyſices, et alia autographa Phil. Melanchthonis. Spiſſum Volumen.

Liber de Anima editus eſt Viteb. 1558. 8. et Hieronymo Baumgartnero, Hieronymi filio, dedicatus. Initia doctrinae Phyſicae edidit Melanchthon Viteb. 1559. 8.

Octauii de Strada delineationes ad Genealogiam Domus Habſpurgenſis.

Eiusd. Delineationes ad Iacobi Typotii Symbola diuina et humana Pontificum, Imperatorum, et Regum. 2 Vol.

Aegid. Sadeler aeri inciſas edidit Francof. ad Moen. 1642. fol. 3 Vol. Octauius de Strada Bibliothecae dono dedit. Vid. Sauberti Hiſt. Biblioth. Reip. Norimb. pag. 99.

Abrahami Gorlaei Antuerpiani Theſaurus Numiſmatum Romanorum aureorum, argenteorum, aereorum, ad Familias eius Vrbis ſpectantium; usque ad obitum Auguſti:

 Ac-

*) Quatuor libri amorum ſecundum quatuor latera Germaniae editi ſunt Norimbergae, 1502. 4 maj. cum fig. ligo.

**) Omnia carmina Celtis impreſſa ſunt cum eiusdem Vita, Argentorati, 1515. 4. De editione prima *Artis uerſificandi et Carminum Conradi Celtis Protucii, Poetae laureati*, in 4, ſine loci et anni indicio, uid. Miſcell. Lipſienſia noua, T. VII, pag. 309 ſeq.

Acceſſere eiusdem Paralipomena ſ. Typi Numorum Romanorum, a Fuluio Vrſino non editorum. 1605. Ex Exemplari impreſſo deſcriptus liber.

In forma quarta.

Epiſtolae autographae *Iohannis Blanchini*, Mathematici Ferrarienſis, et *Iacobi de Spira*, ad *Iohannem Regiomontanum*; una cum huius autographis reſponſionum conceptionibus ad *Iohannem Blanchinum*, Mag. *Chriſtianum*, Erfordienſem Mathematicum, et *Iacobum de Spira*, Aſtronomum Frederici Comitis Vrbinatum, datarum.

Foliorum 72, in 4to. Deficiunt enim priora decem folia.

I.

Fol. 17 ſeqq. *Iob. Regiomontani epiſtola ad Io. Blanchinum Ferrar.*

Non mireris, Vir optime, ſi tardius quam oportuit tue interrogationi reſpondeam. Quod enim moram hanc peperit prius paucis dabo. deinde uero problema tuum pulcrum et ſubtile ſoluere conabor. Magiſtro Chriſtoforo uirtutum tuarum et amatori, et ſedulo predicatori forte uno die obuiam uenio Rome domum iturus, is ubi me uidet, ſalutem optat et interim tuam in cartula offert; accipio eam, ita ut decuit, hilari animo digna cum reuerentia tanquam indicium tue erga me beneuolentie atque fiducie. Lego eam et polliceor me reſponſurum tametſi ingentem pre ſe ferret difficultatem. Quis enim tam magiſtrali interrogato ſatisfaceret, niſi magnam Aſtronomie partem transcurrat? Diſcedo igitur a magiſtro Chriſtoforo, et domum ueniens mox rationibus aſtrorum incumbo, ut nodum hunc tam ſubtilem quam implicitum reſoluam. nihil

hil gratia Dei occurrit quod antehac non decies aut amplius contrectauerim. Reſponſione itaque exacta reliquum erat, ut epiſtolam ad te ſuper hac re ſciberem. ſed nocte ſuperueniente prohibeor. Nam et punctatio problematis tui admodum ſerotina erat. Die ergo ſequenti de more dominum meum Reuerendum, ad Palatium Pape cum recederet ſuus cappellanus, comitor. cumque ibi, ut aſſolet, operirer, inſperato Dominus meus pronunciatur legatus ad Venetias. Arbitrabar igitur, cum ad Venetias eundum eſſet cum domino meo, ad Ferrariam etiam me uenturum, et non modo litteris, ſed et ore tibi reſponſurum. Cupiebat preterea dominus meus reuerendiſſimus te tantum philoſophum uidere. Nam antehac fama ſolum et teſtimonio meo creberrimo te cognouit. Sed in itinere rumor uenit, peſtem inuaſiſſe ciuitatem quamobrem preterire decreuit dominus meus reuerendiſſimus. Igitur, etſi non e Roma, neque in Ferraria, ſed ex Venetiis, que me nunc teneat, reſponſum accipias meum. Quod ſi bene ſe habeat, iudicio tuo relinquetur. Nam in hisce rebus tibi cedere non modo non pudet, uerum etiam glorie datur tantum habere praeceptorem. Erat autem interrogationis tue tenor ille.

Die Vto Aprilis 1463: nocte ſequenti hora 2. minuto 25to horologii, dum quedam ſtella mihi incognita eſſet in hora meridiana Ferrarie cuius latitudo eſt gr. 44 minuta 45. ſecunda 4: longitudo uero ab oriente habitato gr. 32. accepi ipſius altitudinem ab orizonte et ipſam inueni gr. 39. minuta 16. quero autem locum ipſius ſtelle in zodiaco tam per longitudinem, quam per latitudinem ab ecliptica, nec non arcum diurnum ipſius, ſeu moram ipſius ſuper terram.

Re-

Reſpondendo ſic procedo. Datus eſt mihi quintus dies Aprilis Anni 1463 currentis cum ceteris ad hanc rem neceſſariis, ad eius meridiem inuenio motum ſolis uerum gr. 24. 10′. 8″. Declinationem eius ſeptemtrionalem gr. 9. min. 25 fere. Vtor enim declinatione maxima ſolis uſitata gr. 23, min. 33, ſec. 30. ſeq. — —

Fol. 18. *b.* Dum irem Venetias hoc anno 1463 notam quandam ſtellam fixam in nocte ſequente diem 17 Iulii, que quidem oriebatur hora tertia, minuto 25 noctis, mediabat autem celum hora ſeptima minuto 38. quero locum eius in ecliptica, punctum mediationis celi, item — eius et latitudinem.

Dum eſſem in loco, cuius latitudo ignota mihi erat, die 13 Iulii hora tertia noctis uidi quandam ſtellam, cuius altitudo ab orizonte erat 35 gr. diſtabat autem a meridiano uerſus orientem per ſpatium duarum horarum, itemque ab eodem meridiano per 37 gradus circuli orizontis, quos uocant gradus azimutales, quero locum huius ſtelle et latitudinem regionis.

Hec pro nunc ſufficiant. Habeo etenim multa alia de eisdem paſſionibus ſtellarum fixarum, que ſi uoles poſthac transmittam, ne prime littere mee faſtidium tibi pariant.

Studeo namque quam minimum tibi moleſtum eſſe, maxime autem morem gerere atque laudi tue que plurima habetur, locum dare. Hoc faxis iterum atque iterum obſecro tempeſtiuas ad me ſcribere litteras. Sic enim nunc non parum conſolaremur. Domino magiſtro Petro bono commendatus humiliter eſſe uelim. Vale foeliciter mei

me-

memor. Ex ſancto Georgio in Venetiis die XXVII Iulii anno LXIII.

Tuus in omnibus Ioannes germanus Reuerendiſſimi domini Cardinalis Niceni *) Legati familiaris.

In Venetiis quarum latitudinem pono nunc gr. 45 longitudinem autem ab oriente gr. 31. minuta 45. hora tertia minuto 38 noctis que ſequitur diem nonum Auguſti de anno 1463. notaui quandam ſtellam fixam cuius diſtanciam ſeptentrionalem alias deprehendi gr. 13 minuta 25. altitudinem autem eius ſupra orizontem in hac conſideratione inueni gr. 40 et minuta 19. et erat ſtella in parte orizontali hemiſperii. Quero totum eius in ecliptica et punctum mediationis celi cum latitudine eius.

Fol. 19. Io. de Blanchinis querit.

Die Vto Nouembris 1463 nocte ſequenti hora 2 minuto 25 horologii dum quedam ſtella mihi incognita eſſet in linea meridiana ferrarie, cuius latitudo eſt gr. 44 min. 45. ſec. 4. Longitudo uero ab occidente habitato gr. 32, accepi ipſius altitudinem ab orizonte et ipſam inueni gr. 39. min. 16. quero autem locum ipſius ſtelle in Zodiaco tam per longitudinem, quam per latitudinem ab ecliptica nec non arcum diurnum ipſius ſeu moram ipſius ſupra terram.

Fol.

*) i. e. Beſſarionis, Epiſcopi Tuſculani, S. R. E. Cardinalis Nicaeni, et Patriarchae Conſtantinopolitani, nati Trapezunti, 1395, denati Rauennae, d. 15 Nou. 1472. Vid. Ludouici Bandini commentarius de uita et rebus geſtis Beſſarionis cardinalis Nicaeni, Romae, 1777. 8.

2.

Fol. 11. *Reſponſio Blanchini.*

Y † s Xſtus maria.

1463 die 21 Nouembris. *)

Hiis diebus elapſis apportate mihi fuerunt litere ueſtre, quas certe non parum gratiſſimas habui tam ex ueſtra ſubtili et uera terminatione interrogatorio meo; quodque per ipſas comprehendo, ad noticiam Reuerendiſſimi in Chriſto patris et amici communis noſtri D. Cardinalis Niceni Cui certe ex corde deſidero commendatum eſſe tam ex ſua profundiſſima ſcientia, cuius fama per totum orbem uolat, quam ex ſua benigniſſima humanitate, et erga me beneuolentia: dum ab illuſtri olim D. meo. domino Leonello miſſus fuiſſem anno Iubilaei ad Dominationem ſuam pro facto monetarum factaque certa congregatione ciuium et ex amica cautione: uoluitque me ad prandium cum dominatione ſua eſſe. Ex quo ſemper me Reuerendiſſime dominationi ſue obligatum eſſe reputo: cui me et mea ſupplico quam inter numerum Seruitorum ſuorum me potius faciat: et in memoria habeat.

Examinaui diligenter Reſponſiones ueſtras: et concluſiones interrogatorii mei, quas ſcienter et recte terminaſtis: uidi etiam quatuor obſeruationes per uos, ut dicitur, factas, de aliquibus ſtellis fixis in diuerſis locis et temporibus, quibus uti intelligo, quantum potero, ipſas terminabo. Et quia a magiſtro Chriſtophoro Briſienſi noſtro, pluribus menſibus elapſis habui, quod uobis accommodauit tabulas meas: puto uos forte habere copiam uobis-

*) Haec adſcripſit Regiomontanus.

biſcum: quod mihi ualde gratum eſſet, quia ſummopere deſidero illas ad manus peritorum, ut uos eſtis, peruenirent, et imo ut uos in praticha operationis tabellarum mearum ſecundum doctrinam Canonum operationes meas comprehendatis: Concluſionesque meas per tabellas approbando deſcribam. Manifeſtum eſt, quod ſi per latitudines ſtelle declinatio inuenitur et per operationem conuerſam: per declinationem Latitudinis inuenietur: Sapienti pauca ſufficiunt. Et ſi Reſponſiones meas ad Litteras ueſtras in longum deductae ſunt, ueniam queſo. Nam de menſe Iunii cauſa euitandi dubium peſtis, huc cum tota familia mea ad poſſeſſiones meas applicui: ubi ex mandato Illuſtriſſimi Domini mei Ducis data eſt mihi cura totius iſtius pollicini, ipſum totis uiribus a contagione peſtis conſeruando: ubi per me poſiti ſunt cuſtodes in locis opportunis, ut aliqui uenientes a locis ſuſpectis, huc non apparerent: Nec aliqui in polliceno huius habitantes, ad loca ſuſpecta accedant absque licentia: condonando et punlendo delinquentes, ex quibus non parum exercitii incurrit. Sed ultra hoc, quum omnes de familia mea, ac etiam Spectabilis D. Añiballis de Gonzaga gener meus, paſſi ſunt febribus, ſicut multi Conuicini paſſi ſunt. Et conſors mea a tribus menſibus citra, et ad diem preſentem a quartana retinetur, et ego quidem ab aliquibus diebus citra, et die preſenti a febribus paſſus ſum. Spero tamen ab ipſa in breui liberari, et ſimiliter filia mea, uxor D. Añiballis a febre à qua patitur, liberabitur dato quod a gràuiſſimo periculo euaſa ſit. Spero tamén domino concedente cum ſecuritàte, et ſaepe uobiscum conferre: nec uobis moleſtum erit Dubia

ueſtra

ueſtra mihi patefacere. Nam non tantum utile, ſed neneſſarium eſt, ſtelle fixe uerificare. Et me ad talem praeticam in loco iſto perſonaliter cognoſco negligentem. Feci propter hoc Inſtrumentum demonſtrans altitudinem ſtelle per gradus, minutas, et cuius puto uidiſtis compoſitionem, et operationem in canonibus tabellarum mearum de primo mobili, cum quo operari poterit in ſtellis: ſed ego in hoc parum me exercere poſſum.

Videbitis autem deciſiones meas ad queſita ueſtra, et approbationes, quas ſubiunxi ex canonibus et tabulis meis de primo mobili extractas et operationes tabellarum magiſtralium per me compoſitarum: et ſi non uidiſtis, uidebitis, in quanta breuitate reducitur calculus; et non dubitetis quod omnia demonſtraui in Libro Florum almadeſti. Reduxi enim denominationes ſinuum ad numeros diſcretos, propter abbreuiationem et facilitatem calculandi. Si uero illud non habetis illis, ſeu Tabulas meas de primo mobili, ſunt aliqua que Venetiis herent; et Specialiter Egregius Magiſter Alexander Boromeis, artium et medicine Doctor, quem non dubito ad Requiſitionem ueſtram, ſeu Reuerendiſſimi Domini Cardinalis et Legati libentiſſime accommodabit. Et libentiſſime audirem, quid uobis uidetur de illis, et quid ex ipſis uidetur corrigendum. Vobis doctiſſimo aſſentiam.

Et proſequendo ad deciſionem queſitorum ueſtrorum in ſequentibus accedam.

Primum Queſitum eſt. Quedam ſtella fixa in medietate Zodiaci deſcendentis declinatio ſeptentrionalis eſt gr. 35 m. 17. Latitudo autem ſeptentrionalis gr. 20. m. 49.

Que-

Queritur locus eius uerus, et cum quo puncto celum mediat? ſupponendo declinationem maximam gr. 23. m. 30. ſec. 30. ſicut ipſam multociens cum inſtrumento, at in diuerſis temporibus conſideraui diligenter.

Reſpondendo autem dico. Stellam ipſam fuiſſe in gr. 17. m. 37 Leonis. Mediauit quoque celum cum gr. 25. min. 28 Leonis, quibus correſpondent gr. 147. m. 45. etc. *)

Et ut uidere et examinare poſſitis facilitatem, et breuitatem calculandi cum tabulis et canonibus meis; de primo mobili: mitto uobis ſummatim et ordinatim preſentem calculum his ſcriptis incluſum, per quem approbantur omnes mee concluſiones, et Reſponſiones queſitorum ueſtrorum, manu mea propria ſcriptum. Et ſi male ſcriptus eſt, quod malus ſcriptor ſum, et peior pronunciator: excuſatum me habeatis rogo : quod nunquam preceptorem habui; nec uerſatus ſum in Scolis : Sed conuerſatio mea fuit cum illuſtribus Dominis ducibus meis de Domo eſtenſi, et adhuc eſt: et quidquid ſum: ſemper ſum paratus ad mandata Reuerendiſſimi in Chriſto patris et Domini communis noſtri Cardinalis Niceni, et legati, cet. ac etiam ad mandata ueſtra promptus rel. Vale.

Ex Foſſanoua Sancti Gilii, Die XXI Nouembris. 1463.

Io. Blanchinus.

Fol.

*) Plura uid. in Scriptis Regiomontani, de Torqueto, Aſtrolabio armillari, Regula magna Ptolemaica, Baculoque Aſtronomico, et Obſeruationibus Cometarum, auctis neceſſariis Ioannis Schoneri Caroloſtadii additionibus; item Obſeruationibus mótuum Solis, ac Stellarum, tum fixarum, quam erraticarum. Norimb, 1544. 4.

Fol. 15. Conſideratio in uilla foſſanoue ſancti gilii ferarienſi diſtrictu. Die 4 auguſti 1463 ſole exiſtente in gradu 19, min. 48 leonis circa meridiem accepi ipſius altitudinem quam inueni gr. 33 m. 49. quero horam poſt ortum ipſius, amplitudinem ſui ortus, que eſt diſtantia per orizontem ab ortu uero, nec non tunc diſtantiam umbre ipſius per circulum orizontis usque ad contactum meridiani cum orizonte.

In queſito ueſtro ſecundo, et reſponſione mea inuenta eſt quedam ſtella in gr. 9. m. 15 leonis cum latitudine gr. 57 m. 2 ſeptentrionalis, querе ſi per alium calculum declinatio ipſius uere eſt gr. 69. m. 35 deinde altitudinem ipſius ab orizonte horarum 3 min. 25 poſt ipſius ſeparationem a linea meridiana.

Tento ut me tentetis.

Quero duos numeros proportionales, ut 5 ad 8 quorum ad inuicem productum equetur aggregatione ipſorum.

Item quero de 10 facere duas partes, ex quibus maiorem per minorem diuiſam, deinde minorem per maiorem et diuiſam, numeros autem cotientes ſimul iunctos eorum ſumma ſit 25, et hoc gratia collationis.

3.

Fol. 35. Io. germanus Ad Ioannem de blanchinis.

Ingentes uobis habeo gratias, prudentiſſime atque doctiſſime uir, qui litteras meas ita humaniter ſuſcepiſtis ac ſi grande aliquid, ſiue nouum, ſiue utile aduexerint, quorum profecto neutrum in eis apparuit. Noui enim nihil attulerunt, cum queſtiones meas uobis propoſitas iamdudum

dum tanquam uſitatas ualde habueritis, neque quicquam utilitatis, quid enim profuit more meo ueſtre reſpondiſſe interrogationi? cum longe facilius eam decidere liceat per tabulas ueſtras quas de primo mobili contexuiſtis, *) quas equidem Rome magiſter Chriſtoforus mihi commodauit. Vtinam ego copiam earum feciſſem! Eas ſummopere et laudandas cenſeo, et omnibus ſtudioſis publicandas, quod breuiter atque faciliter quicquid de primo mobili queritur expediant. Non licuit autem hactenus earum exemplum comparare, conditione mea moderna id agente, nam uoluntas mea ex imperio domini mei Reuerendiſſimi pendere debet, cui ſoli ſeruiendum eſt. quo fit ut minus libito ſtudiis adherere poſſim, librosque quoslibet copiare. Curabo tamen, ſi poſſibile fuerit, eas ueſtras tabulas uidere ſaltem nunc Venetiis, niſi magiſter Alexander ab humanitatis officio alienus ſit, in eis me plurimum oblectabo, et dignitatem earum domino meo Reuerendiſſimo, ſi uacat, hilariter predicabo, qui etſi antehac tam uiſu quam fama dominationem ueſtram cognouerit, pars tamen magna dignitati ueſtre accreuit, ubi uirtutes ueſtras ita ut equum erat, Ioannes germanus dinumerare conatus eſt. Pergite igitur, ut cepiſtis, uiciſſim pro ueſtra manſuetudine diſcipulum ueſtrum amplecti, qui ſummopere ſtudebit uobis morem gerere, cuius demum iocos, niſi me animus fallat, haud egre feretis, ſi integrita-

 tem

*) Ioh. Blanchini, Bononienſis, nouae Tabulae caeleſtium motuum, dicatae Imperatori Friderico III, cum Lucae Gaurici additionibus, Venetiis, 1526. fol. Conficiebat illas A. 1458. Prima editio eſt Veneta, 1495. 4. Poſtea prodiere cum tabulis Prugneri et Purbachii, Baſileae, 1553. fol. et inter Gaurici Opera, T. I, num. 6. ibid. 1575. fol.

tem animi ſui perſpectam habueritis. et ſi quoque tentare uos uidear, ridere quidem licebit ineptias meas, ex fiducia autem, quam erga dominationem ueſtram gero, huiuscemodi manare eſtimandum eſt. Hanc enim mihi aſſumpſi licentiam ex ſcriptis ueſtris, ubi inter bina interrogata ueſtra: tento, dicitis, ut tentetis. Vocare poteritis tentationem pro ueſtra auctoritate, ego autem fiducie nomen huic dabo poſtulationi. Sed ne equo diutius detineamini, ad cepta noſtra exercitia ueniendum eſt. Quod tardius, quam ſperabam litteris meis reſponderitis, etſi moleſtum ualde mihi fuerit mei ex parte qui tam diu litteras ueſtras deſideratiſſimas accipere non debuerim: longe tamen moleſtius imo intolerabile uiſum fuiſſet, ſi more ueſtre cauſſam ſenſiſſem. Vehementer enim me conturbaſſet mala ueſtra ualetudo atque morbus, qui et patrem familias, et totam inſuper domum oppreſſit, cuius ſeuitia ut quam citiſſimum extinguatur, deum oro ſuppliciter, et ſpero id propediem affore, quo crebrioribus inuicem litteris releuari poſſimus. Reſpondiſtis igitur tandem et optime et breuiſſime, miſiſtis quoque exempla numerorum, quos in ea re habuiſtis neceſſarios, boni et docti preceptoris officio fretus. exemplis enim facile doctrinam quampiam conſequi datur, pro quibus quantas poſſum habeo gratias. Stelle de qua in primo queſito locum uerum in ecliptica reddidiſtis in termino graduum 17 et minutorum 37 leonis ego pro tabule ſimul auxilio, nam aliam apud me tabulam habeo nullam, inueni gr. 17 minuta 34. Differentia trium minutorum parui pendenda. Nam operanti mihi non ſemper totus diuidendus tollebatur, quumque etiam multiplicans aut maior

aut

aut minor equo, ſicut in his fieri ſolet, acceptus eſt. Suppoſui tamen in eodem queſito maximam ſolis declinationem gr. 23. minuta 30. que declinatione maxima conuenienter uſitata, minor fere eſt tribus minutis. Tranſeat illud.

In queſito quarto digne notaſtis ſubiici oportuiſſe, ſtellam nondum meridianum attigiſſe, aut ipſum tranſiuiſſe. Nam due ſtelle quibus ſunt equales declinationes, equaliter utrinque a meridiano pro eodem temporis inſtanti diſtare poſſunt, non tamen eundem in ecliptica locum habentes. Dum igitur et egregie ſoluiſtis uniuerſa, et quidem faciliter per tabulas ueſtras, ego autem quicquid nunc Venetiis numerabo non niſi per tabulam ſinus conſequi potero. Illud tamen non ſit impedimento quin ad me ſcribatis quotquot et quecunque uoletis interrogatoria. Si enim ſatis reuidebo, ſcietis me labore ingenti id efficere, ſi minus digne, excuſabitis me inermem. Quod ſi ea, quam ſub manibus habeo, tabula abſoluta eſſet, facile omnia, que ad primum mobile referuntur, per alia multa poſſent expediri absque numerorum multiplicatione et diuiſione, absque ſinuum per arcus, et uice uerſa, extractione. De qua quidem tabula ſi ueritatem mediocriter etiam dixero, nimis gloriari uidebor, cum res admodum noua et hactenus infecta ſit. quicquid per eam inueſtigare libebit, duobus tunc numeris introitualibus egebimus, quorum alterum in latere transuerſali, alterum in deſcendenti tabule immittemus, et in angulo communi reperiemus queſitum. Duos huic tabule accommodabo libellos, quorum primus quidem fundamenta tabule et operationum eius firmabit, ſecundus uero quanam lege quilibet omnino

 nouus

nouus artis diſcipulus per eam operari expedite poſſit. Decreui autem ad dom. ueſtram nunc mittere utilitates quasdam huius tabule, *) more geometrarum, per propoſitiones ſiue propoſita diſtinctas: ut iudicium ueſtrum hac in re quale ſit perſentiam. reliqua uero huiusmodi operis uidebitis, ubi nomine domini mei Reuerendiſſimi uniuerſis philoſophie cultoribus diuulgabuntur. Propoſita ipſa utilitatum ſiue fructuum ſeriatim colligetis in poſtrema membrana. Poſtea quam ad interrogata mea ſufficientiſſime reſpondiſtis, queſtiones quatuor remittere dignatus eſtis, quibus ſi bene reſpondero, ipſe iudicabitis, qui talium rerum plenam habetis peritiam. Erat autem ſcriptum ueſtrum ſupra prima queſtione huius tenoris:

Conſideraui in uilla foſſe noue Sancti Gilii ferrarienſi diſtrictu, die quarta auguſti, 1463 ſole exiſtente in gr. 19. minutis 48 leonis ante meridiem accepi ipſius altitudinem, quam inueni gr. 33 minuta 49. Quero horam poſt ortum eius, amplitudinem ſui ortus, que eſt diſtantia per orizontem ab ortu uero. Nec non tunc diſtantiam umbre ipſius per circulum orizontis usque ad contactum meridiani cum orizonte.

Hic tametſi latitudinem loci conſiderationis non adnotaueritis, tamen cum a ferraria parumper diſtet, accepi altitudinem poli urbis ferrarienſis, quam alias dediſtis gr. 44 minuta 45 et ſecunda 4, cum qua et declinatione ſolis

*) Regiomontani Tabula magna primi mobilis, cum uſu multiplici rationibusque certis. Norimbergae, 1475. 4. Cum Purbachii Tabulis eclipſium edidit Georg. Tannſtetter, Viennae, 1514. fol. et Schonerus, Neuburgi, 1557. fol. Cum additionibus edidit Eraſm. Oſvv. Schrekenfuchs, Baſil. 1567. fol. Tabulas directionum, totam rationem primi motus continentes auxit Eraſmus Reinholdus. Wittebergae, 1584. 4.

lis gradnum 14 minutorum 57 inuenio ex figura ſectoris diuiſa differentiam arcus ſemidiurni diuerſi et ſemidiurni equalis gr. 15. min. 21. vnde arcum ſemidiurnum oportuit eſſe gr. 105. min. 21. deinde ex altitudine ſolis conſiderata, quemadmodum res ipſa poſtulabat, concludo diſtantiam ſolis a meridiano gr. 56. min. 53. antemeridianam quidem. hanc dempſi ex arcu ſemidiurno ſupra memorato, et relinquebantur gradus 48. min. 28, et tantus erat arcus paralleli ſolis centro eius et orizonte interceptus, tantusque computabatur arcus equatoris aſcendens in tempore, quod fluxit ab ortu ſolis ad inſtans conſiderationis, cui reſpondent more ſuo hore 3 equales min. 13 fere. Quo autem pacto ex altitudine ſolis data cum ceteris cognitu neceſſariis diſtantiam eius a meridie inuenerim, aperire non eſt conſilium, ne nimium uobis concedat faſtidium. Vnum tamen ex ſex modis diuerſis omnino eligere libuit, quorum nonnullos in epitomate almaieſti explanatos dedi in fine ſecundi, reliquos autem modos in problematibus reperire licebit, poſtquam codex ille tredecim tractatuum iuſſu domini mei publicabitur, quem uobis quidem placiturum, niſi me animus fallit, plerisque autem aliis uſu uenturum arbitror.

Amplitudinem ortus ſolis in die conſiderationis ueſtrae inuenio gr. 21. min. 18 et erat ipſa ſeptentrionalis.

Arcus orizontis inter circulum altitudinis ſolis et meridianum comprehenſus, quem uidemini querere tertio erat gr. 76 min. 54. et eſt complementum arcus, quem arabico nomine uocant azimuth. Hec ex ſecundo problematum almaieſti colligere decreui. Vbi demenſuratum dedi ſinum rectum diſtantie ſolis a ſummitate capitum ad

ſinum rectum diſtantie ſolis a meridie ſe habere ſicut ſinus complementi declinationis eius ad ſinum arcus, quem ueſtra queſiuit dominatio. Ad hec autem problemata ſcribenda me nuper ſtimulaſtis, quum primo ueſtro queſito reſpondendum erat. Duos iam ferme huius operis abſolui libros pedetentim reliquos undecim expediturus. Inſtitui autem nihil eorum, que in epitomate tradita ſunt, in huiusmodi problematibus repetere. Nam quo problemata intelligantur, epitomatis precognitio neceſſaria eſt. Sed quo ruit calamus? Dabitis, ſpero, ueniam, ſi paulo prolixior fuerim, et quidem non ſine ueſtra gloria. Hec enim, que dixi opera iudicio ueſtro offerenda cenſui quo plus auctoritatis nanciſcantur. De his ſatis.

Amplius littere ueſtre interrogatorie habent illud.

In queſito ueſtro ſecundo et reſponſione mea inuenta eſt quedam ſtella in gr. 9 minutis 15 leonis cum latitudine graduum 57 minutorum 2 ſeptentrionalis. Quero ſi per alium calculum declinatio ipſius uere eſt gr. 69 min. 35. deinde altitudinem ipſius ab orizonte hora tertia, minuto 25 poſt ipſius ſeparationem a linea meridiana. Hec ſunt uerba dominationis ueſtre. Reuera (parcatis) neſcio, utrum ex ſuppoſitis meis uidelicet uero loco in ecliptica et puncto mediationis celi inuenire iubeatis declinationes eius: an potius ex loco eius in ecliptica cum latitudine. nam neque ſatis intelligere poſſum quonam modo uos ex ſuppoſitis meis declinationibus ſtelle inueneritis. Sed exercitii gratia ad utrumque reſpondere conabor, ſi prius figuram huic rei oportunam deſcripſero. *) Sit ergo colurus ſolſtitiorum a b g d ſub quo medietas equatoris

a e g

*) Vid. Tab. 5, Fig. I.

a e g et medietas ecliptice deſcendens b e d itaque b caput cancri, e initium libre et d capricorni exiſtant. Sic enim figuram aptari, locus ſtelle, qui eſt in hac medietate ecliptice, monet. Polus mundi borealis ſit z, polus ecliptice h. ſtella ſit in o puncto per quem et duos polos predictos incedant arcus circulorum magnorum z l et h o k ipſi quidem equatori in punctis l et k ecliptice aut in punctis m et n incidentes. Conſtat itaque n eſſe locum uerum ſtelle in ecliptica, et in punctum cum quo celum mediat. que duo puncta ſunt data in queſito meo quum arcus quos terminant dati ſint. Vos autem reſpondendo et peroptime ſoluendo dubium, accipitis arcum equatoris qui inter caput arietis et punctum k clauditur, eum uocatis radicem et ſubtrahitis ex aſcenſione recta reſpondente arcui ecliptice ad punctum m —, quicquid aſcenſio inter initium arietis et punctum l comprehenditur, et relinquitur uobis arcus l k. huius arcus l k ſinu utimur in operatione. Nunc dico, ſiue duo puncta m et n dentur, ſiue alter eorum, tamen uerbi gratia n cum latitudine ſtelle que eſt arcus n e. per aliam uiam reperiri poſſe declinationes ſtelle in o exeuntis, et non modo per unam, ſed per plures quarum due nunc incidunt medio, ut in quibus neque arcus l k neque k n neceſſarius eſt. Nam ſit primo datus punctus n, locus ſit uerus ſtelle in ecliptica, cum latitudine n o, et uelimus inuenire declinationem ſtelle arcum ſcilicet l o. Sic agendum eſt. cum e ſit polus coluri a b g d ut ex primo Theodoſii *) de ſpheris conſtat, deſcendat ex eo per punctum o

F 5 qua-

*) Theodoſii Tripolitae Σφαιρικῶν Libros III edidit primum graece et lat. Ioh. Pena, Pariſ. 1557. 4. Solam uerſ. latinam optime dedit Iſaacus Barrovv, cum Apollonii conicis; Londini, 1675. 4.

quadrans e o x. quo facto licet per ſecundam regulam triangulorum ſyllogiſmum cudere poſſem, tamen figura ſectoris, in qua uos eſtis exercitatiſſimus, utar. Eos autem quos de triangulis *) conſcripſi, libellos propediem uidebit dominatio

*) Iam A. 1463 Venetiis perfecit iſtos Libros V de Triangulis omnimodis. Edidit tandem dicauitque Norimb. Senatui Ioh. Schonerus: *Doctiſſimi Viri et mathematicarum diſciplinarum eximii profeſſoris Ioh. de Regiomonte, De triangulis omnimodis libri V, quibus explicantur res neceſſariae cognitu, uolentibus ad ſcientiarum aſtronomicarum perfectionem deuenire, quae cum nusquam alibi hoc tempore expoſitae habeantur, fruſtra ſine harum inſtructione ad illam quisquam adſpirabit. Acceſſerunt huc in calce pleraque D. Nic. Cuſani de Quadratura circuli, deque recti ac curui commenſuratione, itemque Ioh. de monte regio eadem de re ἐλεγκτικα, hactenus a nemine publicata. Omnia recens in lucem edita fide et diligentia ſingulari. Norimbergae, in aedibus Ioh. Schoneri*, 1533. fol. Recuſ. Baſileae a Daniele Santbechio, 1560. fol. Vſus fuit uir immortalis Regiomontanus iam in computandis tabulis Sinuum Logiſtica decimali Radii et Tangentium, (uid. Montucla, amici noſtri, *Hiſtoire des Mathématiques*, T. I. p. 450) quae quidem iam dudum antea Venetis Mathematicis innotuit, uti monſtrauit amiciſſimus Iagemann, von der Schiffahrt der alten Venezianer; in Diario: *Kieliſches Magazin für die Geſchichte*, I Band, III Stück, pag. 270. *Ioh. de Regiomonte Ludus Pannonienſis, quem alias uocare libuit Tabulas Directionum, Norimb.* 1475. 4. In ſecunda editione ita legitur in calce. *Opus tabularum directionum profectionumque pro reuerendiſſimo domino Ioanne archiepiſcopo Strigonienſi etc. per magiſtrum Ioannem de Regiomonte compoſitarum Anno Dni 1467 explicit feliciter. Magiſtri Ioannis angeli uiri peritiſſimi diligenti correctione. Erhardique Ratdolt mira imprimendi arte: qua nuper Venetiis nunc Auguſte vindelicorum excellit nominatiſſimus.* 4 nonas Ianuarij. 1490. Textus habet folia 22; tabulae uero 118 foliis continentur, in forma quarta. Sequitur foliis 15: *Tabella Sinus*

tio ueſtra, iam autem apud me non ſunt, ſed ex Roma breui afferentur. id opus amplexu ueſtro haud indignum uidebitur, nam et ipſam expectat limaturam ueſtram egregiam. Sed redeo ad ceptum. In figura ſectoris cuius caput eſt b punctus, pedes autem e et h et uenter o punctus ſcilicet ſectionis coniunctim argumentando proporcio c b ad b componitur ex duabus proporcionibus quarum altera eſt proporcio e x ad x o, altera o h ad h n. de ſinibus non arcubus dico. quicunque autem horum arcuum ſunt noti. e b quadrans, b n diſtantia ueri loci ſtelle a primo cancri o h complementum latitudinis, h n quadrans, et e x quadrans. Vnde et arcus o x notus habebitur, cuius ſinum habeo 20657. ipſum uero arcum graduum 20, min. 8. item eadem figura manente et eodem argumentationis genere arcus b x cognitus erit, ſi proporcionem ſinus h b ad ſinum b x compoſitam ex duabus aliis, ut aſſolet, intellexerimus. Arcum autem b x inuenio gr. 63 m. 20. unde arcus

nus recti: per gradus et ſingula minuta diuiſa. Ad tabulas directionum magiſtri Iohannis de regio monte neceſſarias cum quibus exemplis partes eiusdem tabelle multum concordant. Tam exemplo amiciſſimi Dom. *Scheibelii*, (Eiusd. *Aſtronom. Bibliographie*; Breslau, 1784. 8. pag. 28.) quam meo, iſta folia 15 deſunt. Scripſit etiam Regiomontanus *Algorithmum demonſtratum*, ſ. mathematicas demonſtrationes in eam calculandi artem, quam uulgus Algorithmum uocat; quem A. 1534 in forma quarta edidit Norimbergae Iohannes Schonerus. In primis uero Algebrae promouendae operam nauauit Regiomontanus, inuentis ab eo 1463 ſex libris reſiduis e libris XIII Problematum Arithmeticorum Diophanti Alexandrini, id quod tam ex propoſitione 12 atque 23 Libri II de Triangulis patet, quam ex iſtis Epiſtolis. Caeterum plura de Regiomontano dicam in *Bibliotheca* (quam iam a 15 annis paro) *mathematica uniuerſali* ubi ſingula magni uiri ſcripta adcurate recenſebo.

arcus h x relinquetur gr. 26 m. 40. ex quo demo arcum z h equalem maxime ſolis declinacionis, ut reſiduus mancat arcus z x gr. 3 min. 6. hinc arcus a x uenit gr. 86. m. 54. Iam ad aliam ſectoris figuram me transfero, cuius uertex eſt punctus a, pedes autem e et z, punctus ſectionis o erit quidem proportio z a ad a x compoſita ex duabus, ſed ex proportione z l ad l o, et ex o e ad e x. de ſinubus horum loquor. quinque autem noti ſunt, eſt enim arcus o e notus propter arcum o x ſuperius cognitum, quare et arcus o l non ignorabitur, ſcilicet declinatio ſtelle, quam ſic numerando elicui gr. 69. m. 38. differimus in tribus minutis. Sed tranſeant. Eſt et alius modus, quem nunc miſſum facio. Quod ſi intentio queſtionis ueſtre fuerit ex duobus punctis m et n datis per alium modum inuenire declinationem d o. Reſpondeo id duobus aliis modis fieri poſſe. et quidem hec omnia per tabulam ſint tantummodo absque ſuffragio aliarum quarumcunque. Dico autem de modis iam in memoria exiſtentibus, quos nunc preterire fuit conſilium, ne officium uobis reſpondendi uertatur in moleſtiam. ab annō enim huius rei tanta uerba non rebar me facturum. Sed quid hoc eſt? Dum procedit calamus, alium offendo modum predicta ſoluendi. ſic tres alios a modo ueſtro qui per aſcenſiones uadit, reperire licuit. Credite mihi, non recito ſomnia, nihil enim horum preteribo ubi ad octauum librum problematum uentum fuerit quinimo omnia accuratiſſime conſcribam, quo tandem effecto eiusce rei iudex eritis optatiſſimus. Deinde querebatur altitudo huius ſtelle diſtantiam a meridiano habentis in tempore quidem horas tres minuta 25. Hec ſtella in orizonte ueſtro non oritur, neque occidit, ſed habet

duas

duas altitudines meridianas inequales. In qualibet ergo reuolutione primi mobilis quatuor habet a meridiano tantas diſtantias, quantam uos poſuiſtis unam. Accepi autem diſtantiam a ſuperiore parte meridiani. Nam non difficilius reddidiſſem altitudinem ſuam que debetur tante diſtantie a parte inferiori ipſius meridiani, et altitudinem ſtelle compoſitam inueni gr. 54 min. 34. De hoc iam ſatis.

Ad tertium quo dicitis. Quero duos numeros proportionales ut 5 ad 8. quorum ad inuicem productum equetur aggregationi ipſorum. Hoc eſt aliud genus queſtionum. Profecto niſi moleſtum uideretur, tantis litteris una dumtaxat uice reſpondere, duos producerem modos quibus huic interrogato ſufficerem, ſed neutrum eorum fortaſſe dominatio Veſtra expectat. quare per alium tertium reſpondebo modum, quo demum ſcietis artem rei et cenſus (uocant arabice algebram) mihi eſſe familiarem. Pono primum priorem, unde ex ypotheſi ueſtra ſecundus erit $1\frac{3}{5}$ rei, duco alterum in alterum, producitur $1\frac{3}{5}$ cenſus. item coniungo eos, reſultant $2\frac{3}{5}$. habeo igitur cenſus equales rebus. quare ſecundum precepta artis agendo inuenio minorem numerum eorum quos queritis $1\frac{5}{8}$ maiorem autem $2\frac{3}{5}$.

Queritis quarto de 10 facere duas partes quarum maiorem per minorem diuidendo, et item minorem per maiorem, numeros quotientis colligendo reſultent 25. Reſpondeo ponendo primum priorem et ſecundum quemadmodum res poſtulat 10 minorem icirco primum inuenio 5 minorem radice de $21\frac{8}{27}$. ſecundus autem et maior eſt 5. et radix quadrata de $21\frac{8}{27}$. Habebam enim cenſum et numerum equalem rebus. Igitur ſecunda pars erit

erit binomium quartum, prima autem reciſum eius. Potui autem et hoc ſoluere duabus aliis uiis. Sed nunc eam elegi quam uobis arbitror familiariſſimam, per artem uidelicet rei et cenſus quod querebatis abſoluendo. Si itaque ueſtris interrogatis ſufficienter reſpondi facile iudicabitis, qui omnium huiuscemodi rerum abundantiſſimam habetis peritiam. opinione etenim mea ſatisfactum eſt. Potuit tamen error quisquam numerando intercidere ut ſolet fieri, talem ſi offenderitis pro magnitudine ueſtra tolerandum uelim, nihil enim eorum que numerando ſcrutabar repetiui. Nunc ueſtrum eſt officium, ut litteras alias ad me mittatis, quas equidem eo hilarior ſuſcipiam, quo tempeſtiuiores aduolabunt. Pollicebar ſuperius propoſiciones ſecundi libri ad tabulam meam pertinentis ſeriatim perſtringere, quod nunc perſoluam ex ordine.

1 Generalem tabule uſum in primis explanare. Vſus tabule eſt intrare cum duobus numeris ut ſupra tetigi, in angulo enim eorum reperitur queſitum. Verum huiusmodi introitus pro non nullis queſitis non eſt unicus, ſicut neque unica operatio ſufficit per ſinus procedendo. Hoc tamen aduertendum quod quilibet huiusmodi introitus tunc facit quantum alias una multiplicatio ſinus per ſinum et diuiſio producti per certum ſinum, ſed et neque ſinum armari, neque arcum ſinuari oportet, imo prorſus ab operatione ſinuum excuſat hec tabula. Satis nunc.

2 Cuiuslibet puncti ecliptice ab equatore declinantis declinationem inuenire. Intra cum diſtantia puncti dati a ſectione equatoris et ecliptice uiciniori, et cum maxima declinatione. reperies enim in angulo eorum declinationem queſitam etc.

3 Pro-

3 Propoſita declinatione ſolis quantalibet cui puncto ecliptice aut quibus punctis reſpondeat explorare.

4 Latitudinem linee inueſtigare.

5 Cuiuslibet arcus ecliptice ab equatore ſumentis minimam aſcenſionem in ſphera recta inuenire.

6 Ex aſcenſione recta ab altera ſectionum ecliptice et equatoris minimum ſumente arcum ecliptice ſibi debitum indagare.

7 Amplitudinem ortus cuiuscumque puncti ecliptice ab equatore declinantis computare.

8 Ex amplitudine ortus ſuppoſita punctum ecliptice, cui ipſa reſpondet, deprehendere.

9 In omni regione arcum diurnum puncti ecliptice quodcumque etiam dederis numerare.

10 Idem aliter concludere.

11 Cuiuslibet arcus ecliptice a ſectione incipientis aſcenſionem obliquam in qualibet regione dimetiri.

12 In omni regione ex data aſcenſione obliqua ab altera ſectionum minimum ſumente arcum ecliptice ſibi debitum inuenire.

13 Altutudinem ſolis ſupra orizontem exiſtentis in omni regione omnique hora perpendere.

14 Dum ſol in ſignis ſeptentrionalibus fuerit, altitudinem eius in circulo orientis perſcrutari. Quis ſit circulus orientis ille, in ſecundo problematum diffinitum eſt.

15 Arcum azimuth ſolis aut alterius ſtelle dimetiri.

16

16 Angulum ex concidentia ecliptice et meridiani apud quodlibet punctum ecliptice prouenientem comprendere.

17 Angulum ex concurſu ecliptice et orizontis orientalis procreatum pronuntiare.

18 Quantitatem anguli ex ecliptica et circulo altitudinis producti exquirere.

19 Idem aliter comprehendere.

20 Quod due precedentes promiſerunt alio tramite perſcrutari.

21 Gradum aſcendentem uel punctum orientis in omni regione et omni hora per hanc tabulam elaborare.

22 Si quis aſcendentem in regione qualibet habuerit quo pacto medium celi inueſtiget, manuducere.

23 In omni regione altitudinem ſolis ſupra orizontem exeuntis quacumque hora data aliter quam ſuperius dinumerare.

24 Arcum orizontis quem ſecat circulus horarius ex eo deprehendere. Quis ſit arcus, quam ſignifico, alibi lucubrabitur.

25 Arcum circuli orientis quam horarius quilibet ex eo ſecat circulus, menſurare.

26 Puncta flexionis tenebrarum in eclipſibus determinare.

27 Cognito loco uero ſtelle fixe cum eius latitudine declinationem ſuam ab equatore ſciſcitari.

28 Punctum ecliptice cum quo ſtella quelibet celum mediat, determinare.

29 Quod precedens docuit alio tramite percontari.

30 Declinationem ſtelle fixe cuiuscumque altitudinis inueſtigare.

31 Punctum quo cum ſtella quelibet celum mediat aliis quam ſupra mediis inquirere.

32 Ex data ſtelle declinatione punctoque ecliptice cum quo ipſa celum mediat latitudinem eius atque uerum locum in ecliptica diffinire.

33 Arcum diurnum ſtelle dimetiri.

34 Punctum ecliptice quo cum ſtella quelibet aut oritur aut occidit diffinire.

35 Per altitudinem ſtelle cuiuscumque et azimuth atque medium celi declinationem eius ſtelle et punctum cum quo celum mediat, indeque latitudinem et uerum locum eius in ecliptica ſubtiliter indagare.

36 Arcum apparitionis aut occultationis ſtelle perſcrutari.

37 Equationem octaue ſphere ſecundum Alfonſi fundamenta numerare.

38 Equationem octaue ſphere ſecundum imaginationem Tebith computare.

39 Equationem ſolis colligere.

40 Equationem argumenti Lune dinumerare. Sed quo ruit calamus ille moleſtus atque audax? Forſitan omnia aſtronomorum queſita ad hanc unicam tabulam appellet? Dico ego bonam partem huiusmodi queſitorum per hanc repertum iri tabulam, ſi prius concentricam aſtronomiam totam fundauerimus. Quid illud? Diuerſitates motuum planetarum per concentricos ſaluare pulcrum erit. Iam ſoli

et lune uiam dedimus. de reliquis autem quedam initialia iacta ſunt. quibus completis equationes omnium planetarum per hanc tabulam numerare licebit. De hac re nihil amplius impreſentiarum, ne legendi ſcripta mea maius patiamini faſtidium, quam ego ſcribendo uoluptatem habeam. Si quid harum rerum audentius equo dixiſſe uideor, poſteris litteris rationes meas luculentius (ſic puto) accipietis. Mallem tamen uoce, quam calamo hiſce de rebus differere. facilius enim multo et expeditius foret, ſed dum id fieri nequit, littere uocis officia ſumant, que quicquid afferent ueſtro iudicio limandum erit. Inſtitui ire Mediolanum pro certo negotio. Nunc reliqui nihil ſcribendi eſt ſententia, uerum operiar litteras ueſtras dulciſſimas atque ut materies ad me ſcribendi detur, queſtiones mittere decreui ſubſcriptas.

Eſt quedam ſtella latitudine carens in gr. 10 min. 25 tauri, et alia item in gr. 27 min. 29 tauri, absque latitudine, tertia autem latitudinem habens ſeptentrionalem, diſtat a prima per gr. 6 min. 18. circuli magni per earum centra transeuntis, a ſecunda autem diſtat per gradus 20 min. 47. Quero uerum locum huius tertie ſtelle in ecliptica et eius latitudinem.

Sunt due ſtelle fixe ab ecliptica uerſus ſeptentrionem elongate, quarum unius latitudo eſt gr. 9 min. 26. alterius uero gr. 35 min. 53. diſtantia autem inter corpora ſtellarum eſt gr. 8 min. 45. quero quantum diſtent loca ſua uera in ecliptica.

Eſt circulus diametrum habens 60 pedum, huic inſcriptum eſt quadrangulum, cuius quatuor latera proportiones

nes habent, quas illi numeri 4. 7. 13. 17. *) Quero quanta ſit area huius quadranguli.

Sphera quedam habet diametrum 100 pedum cui inſcripta eſt pyramis baſim habens trilateram, huius pyramidis ſex latera ſunt in proportionibus horum 6 numerorum 3. 5. 8. 11. 13. 16. quero quanta ſit corpulentia huius pyramidis.

Sint duo numeri quorum differentia eſt radix quadrata de 5. aut ſic quorum alter in alterum ductus reddit radicem de 250. quadrati autem dictorum numerorum ſe multiplicantes uiciſſim alter alterum producunt 250. quero qui ſint illi duo.

Quidam mercator cum 100 ducatis in primo anno lucratur aliquid, deinde in ſecundo anno cum capitali et lucro primi lucratur proportionaliter ut in primo. et in tertio anno iterum proportionaliter cum capitali et duobus lucris duorum annorum precedentium, quo facto in uniuerſo uiciſſim ex capitali et tribus lucris colligit 265 ducatos. quero quantum in primo anno lucratus ſit.

Tres ſocii ponunt communiter 70 ducatos et lucrantur cum eis 20 ducatos. quorum primo cedunt pro capitali et lucro 15 ducati. ſecundo 25. tertio autem 50. et ſtat pecunia capitalis primi tribus menſibus, ſecundi autem quinque et tertii 6 menſibus. Quero quanta fuerit ſumma capitalis primi ſocii.

Quero numerum, qui ſi diuidatur per 17 manent in reſiduo 15 eo autem diuiſo per 13 manent 11 reſidua,

G 2 et

*) *addendum:* exprimunt.

et ipſo diuiſo per 10 manent tria reſidua, quere quis ſit numerus ille. (1103)

4.

Litterae Ioh. Blanchini. 1464.

Fol. 41. Reſponſiones ad queſita ueſtra ſunt hec.

Primum queſitum, eſt ſtella in gr. 10 min. 25 tauri Latitudine carens, et alia in gr. 27 min. 29 tauri absque Latitudine; tertia autem latitudinem habens ſeptentrionalem, diſtat a prima per gradus 6 min. 18, a ſecunda autem per gradus 20 min. 47, queritur uerus locus et latitudo huius tertie ſtelle.

Hec propoſitio non uidetur per demonſtrationem terminari poſſe, niſi declaretur alterum duorum latitudo ſ. huius tertie ſtelle, aut locus ipſius in ecliptica, dato quod per 12 et 13 min. ſcindi inueniatur perpendiculariter, quod in hoc non ualet queſito.

Secundum queſitum, due ſtelle fixe, ab ecliptica uerſus ſeptentrionem elongate, quarum latitudo unius eſt gr. 9 min. 26. alterius uero gr. 35 min. 53 et diſtantia inter corpora ſtellarum eſt gr. 9 min. 45, queritur quantum diſtent loca ſua in ecliptica.

Propoſitio hec male poſita uidetur et impoſſibilis terminare. Nam ſi ab eodem puncto ecliptico per latitudinis declinationem manifeſtum eſt quod diſtantia inter corpora ipſarum erit gr. 26 min. 27. Si uero aduerſis punctis ecliptice delineatur neceſſario linea pertracta a centro ad centrum prope ultimam ſi curuatio longior erit quam

quam gr. 26 min. 27, ſcilicet prius breuior ponitur, quod eſt impoſſibile. ergo uidetur male poſita.

Tertium queſitum eſt, circulus diametrum habens 60 pedum, huic inſcriptum eſt quadrangulum, cuius quatuor latera proportiones habent, quas illi numeri 4. 7. 13. 17. queritur quanta ſit area huius quadranguli.

Si uero hec propoſitio preſupponit latera quadranguli ſuper circunferentiam circuli, facilis erit hec concluſio per regulam archimedis aut aſamidis allegati per ptholomeum. Sed ſi quadrangulum preſuponitis ex lineis rectis, ut ſunt corde ſuppoſite arcubus, michi uidetur impoſſibile pro libito linearum quatuor cordas ſubpoſitas quatuor arcubus includentibus ſuperficiem, proportionem inter ſe habentes pro libito compoſitoris, nec puto poſſibile eſſe dare quatuor angulis contentis a quatuor rectis lineis ex diuerſis proportionibus includentibus ſuperficiem, et inuenire eorum arcum eque diſtantem illis quatuor angulis, non eſt proportio inter cordam et cordam quanta eſt inter arcum et circulum, nec eſt proportio numeralis inter coſtam et diametrum, prout ſeptima decimi demonſtrat.

Minime eſſe uidetur poſſibile includere in ſpeciem piramidis ſeu diuerſorum laterum pro libito proportionalium, prout in quarto queſito dicitur. Nichil minus ſi ſuper hoc uideres demonſtrationem aquieſceres et libenter audires ſolum de quadrangulo concluſionem ſolumodo quantitas cordarum ſuppoſitarum toti circulo quo ſint in proportione uti 5. 7. 9. 12.

Quintum queſitum. Sint duo numeri quorum differentia eſt radix de 5, et quadratum dictorum numerorum ſi

multiplicantur alter in alterum producunt 250 queritur qui ſint illi numeri.

Manifeſtum eſt quod productum numeri quadrati primum quadratur, productum ſemper et omnino erit numerus quadratus. Sed 250 non eſt numerus quadratus, quia impoſſibile eſt quod productum duorum numerorum quadratorum conſtituant 250.

Seſtum, quidam mercator cum 100 ducatis in primo anno lucratus eſt aliquid, deinde in ſecundo anno cum capitali primi anni 100 ducatorum et lucro primi anni lucratus eſt proportionaliter, ut in primo. Tertio anno iterum cum capitali et duobus lucris annorum preteritorum proportionaliter lucratus eſt quo compilato in uniuerſo ex capitali et tribus lucris colligit duc. 265. queritur quantum in primo anno lucratus ſit.

Si hoc fecerimus per regulas argebre proueniet quod res cenſus et cubus equantur numero et inde concluderetur quod 100 duc. ſuo lucro primi anni ſecum lucrati ſint, radix cubica de 2650000 detractis ab ipſa radice 100, ſicut multa ſimilia per regulas argebre dificillime concluderentur, tamen in libro florum (*almageſti*) hoc demonſtraui et dedi regulas uniuerſales ad omnes proportiones.

Septimo, ſunt 3 ſocii qui communiter poſuerunt 70 ducatos et lucrati ſunt cum eis ducatos 20, quorum primo cedunt pro capitali et lucro ducati 15. ſecundo autem ducati 25, tertio etiam pro capitali et lucro ducati 50, et ſtat capitalis primi tribus menſibus, ſecundi autem quinque menſibus, et tertii ſtat ſex menſibus, queritur quanta ſit ſumma capitalis primi ſocii.

Hec

Hec propoſitio prout ponitur a me non intelligitur. Si enim 3 ſocii communiter poſuerunt 70, uidetur, quilibet poſuiſſe tertiam partem, uidelicet $23\frac{1}{3}$ et ſi primo cederentur ducati 15 ut ponitur, uideretur perdidiſſe de capitali et non lucratus eſſet, deinde dicitur quod pecunia capitalis primi ſtetit menſibus tribus, ſequitur quod alii potius qui remanſerunt traficati ſint cum minori ſumma capitalis quam duc. 70 uidelicet cum duc. 55 ſimiliter fuitis 5 menſibus quibus ſecundus ſocius extraxit duc. 25, tertius cum minori ſumma etiam traficatus eſſet. Conſiderandum quoque eſt quod cum minori capitali minus lucrum ſequitur, non intelligo oppinionem queſiti, ſi melius non declaretur.

Octauo et ultimo queritur numerus quaſi diuideretur per 17 Remanet in reſiduo 15, eo diuiſo per 15 manent 11 in reſiduo et ipſo diuiſo per 10 manet 3.

Huic queſito multe reſponſiones dari poſſent cum diuerſis numeris qui proportiones concluderent ut 1103. 3313 et alii multi. Sed in hoc non curo laborem expendere in aliis numeris inuenire.

Et ut uidere poſſit reuerentia ueſtra, familiariter ac domeſtice uobiscum loquor, et hoc quia uolo ſimiliter uos mecum ſimiliter faciatis.

1 Proſequendo enim colationis gratia quero deciſionem iſtam dubiorum. Videlicet.

Tres ſtelle ſunt ex quibus due ſuper eodem gradu ecliptice dicuntur eſſe, ſed per latitudinem ab ipſa declinantes uerſus ſeptemtrionem. Prima ſit per gr. 3. minu-

ta 25. ſecunda uero per gradus 28 minuta 48. tertia autem ſtella ipſas ſequentes per longitud. ſecundum ſucceſſionem ſignorum in gradu 6 minutis 15 geminorum cum latitudine graduum 12 minutorum 9 ſeptemtrionali cuius diſtantia a prima ſtella per arcum orbis magni a centro ad centrum eſt gr. 26 min. 40; queritur diſtantia ipſius a ſecunda ſtella atque loca prime et ſecunde ſtelle in ecliptica.

2 Ego diuiſi 100 per certum numerum, deinde diuiſi 100 per eundem diuiſorem ſibi addito 8, et numeros cotientes prime et ſecunde diuiſionis — et faciunt in ſumma 40. queritur quantitas primi diuiſoris.

3 Quidam acceſſit ad campſorem cum 10 florenis et ipſos cambiauit in groſſos uenetorum, pro quibus accepit certos groſſos, de qua ſumma extraſſit 60 groſſos et ipſos recambiauit in florenos ad eandemmet rationem ſicut primo fecerat, hoc facto reperit ſe habere inter groſſos et florenos 80. queritur pretium florenorum ad groſſos.

4 Quidam mercator cum 100 ducatis in primo anno lucratus eſt certum quid prout in ſexto queſito ueſtro dicitis, et ſic procedit de anno in annum cum capitali et lucro lucrari in ſimili proportione ſicut in primo, in fine autem ſex annorum in uniuerſo inter capitale et ſex lucris habuit ducatos 900. queritur proportio lucri primi anni.

5 Die 6 octobris proxime preteriti 1463 in hac regione nobis uiſa eſt ſtella in orizonte orientali diſtans per arcum orizontis a contactu meridiani gr. 60 min. 30 et hoc per horas 3 minuta 36 equales ante ortum ſolis.

que-

queritur locus ipſius uerus in ecliptica cum latitudine ab ipſa. *)

6 Duo circuli ſunt, primus uero habens diametrum 60 pedum, ſecundus uero habens diametrum 68 pedum, qui ſecundus circulus ſupraponitur primo diametro ſeu ſuper diametrum occupando de diametro primi 50 pedes. queritur quanta de ſuperficie ſeu de area primi occupabitur.

7 Conſtruxi tabulam de cordis et arcubus particularibus et per doctum ptho (*Ptolemaeum*) per uiam mediationis duplicationis copulationis et reſidui ex iſtis nullo modo peruenire poteſt ad inueniendum cordam unius gr. nec in eternum peruenire poteſt. dico autem quod ſi diuiderimus angulum in tres partes equales habemus cognitionem corde unius gr. et particulariter de omnibus aliis gradibus pro libito. quero igitur diuiſionem anguli continentis de circulo gr. 60 qui arcus notus eſt et cordam ipſius eſſe medium diametri equalis. Sed tertia pars erit corda 20 graduum que poſibilis eſt.

8 Tres ſocii ſunt et quilibet pro ſe habet denarios in marſupio, duo uero primi absque tertio habent denarios 30, duo autem ſocii absque primo habent denarios 42, et duo alii absque ſecundo habent denarios 54. queritur quot denarios quilibet de proprio habet.

Et hec uolo ſufficiant quantum ad regulas argebre de quibus comprehendo uos doctiſſimum eſſe, ego quidem in

*) Quamuis manus Blanchini legendo taedioſiſſima ſit, tamen ductus amore erga matheſin omnes Blanchini, Iac. de Spira et Regiomontani epiſtolas hic a me deſcriptas ſimul exhibeo.

in iuuentute dum operationes mercantiarum exararem aliquantulum in hoc me delectaui. Sed hec in me uenia facta ſit; neſcio autem quo pacto hac aſtrologica ſcientia magnopere oblectatus ſum, et inter meas occupationes quas ex erario Illuſtriſſimorum dominorum meorum habui eam adamandi et animum reficiendi per interualli temporis ſpatium ad aſtrologie calculum me dedi, et transtuli, et totis uiribus conatus ſum ipſam reducere ad breuitatem et ad facilitatem calculandi, exque his aliquas tabulas conſtruxi in quibus calculus facilis ſerioſe inuenitur, in me ſuſcipiendo fere omne onus et difficultatem calculandi prout uidere potuiſtis tam de motibus planetarum, quam de primo mobili et de eclipſibus, uidi etiam certas rubricas per uos michi transmiſſas tabularum ueſtrarum que michi magnopere placuerunt, quia bene poſite et neceſſarie ſunt, et modum operandi tabulas ipſas intellexi. quod dicitis in angulo communi omnia reperire ex quibus tamen comprehendo multas tabulas neceſſario eſſe conſtructas, et quia multa ueſtra queſita occurrunt et quum etiam operis alius haberem tabulas, puta uidi tabulas ueſtuſtas pro inueniendo Latitudines planetarum, in quibus ineatur cum centro et cum argumento medio planetarum, et in angulo communi inueniantur latitudines planetarum, tamen primi operis haberem tabulas inueniendi medii motus, angulos, centra et argumenta cet. et qualia plura — operis haberem tabulas. Sed inuentio pulcherrima eſt, ego quidem conſtruxi tabulas pro multiplicando et diuidendo in quibus multiplicatio de 10 minutis in 10 minuta in angulo communi inuenitur perducta; in diuidendi autem inuento in parte ſuperiori numerum diuiſorem et deſcendendo numerum diuidendum, ipſius directo

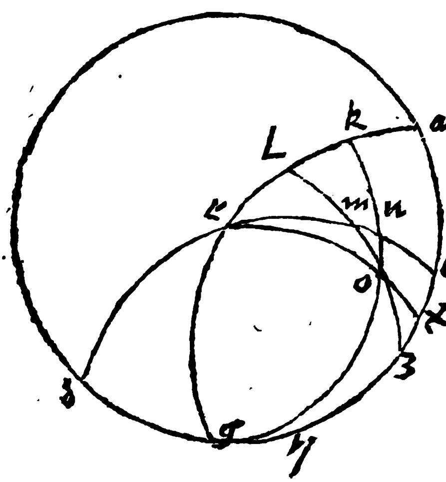
ad

ad ſiniſtram inuenitur numerus cotiens, que operatio illis quibus laborioſum eſſet multiplicare et diuidere, facilis redditur. non dico de capitulis tabularum mearum, quas uidiſtis groſſo modo compoſitas, tamen fideliter compoſui et cotidie alias illis adiungo, quod operationem illam ualde indelectabilem occupationibus meis remedium optimum inuenio.

In deciſione queſiti ueſtri alias per me facta, quando dixi ſtella que preſuppoſita erat in gr. 9 min. 15. leonis mediare celum in gr. 20 min. 37 uirginis, dixi illam declinare ab ecliptica per latitudinis ſeptemtrionalis gradus 57 minuta 2 et ab equinoctiali per declinationem gr. 69 min. 38. ſi autem dixi gr. 69 min. 35 fuit error calami. Sed hoc non curo, quo ſim autem a uobis ſi par alium calculum declinatio ipſa inueniebatur difformis ab iſta, uos autem intr — ſi per alium calculum perſcrutari poſſet declinatio ipſa, et ſubtiliter priores figure ſectoris demonſtrationes notabiliter et bene ipſam concluſionem uerificando decidiſtis eandem eſſe declinationem, et ſi inuentionem queſiti mei exprimere non ualui, modeſtie ueſtre patientiam queſo, nam ſcio quod per plures et quaſi infinitas demonſtrationes ueritas clucеſcit et ſpecialiter per demonſtrationes que per figuram ſectoris demonſtrantur. Nam in tractatu quem de floribus almageſti conſtruxi, concluſe ſunt 150 diuerſe proportiones ex quibus una ex duabus aliis componitur, non dico de figura in ſcripta per uos magiſtraliter lineata, cum linea a centro coluri per centrum ſtelle protracta, et concludendo dicitis quod proportio e b ad b n componitur ex proportionibus e x ad x o, et o h ad h n, dico etiam quod proportio e x ad x o componitur ex proportionibus h n ad o h et e b ad b n.

Item

Item proportio o h' ad h n componitur ex proportionibus b n ad b e, et e x ad x o et ſimiliter multe alie dari poſſunt et ſuper hoc conſtruxi tabulam ſerioſam precedentibus primo demonſtrationibus, dico etiam per lineam partis protractam a centro coluri per quam cauſatur triangulus e a et e x ſiue e a x, dato punctum o diſtantiam a centro e, inuenietur arcus o k qui eſt declinatio ſcilicet Jo. blanchini. Item arcus n o que eſt latitudo ab ecliptica. Item arcus a L que eſt declinatio ueřa que non dubito in tractatu ueſtro de triangulis demonſtrata per uos doctiſſime ſint.

Cupio autem cum auiditate illum habere quia in hac reſponſione de triangulis non me dilectaui multum, dico in triangulis ſphericis, niſi quantum mihi uiſum eſſet ad demonſtrandam diſtantiam ſtellarum ad in — et quod non dubito

bito tractatum ipſum e manibus ueſtris compilatum ſerio-ſum et copioſum eſſe, ualde ipſum gratum haberem ſoluendo ſcriptori mercedem, regratior etiam uobis de oblatione in deipſo facta, quando in manu habebitis, et ego me offero domino concedente per quantum uires ingenioli mei ſe extenderint, ipſum nomine ueſtro predicare et ſuper ipſum ad ueſtri gloriam aliquod commentum fabricare.

Ad queſitum autem meum non bene expreſſum reuertendum dico quod, ut uobis notum eſt, inuenire declinationem ueram ſtelle ab equinoctiali, quod maximum et quaſi unicum fundamentum eſt in omnibus calculis aſtrologie, et ipſo deficiente omne edificium ſuper ipſum conſtructum in ruinam cadet, uidi per aliquos auctores doctrinam dari ad inueniendum declinationes ſtellarum. Habentur libri, quorum doctrina eſt accipere latitudinem ſtelle atque declinationem gradus ecliptice, in quo dicitur ſtella eſſe, et ſi ambo ſunt in eiuſdem parte ſeptemtrionali, ſeu meridionali, ipſas copulare, ſi uero una fuerit meridionalis, alia uero ſeptemtrionalis, demere minorem a maiori, et que poſt copulationem aut ſubtractionem peruenit elongationem ſtelle ab equinoctiali vocant cuius diametri accipiendus eſſet ſinus, nam prima fronte doctrina ipſa uidetur falſa, quare arcus latitudinis et arcus declinationis, quibus procedit a ſuo polo, et ſunt duo diuerſi arcus ſe ſecantes ſupra anteriorem ſtelle, (nec exceperis ſolum ſinum) accipi poteſt; dicunt etiam dictum ſinum multiplicari debere per ſinum aut cordam reſidui maxime declinationis & productum diuidere per ſinum reſidui complementi declinationis ecliptice et hoc modo dicatur declinationem ueram ſtelle cum ſua latitudine inuenire. Certe neſcio hanc demonſtrationem linearem, nec inuenit

inuenit albategni *) ipſam demonſtrationem; ſed narrando regulam ipſam — concludit. Miror etiam de Ioanne anglico **) peritiſſimo & docto, qui in ſuo commento ſuper tabulas toletanas per arzachelem ***) conſtructas hoc affirmat, abſque alia demonſtratione, & propter hoc declarari a uobis uolebam, ſi per aliquam demonſtrationem hoc uerificabatur, quare declinationes per hunç canonem inuente notabi-

*) Muhammed Ben Geber al Batani, (in quo Meſopotamiae oppido natus fuit) qui uulgo *Albategni* appellatur, Dynaſta Syriae, circa A. C. 880. Aractae ſ. Rachae Meſopotamiae atque Antiochiae obſeruationes ſiderum inſtituit nouasque tabulas adornauit, quia Ptolemaei tabulas emendatione opus habere intelligebat. Opus de numeris et motibus ſtellarum, ab Ioh. Regiomontano additionibus et demonſtrationibus auctum prodiit Norimbergae 1537 ap. Ioh. Petreium. 4. Recuſum Bononiae, 1645. 4.

**) Forſan Ioh. Peckham, ſ. Peccamus eſt, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Angliaeque totius Primas, ſcripſitque A. C. 1279 Libros II de Perſpectiua, editos Coloniae, 1627. 4. Sine dubio commentarius in tabulas Toletanas adhuc in Bibliothecis latet. Non eſt confundendus cum Iohanne Angelo, Aicha Boio, A. C. 1512 Viennae, ubi Matheſin docuit, mortuo. Nec eſſe poteſt Iohannes Londinenſis, Geometra, cuius MSS. ſunt in Bibliotheca Cottoniana, nunc in Muſeo Britannico. Cf. Heilbronneri Hiſtoria Matheſ. pag. 590.

***) Vixit A. C. 1080 in Hiſpania. Auctor putatur Tabularum Toletanarum. Vid. Weidleri Hiſt. Aſtron. pag. 215. Aben Eſra, additamentis ad librum, cui titulus, Initium Sapientiae, (uid. ſupra pag. 27) Arzacheſem nemini ſuorum temporum comparandum cenſet; quippe qui inueſtigauit locum ſolis (aequinoctium) in ſeculo ſuo. Snellius in addit. ad obſeruat. Haſſiac. p. 103. Magiſtri Iohannis de Sicilia Expoſitio ſuper Canones Tabularum Arzachelis commemoratur in Th. Hyde Catalogo MSS. Angliae &c. Oxoniae 1697, pag. 63.

tabiliter differunt a declinationibus per tabulas per me conſtructas, et dico quod omnes calculi hactenus ſupra hoc fundamentum facti male concludunt, et hoc demonſtraui in libro florum, *) atque narraui in tractatu de primo mobili, ubi dedi regulas ad hoc inueniendum et faciliter cum tabulis per me compoſitis, uidelicet in tabula rubricata t a declinationis per arcum latitudinis ſecundum Jo. blanchinum, prout eſt linea k n ſecta per arcum tranſitionis per utroſque polos zodiaci, et ta radicum eſt ſecundum me in qua inueniantur aſpectus ut arcus t a k, in quibus ad multas proportiones notabiliter et optime concluditur, puta data eſt ſtella in gr. 9 min. 15 leonis cum latitudine gr. 57 min. 2 et quero declinationem ipſius, primo inuenio declinationem ipſius in tabula ſecundum Joannem blan. quam inuenio gr. 18 min. 39 ſecund. 30, quos ſubtraho de 90 reſtant gradus 71, minuta 20, ſec. 30 cum quibus in tabula magiſtrali prima inuenio numerum correſpondentem 9675 quos expreſſe ſaluo, poſtmodum copulabo latitudinem cum ſupra ſcripta declinatione quia ſunt in eodem arcu et in eadem parte, eruntque in ſumma gr. 75 min. 41 ſec. 30, quorum ſinus per tabulas inuenio in numeris 50138 quos multiplico per numerum ſupra ſaluatum et producuntur ſecundum doctrinam canonum 56249 fere ex quibus per tabulam ſinus inuenio arcum gr. 69 min. 38 et hec eſt uera declinatio ſtelle.

Quia

*) Almageſti, quaſi το μεγιςον. Ita uocarunt Cl. Ptolemaei μεγαλην συνταξιν, quam circa A. C. 827 ex graeco in uernaculum ſermonem tranſtulerunt Alhazenus Arabs et Sergius Chriſtianus, iuſſu Almamonis. Ex Arabico in latinum ſermonem translata eſt auſpiciis Friderici II Imp. A. C. 1230.

Quia preteritis diebus continuo moram traxi zure ut alias uobis dixi, nec habui nuntium uobis tranſmittendi reſponſiones ad queſita ueſtra, tamen ex mandato Illuſtriſſimi domini mei die 2 inſtantis menſis huc ad officium meum ueni, et preſenti hora per nuntium prefati Illuſtriſſimi domini mei raptim litteras iſtas egregio uiro triſſino deſtinaui, ut uobis fideliter reddat, correptionibus ueſtris omnia ſubiacebunt. Ex feraria die V[to] februarii 1464 hora 3[cia] noctis

totus ueſter Joannes de blanchinis. *)

Inſcriptio:

Venerabili et doctiſſimo Viro
dño Joanni Germano Reuerendiſſimi
dñi dñi . . legati cet.

5.

Reſponſio Iohannis Regiomontani.

Fol. 47. Ioannes germanus ad Joannem de Blanchinis ferrarienſem. *)

Accepi undecima menſis huius Februarii litteras ueſtras expectatiſſimas, doctiſſime uir, que non parum ceptam inter nos conſuetudinem atque amicitiam adauxere et uobis mirum in modum obſequentem me reddidere, non modo

*) Vid. Tab. a, num. III.

**) Vid. Tab. a, Num. II.

modo quod meis reſpondeant litteris, uerum etiam quod doctiorem me in dies reddant, et res occultas inueſtigandi calcar adiiciant. immortales igitur dominationi ueſtre gratias habeo, que non ceſſat Ioannem ſuum germanum familiariter adoriri. Dabitis, ſpero, ueniam ſi reſponſiones ſiue deciſiones ueſtras ad interrogata mea ex ordine meminero: non equidem, ita me deus amet, animo ſuperbiendi aut reprehendendi iſtec faxo, ſed ut ueritas ipſa luceſcat, conabor pro uiribus circa ſingula aliquantiſper immorari. In primo queſito poſui ſtellam unam *) in gradu 10 minutis 25 tauri ſine latitudine, item aliam in gr. 27 minutis 29 tauri. abſque latitudine, terciam uero habentem latitudinem ſeptentrionalem, et diſtantem a prima per gr. 6 minuta 18. a ſecunda autem per gr. 20 minuta 47. Reſpondiſtis: ſi daretur alterum duorum uidelicet aut latitudo tercie ſtelle ab ecliptica, aut locus eius in ecliptica. reliquum quoque notum fieret. Verum illud dixiſtis, et ſolueram hoc per figuram ſectoris aut per ſcientiam triangulorum ſpheralium facilem. Quod ut lucidius accipiatur, ſit portio **) ecliptice x q prima ſtella ſit in h puncto ecliptice, ſecunda in k puncto eiuſdem, tercia autem ſit in L extra eclipticam, ita ut arcus L h ſit gr. 6 minuta 18, arcus uero L k gr. 20 minuta 47. Super puncto L facto polo deſcribo circulum magnum in ſphera cuius arcus n q coincidat ecliptice in puncto q polus ecliptice ſit y per quem et polum circuli n q qui eſt punctus L incedat circulus maior in ſphera y L n ſecans eclipticam in x et circumferentiam circuli ſupra L de-

*) Vid. Tab. 3, Fig. II.

**) Vid. Tab. 3, Fig. III.

deſcripti in n duoque arcus L h et L k continuentur donec occurrant arcui n q in punctis o et p. manifeſtum erit unumquemque trium arcuum L n, L o, et L p eſſe quartam circumferentie circuli maioris in ſphera, itemque duo arcus x q et q n erunt quadrantes. Hec ex primo et ſecundo Theodoſii de ſpheris aut ex primo Gebri hiſpalenſis clara trahuntur. Eſt autem arcus x L latitudo ſtelle tercie, qui ſi ſupponeretur notus, arcus quoque x n innoteſceret. Cum autem proportio L n ad n x ſit compoſita ex proportione L o ad o h et o x proportione h q ad q x, de ſinibus intelligo, quinque autem horum ſinuum noti ſunt, arcus enim h o notus erit propter arcum L h datum. Quare et arcus h q notus erit, et reſiduus de quarta arcus x h, cumque punctus h ſit datus in ecliptica, erit et x cognitus uidelicet locus uerus ſtelle L. Idem fieret ſi uteremur figura L n q k. concluderetur eius arcus k x cognitus et inde punctus x. Si autem locus eius in ecliptica eſſet datus, propter punctum h etiam datum cognoſceretur arcus x h et inde arcus h q reſiduus de quarta fieret ut antea proportio L n ad n x compoſita ex duabus proportionibus ſcilicet L o ad o h et h q ad q x, de ſinibus loquor, omnibus autem notis preter arcum n x ipſe quoque notus eliceretur et hinc reſiduus de quarta x L ſeu latitudo ſtelle. Quo autem pacto procederetur per ſcientiam triangulorum ſpheralium, ſi alterum duorum predictorum datum eſſet, nunc ſilentio pretereundum cenſeo cum ad uos non dum uenerint Libelli mei triangulorum, ubi enim uos uidebitis, amplior conuerſationis noſtre dabitur materies. Sed cum neutrum duorum dictorum ſit datum uidendum eſt quonam modo ad

queſi-

queſitum perducamur. triangulus ſpheralis L h k tria latera habet cognita, et nihil aliud cognitum eſt. Quod ſi unus angulorum eius quicunque eſſet notus reliqui quoque innoteſcerent et inde arcus L x quemadmodum in tercio triangulorum demonſtratum uidebitis deo uolente, notus redderetur cum arcu x h cumque ypotheſis dederit punctum h faciet, et punctus x inuentus ſcilicet locus ſtelle L in ecliptica. Sed neque aliquis angulorum trianguli L h k notus ſupponitur. Quid igitur reſtat? In tercio triangulorum ex tribus lateribus trianguli ſpheralis cognitis tres angulos eius dimetiri doctum eſt. Vnde et reliqua que commemorata ſunt nota fieri neceſſe eſt. Cum autem hiſce mediis uti iam non liceat, aliam uiam aggrediar. Reſpicite figuram L o k q ubi proportio L o ad o h componitur ex duabus, ſcilicet proportione L p ad p h et k q ad q h, ſinus appello, proportio item L o ad o h componitur ex duabus, ſcilicet proportione L o ad k p et proportione k p ad o h. (in ſinibus ſemper uerſor,) arcus autem L o equalis eſt arcui L p, quare proportio L o ad o h componitur ex proportione L p ad p k et proportione p k ad o h, ablata utrobique eorum proportione L p ad p h, manebit proportio p k ad o h ſicut k q ad q h. uterque autem arcuum p k et o h notus eſt propter ſua complementa L k et L h per ypotheſim data, quare proportio ſinus arcus h q ad ſinum arcus q k eſt data, horum quoque arcuum differentiam notam ſubiecit ypotheſis, arcum h k propter duo loca ſtellarum h et k data. Vnde per unam concluſionem ptolemei in capitulo duodecimo prime dictionis uterque arcuum h q et q k notus occurret. Iam ad figuram L n q h reuer-

 ten-

tendum. proportio L n ad n x ex duabus conſtat, proportione L o ad o h et proportione h q ad q x. de ſinibus dico. Omnia autem, ut breuior ſim, nota ſunt propter arcum n x, unde et propter argumentationem memoratam ipſe non ignorabitur; hinc arcus x L notus erit, qui eſt latitudo ſtelle ab ecliptica. Locum autem uerum ſtelle L in ecliptica ex dictis facile eſt percontari. Oportet autem ſtellam L eſſe in gr. 7 minutis 25 tauri cum latitudine ſeptentrionali gr 5. minutorum 31. Meminit autem dominatio ueſtra 12e et 13e propoſitionum ſecundi Euclidis ex quibus perpendiculares in triangulis planis rectilineis queruntur. ego autem dictis proportionibus non utor, nam nihil Loci habent in hoc meo propoſito. Hec de primo.

In ſecundo ſupponebantur due ſtelle habentes latitudines ſeptentrionales, una quidem gr. 9 minuta 26. alia uero gr. 35 min. 53 et diſtantia inter centra ſtellarum erat gr. 8. minuta 45 rel. Veſtrum reſponſum eſt hanc poſitionem eſſe impoſſibilem. et confiteor me ex propoſito ita ſuppoſuiſſe, ut intelligerem, ſi apud uos eſſet Menelaus *) de ſphericis figuris, in cuius tercio libro quinta pro-

*) Vixit temp. Imp. Traiani. Exſtant adhuc huius praeſtantiſſimi Geometrae tres Libri Sphaericorum in Marii MerſenniSynopſi Mathematica, (Pariſ. 1644. 4.) pag. 205 latine ex arabico tranſlati, et Libri VI de Subtenſis ſeu chordis. *Menelai Sphaerica, noua editione*, commemorantur in indice operum Regiomontani. Sed deperdita ſunt, uti plurima Regiomontani. Vid. Doppelmayr *hiſtor. Nachricht von den Nürnbergiſchen Mathematicis und Künſtlern*, pag. 20. Weidler in Hiſtoria Aſtron. pag. 313, repetiit Indicem operum Iohannis

propoſitio iam diu me ſuſpenſum tenuit, quotquot reperio exemplaria omnia in hac parte imminuta ſunt. alii uocant Mileum, ne nomen uos aliud perſuadeat alium eſſe librum quam uos putatis, ſed Menelaus uere dicitur, in

H 3 cuius

hannis de Monte Regio ex editione Vindobonenſi 1514 fol. Purbachii tabularum eclipſium, et Regiomontani tabularum primi mobilis, quibus Georgius Tannſtetterus ſubiunxit Regiomontani indicem. Leguntur inter alia *Perſpectiua et Muſica Ptolemaei, cum expoſitione Porphyrii.* Sed triſti fato deperdita ſunt incuria heredum Bernardi Waltheri. Iam d. 26 Nouembris 1774 egregius Scientiarum mathematicarum Hiſtoriographus, amiciſſimus Dom. Montucla, occaſione MSStorum Kepleri ita ad me Lutat. Pariſior. ſcripſit: *Je dois ainſi que tous ceux qui s'intereſſent aux Mathématiques et aux Mathematiciens illuſtres, vous temoigner la part que je prens à la découverte que vous avez faite des Manuſcrits de Kepler. C'eſt une obligation très grande que vous auront dans tous les temps les Mathématiciens . Car tout ce qui vient des hommes de la claſſe de Kepler ne peut manquer d'être tres intereſſant, et j'apprens avec bien du plaiſir que l'Académie Impériale de Petersbourg travaille à les publier par l'entremiſe de M. M. Euler et Lexell. Je preſume que vous avez parcouru dans la Bibliotheque de Nuremberg tous les Manuſcrits de Regiomontanus qui doivent s'y trouver. Car on ſçait qu'ils y paſſerent pour la plupart après avoir été longtemps enſevelis par Walther. Or on lit dans un catalogue des manuſcrits de Regiomontanus donné par Tannſtetter en 1514, que parmi ces manuſcrits en exiſtoit un qui étoit la traduction de la Muſique et de l'Optique de Ptolémée, Ce ſeroit vraïement une belle découverte que celle de cet ancien ouvrage; et ce Manuſcrit n'auroit il pas donné à Walther* (Doppelmayr. pag. 25 Remarque z) *l'idée des réfractions aſtronomiques qu'on ne peut douter lui avoir été connuës, puiſqu'il a cherché à en éviter l'effet dans ſes obſervations. Si vos occupations vous permettoient de*

réité-

cuius primo demonſtratum eſt, quod cuiuslibet trianguli ex arcubus circulorum magnorum in ſphera conſtantis duo quelibet latera tercio reliquo ſint longiora. penultima autem primi aut alie que de figuris planis rectilineis demonſtrate ſunt concluſiones propoſito non ſeruiunt. Impoſſibilitatem ſic colligo. Sit arcus *) ecliptice d e, polus eius g, ſtella prima ſit in a, demitto a polo ecliptice per punctum a quadrantem g z. Aut igitur ſtella ſecunda eſt in quadrante g z aut extra eum. ſi in eo ſit b, erit arcus z b gr. 35 min. 53 ſed arcus z a eſt gr. 9. min. 26 quare arcus a b erit gr. 26. min. 27. ſed ex ypotheſi oporteret eum eſſe gr. 8 minuta 45 quod eſt impoſſibile. ſi autem ſtella b fuerit extra quadrantem g z ducatur a polo ecliptice alius quadrans per ipſam, qui ſit g h, producto arcu a b. erit itaque arcus g b 54 7′. arcus g a 80. 34′ et arcus a b 8 45′. duo ergo latera g b et a b trianguli ſpheralis a b g coniuncta minora ſunt tercio, quod eſt impoſſibile.

réiterer ou de faire cette recherche, et enſuite de m'en marquer le réſultat, je vous ſerois bien ſenſiblement obligé. Je crois auſſi que l'examen et une notice un peu détaillée de tous ces Manuſcrits pourroient former la matiere d'un article très curieux ſur Regiomontanus et Walther qu'on peut regarder comme les reſtaurateurs de l'Aſtronomie en Europe, et qui à ce titre meritent fort qu'on s'intereſſe à leur mémoire.

*) Vid. Tab. 3. Fig. IV.

	35	53
	9	26
	26	27
g b	54	7
g a	80	34
a b	8	45
	62	52
	impoſſibile	
g a	54	7
g b	80	34
a b	32	29

Si ergo ponetur arcus a b gr. 32 min. 29, binum ſtabit poſſibile. Sed nolo quod dominatio ueſtra fatigetur. querendo arcum z h ſcilicet diſtantiam ſtellarum ſecundum longitudinem zodiaci, labor enim multus eſt, et iam planus ex eis, que ſuper primo queſito commemorata ſunt.

In tercio queſito ponebatur circulus habens diametrum 60 pedum, cui inſcriptum intelligebatur quadrangulum latera quatuor habens in proporcionibus horum numerorum 4. 7. 13. 17. et querebatur arca huius quadranguli. Quadrangulum illud intelligebam rectilineum, nam ſi eſſent latera eius curua, et ſuper circumferentiam circuli dati, non diceretur quadrangulum, cum circumferentia circuli nullum admittat angulum. Reuera hoc queſitum eſt ſatis arduum. quamobrem paulo altius ordiendum arbitror, quo facilius expediri poſſit. Premitto autem has concluſiones.

1. Omnis quadranguli plani rectilinei quelibet tria latera ſimul ſumpta quarto reliquo ſunt longiora. Sit tale *) quadrangulum a b g d cuius due diametri a g et b d. Dico quod de eo uerificetur preſens concluſio. Sunt enim trianguli g a b g duo latera a b et b g per uiceſimam primi Euclidis longiora latere a . g. itemque g a et a d latera trianguli g a d ſunt ſcripta longiora ipſo latere eiuſdem g d. tria igitur latera g b, b a, et a d longe maiora ſunt latere g d. Non aliter de reliquis omnibus lateribus predicabitur.

2. Ex omnibus quatuor lineis rectis quarum quelibet tres ſimul iuncte quarta ſunt longiores, poſſibile eſt fieri quadrangulum circulo inſcriptibile Sint quatuor huiuſmodi linee **) a b c et d, quarum minima ſit a, quam conſtituo diametrum ***) circuli e h g. palam quod circulo e h g non poſſint inſcribi quatuor ille propoſite linee conterminaliter, cum minima earum non ſit minor diametro circuli e h g. ſed et nemini dubium eſt quin aliquis ſit circulus ita magnus quod ſi tres propoſitarum linearum aut eis equales poſuerimus in eo tanquam cordas conterminales, et deinde quartam, remaneat arcus aliquis abſque corda, uolo dicere, quod ſecundus termiminus quarte linee et primus prime non coincident. duos ergo conſtat eſſe circulos quorum alteri quatuor date linee non poſſunt immitti conterminaliter propter nimiam eius circuli paruitatem, alteri uero non poſſunt hoc pacto inſcribi

*) Vid. Tab. 3. Fig. V.

**) Vid. Tab. 3. Fig. VI.

***) Vid. Fig. VII.

ſcribi propter nimiam eius magnitudinem. Neceſſe eſt igitur, cum ſint infiniti circuli medii inter eos, ad aliquem peruenire cui dicte quatuor linee poſſint inſcribi. Hec certa ſunt et intellectum faciunt quietum. quare ad alia me tranſfero.

3. Non eſt neceſſe omne quadrangulum uel rectilineum circulo eſſe inſcriptibile. Sit enim circulus *) a b g d, in quo ordinentur quatuor corde a b, b g, g d, et d a ut libet, ſibi conterminales, quadrangulum a b g d concludentes, ſignetur quoque punctum h extra circulum, in lineam g b continuatam. Dico quod impoſſibile ſit quadrangulum a h g d inſcribi circulo. Si enim poſſibile eſt, eſto per aduerſarium, ducaturque diameter a g communis ambobus quadrangulis. Duo itaque anguli a h g et a d g ex confeſſione aduerſarii et 21 tercii Euclidis duobus rectis angulis ſunt equales; ſed et duo anguli a b g et a d g ex ypotheſi et eadem 21ma tercii Euclidis duobus rectis equipollent. duo igitur anguli a h g et a d g equabuntur duobus a b g et a d g ablatoque utrobique angulo a d g reliquus erit angulus a b g equalis angulo a h g, extrinſecus intrinſeco, quod eſt impoſſibile et contra 16am primi elementorum. Ad idem inconueniens redigeretur aduerſarius, ſi dixerit quadrangulum a k g d inſcriptibile circulo, poſito k puncto in triangulo a b g aut in altero laterum eius. Non eſt ergo neceſſe omne quadrangulum rectilineum inſcriptibile eſſe circulo, quod erat demonſtrandum.

*) Vid, Tab. 3, Fig. VIII.

4. Omne quadrangulum rectilineum *) cuius duo anguli ſibi oppoſiti duobus equantur rectis, circulo eſt inſcriptibile. Quadranguli a b g d rectilinei duo anguli a b g et a d g duos rectos ualeant. Dico ipſum inſcriptum iri circulo. Ducta enim diametro quadranguli a g per 5^{tam} quarti elementorum euclidis, licet triangulo a d g circumſcribere circulum. Fiat igitur et ſit circulus huiuſmodi a g d, cuius circumferentia ſi tranſibit punctum b, habetur intentum. Si non, ponatur a b indefinita ex parte b, quam neceſſario ſecabit circumferentia circuli a g d aut ſupra b aut infra. Si ſupra, eſto in puncto in h, ductaque linea recta h g erit quadrangulum a h g d in circulo, unde ex 21^{a} tercii Euclidis, duo anguli d et h duobus rectis equiualebunt. ſed et duo anguli a d g et a b g per ypotheſin duos ualent rectos, per eorum ergo ſcientiam relinquetur angulus a b g equalis angulo a h g extrinſecus intrinſeco, quod eſt ipſomet 16 primi ratiocinante. Idem et eodem modo inconueniens redundabit, ſi circumferentiam circuli a g d quis dixerit ſecare lineam a b infra punctum b.

5. Propoſito quadrangulo rectilineo, ſit ne inſcriptibile circulo, an non, explorare. Vtrique duorum angulorum quadranguli ſibi oppoſitorum equalem conſtituemus ſuper puncto unius linee per 23 primi **), inde quoque ſint ne equales duobus an non, facile docebimur. Si igitur equales fuerint duobus rectis, quadrangulum ipſum circulo erit inſcriptibile. Si uero inequales, nullus circulus unquam ipſum circumſcribet.

6. Quadr-

*) Vid. Tab. 3. Fig. IX.

**) ſcil. Euclidis.

6. Quadrangulo cuius duo inuicem oppoſiti anguli duobus rectis equipollent, circulum circumſcribere. Sit tale quadrangulum a b g d, cuius duo anguli b et d duobus rectis equiualeant, uolumus ei circumſcribere circulum. Ducta diametro a g ex proceſſu antepremiſſe conſequemur intentum.

7. Si in quadrangulo rectilineo quod circulo inſcribitur, due eius diametri producantur ſe ſecantes, erit proportio unius partis ad reliquam eiuſdem diametri partem ſicut eius quod ſub duobus lateribus quadranguli hinc partibus conterminalibus continetur ad id quod ſub reliquis duobus lateribus alteri uidelicet parti conterminalibus continetur rectangulum. In figura clarebit facilius.*) Quadrangulo a b g d circumſcriptus ſit circulus a b g d ſintque due eius diametri b d et a g ſecantes ſe in puncto h. Dico quod proportio linee b h ad lineam h d eſt ut proportio eius quod continetur ſub duobus lateribus a b et b g ad id quod continetur ſub duobus a d et d g. Cuius demonſtrationi incumbendum eſt. Aut enim duo anguli b a g et g a d equales ſunt aut non. Si fuerint equales erunt et due corde b g et g d per 25 et 28 tercii equales. per terciam autem ſexti proportio a h ad h d ſicut b a ad a d et talis etiam eſt proportio eius quod ſub g b et b a ad id quod ſub a d et d g, prima ſexti arguente propter duas cordas b g et d g equales. Si uero alter dictorum angulorum altero maior ſit uerbi gratia angulus g a d maior angulo b a g, fiat angulus e a d equalis angulo b a g, ductis cordis b e et d e, itemque a e ſecante cordam b d in k. unde conſtabit cordam e d equa-

*) Vid. Tab, 3, Fig. X.

equalem eſſe corde b g. item cordam b e equalem ipſi g d. erit enim angulus b a e equalis angulo g a d angulo g a e facto communi. Cum itaque angulus e a d equalis poſitus ſit angulo b a g duoque anguli a b d et a e d equales, quod in unum arcum a d cadant, erunt 32a primi adiuuante duo trianguli a b h et a e d equianguli, quare per quartam ſexti proportio b h ad h a ſicut e d et ideo b g ad a d. Similem probabimus duos triangulos a h d et a b e eſſe equiangulos et ideo proportionem a h ad h d eſſe ſicut a b ad b e ſiue ad g d. ſed proportio a h ad h d componitur ex duabus proportionibus, ſcilicet proportione linee b h ad h a et proportione h a ad h d quarum prima quidem eſt ut b g ad a d, ſecunda uero ut a b ad g d, ex quibus per 24 ſexti componitur etiam proportio eius quod ſub a b et b g ad id quod ſub a d et d g. quare proportio b h ad d e h d eſt ut eius quod ſub a b et b g ad id quod continetur ſub a d et d g, et hoc erat concludendum.

8. Datis quatuor lateribus quadranguli circulo inſcripti proportio diametrorum eius inter ſe cognita ueniet. Reſumpta priori figuratione. ſint date quatuor linee a b, b g, g d et a d. Dico quod proportio b d diametri ad a g nota prodibit. Erat enim ex precedenti b h ad h d ſicut eius quod ſub a b et b g noti propter ypotheſin ad id quod ſub a d et d g notum ſumetur. ſic proportio b h ad h d nota redditur. et ideo coniunctim proportio b d ad h d non erit ignota. Similiter per omnia probabitur, proportionem a g diametri ad g h fieri cognitam, eſt autem g h ad h d data, quam ſicut b h ad h a per 34 ter-

tertii et 15 ſexti. proportio igitur diametri a g ad portionem h d data fiet. duarum itaque diametrorum b d et a g utraque ad lineam h d proportionem habet datam, unde nimirum earum inter ſe proportio nota ueniet quod expectabatur lucubrandum. Nonnullos autem probationum locos allegare neglexi cum nihil ambigui habeant et ex primo triangulorum unicuique plana occurrant.

9. Si quod ſub duabus rectis Lineis proportionem notam habentibus continetur rectangulum datum fuerit utraque earum nota proclamabitur. Sint due recte a b et b g *) quarum proportio nota, quadrangulum b h g e rectangulum et notum continentes. Dico quod utraque earum data inuenietur. prolongetur enim g b directe donec b a fiat equalis ipſi b h ſuper qua conſtituatur quadratum d a b h. Erit itaque per primam ſexti a b ad b g ſicut quadrati d b ad parellelogrammum h g, proportio autem a b ad b g eſt ut h b ad b g nota per ypotheſim, unde proportio d b quadrati ad ſpatium h g rectangulum nota elicietur. eſt autem h g notum ex ypotheſi, quare et quadratum d b non ignorabitur. hinc coſta ſua b h non latebit, cuius cum proportionem ad lineam b g ſubiecerit ypotheſis, iccirco et linea b g nota proſiliet.

10. Quadranguli circulo inſcripti quatuor latera nota habentis diametros quoque cognitum iri. Sit tale quadrangulum a b g d cuius due diametri ſint a g et b d, latera autem quatuor eius ſint data. **) Dico quod et dia-

*) Vid. Fig. XI.

**) Vid. Fig. XII.

diametri pateſient. erit enim per 8 huius proportio diametrorum nota. quod autem ſub diametris continetur equum eſt his que ſub binis lateribus ſibi oppoſitis continentur ſimul ſumptis, que autem ſub binis lateribus continentur, nota ſunt propter latera ipſa nota, unde et per precedentem utraque earum cognita reddetur.

11. Datis quatuor lateribus huiuſmodi quadranguli diametrum circuli ſibi circumſcripti inuenire. Repetita figurà precedentes due linee a b et b g note habebuntur per ypotheſim, ex precedenti autem et a g nota declarabitur. triangulus ergo a b g circulo circumſcriptus *) diametrum ipſius circuli notam ſuſcitabit. quod erat abſoluendum. Plures autem cum ſint modi ex tribus lateribus trianguli rectilinei notis diametrum circuli ſe circumſcribentis inuenire, eum eligo qui ceteris et facilior et breuior apparet. a puncto b ad Lineam a d demitto perpendicularem b h quam notam habebo propter latera trianguli a b g cognita. eſt autem proportio b h perpendicularis ad latus a b ſicut lateris b g ad diametrum circuli a b g, cumque tres harum linearum ſint note, diameter circuli non ignorabitur. hunc autem modum diametrum circuli inueniendi alibi demonſtratum tradidi. **)

Sed ne diutius equo detineamini, ad hoc queſitum reſpondere licet hoc pacto. Cum ſint date proportiones quatuor linearum que claudere debent quadrangulum, pono pro libito lineam z e quotlibet pedum, et reliquas lineas

*) Vid. Fig. XIII.

**) Nimirum in opere, de triangulis omnimodis. M.

neas e l, l k, et k z ſecundum proportiones datas, et ut ſit breuius *) linea z e 4 pedes, linea e l 7, (ped) linea l k 13 et linea k z 17 pedum. **) Poſſibile autem eſt per ſecundam huius eſſe circulum cui conterminaliter inſcribentur hec quatuor linee cum tres earum quelibet quarta reliqua ſint longiores. ſit ergo circulus ille z e l k, cuius diameter z p nota erit reſpectu linee z e per precedentem. erit autem et area quadranguli z e l p nota, quum ex decimo huius diameter quadranguli z l nota habebitur, ſit uterque triangulorum z e l et z k l tria habebit cognita latera, unde et utriuſque area nota reddetur, hinc que totius quadranguli area innoteſcet. Si igitur diameter z p circuli z e l k eſſet 60 pedum, ſatis iam rurſum pateret. Et ſi non fuerit 60 pedum ponatur linea a n 60 pedum, et fiat diameter circuli a b g d, cui circulo inſcribatur quadrangulum ſimile quadrangulo z e l k, cuius rei diſpoſitionem cum et poſſibilis et facilis ſit pretereo. quadrangulum tale ſit a b g d, ad cuius aream ſe habet area quadranguli z e l k ſicut quadratum diametri z p ad quadrantem diametri a n, cumque tres harum quantitatum ſint note, quarta quoque innoteſcet quod erat abſoluendum. Quare autem aree quadrangulorum ſimilium et quadrata diametrorum circulorum quibus quadrangula inſcripta ſint eandem habeant proportionem, nemini docto ignotum eſt. De hoc iam ſatis. Quo autem pacto numeris illud expediendum ſit, ex commemoratis facile addiſcetur, ſed labor ingens et diuturnus.

Ad

*) breuior.

**) Fig. XIV.

Ad quartum reſpondetis minime eſſe poſſibile includere in ſphera pyramidem ſex diuerſorum laterum pro libito proportionalium, cet. Verum et bene reſpondetis. Sed infinite poſſunt dari huiuſmodi pyramides ſphere inſcriptibiles. quod ut apertius fieret multa premittenda eſſent. ſed paucula nunc commemorabo. Intelligo ſpheram cui inſcripta eſt huiuſmodi pyramis,*) uocaboque ſpheram primam et pyramidem primam. deinde pono lineam a b ut unum ex illis ſex numeris 3. 5. 8. 10. 11. 13. uerbi gratia 10 pedes et lineam a g 8 pedes, lineam g b 3 pedum, donoque triangulum a b g baſim pyramidis ſecunde hoc pacto. per 26 undecimi apud punctum g conſtituo angulum ſolidum equalem angulo ſolido prime pyramidis, qui eſt apud latera baſis prime pyramidis proportionalia duobus lateribus a g et g b trianguli a b g. oportet enim triangulum a b g equum angulum eſſe baſi prime pyramidis, ductaque linea g k ſurgente a ſuperficie trianguli a b g ſumatur ex ea g d pedum 11. a puncto quoque d ſublimi demittantur ad terminos linee a b due alie recte d a et d b. Iam confectam habemus pyramidem ſex notorum laterum, eritque omnino ſimilis prime pyramidi licet fortaſſe non equalis eidem. huic pyramidi ſecunde intelligatur ſphera circumſcribi, quam uocabo ſpheram ſecundam. omni enim pyramidi baſim habenti triangularem ſphera circumſcriptibilis eſt. Hec autem omnia alibi demonſtrata dedi. Si itaque ex notis lateribus pyramidis ſecunde inueniemus diametrum ſphere ſe circumſcribentis, quemadmodum poſſibile eſt et demonſtratum, plana erunt omnia. Nam cubus circumſcribens ſpheram ſecun-

*) Fig. XV.

cundam ad cubum, qui circumſcribit ſpheram primam, eſt ut corpulentia pyramidis ſecunde ad corpulentiam pyramidis prime. Hec tenent propter ſimilitudinem cuborum et pyramidum, et habitudinem eorum ad ſpheram ſecundum inſcriptionem et circumſcriptionem. In his non moror. ſi enim ſatis lucubrari deberent, nimium prolixus euaderem. ſed certa ſunt omnia. modum autem metiendi corpulentiam pyramidis ſex latera cognita habentis iam alibi conſcripſi, ſic duo cubi noti erunt et corpulentia pyramidis ſecunde,. unde et corpulentia pyramidis prime cognoſcetur. eſſetque reſponſum ſatis ad hanc interrogationem.

Sed profecto non facile eſt explorare an ex ſex lineis habentibus proportiones ut ſex numeri dati, ſit conſtituibilis pyramis trilatera. propter uariam combinationem huiuſmodi linearum poſſibilem fieri, propter multas quoque paſſiones pyramidi trilatere conuenientes. Sit enim huius explanandi gratia pyramis *) cuius baſis trilatera h k l et uertex n, quam claudunt quatuor trianguli plani rectilinei et ſex linee recte, que habebit quatuor angulos ſolidos ex nouem ſuperficialibus angulis reſultantes. Cum itaque hec pyramis ex triangulis planis rectilineis conſurgat, de quibus demonſtratum eſt in uigeſima primi, cuiuſlibet eorum quelibet duo latera ſimul ſumpta tertio reliquo eſſe longiora. Item cuiuſlibet anguli ſolidi ex tribus ſuperficialibus angulis rectilineis contenti, duos quoſlibet ſuperfinales ſimul ſumptos maiores eſſe tercio, omnes autem tres coniunctim minores quatuor rectis, hec ex

*) Vid. Tab. 3, Fig. XVI.

ex uigeſima et uigeſima prima undecimi. Oportuit igitur in pyramide a b g d ſuperius *) ſignata angulum a g d et angulum d g b ſicut iunctos maiores eſſe angulo a g b, itemque tres angulos ſuperficiales in puncto g confluentes minores eſſe quatuor rectis. Hec omnia penſanda ſunt prius quam ad corpulentiam inueniendam deſcendatur. Modum autem inueniendi corpulentiam huiuſmodi, et inueniendi diametrum ſphere circumſcribentis ipſam pyramidem et cetera his rebus neceſſaria nunc preterire ſtatui ne faſtidium pariam. De hoc nunc ſatis, nam ſi ad plenum abſoluere hoc queſitum uellem duo quinterni uix ſufficerent.

Velletis inſuper ſcire quantitates quatuor cordarum conterminalium in circulo quarum proportiones ſunt ut hi numeri 5. 7. 9. 12. Si ponetis diametrum circuli notam, ex ſupra dictis ſufficienter trahetur modus operandi quanquam laborioſiſſimus.

In quinto queſiui duos numeros quorum differentia eſſet radix quadrata de 5. etc. Queſiui duos numeros huiuſmodi non in unitatibus, ſcilicet in actu tantum, ſed in potentia etiam ſi opus fuerit. quemadmodum uos reſpondiſtis ad ſextum interrogatum, lucrum primi anni fuiſſe radicem cubicam de 2650000, demptis ab ipſa radice 100. hoc enim in ueritate non eſt numerus uulgaris. Ita etiam in queſtione mea ſatis erit determinare quorum numerorum radices ſint quales queruntur. Huiuſmodi enim numeris utuntur computatores algebre.

In

*) nimirum Fig. XV.

In ſeptimo ſubieci tres ſocios communiter poſuiſſe 70 ducatos et lucratos fuiſſe etc. non dixi eos equaliter poſuiſſe. ſed ſimul et communiter in principio anni uerbi gratia poſuiſſe 70 ducatos ita quod unuſquiſque poſuerit partem ſuam, ſed completis tribus menſibus primus recepit capitale ſuum cum lucro ſuo trium menſium et inuenit 15 ducatos. ſed duo capitalia duorum reliquorum ſteterunt amplius per duos menſes ita quod ambo in toto ſteterint per quinque menſes, quibus expletis ſecundus recepit capitale ſuum cum lucro, et collegit 25 ducatos amplius, capitale tertii ſtetit per unum menſem ita quod in toto ſtetit per 6 menſes, quibus expletis tertius inuenerit capitale ſuum cum lucro 50 ducatorum. queritur etc.

In octauo bene reddidiſtis numerum queſitum numerum 1103. ſecundum autem 3313. Satis eſt. nam infiniti ſunt tales quorum numerus eſt 1103. huic ſi addiderimus numerum numeratum ab ipſis tribus diuiſoribus ſcilicet 17. 13. et 10. habebitur ſecundus, item eodem addito reſultat tertius etc.

Hec de queſitis meis ad que licet ſufficientiſſime reſponderitis, libuit tamen circa ea pauliſper immorari quo ſententiam meam planius acciperetis. Nunc ad interrogata ueſtra reſpondebo quam pauciſſimis potero. Primum erat illud. Tres ſunt ſtelle ex quibus due ſuper eodem gradu ecliptice dicuntur eſſe ſed per latitudinem ab ipſa declinantes uerſus ſeptentrionem. prima ſcilicet per gr. 3 minuta 25. ſecunda uero per gradus 28 minuta 48. tertia autem ſtella ipſas predictas ſequens ſecundum ſucceſſionem ſignorum in gr. 6 minutis 15 geminorum

rum cum latitudine ſeptemtrionali gr. 12. minutorum 9. cuius diſtantia a prima ſtella per arcum orbis magni a centro ad centrum eſt gr. 26 minuta 40. Queritur diſtantia ipſius a ſecunda ſtella, locaque prime et ſecunde in ecliptica. Reſpondendo pono *) eclipticam a b cuius polus ſeptentrionalis ſit h, ſintque due ſtelle prime g et d in quadrante h l. punctus autem m ſit finis 6 graduum et 15 minutorum de geminis, demiſſoque quadrante h m ſignetur in eo tertia ſtella per notam e productis duobus arcubus circulorum magnorum e g et e d. Ex notis itaque arcubus g l, d l, e m, et e g, itemque puncto m dato queritur arcus e d cum puncto l. quod ut fiat continuetur arcus e g donec occurret ecliptice in puncto k. Iam perducti ſumus ad eam uiam qua ſuperius in primo queſito meo utebar, erit enim proportio h m ad m e compoſita ex duabus proportionibus ſcilicet arcus h l ad l g, et proportionis g k ad k e, de finibus loquor, unde concluditur proportionem ſinus arcus e k ad ſinum arcus k g eſſe tanquam proportionem ſinus e m ad ſinum g l. cumque arcus e g datus ſit. qui eſt differentia duorum arcuum e k et k g erit per ſuperius commemorata uterque eorum cognitus. Quodſi per polum **) circuli k e qui ſit q et polum ecliptice h circulum magnum produxerimus qui ſecet arcum k e ſatis prolongatum in puncto s, ipſam autem eclipticam in puncto b. erit unuſquiſque arcuum h b, k s et k b quarta circumferentie magne, fietque proportio k b ad b l compoſita ex duabus proportione ſcilicet k s ad s g et proportione g h ad h l. (ſinus intelligo, non

*) Vid. Tab. 3. Fig. XVII.

**) Vid. Fig. XVIII.

non arcus) Cum autem omnia ſint nota propter arcum b l, eſt enim s g notus propter k g ſuperius notum. ſimiliter g h cognoſcitur propter latitudinem l g notam ex ypotheſi: quare et arcus b l non ignorabitur. Similiter per omnia inuenietur arcus b m ſi figura ſectoris utemur h b k e. Differentia igitur duorum arcuum b l et b m nota proſiliet, ſcilicet arcus l m, cumque punctus m ſit notus erit et l notus, locus uidelicet primarum duarum ſtellarum qui querebatur. Arcum autem e d metiemur ſi prius eum extenderimus ad partem puncti e, donec coincidat ecliptice in puncto p. ad partem autem puncti d donec occurret circulo magno per polum ecliptice h et polum circuli d e qui ſit t tranſeunti, quod fiat in puncto x, hic autem circulus per polos dictos incedens ſecet eclipticam in puncto y, eritque utrique arcuum p x et p y quarta circumferentie.. Hec figuratio tenebit dum arcus d p minor quadrante fuerit, nam ſi aliter eueniet circulus per t et h polos tranſiens, aut coincideret circulo h l, aut ſecaret arcum d p. Sed argumentatio parum uariaretur. Redeamus igitur ad figurationem preſcriptam. ubi proportio h d ad d l componitur ex duabus, proportione ſcilicet h e ad e m, et proportione m p ad p l. ſi ergo ſubtraxerimus proportionem h e ad e m ex proportione h d ad d l, que ambe note ſunt propter terminos ſuos notos, relinquitur proportio in p ad p l cognita: de finibus loquor. cumque ſuperius inuentus ſit arcus l m qui eſt differentia duorum arcuum p l et p m, erit ex modo ſupradicto uterque eorum cognitus. Hinc et arcus l y innoteſcet. Eſt autem proportio p y ad y l compoſita ex duabus, ſcilicet proportione p x ad x d et

proportione d h ad h l. omnia autem nota ſunt preter x d, eſt enim h d arcus notus propter latitudinem ſecunde ſtelle d l cognitam, unde et arcus x d inuenietur cognitus. Similiter per omnia inuenietur arcus x e ex figura h y p e. demptoque arcu x d ex arcu x e relinquetur arcus e d qui querebatur. Quodſi figuratio aliter accideret proceſſus huiuſmodi ad intentum paucis rebus mutatis nos traducet. Habeo inſuper alios modos reſpondendi et breuiores per ſcientiam triangulorum ſpheralium, quibus non libuit uti, donec uidebitis libellos meos triangulorum.*) Vſus autem ſum figura ſectoris in qua profundiſſimam habetis intelligentiam, quatenus aſſumpta mea omnia confiteremini. Oportuit autem ex ueſtra ypotheſi duas primas ſtellas eſſe in gradibus 10. minutis 48 tauri. tertiam autem ſtellam habere diſtantiam a ſecunda gr. 28. minutorum 58. que querebantur.

Secundum queſitum. Diuiſi 100 per certum numerum, deinde diuiſi 100 per eundem diuiſorem additis 8. ſumma autem ex numeris quotiens reſultabat 40. Queritur quantitas primi diuiſoris. Primus diuiſor fuit radix quadrata de $22\frac{1}{4}$ dempto ex ipſa radice $1\frac{1}{2}$. unde etiam ſecundus diuiſor fuit radix de $22\frac{1}{4}$ additis $6\frac{1}{2}$.

Tertium. Quidam acceſſit ad campſorem cum 10 florenis et ipſos campſit in groſſos uenetorum, accipiendo ſcilicet pro eis certam ſummam groſſorum. ex qua ſumma dempſit 60 groſſos et ipſos recampſit in florenos ſecundum idem cambium ut prius. quo facto reperit ſe habere ex groſſis

*) Vid. ſupra pag. 90.

groſſis et florenis coniunctis 80. queritur ualor unius floreni ad groſſos. Vnus florenus naluit radicem quadratam de $48\frac{1}{4}$, additis $6\frac{1}{2}$.

Quartum. Quidam mercator cum 100 ducatis in primo anno lucratus eſt certum quid, ſicque procedit de anno in annum etc. in fine autem ſex annorum in uniuerſo ex primo capitali et omnibus lucris collegit 900 ducatos. queritur lucrum primi anni. Hoc queſitum licet ſimile ſit interrogato meo ab initio, tamen in fine redigit me ad ſcopulum maximum. inuenio enim rem. cenſum cubum, cenſum de cenſu cubum de cenſu et cubum cubi equari numero, difficile igitur profecto uidetur abſoluere hoc queſitum. ſi enim dixero lucrum primi anni fuiſſe radicem cubicam radicis cubice de 9000000000000, demptis ab hac radice 900, opus ſine ratione certa faciam. Nuſquam etiam de omnibus combinationibus numerorum algebre artem traditam inuenio. ut ſi quis dixerit 5 cenſus de cenſu, tres cubos et 8 cenſus equari 260 rebus et 50. quanta ſit ipſa res, nondum habeo compertum. Ita in ſimilibus et multis aliis combinationibus. Hoc dico dominationi ueſtre me reperiſſe nunc uenetiis Diofantum arithmeticum grecum *) nondum in latinum traductum. Hic in prohemio diffiniendo terminos huius artis aſcendit ad cubum cubi, primum enim uocat numerum quem numeri uocant rem, ſecundum uocat potentiam, ubi numeri dicunt cenſum, deinde cubum, deinde potentiam potentie, uocant numerum cenſum de cenſu, item cubum de cenſu et tandem cubum cubi. neſcio tamen ſi omnes combina-

I 4 tiones

*) Vid. ſupra pag. 91.

tiones horum proſecutus fuerit. non enim reperiuntur niſi 6 eius libri qui nunc apud me ſunt, in prohemio autem pollicetur ſe ſcripturum tredecim. Si liber hic qui reuera pulcerrimus eſt et difficilimus, integer inueniretur curarem eum latinum facere. ad hoc enim ſufficerent mihi littere grece quas in domo domini mei reuerendiſſimi didici. Curate et uos obſecro ſi apud ueſtros uſquam inueniri poſſit liber ille integer. ſunt enim in urbe ueſtra non nulli grecarum litterarum periti, quibus ſolent inter ceteros ſue facultatis libros huiuſmodi occurrere. Interim tamen, ſi ſuadebitis, ſex dictos libros traducere in latinum occipiam, quatenus latinitas hoc nouo et pretioſiſſimo munere non careat.

Queſitum quintum. Die ſexta octobris anni preteriti 1463 in hac regione uiſa eſt ſtella. in orizonte orientali diſtans per arcum orizontis a contactu meridiani gr. 60 et min. 30. et hoc per horas 3 minuta 36 equales ante ortum ſolis. queritur locus ipſius uerus in ecliptica et latitudo eius. Quum duo ſint contactus meridiani et orizontis, problema erit biceps. ſiue ergo contactum meridionalem aſſumpſerimus, ſiue ſeptemtrionalem, non mutabitur forma ſyllogiſmi. Ponatur ergo diſtitiſſe a contactu meridionali ideoque et propter ypotheſim habuiſſe declinationem ab equatore meridianam. Vt breuiter dicam, et ſine figuratione, quoniam uulgaris eſt, inuenio arcum ſemidiurnum ſolis gr. 81 minuta 34. et ideo ſolem oportuit diſtare a meridiano per gr. 135. minuta 34. circumferentie paralleli ſui, ſed aſcenſio recta ſolis fuit gr. 289 minuta 51, poſui eum ſolem in gradu 21 minu-

tis

tis 31 libre, quare aſcenſio recta medii celi fuit gr. 154 minuta 17. arcum autem ſemidiurnum ſtelle elicio gr. 68 minuta 17. unde aſcenſionem rectam reſpondentem puncto ecliptice in quo ſtella ipſa celum mediat oportuit eſſe gr. 242 minuta 34. punctus autem ecliptice huiuſmodi erat finis 28 minuti de primo gradu uirginis cum quo uidelicet ſtella celum mediare ſolet. declinationem autem ſtelle meridianam prius inueni gr. 20 minuta 28. ex puncto autem mediationis celi et declinatione ſtelle planum eſt inuenire locum eius uerum in ecliptica cum latitudine ſua. hoc etiam in aliis reſponſo meo accepiſtis. quare nunc preterundum cenſebam.

Sextum queſitum. Duo ſunt circuli quorum primus habet diametrum 60 pedum, ſecundus uero 68. qui ſecundus ponitur ſupra primum ita quod diametro unius ſupra diametrum alterius conſtituta occupentur 50 pedes ex diametro primi circuli. queritur quantum de ſuperficie eius occupetur. Simile eſt in ſexto almaieſti capitulo 7. niſi quod in hoc ſuppoſito corda communis duobus circulis perductis non ſecat diſtantiam centrorum quemadmodum in figura ptolemei uidetur. ſed cadit extra triangulum quem claudunt due diametri circulorum cum diſtantia centrorum ſuorum. Inuenio autem poſt multam numerationem ſuperficiem occupatam ex primo circulo pedum ſuperficialium 1808. minutorum 30 et ſecundorum 7 fere. Fregi enim pedem in 60 minuta et minutum in 60 ſecunda ut facilior eſſet et planior computatio fractionum. Vſus ſum proportione circumferentie ad diametrum ſicut 1554 ad 497. hec enim eſt minor tripla ſeſquiſe-

ptima, maior autem tripla ſuperpartiente decem ſeptuageſimaſprimas. non tamen hec eſt uera proportio ſed ueritati propinqua ſatis;

Iubetur ſeptimo angulum qui eſt tertia pars duorum rectorum, diuidi in tres equales. ſunt certi modi id faciendi quorum unum adduco. Sit *) angulus b a c qualis ſupponitur duabus lineis a b et a c equalibus contentus. ſupra cuius uertice a facto centro deſcribo circulum b c d e ſecundum a b in cuius circumferentia reperietur punctus c, prolongo ſemidiametrum b a donec futura diameter occurrat circumferentie circuli in k. ſuper quam ex centro a egrediatur orthogonialis a d ſemidiameter circuli. intelligo deinde lineam rectam quandam terminari ad punctum c indefinite quantitatis ex parte ſiniſtra. Hanc lineam intelligo moueri circa punctum c immotum, ſecando ſemidiametrum a d tam diu quam portio linee mote inter ſemidiametrum a d et circumferentiam circuli uerſus ſiniſtram intercepta ſit equalis ſemidiametro circuli a d. ſit ergo in hoc ſitu g e portio huiuſmodi equalis ipſi a d. aut per modum Alhacen in quinto perſpectiue ſue ubi punctum reflexionis in ſpeculis ſphericis determinare docet, a puncto c, data in circumferentia ducatur in circulo b c d e corda e g cuius pars inter a d poſitionem datam et circumferentiam circuli intercepta ſit equalis ſemidiametro a d. quo facto ex puncto e oriatur corda e h ſecans diametrum circuli b k orthogonialiter in puncto l, ductaque diametro circuli per h punctum que ſit h m, ipſa diuidet angulum b a c in duos partiales b a m et m a c, quorum

*) Vid. Tab. 3, Fig. XIX.

rum alter, ſcilicet b a m, alterius medietas eſt. ſi ergo ſuper punctum a linee a m conſtituerimus equalem angulo b a m, habebimus totum angulum b a c diuiſum in tres equales. Sed redeo ad probationem huius. Cum uterque angulorum e l a et d a l ſit rectus, ſunt due linee e h et a g eque diſtantes, quarum ſummitatibus adiecte ſunt due linee equales a h et g e et uterque duorum angulorum h a g et e g d obtuſus eſt, iccirco due linee h a et e g ſibi equediſtabunt. item arcus e h diuiſus erit per medium in k et erit arcus h k equalis arcui b m. arcus uero h e equalis arcui m c propter equediſtantiam linearum h m et e c. quare angulus c a m duplus erit angulo m a b. cetera facile concluduntur. Sed reuera ex hoc nondum elicitur corda 20 graduum niſi ſecatur linea a g quam ſecat c e ex ſemidiametro a d. ipſa enim erit corda 40 graduum, quoniam equalis eſt corde e h. hinc corda 20 graduum cognoſceretur et tandem corda unius gradus cum reliquis adiutoriis. De hoc nunc ſatis.

Octauum. Sunt tres ſocii quorum quilibet per ſe habet denarios in marſupio. primus et ſecundus habent 30. ſecundus et tertius habent 42. tertius autem et primus habent 54. queritur quantum quilibet habuerit. Multis modis hoc ſoluitur. primus habuit 21. ſecundus 9. tertius 33.

Hec ad queſita ueſtra reſpondere breuiter libuit. Quod autem dicitis uobis placuiſſe problemata tabule mee gratum habeo, et poſtquam completa erit eueſtigio domi-

nationi

nationi ueſtre offeram. tabula eſt unica extenſa ſecundum latus tranſuerſale ab uno gradu uſque ad 90. ut uidebitis.

Grandem ingeritis mihi libidinem uidendi flores almaieſti quos compilaſtis et alia opera ueſtra, utinam ea mihi eſſet conditio ut ore potius quam calamo affari poſſem. nihil quippe in mundo eſt, unde maior mihi iocunditas naſceretur. Quod autem pronuntiatis erroneum eſſe modum inueniendi declinationem ſtelle fixe per latitudinem ſi quam habent et declinationem ueri loci eius in ecliptica quemadmodum non nulli ſolebant et Albategni ipſe precipit, bene philoſophamini, niſi enim ſtella ipſa fuerit in principio cancri aut capricorni nunquam latitudo ſtelle et declinatio ueri loci eius in ecliptica ſunt in una circuli circumferentia ſed ſemper angulariter concurrunt, unde alterum alteri non licebit addere ut unus arcus reſultet neque alterum ex altero demi. Non turbet nos ſententia hoc pacto fieri iubentium, qui etſi aliarum rerum doctiſſimi ſint in hoc tamen a ueritate recedunt. amor ueritatis non cedat fame populari. nemo demum niſi inſanus uiam rectam ſibi cognitam negligit et uiam per nebulas quaſdam ſibi monſtratam amplectitur. Iam more meo alia uobis mitto queſita que mihi inciderunt reſpondenti interrogatis ueſtris.

1. Conſiderauit quidam altitudinem ſtelle unius gr. 8 minutorum 36. deinde paruum tempus notauit iterum altitudinem eius quam inuenit gr. 13. minuta 17. item tertio altitudinem eius inuenit gr. 25 minuta 7. duo autem arcus orizontis intercepti inter tres circulos altitudinum erant

erant tanti, primus ſcilicet remotior a meridiano erat gr. 10. minuta 15. ſecundus uero gr. 16 minuta 43. Quero declinationem huius ſtelle fixe, latitudinemque regionis, ubi facta eſt conſideratio. itemque diſtantiam ſtelle a meridiano ſecundum gradus orizontis in prima conſideratione.

2. In quadam regione dum in medio celi ſupra terram erant gr. 7. minuta 18 geminorum, ſol diſtabat a meridiano uerſus orientem per gr. 25 minuta 13. de circumferentia orizontis, angulus autem orientalis ſeptemtrionalis quem continebat circulus altitudinis ſolis cum ecliptica erat gr. 125 minuta 27. quero locum ſolis, altitudinem eius, et diſtantiam eius a meridiano ſecundum equatorem. item latitudinem regionis ubi facta eſt conſideratio.

3. Stella quedam mediat celum cum 25 gradibus minutis 17. leonis, hoc pacto ſituata quod arcus inter polum ecliptice ſeptemtrionalem et ſtellam cum arcu inter polum mundi ſeptemtrionalem et ſtellam coniunctim ſint equales ſemicircumferentie circuli magni. Quero quanta ſit declinatio huius ſtelle, quantaque latitudo, et in quo loco ecliptice ſit ſecundum ueritatem.

4. In quadam regione dum in medio celi eſt 26tus gradus tauri completus oritur quedam ſtella fixa in ecliptica exiens, cuius diſtantia a contactu meridiani et orizontis meridionali eſt gr. 115 minuta 39. quero locum uerum ſtelle, declinationem eius et latitudinem regionis.

5. Eſt quedam ſtella in principio arietis latitudinem habens ſeptemtrionalem, arcus autem paralleli eius interceptus

ceptus inter ſtellam ipſam et eclipticam ſecundum ſucceſſionem ſignorum procedendo eſt gr. 75 minuta 53. quero quanta ſit latitudo huius ſtelle.

6. Arcus ecliptice a principio tauri ſumens initium et citra principium cancri terminatus equalis eſt, aſcenſioni ſue recte. quero quantus ſit arcus ille. et ſuppono pro uoluntate maximam ſolis declinationem 25 graduum.

7. Suppoſita item declinatione maxima gr. 25. eſt arcus quidam ecliptice qui coniunctus aſcenſioni ſue recte facit ſummam gr. 65 minutorum 16. Quero quantus ſit ipſius arcus ecliptice et quanta ſua aſcenſio recta.

8. Item ſuppoſita maxima declinatione ſolis 23 graduum exercitii gratia quero quantus ſit arcus ecliptice ab ariete incipiens et citra cancrum terminatus, arcus inquam cuius ad ſuam aſcenſionem rectam differentia maxima eſt poſſibilis.

9. Suppoſita declinatione ſolis maxima gr. 23 minutorum 28, eſt arcus ecliptice a principio arietis incipiens et citra cancrum terminatus, qui quidem excedit aſcenſionem ſuam rectam in gr. 2, minutis 13. Quero quantus ſit ille arcus ecliptice.

10. In eclipſi lunari futura hoc anno in aprili, quero quantum in principio eclipſeos diſtet punctus contactus lune et umbre ab altero duorum punctorum circumferentie linee ſupremo ſcilicet uel infimo per que tranſit circulus altitudinis linee in ipſo eclipſeos principio.

11. Item

11. Item paulo poſt principium eclipſeos eiuſdem dum eclipſantur ex diametro lune quatuor digiti et 37 minuta. quero quanta ſit portio ſpherica corporis lunaris immerſa umbre. et ut facilius fiat pono umbram in loco tranſitus lune ſphericam, licet in ueritate ſit conoidalis. diametrum autem huiuſmodi ſphere umbroſe admitto eam que ex tabulis trahitur.

12. In eadem eclipſi dum eclipſantur 5 digiti ſuperficiales. quero quot digiti lineares éclipſentur. Digitum ſuperficialem optime ſentis eſſe duodecimam partis ſuperficiei circuli lunaris uel ſolaris. imaginando utrumque tanquam circulum.

13. In fine eiuſdem eclipſeos imaginando circulum magnum tranſire per centra lune et umbre, qui ſecabit circumferentiam orizontis ueri in duobus punctis. quero diſtantiam alterius eorum punctorum a contactu meridionali et orizontis. hic enim eſt punctus ad quem uergit flexus tenebrarum in fine eclipſeos.

14. Duo ſimul conſiderant principium eclipſeos lunaris, quorum uterque in loco ſuo notat altitudinem unius et eiuſdem ſtelle fixe. primus quidem reperit altitudinem eius gr. 27 minutorum 13. ſecundus uero altitudinem eiuſdem gr. 31 minutorum 29. primus reperit diſtantiam huius ſtelle a meridiano ſuo gr. 33 minutorum 14 ſecundum gradus orizontis. ſecundus autem diſtantiam huiuſmodi a meridiano reperit gr. 46 minutor. 23. Duo autem loca ubi fiunt conſiderationes diſtant a ſe 658 miliaribus quorum 28800 ſunt in toto ambitu terre. Quero altitudinem poli in utroque locorum. item declinationem huius ſtelle

fixe

fixe conſiderate et quantum duo ipſa loca conſiderationum differant ſecundum longitudinem ab occidente habitato.

15. Stella quedam fixa habens latitudinem ſeptemtrionalem mediat celum cum gr. 15. minutis 26 leonis ſecundum ueritatem autem eſt in 12 gradibus et 9 minutis leonis, arcus autem declinationis et arcus latitudinis in centro ſtelle concurrentes continent angulum 135 graduum et 20 minutorum. Quero quanta ſit latitudo ſtelle huius et quanta declinatio. Suppona declinationem maximam gr. 26.

16. Item ſtella quedam habens latitudinem ſeptemtrionalem mediat celum cum gr. 7. minutis 25 uirginis, cuius declinatio coniuncta latitudini ſue facit ſummam gr. 126 minutorum 17. Quero locum huius ſtelle et latitudinem cum declinatione. Suppono autem pro libito declinationem ſolis maximam gr. 24.

17. In *) triangulo a b c cuius latus a b habet 18 pedes, a c pedes 25. et b c 29. produxi ex puncto a ad baſim lineam a d hoc pacto ut quadratum b d cum eo quod ſit ex d a in a b ſit equale quadrato a b. Quero quanta ſit linea b d. Si dabitis lineam b d dabo cordam unius gradus.

18. Diuiſi 240 in tres numeros, quorum primum multiplicaui per 97. ſecundum per 56. et tertium per 3. **) pro-

*) Vid. Tab. 3. Fig. XX.

**) *in margine:*

	240	
114.	87.	39.
97.	56.	3.

productaque omnia collegi et reſultauit ſumma 16047. Quero quanti ſint tres numeri partiales. Non admitto fractiones in hoc opere.

19. Sunt tres numeri quadrati inequales de medietate arithmetica uidelicet quorum differentie ſunt equales, eorum autem radices quadrate ſimul iuncte faciunt 214. Quero qui ſint hi. Non admiſceantur fractiones numerorum.

20. Diuiſi 100 in duos inequales ita quod radix quadrata minoris ducta in radicem cubicam maioris producat 25. Quero qui ſint huiuſmodi numeri partiales. Admitto fractiones. admitto etiam numeros ſurdos ut ita dicam, qualis eſt radix de 5.

21. Tres numeri quadrati inequales coniuncti faciunt quadratum 4624. radices autem ipſorum coniuncte faciunt 116. quero qui ſint. Non admitto fractiones.

22. In circulo ſunt tres corde ſibi conterminales quarum una eſt 98347. proportio autem reliquarum duarum inter ſe eſt ut 5 ad 9. Quero quanta ſit utraque earum. Pono autem diametrum circuli 120000 particularum.

23. Item tres ſunt corde conterminales quarum una eſt 85639 partium, differentia autem reliquarum duarum eſt 2579. quero quanta ſit utraque earum. Sed neſcio quorſum euadit calamus, quem niſi reſtrinxero carta deficiet, alterum ex altero incidit totque occurrunt pulcra problemata ut incertus ſim que proponam, neque ab initio rebar me tanta ſcripturum preſertim ne tumultuoſe

K littere

littere mee nimis equo obtunderent. detis obſecro ueniam calamo audaci et temerario. Ioanni enim ſcribenti ueniam datum iri non opus eſt, cum et modeſtum uideri ſeſe uelit et omnibus in rebus libidini ueſtre obſequentiſſimum.

Multa (credite mihi) et iterum multa apud me habeo que iudicio ueſtro ſubmiſſa uelim ſi uacaret, que partim inuenta ſunt certiſſime, partim uero in ancipiti pendent et animum uehementer ſtimulant ad ſui inueſtigationem. Nam ut a ſupremo ſtellato orbe ſermoni dem initium, qui hucuſque materiam noſtre ſuggeſſit conuerſationi, non poſſum non admirari ſocordiam aſtronomorum uulgarium noſtre tempeſtatis, qui ueluti mulieres credule quicquid in libris ſiue tabularum ſiue canonum ſuorum offendunt tanquam diuinum quodpiam et inimitabile acceptant. credunt ſcriptoribus et ueritatem negligunt. Quid enim dicam de qualitate motus huius octaue ſphere quam ptolemeus noſter clariſſimus concluſit moueri in centum annis per unum gradum. Albategni uero poſt eum 743 annis in 66 annis fere per unum gradum. declinationem maximam ſolis hic reperit gr. 23 minuta 51, ſecunda 20. ille uero gr. 23 minuta 35. poſt eos Tebith *) declinationem

*) De aetate Thabet Ben Corra diſſentiunt ſcriptores. Abulpharadſchium ſequor, qui eum ad ſaeculum IX refert. Mortuus eſt a. 901. Abategni ſ. Albatani, Ptolemaeus Arabum, († 928) iam carpſit Thabetum Vid. Montucla Hiſt. des Mathématiques, T. I, p. 347. Iſte Thabet ſectae Sabiorum addictus, primus in Aſtronomiam induxit motum trepidationis, ſiue acceſſus et receſſus. Duplicem nempe octauae ſpherae motum tribuit; unum a primo mobili, ſiue ſphaera nona; diurnum uidelicet; alterum uero proprium, ſuper circulis parnis,

tionem inuenit maximam gr. 23. minuta 33 fere. nouitate igitur huius rei perculſus cogitare cepit unde huiuſmodi mutatio naſceretur, poſt multaſque conſiderationes cum uidit eclipticam octaue ſphere uariam habere inclinationem ad equatorem, concluſit, ut multa pretermittam, octauam ſpheram moueri non ſcilicet polis fixis, ſed motu quodam uario quem uocant trepidationis motum etc. Hanc imaginationem acceptauit etiam Azarchel compoſitor tabularum toletanarum. *) et pleriſque modernis hodie magis placet quam ea qualitas motus octaue ſphere que ex modo operandi per tabulas alfonſinas trahitur. ego uero utra earum ueritati propinquior ſit non ſatis comperio, ſeio tamen utranque earum (pace melius iudicantium dixerim) eſſe mendacem. Si enim poſitioni Tebith creditur oportuit declinationem ſolis maximam tempore ptolemei fuiſſe gr. 23 minuta 41, ipſe autem inuenit eam gr. 23 minuta 51 fere. erraſſet ergo in minutis 10. et ideo in acceptione diſtantie inter duos tropicos erraſſet in 20 minutis. quod non eſt ueriſimile tantum uirum tam ſenſibiliter deceptum eſſe. Nam ſic fuiſſet etiam deceptus in introitu ſolis in cancrum et inde ecentricitatem ſolis et cetera

nis, qui Trepidationis nuncupatur. Conf. Ge. Purbachii, magiſtri Regiomontani noſtri, Theoricae planetar. Enimuero hanc Trepidationem nec ſuperiorum nec ſequentium temporum obſeruationibus conſentaneam eſſe, aſtronomi recentiores dilucide demonſtrarunt. Regiomontanus aduerſus eam ſcripſit tr. *de motu octauae ſphaerae contra Thebit ſuoſque ſectatores*, qui Venetiis prodiit, ſi fides habenda eſt Lipenio in Biblioth. Philoſ. Vid. Weidleri Hiſtor. Aſtronomiae, p. 211 et 317.

*) Vid. quae ſupra pag. 119 adnotaui.

tera erronee concluſiſſet. Item tempore noſtro oporteret declinationem ſolis maximam eſſe gr. 24 minutor. 2. nos autem preceptor meus et ego inſtrumentis reperimus eam 23 gr. minutorum 28 fere. M. Paulum florentinum et D. Baptiſtam de Alberthis *) ſepe audiui dicentes ſe diligen-

*) Inſignis Mathematicus, Architectus atque Pictor Florentinus, († 1471) cuius uitam ſcripſere Vaſari, (*Vite de Pittori* etc. T. II, p. 235 ſq. edit. Florent. 1771. 4) Baldinucci, (*Notizie de' Profeſſori del Diſegno*, Vol. II, p. 49 ſeq. edit Taurinenſis, 1770. 4 mai.) et Mazzuchelli. (*Gli ſcrittori d'Italia* Vol. I. Alberti. Breſcia, 1760. ſol.) Paulus, Pauli filius, Medicus Florentinus, ſ. Paolo dal Pozzo Toſcanelli, natus A. C. 1397, matheſeos optime gnarus, contexuit inter alia Opticen. De ambobus Vgolinus Verinus in opere de illuſtratione urbis Florentiae, Lib. II, p. 39 ita canit:

Quid Paulum memorem? terram qui norat, et aſtra,
Qui Perſpectiuae libros deſcripſit et arte
Egregius medica multos a morte reduxit.
Nec minor Euclide eſt Albertus, uincit et ipſum
Vitruuium. Quiſquis celſas attollere moles
Affectat, noſtri relegat monumenta Batiſtae.

Chriſtoph. Landinus in ſua Apologia, *nella quale ſi difende Dante e Florentia da falſi calumniatori*, praemiſſa Comoediae Diuinae Vatis, 1487 ita: *Ma doue laſciò* Baptiſta Alberti, *o in che generationi di dotti lo ripongo? Dirai tra phyſici. Certo affermo lui eſſer nato ſolo per inueſtigare i ſecreti de la natura. Ma quale ſpecie di Mathematica gli fu incognita. Lui geometra. Lui arithmetico. Lui aſtrologo. Lui muſico etc.* — — — *Aggiugnero al primo Paulo mathematico el ſecondo già in ultima ſenectù conſtituto huom nella medeſima dottrina exercitato et doctiſſimo: et ancora phyſico et medico excellentiſſimo, et a noi ueneranda imagine d'antichità.* Paulus iſte cum Chriſtophoro Colom iam A. 1474 commercium litterarium habuit. Vid. Anton. de Herrera Hiſtoria general de las Indias occidentales; Decada I, L. I, cap. II pag. 3. en Madrid, 1601. fol.

ligenter obſeruaſſe et non reperiſſe maiorem gr. 23 minutis 30 que res etiam tabulas noſtras uidelicet tabulam declinationis et ceteras que ſuper eam fundantur, innouare perſuadet. Argumentationes autem harum rerum alias deo uolente uidebitis certiſſimas. Quodſi poſitioni alfonſine fidem habuerimus, cuius tabulis ſiue primis ſiue reſolutis omnes moderni noſtri utuntur, intelligite que ſequi oporteat. Primo et ante omnia maximam ſolis declinationem tempore Albategni oportuit fuiſſe gr. 23 minuta 45. quam tamen ipſe diligens obſeruator deprehendit gr. 23 minuta 35. error 10 minutorum. qui profecto ſenſibilis eſt. Tempore autem noſtro declinatio ſolis maxima eſſet gr. 22 minuta 47. quam inſtrumenta noſtra prebent gr. 23 minuta 28, differentia 41 minutorum. error intolerabilis. Hoc fortaſſe non terreret quempiam, ſi ſolus ego rem hanc inſtrumento comperire tentaſſem. ſed aſſunt uiri doctiſſimi et fide digni. Georgius bone memorie olim preceptor meus, *) magiſter paulus et D. baptiſta ſupra memorati. Deinde concludo certiſſimis rationibus diſtantiam augis ſolis a capite arietis octaue ſphere tempore ptolemei fuiſſe gr. 43. minuta 35. hanc diſtantiam inuariabilem eſſe oportet ſi uerum eſt quod motus augis ſolis motum octaue ſphere inſequitur. ſed eam diſtantiam in tabulis alfonſinis habent gr. 71 minutor. 25. eſt autem differentia inter hos uniuerſos gr. 27 minuta 50. unde non

*) De Georgio de Peurbach uid. Franz Conſtantin Florian von Khaun Verſuch einer Geſchichte der Oeſterreichiſchen Gelehrten, pag. 42. Frankf. und Leipz. 1755. gr 8. et Ge. Matth. Boſii Iubilaeum aſtronomicum ſaeculi ineuntis quarti. Vitemb. 1759. 4.

numquam in numeratione argumenti ſolis erraremus in gr. 27 minutis 50, quibus apud augem ecentrici reſpondet fere unus gradus de equatione ſolis. et ideo in computatione motus ſolis ueri erraretur in gradu uno fere. quod quantum ſit inconueniens in iudiciis dandis, in eclipſibus et ceteris rebus nemo ignorare debet. Preterea ſole exeunte in principio arietis ecliptice fixe ſecundum computationem diſtabit ab equatore uerſus ſeptentrionem in gradibus fere 6. Quomodo igitur ſitum ſolis in equatore computare poterimus? Sed de his hactenus. Deſcendo ad ſpheras inferiores, Saturnum tamen et Iouem preterire libet quod celi ſui non tam inueterati ſunt, ut more quorundam loquar, quam martis. Viſus eſt mars in celo et computo differre per duos gradus: per relationem ad ſtellas fixas et alias conſiderationes, non nunquam differentia huiuſmodi unius gradus et dimidii cernitur et quoque multo minor. Quidam autem imputantes hunc errorem radicibus mediorum motuum preter rationem defecerunt. nam ſi in radicibus huiuſmodi mediorum motuum tantummodo error eſſet, oporteret duarum que eſt inter locum computatum et locum uerum unicam inueniri: quod non comperitur. unde merito eſtimandum eſt ecentricitatem eius aut ſemidiametrum epicicli non prorſus recte inuentas eſſe. fieri tamen interea poteſt ut reuolutiones mediorum motuum aliquid erroris in tempore notabili immittant, ſed et radices mediorum motuum etiam errorem ipſum augere non poteſt negari. At longum tempus fluxit a ptolemeo ad hunc diem in quo medio tametſi Albategni et ceteri motus luminarium emendatiores reddiderint reliquas tamen quinque erraticas intactas fere dimiſere.

ſere. Item ſi ecentricitas martis eſt quanta ſupponitur ab omnibus, et ſemidiameter epicicli, ſequitur aream uiſualem maximam martis ad aream eius uiſualem minimam eſſe ut 52 ad unum fere. credo ego nemini unquam martem tantum apparuiſſe. aeris ſerenitate una et ceteris rebus eodem modo ſe habentibus. In ſole denique quomodo poterit eſſe certitudo computationis ſi aliam declinationem eius maximam in tabulis ſcribimus et aliam in celo inſtrumentis deprehendimus. Quod computi eclipſium mentiuntur et in tempore durationis et quantitate partis eclipſate, itemque in principiis et finibus eclipſium ideoque in ueris applicationibus aut uiſibilibus aut utrique luminarium imputabitur aut lune potiſſimum. Venerem denique in celo tardiorem uidi quam numeratio predixerat in tribus quartis unius gradus fere. mendacium etiam in latitudinibus eius numerandis uitare eſt admodum difficile. Item ſtantibus fundamentis ecentricorum et epiciclorum oportet uenerem in ſuperficie apud ſenſum quinque apparere ut unum, alias autem ut 45. que res nemini aſpicienti unquam innotuit. Item diameter eius uiſualis erit non nunquam minuta 12. ſecunda 30 due ſcilicet quinte de diametro uiſuali lune. quod quidem in celo nequaquam comprehenditur. Quid dicam de Mercurio quem ſepenumero apparere oporteret in orizontibus noſtris ſi uerum redderet tabula apparitionum et occultationum que inter ceteras modernorum tabulas reperitur. Mercurius autem uel nunquam uel rariſſime nobis apparet. Verum hoc inde procedit quod tabula predicta non ſeruit orizontibus noſtris, eſt enim compoſita a ptolemeo in 10 capitulo decime tertie dictionis ad medium quarti climatis. quo ue-

 hemen-

hementius inſcitia eorum admiranda uenit qui eam tabulis ſuis interſeruerunt tanquam omnibus climatibus uſuuenturam. In Luna poſtremo tanta tamque crebra redundat differentia ut et populares hoc diuinum aſtrorum ſtudium mordaci dente lacerare occipiant. Notaui equidem in anno 1461 eclipſim que fuit in decembri, cuius finis in celo precedebat finem computatum per horam integram. et ut finis ille in celo certior haberetur accepi altitudines duarum ſtellarum alharoth et aldebaran in fine ipſius eclipſeos quatenus altera alteri teſtimonio eſſet. Alias etiam conſideraui eclipſes in tempore et quantitate partis eclipſate differentes multum a numeratione. de quibus alias latius dicendi locus erit. Quodſi luna habeat ecentricum et epiciclum quemadmodum conclamatum eſt, oportebit lunam in certo ſitu quadruplo fere maiorem apparere quam in alio rebus ceteris eodem modo ſe habentibus.

De his iam ſatis. Talibus rebus ſepenumero uexor et deflere cogor ſegnitiem ac frigiditatem noſtre etatis. Profecto materia copioſa eſt uolentibus hodie philoſophari, habemus ante oculos ueſtigia maiorum noſtrorum, quo fit ut cautius incedere poſſimus modo ingenium huic rei accommodemus. Si ea mihi eſſet conditio, ut prope dominationem ueſtram uitam agere liceret, ſperarem mille in huiuſmodi rebus et ſolatia et fructus emoliri. Verum dominus meus reuerendiſſimus iturus eſt in greciam in cauſa religionis chriſtiane, ego autem ex diſpoſitione ſua in italia remanebo. Vadant illi deſtructum turcos, ego auxilio ueſtro et ceterorum amicorum celos reparare conabor. pacem illi efficiant in rebus terrenis, nos curabimus rubi-

biginem celeſtium orbium abſtergere eoſque ad ſemitas regias redigere, ceteris in quiete pulſis timoribus uita tranſigenda concedetur, nobis ocium philoſophicum gloriam pariet perpetuo duraturam. quod eo facilius atque abundantius ambobus nobis eueniet quo Ioannem ueſtrum obſequentem humanius ut ſoletis ampleſtemini. Dum per ocium poteritis litteris meis reddere uices uirtus ueſtra hortabitur. Ne autem faſtidium pariant multiplicationes et diuiſiones numerorum per numeros ſiue etiam radicum extractiones, ſatis erit circa unumquodque queſitum modum operandi perſtringere. quis enim niſi rudis omnino operationes numerorum ignorat? ut igitur labor uobis minuatur hoc pacto deinceps alterum alteri reſpondere licebit. ubi tamen abſque numerorum uſu reſponderi non poterit utemur pro libito numeris ut res ipſa poſtulat. Nunc ualete feliciter et me ut cepiſtis amare non deſinatis.

Totus ueſter Ioannes germanus.

6.

Ioannes germanus ad Iacobum de ſpira aſtronomum dñi Federici comitis Vrbinatum.

Multa me hortantur doctiſſime uir ac uehementer inſtigant ad familiaritatem inter nos conflandam et amicitie perennis felicia conſtituere primordia. Patriam enim in primis habemus communem alamanniam: lares paternos haud nimium diſtantes: que res unica preſertim peregrinis nobis animos colligare ſufficiet. Seruimus demum principibus ſibi amiciſſimis, inter quos quanta et quam uera al-

ternaque extat obſeruantia minime te latere arbitror. Cui queſo plus fauet diuus ille Beſſarion dominus meus reuerendiſſimus quam Vmbrorum principibus Federico et Octauiano? Quos inter mortales maiora quiſpiam beniuolentie reperiet indicia? Dominis igitur tantopere ſeſe colendibus equum uidetur ut et ſeruitores in unum nos conſentiamus. Accedit preterea, quod potiſſimi facio momenti, ſtudiorum ſimilitudo: radix uidelicet omnis amicitie. Mihi equidem doctrinas quadriuiales mediocriter forſitan aduenisſe putabit quiſpiam. tibi autem egregie perſpectas eſſe facile perſuadetur. Non enim ſatis dici poteſt quanta et quam digna teſtimonia in tuam preſtantiam confluant preſertim in aſtronomicis et arithmeticis: quibus adeo uigilanter incubuiſti ut diues ſtipendium a principe tuo ſuſcipere merueris. quod profecto haud mediocre eruditionis tue habetur indicium. ſi quidem paucos hac noſtra tempeſtate huiuſcemodi ſtudiis deditos ueneratur uulgus: pauciſſimis autem ex hiſce doctrinis queſtum fieri comperimus. Tuam denique excellentiam Baptiſta de Alberthis uir optimus ſepenumero mihi predicauit. Petrus Antonius quoque homo ille primarius domini mei Reuerendiſſimi crebrum ſuper ea re affert teſtimonium: cui quantum et credam et debeam, non facile dixerim, quod ad notitiam tuam capeſſendam me induxerit. Petrus inſuper de caſtellodurante ille tuus totus qui non ceſſat urbanitatem et uirtutes tuas declamare nuperrime miros quoſdam effectus tuos commemorans, in tuum amorem me prorſus coniecit. Sed quid alienis monitoribus tantopere cedo? Vidi equidem hiſce oculis quaſdam natiuitatum figuras tuo calculo erectas in quibus ardorem tuum ac ſummam in

noſtris

noſtris ſtudiis uigilantiam aperte demonſtrabas. Tanta enim libido certitudinis conſequende te inuaſit ut ad tertia uſque numerationem tuam extenderis. Eas natiuitatum figuras aduexit mihi dominus Joannes baptiſta. nam antehac duas non quidem meo calculo ſed Conradi mei erectas priuſquam percurſione mea examinarentur, ipſe acceperat. Placuere mihi ſupra modum tanta ſolertie ſue ueſtigia et ueritatis inquiſitio. Nunc igitur ne pluribus equo obtundaris cede queſo notis meis. Fac littere mee efficaces apud te inueniantur. Joannem germanum gregi amicorum tuorum adnumerare uelis. quod lingua non poteſt interuallo corporum prohibente, calamus ſupplex impetret. Nolim expectes uſque ad cenam uoceris meam quatenus de amicitia, in conuiuiis ut aſſolet, ineunda tecum diſſeratur. Frigeſcerent enim prius epule quam Romam ex Vrbino uenires. Si muneribus forſitan primitias conſuetudinis noſtre firmandas arbitraberis, munera non deerunt, niſi maiorum exempla parui facias. Archimedem Doſitheo *) problemata geometrica miſiſſe liquet. Eratoſthenem Ptolemeo regi duplicationem cubi tanquam grande quoddam munus preſtitiſſe Eutocius aſcalonita commemorat. Talia erunt dona noſtra philoſophica quidem non popularia. Ceterum ſi conuiuio gaudeas, faſianos, perdices calamo noſtro, non ex cella epularia depromemus. Vegetes demum uini haud longe aberunt. Vbi autem epularum ſatietas nos ceperit, cytharedum atque tibicinem ut ad choros ducendos modulentur, extemplo accerſemus.

*) Inſcripſit illi librum περὶ ἑλίκων ſ. de lineis ſpiralibus, ut et alios. Vid. Fabricii Biblioth. gr. Lib. III, cap. XXII.

ſemus. Quodſi tandem deambulare (ut iubent medici) parumper libeat, ſiue ſolis claritudinem contemplari, ſiue iacula emittere, facultas nobis dabitur. Hec eſt Jacobe optime cena noſtra in qua poſthac crebrius letabimur. ad huiuſcemodi cenam uiciſſim me inuites uelim. Sed quouſque in hoc conuiuio morabor? Dabis ſpero ueniam nimium iocanti mihi, ad id enim dies preſentes dioniſii te hortabuntur. Ceteri epularum luxurie hoc tempore carniſpriuii corpus affligunt ſuum, nos uero philoſophico certamine animos noſtros exercebimus. Sat iocorum iniecisse uideor: ad ſerum deinceps hora iubet deſcendere.

Vide igitur hec problemata uaria, et quidnam circa ea ſenties quantocius tuis me litteris reddito certiorem.

1. Reperi in libro quodam uetuſto interrogationem cuiuſdam factam de filio ſuo, cuius figura habebat gradus 16. minuta 37 tauri in aſcendente, cuſpis autem quinte domus ſcilicet filiorum erat in 7 gr. et 18 minutis uirginis. relique autem domus non erant notate. uolendo autem figuram talem complere oportuit habere latitudinem regionis ubi facta eſt interrogatio. Quero igitur quanta fuerit latitudo eius regionis, deinde que fuerint initia reliquarum domorum.

2. Roma habet longitudinem ab occidente habitato gr. 35. min. 25. et latitudinem ab equatore gr. 42. Erfordia uero longitudinem habet gr. 27. et latitudinem gr. 51. Quero poſſitne his duabus ciuitatibus idem eſſe aſcendens pro eodem inſtanti. Et ſi uidebitur poſſibile, quod ſit illud aſcendens. At ſi plura poſſint eſſe que ſint

illa.

illa. Cum autem dixerim, poſſitne eſſe idem aſcendens pro eodem inſtanti etc. ne contradictioni implicite uidear incidiſſe, nihil enim in inſtanti aſcendere perhibetur; aliter et breuius quero poſſit ne idem punctus ecliptice pro eodem inſtanti eſſe in orizonte romanorum et ſimul in orizonte erfordenſium. Et ſi poſſibile uiſum fuerit quis ſit ille. Quodſi duo talia fuerint puncta que ſint illa.

3. Stella quedam fixa habens ſecundum longitudinem gr. 13 minuta 25 geminorum. latitudinem autem ſeptentrionalem gr. 8. in quadam regione occidit cum gradibus 23 minutis 14 geminorum. Quero latitudinem huius regionis.

In regione habente latitudinem 45 graduum et 24 minutorum natus quidam habuit in medio celi ſupra terram 14um gradum aquarii completum. Solem autem in principio arietis et Martem in fine quintidecimi gradus tauri abſque latitudine. Quero quanta ſit directio ſolis ad Martem. Voco autem directionem arcum equatoris qui cum arcu ecliptice inter duos ſignificatores comprehenſo pertranſit circulum magnum in quo iacet ſignificator dirigendus. uolo dicere circulum magnum per centrum ſolis duoque puncta ſectionum orizontis et meridiani incedentem. Non enim latet te quod dirigere quempiam ſignificatorem directione ſaltem directa non eſt aliud niſi mouere ſpheram donec locus ſequens, terminus uidelicet ad quem tranſfertur ad ſitum ſimilem ei in quo ſignificator ipſe dirigendus conſtituebatur. quemadmodum trahitur ex uerbis Ptolemei in tercio quadripartiti *) capitulo undeci-

*) Perperam tribuitur Ptolemaeo. Vid. ſupra pag. 46.

decimo ubi dicit. Nec contingit etiam ut reſpectu horum duorum, ſcilicet orizontis et meridiani, ſit una eius poſitio niſi cum fuerit prope loca que ſunt ſupra ſemicirculum ex circulis per locum communem circuli medii celi et circuli orizontis tunc ſerpentibus etc. Super quibus uerbis Hali commentator Oportet, inquit, nos petere in toto hileg medietatem circuli in quo moratur ſuper terram et quod accipiamus atazir ſecundum aſcenſiones medietatis huius circuli etc. unde Archidiaconus in tractatu directionum docens officio ſphere ſolide directiones ſignificatorum numerare, ſemicirculum ipſi inſtrumento adaptari iubet. in duabus interſectionibus meridiani et orizontis. Siue igitur feceris directionem per utrumlibet modorum Ptolemei, ſiue per modum Alkabicii qui a ſecundo modo Ptolemei non eſt alienus, ſint per tabulas directionum: omnes enim ex eodem ferme manant fonte, non habebis directiones rationi philoſophice reſpondentes que ſecundum ſemicirculos predictos eliciuntur. Item in eadem natiuitate queſituri particulares conditiones patris iubemur conſtituere locum ſolis pro aſcendente ſi natiuitas diurna fuerit et inſuper totam patri figuram elicere: quod haudquaquam abſoluemus niſi circulum in quo iacet ſol ipſe, tanquam orizontem obliquum conſtituerimus, circulum inquam per duas interſectiones meridiani et orizontis incedentem. ita enim hali ſuper capitulo quinto tertii quadripartiti monet. Quero itaque ex preſcripta natiuitate diurna filii primogeniti initium octaue domus in figura patris, cui aſcendentem tribuimus locum ſolis. Sed de his latius differendum ubi litteris meis reſponderis.

4.

4. In anno currente 1465 quando ſol in principio arietis ſecundum calculum uſitatum conſtituetur, quero quantus ſit arcus ecliptice inter locum eius uerum et circulum equatoris comprehenſus. quantaque ſit ipſius ſolis ab equinoctiali declinatio. Quid rides Jacobe humaniſſime? An mirum tibi uidetur ſubiectum huius interrogationis? Tranquille uelim legas ſcripta Joannis tui qui niſi fundamenta tabularum Alfonſi fluctuent, demonſtrabit poſthac ſolem diſtare ab ipſo equatore gradibus ſex fere in reuolutione anni mundi. hoc numero ipſe.

5. Pono Saturnum in gradibus 10 minutis 15 arietis. Iouem in gradibus 23 minutis 38 Leonis, Martem uero in gr. 17 minutis 25 uirginis. ſecundum curſus uidelicet medios. Quero an unquam coniungentur. et ſi ita, poſt quantum tempus ab inſtanti ſituum predictorum preciſe conuenient, aut quam primo fuerint coniuncti. Motum autem Saturni medium in die ſuppono minutorum duorum, et ſecundi unius. Iouis minutorum 4 ſecundorum 59. Martis uero minutorum 31 ſecundorum 27.

6. Diuiſi numerum quendam per 23 et facta diuiſione relinquebantur 12. item diuiſi eundem per 17 manſeruntque in reſiduo 7. deinde iterum eundem diuiſi per 10 et relicta fuerunt 3. Quero quis fuerit numerus ille diuiſus. (2013)

7. Inuenias quatuor numeros quadratos qui ſimul iuncti quadratum conficiant numerum. Quatuor autem cubicos inuenire qui congregati cubicum numerum efficiant, non poſtulo: id enim difficilius multo exiſtit.

Hec

Hec fuerint tanquam colloquia, ut moris eſt, ante cenam. iam autem faſiani ac perdices afferentur, ſed famem fortaſſe tuam non explebunt.

8. Emi 240 aues denariis 16047, erant autem aues ipſe trium ſpecierum, faſiani uidelicet perdices et columbe. Faſianus quilibet emebatur 97 denariis: perdix queque 56 denariis et columba tribus denariis. Quero quot de unoquoque genere aues fuerint.

9. Quidam emit 15 ducatis aliquot brachia panni, deinde proportionaliter aliquot ducatis emit 27 brachia panni: numerus autem ducatorum quos expoſuit cum numero brachiorum emptorum ſimul efficiebant 100. Quero quot ducatos expoſuerit, quotque brachia panni emerit. Nunc ad muſicam.

10. Inuenias tres numeros quadratos in medietate armonica colligatos ita uidelicet ut maximus ad minimum eam habeat proportionem, quam habet differentia maximi et medii ad differentiam medii et minimi.

11. Cordam quandam longitudinis quinque pedum diuiſi in tres partes quarum prima ad ſecundam ſonuit ſemitonium minus, tertia autem ad ipſam ſecundam ſonuit duos tonos cum ſemitonio maiori. Quero quanta fuerit unaqueque trium cordarum partialium.

Eſt canna quedam ſiue fiſtula columnalis cuius longitudo 12 pedum latitudo autem ſcilicet diameter orificii habet unum palmum. facturus ſum aliam fiſtulam. que

ad

ad prediſtam ſonabit conſonantiam diapente uocatam, cuius fiſtule longitudo uigecupla ſit latitudini ſue. Quero quanta erit longitudo illius ſecunde fiſtule et quanta latitudo. Pedem autem ex quatuor palmis geometricis conſtare ſupponatur.

12. Trianguli cuiuſdam area 70 pedes ſuperficiales compleſtitur cuius tria latera ſunt in proportionibus horum numerorum 5. 8. 12. Quero quantitatem diametri circuli ſibi inſcriptibilis.

In principio eclipſis lunaris future hoc anno, quero quantum diſtabit punſtus contaſtus lune et umbre ſecundum uiſum a ſupremo punſto limbi lunaris. Supremum autem punſtum limbi lunaris accipe eum punſtum in limbo ipſo qui polo orizontis eſt uiciniſſimus.

Item luna conum umbroſum ingreſſa, dum ex diametro eius uiſuali quinque digiti lineales eclipſabuntur. quero quanta erit portio lunaris corporis umbre immerſa reſpeſtu totius corporis lune. Atque ut expeditius id fiat umbram in loco tranſitus lune tanquam ſphericam ſubiicio, ſemidiametrum tamen eius eam que ex tabulis colligitur admittam.

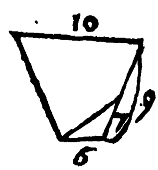
13. Sole habente altitudinem 35 graduum uertex iridis ſuper orizontem eleuabatur gradibus 7. pes autem eius iridis a loco aſpicientis diſtabat paſſibus ducentis. Quero quanta fuerit portio iridis reſpeſtu totius circumferentie.

Lumen ſolis altitudinem habentis gr. 37 incidit per quandam feneſtram circularem ad pauimentum quoddam equediſtans orizonti: erat autem feneſtra in ſuperficie ad orizontem erecta. diameter feneſtre 5 pedes complectebatur: centrum autem eius a pauimento diſtabat 28 pedibus. quero quanta fuerit ſuperficies pauimenti illuminata.

14. Diuiſi lineam a b quinque pedum in c puncto ſecundum proportionem habentem medium et duo extrema maiori parte exeunte a c, fecique lineam

ipſam caraſconem (dico libram inequalium brachiorum) cuius ſuſpenſorium ex c puncto diuiſionis. ex punctis autem a et b ſuſpendi duo corpora regularia icocedron uidelicet ex puncto b, duodecedron autem ex puncto a, ita ut eque ponderarent: uolo dicere ut linea a b equediſtaret orizonti. Quero proportionem duarum ſpherarum ipſis corporibus dictis circumſcriptibilium.

Eſt uas quoddam habens formam coni truncati, cuius fundamentum habet diametrum ſex pedum, orificium autem habet diametrum 10 pedum, latus uero 9 pedes complectitur: huic uaſi immitto uinum aliquantum hoc pacto ut inclinato uaſe ſuperficies uini ex una qui-

quidem parte occurrat circumferentie fundi, non ſecando eam, ex alia autem parte ſcilicet propinquiſſima orificio uaſis diſtet ab ipſo orificio duobus pedibus. Quero que ſit proportio huius uini reſpectu totius corpulentie quam uas ipſum comprehendere ſolet. Reſumpto hoc uaſe commodaui cuidam 20 talia uaſa uini, tempore autem fluente uas illud ſiue igne ſiue quapiam negligentia perditur. ille alius uolens mihi reſtituere commodatum, non habet ſimile uas ſed aliud quoddam concauum concauitate ſpherica quales ſunt parapſides, cuius margo quidem habet diametrum 5 pedum, profunditas autem duos pedes complectitur. Quero quot uaſa talia mihi reddenda ſint. Profunditatem autem huius ſecundi uaſis uoco lineam a centro marginis perpendiculariter erectam, et ad ſuperficiem concauam uaſis terminatam.

15. Vas quoddam columnale plenum uini habet longitudinem 26 palmorum, latitudinem autem 8 palmorum; emittitur uinum aliquantum ita ut reſiduum habeat profunditatem 3 palmorum et 4 quintarum unius palmi. Quero quot urne reſtent in uaſe. Vrnam autem ſuppono uaſculum quoddam columnale cuius longitudo habeat 3 palmos et $\frac{2}{3}$ unius palmi, latitudo uero 1 palmum et $\frac{5}{8}$ unius palmi. Qui autem uirgam uiſoriam ad portiones uaſorum metiendas effecerit, haud mediocre commodum modernis afferet menſoribus. *)

*) Nouiſſime illud egregie praeſtitit Vir Cel. Ignatius Pickel, egregius Eichſtadienſium Mathematicus, in *der Abhandlung von Verbeſſerung und allgemeinem Gebrauch der Viſierſtäbe, Eichſtädt, 1782. 8 mit*

Sunt tres bombarde quarum prima habet diametrum orificii ſui 3 palmorum, ſecunda uero et tertia habent diametros orificiorum ſuorum coniunctim ſumtas 8 palmorum: tres autem lapides ſpherici quos iaciunt bombarde ipſe ſunt continue proportionales habentes ſimul 200 libras in pondere. Quero quot libras unaqueque bombardarum proiiciat.

16. Proiecturus lapidem ex bombarda ad certum locum, aſcendi arcem et cum quadrante magno per feneſtram quantam perſpexi terminum ad quem, abſciditque filum quadrantis 25 gradus de limbo quadrantis: deinde aliquantum deſcendi in arce et ex alia feneſtra perſpexi terminum eundem filo perpendiculi 18. gradus abſumente: diſtantia autem duarum feneſtrarum unde perſpexi terminum predictum 7 paſſus complectebatur. Quero quot paſſibus diſtiterit locus perſpectus ab altera duarum feneſtrarum arcis memorate. Sed quo ruit calamus? Nimium forſitan fatigaberis uir optime legendo tantas litteras: finem igitur ſtatuendo epiſtole hoc unum obſecro ut quam primum apud me ſint littere tue docture quid de rebus iſtis ſentias. Hac enim lege mutuam inter nos fiduciam et conflabimus et in dies augebimus, neque abſque multo fructu niſi me fallit opinio, id futurum eſſe arbitror. nam ſi quid digni apud me fuerit tibi conamine fiet, ſi uero nihil appareat quod tibi adiicere poſſim, id lucro tibi erit, excellere uidelicet hominem ſtudiis mathematicis omnibus apprime affectum. Poſtremo oratum te uelim, ut magnifico et generoſo domino Octauiano ſeruitorem ſuum Joannem commendes quam deuotiſſime, qui profecto litteras nunc

nunc accepiſſet meas niſi indignum me putaſſem cuius ineptiis tantus princeps obtunderetur. magnificentie igitur ſue obſequentiſſimum me offerat oratio tua. Vale. Ex Roma die 15 Februarii anno 1465.

7.

Reſponſio Iacobi Spirenſis.

Inſcriptio:

Spectato ac doctiſſimo uiro Dño Joanni germano aſtronomo peritiſſimo amico precipuo.

Rome.

Epiſtolam tuam accepi uir doctiſſime que ad me Iocos grata munera et tuam erga me ſingularem beniuolentiam attulit: laudo et doctrinam et tuam dicendi elegantiam quam nuper michi manifeſtaſti. Quod autem me cupias et diligas recte quidem facis. cum a me ſummopere ameris quod ita nos facere plurime cauſe perſuadent: nam ut ipſe ſcribis principibus patria ſtudiis atque moribus conuenimus. Et ſi antea humanitate et doctrina tua amori in te meo addi non potuiſſet: tamen hiis tuis litteris cumulus acceſſit non paruus. Itaque tibi gratias ago: meque totum tibi trado. Vocaſti preterea me ad cenam, phaſianis auibus et uino mirifice ornatam: pro tanto beneficio quid tibi retribuam neſcio: qui montium cacumina et aridas erenas incolem, careo enim iſtis delicatis cibis quibus tu ueſceris: Hic celum et aſtra non in ſe tantum perſpecta ſed eorum effectus conſidero. Huc ſi licuerit,

ad conuiuium aliquando accedes. nam per te fructus boni aderunt. Hiis enim doctrinis quas petis hic prorſus caremus ex quo ſcito nec mea problemata proponi poſſe: nec tua diſſolui. Sed ut amicicie cauſa aliquid ſcribam: reliquiis quibuſdam tecum agam. Sed prius uelim ſcias me illud unum admirari ſolere: quod me poſt cenam animi gratia ad ſolis ſplendorem ducturum aiebas: ut phiſici docent: ipſi enim poſt medicinas confortantia adducunt: tu uero: pace tua dixerim: ordine peruerſo poſt noſtram cenam bellum indicis. Deinde infers: Nobis ergo amiciſſimis certare non licet: ſed tamen inter nos ante cenam ſic amice colloquemur.

Dediſti figuram Interrogationis tue que 16 gradum et 37. minutum in aſcendente habebat. et in cuſpide filiorum, 18 minutum ſeptimi gradus uirginis. et cuſpides ceteras cum latitudine regionis petiiſti. Accipe ergo pro ſingulis cuſpidibus. In aſcendente gradum 16. minutum 37. thauri, Jn loco ſub. grad. 12 min. 32. ſec. 31 geminorum. In loco fratrum gradum 7. m. 18. ſec. 50. Cancri. In angulo terre gradum 2. min. 51. ſec. 49 leonis. In cuſpide filiorum gradum 6. minutum 18. uirginis. In cuſpide infirmitatum gradum 12. min. 7. libre. Et hec in Regione in qua Polus ſupra circulum emiſperij flectitur gradibus 30. min. 14 ſec. 45. fere.

Preterea eundem punctum ecliptice: duobus orizontibus pro eodem inſtanti ineſſe nego: Punctum uero ecliptice motum ab orizonte Romanorum ad orizontem Erfordie in ſpacio 33 minutorum, et 40 ſec. hore quendam arcum

arcum deſcribere affirmo: duobus dico punctis orizontibus infixis terminatum: que puncta ad idem inſtans ſemper diuerſa intelligo.

Stellam fixam quam in 24 gradu geminorum occidere ymaginatus es: poſt principium 6. climatis fieri exiſtimo. Hoc autem a me diligentius non exponitur: propter librorum penuriam ut dixi ſuperius.

Solem uero quem contra communem obſeruationem equinoctij: ab equatore 6 gradibus diſtantem te demonſtraturum dicis: quando in me riſum uaticinatus es: non adhuc intelligo. Et ne diebus abſtinentie in riſum te adducam: ſolem et ipſius umbram cum puncto contactus circumferentie lune: diſtanciam quoque puncti limbi lune cenith propinquiſſimo: nunc non determino: Verum efficaces rationes tuas magnopere deſidero. preſertim cum fuerint experientia confirmate quam pro Judice habebimus.

Honus de trium ſuperiorum coniunctione quod dediſti Accipe. Erunt itaque hec tres linee a ſitibus per te ordinatis propius coadunate poſt Annos 1709 Menſes 2. dies 24. Horas 15. min. 54. ſec. 36. tert. 24. quart. 14. et quint. 6. In 26 gradu ſigni geminorum: et hec colligendo ea minima: que ex caſu tuo creſcere ualebunt. Annum tamen perſicum habeas et Menſem pro diebus 30. nota.

Quatuor etiam numeros quadratos a me queris conſtituentes unum quadratum ubi 1. 4. 16. 100 coniunctim capias et 121. ex 11 quadratum habebis. Vel melius 4. 16. 49. 100 aggrega et 169 reperies.

Pannum quo cenam noſtram ornari uoluiſti menſuraui et proportione bona 64. brachia cum $\frac{2}{7}$ reperi cuius pretium 35 ducatorum et $\frac{5}{7}$ unius recte duxi.

Velatas auiculas quas pro cena michi obtuliſti 114. faſianos ualde pingues inueni; perdices 87. columbas 39.

Preterea uas uini nimis effuſum quod mittis: placere non potuit maxime nobis ſepe conuiuantibus et uaſa adeo uacua non bene uina conſeruant. Extraxi autem ex uaſe columpnali tuo urnas 19 $\frac{5}{7}\frac{3}{8}\frac{7}{8}\frac{1}{9}\frac{3}{7}$ unius.

Habes a me ſatis uir optime, et dabis ueniam ſi poſt cenam paulliſper acquieſcam: Interim lucianum tibi adducam quem hinc abeſſe ſcito. Ille enim ſuperficierum ac diſtanciarum menſurationibus conicorumque corporum ponderabilium uariis proportionibus caput ſuum tota die obtundit. Ego autem ut tibi auſcultem et morem geram: Refectionem quam uoluiſti ad te mitto non dyoniſii: ſed tamquam quadrageſime fercula exiſtimanda: hanc ne deſpicias rogo; ſed quid de ea ſenſeris me certiorem faciendum curabis.

Katholica fides noſtra Ieſum Chriſtum dominum noſtrum non ſolum deum ſed et uerum hominem uniuerſis credendum inſtituit qui quidem ut uerus propheta ſub humanitatis habitu per coniunctionem ſuperiorum aſtrorum lege a remotis gentibus cognitus eſt; per coniunctionem dico magnam ipſius natiuitatem proxime precedentem ut docet Albumaſar et peritia omnium ſapientum. Quero demon-

monſtrationem anni quo naſci debebat uirtute coniunctionis predicte. Annum quoque quo mundo ſua doctrina primum apparere naturaliter potuit. Et lex quam dedit: quomodo cauſis aſtronomicis ipſis gentibus ſuaſibilis ſit. et aliorum legibus preferenda.

Dominum Ieſum Chriſtum natum Dominica Decembris 24 hora 11, minuto 20 poſt meridiem aſtronomice atque catholice ſane tenemus. Quero conſtellationem ſpecificam influentem domino Ieſu tam acerbam mortem: nec non ſpeciem ipſius mortis: cum et ipſe elementis earumque cauſis corpore ſubiici uoluerit tamquam alter homo poſſibilis.

Scribitur a diuo Dyoniſio qui ariopagita dictus eſt in epiſtola quam ad pollicarpum diſcipulum beati pauli dederat: tempore cuiuſdam eclipſis ſolis miraculoſe facte in paſſione domini ieſu chriſti Ipſum tunc equaſſe lunam quam per calculum ſuum eodem tempore in ſigno ſoli oppoſito reperit. ipſam quoque lunam hora paſſionis et eclipſis ab angulo plenitudinis cecidiſſe dicit gradibus 4. min. 26. ſec. 28. quamuis lunam ſolem eclipſare uere uiderit tamen ipſam nocte ſequenti loco debito reſtitutam recitat. Eccleſia etiam Chriſtum paſſum circa oppoſitionem luminarium ſingulis annis commemorat. Et in anno etatis ſue 34. mortuum fuiſſe deſcribit. Quero quotta dies erat menſis ſacre paſſionis ſue; et que dies ſeptimane eſſe potuit Iouiſ ne: an Veneris uel ſabbati: ſaluo loco lune a beato Dyoniſio inuento: et ſaluis nominibus dierum quibus quottidie utimur.

Anno currente 1425 facta eſt ſuperiorum coniunctio mutate triplicitatis. Quero tempus preciſum coniunctionis uere atque ipſius ſignificatum: Si hiis qui a ſtellis promiſſus eſt ſit natus an ſi ipſum adhuc expectamus: Dic tempus: ſub qua lege apparebit: et ſi miraculorum patratione extolletur: locum inſuper Natiuitatis ſue: hec omnia demonſtratiue indicabis.

Quoniam ſubtilis et excellens arithmetra es: tibi aliquid amplius laboris imponere non uerebor. Quero tempus uere coniunctionis trium ſuperiorum per conſuetudinem tabularum ad meridianum urbis: uolo dicere quando proxime coniungentur.

Hec ſunt que ad te ſcribere uolui que ſi maxima aut parua nec te digna uidebuntur michi ignoſcas rogo et amor quo maxime coniuncti ſumus abs te ueniam poſtulabit: quod me ſcripturum perſuadeas: quodque idem te facturum dicas mirum in modum placet. Ex tuis autem ſcriptis ſcio me non paruum fructum capturum: ex meis uero quid hauſeris? beniuolentia certe undique ſcaturiet alium fructum quem pollicear neſcio. Te magnifico domino Octauiano diligentiſſime commendaui nec illum a tuis litteris alienum facies amat enim doctos et tui conſimiles.

Reuerendiſſimo domino tuo tamquam deuotiſſimum ſeruulum me humilime commendabis. Vale meque ut facis ama. Ex Vrbino. 6 Aprilis 1465.

Tibi deditiſſimus
Jacobus Spirenſis.

8.

8.

Fol. 63.

Reſpondiſti nuper uir optime litteris meis non minus docte quam eleganter, uotique mei me compotem reddidiſti: quamquam enim multitudine nimia problematum te aggreſſus ſim, perinde ac ſi eruditionem meam oſtentare uoluerim: non tamen alio ferebar niſi ad beniuolentiam tuam capeſſendam: quatenus amicitia inita alter alteri uolupe eſſet aſſiduis conuerſationibus intercedentibus. Hec erat meta cuius attingende gratia curſum inſtitui meum, quam pro ſententia nactus ſum. Quod autem tot generibus problematum te incitauerim, inde euenit, ut certior fierem quibuſnam ſtudiis potiſſimum exercearis: igitur ex litteris tuis aſtrorum ſtudio te oblectari perdidici: non tantum motus eorum figuras magnitudines diſtantias et cetera huiuſmodi: uerum etiam, et id quidem ardentiſſime, influxus eorum ac effectus in elementis et elementatis contemplando: quo rectius mihi uidetur non tanta poſthac rerum uarietate ludendum eſſe, ſed potius ad hoc unum dumtaxat diuinum ſtudium animos noſtros appellere. nemo enim niſi doctiſſimus atque libris multiuariis ſtipatiſſimus tantis et tam diuerſis rebus abunde reſpondebit. Iam ne prolixo defatigeris apparatu ad exercitia noſtra uueniendum cenſeo. neque egre laturum te arbitror, ſi prius problemata quibus reſpondiſti parumper retractauero: ita tua mihi perſuadet facilitas. Primum problema habebat gradus 16 minuta 37 in aſcendente: cuſpis autem quinte domus erat in 7 gradibus et 18 minutis uirginis: id eſt, quemadmodum tu accepiſti, in cuſpide quinte domus erant gradus 6 et minuta 18 completi etc. Dediſti loco ſube

gradus

gradus 12 minuta 32. ſecunda 31 geminorum. Loco fratrum gr. 7. minuta 18 ſecunda 50 etc. Altitudinem autem poli ſeptentrionalis gr. 30 minuta 14 ſecunda 45 ferè. Ego autem per figuram ſectoris, officio tabularum ſinuum ac aſcenſionum rectarum ut aſſolet in loco ſubé reperio gr. 12 minuta 35 geminorum. In loco fratrum gr. 7. minuta 26 cancri. in quarta domo gr. 2 minuta 48 Leonis. In ſexta gr. 12. minuta 5. libre. Altitudinem autem poli gr. 27. min. 26. In minutis itaque ne dixerim ſecundis diſſonamus. Si dicas ſatis eſſe gradus ueros attigiſſe. cur ergo ad ſecunda etiam numeranda proceſſiſti? Sed de hac re non eſt tutum diſſerere niſi una eſſemus, ut alter alterius modum notare poſſet. quare miſſa iſtec faciamus. Duobus demum orizontibus Rome et Erfordie eundem punctum ecliptice ineſſe negas pro eodem inſtanti: propter diuerſas longitudines earum urbium: gradibus 8. minutis 25 ſcilicet differentes. Si rationem ſeceris, niſi me fallit animus, confideberis non modo in memoratis duobus orizontibus pro eodem inſtanti idem punctum ecliptice repertum iri: uerum etiam in omnibus aliis duobus aut quotlibet inter duos tropicos ſe ſecantibus: aut quorum poli ſunt in eodem circulo magno circulum ecliptice ad rectos angulos ſecante: quemadmodum in ſecundo libro problematum Almaieſti aperte demonſtraui. Veruntamen ſi dicte urbes ſola differrent longitudine, procederet ſententia tua: ut autem definitius me intelligas, enuncio duas urbes predictas in omni reuolutione primi mobilis bis comitare in aſcendente et deſcendente. nam punctus terminans gr. 7 et minuta 49 fere geminorum pro eodem inſtanti in utroque orizonte exiſtit: ſimiliter finis 22 graduum

duum et 11 minutorum cancri. Si habes tabulas aſcenſionum obliquarum ad has duas latitudines, facile id experieris. accipe eius aſcenſionem obliquam a puncto uernali numeratam ad gr. 7 et minuta 49 geminorum: hoc quidem ad Romam: hec aſcenſio obliqua erit equalis aſcenſioni medii celi ad Romam: inchoando aſcenſiones rectas apud principium capricorni. Cum autem meridiani dictarum urbium diſtent a ſe per gr. 8. minuta 25. et Roma ponatur orientalior Erfordia: ſubtrahe ab aſcenſione recta prefatos gradus 8. minuta 25. et relinquetur aſcenſio recta medii celi ad Erfordiam. que quidem equalis eſt aſcenſioni oblique aſcendentis ibidem. Cetera patent.

Recte deinceps ad tertium reſpondiſti interrogatum, id uidelicet fieri poſt principium ſexti climatis: quamuis non diffinias preciſe librorum penuria id intercipiente. Latitudo quidem regionis queſita eſt gr. 45. minuta 36 fere: inuentio autem admodum difficilis. In ea tamen re abſoluenda ſola ſinuum tabula mihi ſuffecit: uerum meminiſſe oportuit figure ſectoris: neque ipſa prorſus ſatiſfecit quinimo ad librum triangulorum ſpheralium nondum editum confugere cogebar.

Inauditum tibi uidetur ſolem oportere diſtare ab ipſo equatore ſex fere gradibus dum in principio arietis ſecundum computationem alfonſinam putatur. Non eſt illud uulgare negotium neque facile demonſtrabitur niſi habenti perfectam ſpeculationem motus octaue ſphere. Hanc rem et alias plurimas conſcribere prope diem occipiam: quibus fallacia indiciorum noſtrorum plerumque imputari poteſt.

poteſt. Videmur profecto longe a maioribus noſtris degenerare, qui ubi priſcorum ſcripta philoſophorum perdidicere, ſuas quoque ſententias ac obſeruationes adiicere ſtuduerunt: et quidem uigilantiſſime: quatenus ars ipſa continuis augeretur additamentis. Nos autem neque libros in hac arte precipuos legimus, neque ſi celum numerationi reſpondeat, aliquid exploramus: uerum inſtar mulierum credularum tabulis illis alfonſinis et earum filiabus adheremus tanquam diuinis et nunquam paſſuris detrimentum aliquod. Sed de his poſterius. Videbaris mihi mouere riſum Jacobe optime ſi circa problemata ſolis ac umbre cum puncto contactus in eclipſi lunari aliquid enunciares: quaſi ridicule fuerint res ille, quibus nimirum haudquaquam ſatiſfacies niſi prius Apollonium *) diuinum de elementis conicis, Ptolemeum in ſexto magne compilationis ſue perſpexeris: neque id ſatis erit, primum enim Gebri **) hiſpalenſis uidiſſe oportebit: aut tercium Menelai ***) de ſphericis ſiue librum triangulorum ſpheralium noue traditionis.

Dicis

*) *Magnus Geometra* Graecis, Arabibus *al Nadſchar* (uti Euclides) dicitur. Vid. ſupra pag. 45. Cf. Montucla Hiſtoire des Mathématiques, T. I, p. 256 ſeq.

**) Vixit poſt Arzachelem. Vid. ſupra pag. 110. Nouem libris magnam Ptolemaei conſtructionem ſ. Almageſtum, expoſuit, quam edidit Petreius, cum inſtrumento primi mobilis Petri Apiani, Norimbergae, 1533. 4. Initio agit de triangulis ſphaericis, quantum quidem exigitur ad calculum aſtronomicum.

***) Vid. ſupra pag. 116.

Dicis inſuper tres ſuperiores coniunctum iri ſecundum medios curſus poſt annos perſicos 1709. menſes 2. dies 24. horas 15. min. 54. ſec. 36. tert. 24. quart. 14. et quint. 6: in 26 gradu geminorum etc. computando tempus illud ab inſtanti poſito. Tempus tuum ualet annos eccleſie 1708. dies 22. horas 15 minuta 54 cum ceteris fractionibus. Inuenio igitur Saturnum in hoc tempore perueniſſe ad gr. 27. minuta 50. ſec 47 arietis. Iouem uero ad gr. 14 minuta 6. ſec. 17 uirginis. Martem quoque ad gr. 27. min. 28. ſec. 28 ſcorpionis. Quomodo itaque coniuncti ſunt in 26 gradu geminorum?

Reddidiſti preterea quatuor numeros quadratos quales petebam. Difficulter tamen quiſpiam decem huiuſmodi ſocietates numerorum quadratorum inueniet: uidelicet quadraginta quadratos diuerſos quorum quaterni collecti quadratum efficerent noſtrum: niſi artem id patrandi calleat: quam ego petiui. Quis enim tam iners qui longa diſcurſione tales quatuor quadratos numeros forte non offenderet?

Sed parcum me ſuſpicaris amice, dum 35 ducatos et $\frac{5}{7}$ unius me expendiſſe commemoras. Cum enim in prima emptione expendantur 15 ducati, oportebit ſecundum te in ſecunda emptione expoſitos eſſe reſiduos ſcilicet $20\frac{2}{7}$, quibus empta ſunt 27 brachia: unde et ſecundum regulam quatuor quantitatum proportionalium pro 15 ducatis habebuntur brachia $19\frac{137}{142}$. eritque numerus ducatorum et brachiorum omnium $82\frac{249}{994}$ minor ſcilicet quam 100. Per artem autem rei et cenſus quam uocant algebram brachia empta

empta 15 ducatis inueniuntur. 29 dempta radice quadrata de 436. Ducati autem quibus emebantur 27 brachia fuerunt 29 et radix quadrata de 436: intelligendo radicem quadratam ut moris eſt loqui in hac arte: nam numerus ille 436 non eſt quadratus. Numeros auium recte computaſti. Vas autem conicum tantopere euacuatum tibi poſtea placebit, ubi uinum in eo contentum guſtaueris, non enim uulgare eſt ſed maluaticum. Laudandus demum eſſet pincerna qui ex 17 urnis in ueritate facere poſſet 19 et aliquid amplius: equidem ſecundum rationem priſmatum et portionum circuli non inuenio niſi 17 urnas extractas et minutiam quantam exiguam.

Hec libuit circa prefatas interrogationes recenſere: non ita me deus amet, animo arrogandi: ſed potius ne more quorundam feciſſe me putes, qui grauiſſima ceteris onera imponunt, ipſi autem neque ferre neque ſoluere poſſunt: hinc etiam plane doceberis quam libens in huiuſmodi rebus exercear. Non poſſum autem Luciano tuo abſenti non miſereri qui in ſuperficierum ac diſtantiarum menſurationibus ceteriſque rebus caput ſuum tota die obtundit: dure uidetur eſſe ceruicis cui tales res uidentur difficiles, que potius anime conſolationem afferunt et ad res ſecretiſſimas pandunt iter. Vbi ergo domum redierit, fac Ioannem germanum cognoſcat, ſpero enim ne cerebrum deinceps conterat ſuum, medelis ſalubribus obuenire. Nunc tuis interrogatis uir optime reſpondere iubeor: id autem ſatis docte fieri prohibet penuria librorum, et ab urbe remotio. Loci etiam amenitas nunc me tenet incolam, quo ſegnius id fiat, occaſio eſt in balneis Viterbienſium

et

et ſi numquam lauer, ſegetes tamen uirides et prata cetera que periocunda ſpectacula oculos plerumque afficiunt, ac animum a ſpeculationibus ſolitis dimouent.

Queris demonſtrationem anni quo naſci debuit ſaluator noſter *) uirtute coniunctionis magne aduentum ſuum precedentis ac ſignificantis: anni demum quo doctrinam ſuam mundo primum apparere oportuit, et legis ſue, quo pacto cauſis aſtronomicis precognoſci potuerit. Largius ſolito uocabulum demonſtrationis accipere uideris, nam in arte iudiciorum mille ſunt proprie demonſtrationes. demonſtrationem fortaſſe uocas cognitionem per experientias aut teſtimonia uirorum ſapientum habitam. Igitur non tam difficile eſt quam diſpendioſum ad hoc interrogatum reſpondere. Tempus enim huiuſcemodi coniunctionis nouitii etiam tabularum tractatores inuenire ſciunt: iudicium autem abunde conſummabit qui Albumazarem **) de coniunctionibus magnis uidit tractatu primo differentia ſecunda aut tertia ſi recte memini, cuius etiam ſummas cum aliis colligit Johannes eſchuide ***) in ſumma anglicana. item

*) Vid. *Vlr. Iunii* Diſſ. de erroribus Aſtrologorum circa Thema Chriſti genethliacum. Lipſiae, 1701. 4.

**) Vixit A. C. 844. Ab aliis ad Saec. X refertur. Opus de magnis coniunctionibus et annorum reuolutionibus editum eſt Aug. Vindel. 1489. 8. Introductorium in Aſtronomiam Albumazaris Abalachi octo continens libros partiales. ibid. eod. 4. cum fig.

***) *Iohannes Eſchuid*, ſiue *Eſhvvid* de Aſhendon, Anglus, A. 1347 condidit ſummam iudicialem de accidentibus Mundi in uniuerſum, et in

Item Meſſahalah *) in epiſtola ſua de coniunctionibus magnis. Sed luculentior omnibus eſt Antonius**) de monte ulmi qui in particula ſecunda ſententiam Albumazaris ſecutus rem hanc egregie proſequitur. que uidelicet coniunctio magna triplicitatem mutans aduentum prophete ſignificet. de natura eius: de operatione: de tempore aduentus et effectus eius: de ſignis corporis: de loco unde egredietur: de aduerſaturis doctrine ſue et ceteris. Has demum res retractat in particula quarta: id eo firmius memini quod in eo loco quotquot uidi exemplaria deficiunt. Si tractatus ille reuolutionum apud te integer eſt, uelim mihi communis fiat. Petrus denique cameracenſis in

in particulari, duobus tractatibus. Olim *Summa Anglicana* dicebatur. Prodiit Venetiis, 1489. fol. opera et cura Ioh. Lucilii Santritter. Tractatus iſte Iohannis de Eſchuide eſt (teſte Sauberto, Hiſt. Biblioth. Reip. Nor. p. 64) inter Codices membranaceos, ut et Albategni Commentarii, Alfragani differentiae, atque Tabulae Iohannis de Blanchinis.

*) Aſtronomus Iudaeus ſaec. IX, in Arabia natus, proprie *Maſhalla* nominatur. Vid. Wolfii Biblioth. Hebr. Vol. III, pag. 821 et Salmaſ. de annis climactericis, pag. 309, *Herbelot* Biblioth. orient. Edit. I pag. 560. Weidleri Hiſtor. Aſtron. p. 209. Eius ſcientia motus orbis prodiit Norimbergae 1504 4. Liber nouem iudicum in iudiciis Aſtrorum, Venet. 1509. Liber Meſſahalae de receptionibus planetarum, et eorum coniunctionibus, et reuolutionibus annorum mundi Venetiis 1493 eſt editus. Recuſus Norimb. 1549. 4. De elementis et orbibus caeleſtibus. Norimbergae, 1549. 4. curante *Ioachimo Hellero.* Liber de ratione circuli et ſtellarum, et qualiter in hoc circulo operentur, cum Iulii Firmici Materni, Aſtronomicorum Libris VIII, Baſil. 1533. fol.

**) Hunc uirum plane ignoro.

in de legibus et ſectis huic interrogato tuo ſatiſſaciet. His contentus ſis queſo ne rem iam dudum quoad potuit elaboratam totiens tranſſcribere oporteat.

Queris inſuper que cauſa tam acerbam mortem ſaluatori noſtro attribuerit. quamuis gentilis et a religione chriſtiana alienus uideatur ſermo ille. Hec res ex duabus rationibus pendere dinoſcitur: ex coniunctione uidelicet magna tantum prophetam ſignificante: et ex natiuitate eiuſdem. Quoad primam uidelicet generalem radicem ſupra memorata reſumenda erunt. Ad ſecundum autem radicem firmandam ſcilicet natiuitatem eius calculandam dico tabulas modernas haudquaquam ſufficere: nam ſi per eas locum lune queſiuerimus ad tempus dicte natiuitatis, reperiemus eum differentem a loco quem reddunt tabule Ptolemei in tribus gradibus et amplius. In ſole etiam diuerſitas apparebit: tametſi minor quam in luna: preterea declinatio ſolis maxima tempore Ptolemei atque idcirco tempore natiuitatis chriſti a declinatione ſolis maxima in tabulis modernorum ſcripta in 20 ferme minutis differt: que res in aſcenſionibus obliquis ac aliis huiuſmodi diuerſitatem ingerere poteſt. Cur autem Ptolemei in hac re meminerim, hinc eſt, quod ipſe poſt Chriſtum 140. annis tabulas ſuas conſtituerit, ut ex primo capitulo tertii Almageſti trahitur, neque alius propinquior natiuitati Chriſti motus aſtrorum conſiderauerit. Non tamen idcirco ſtupendum eſt quo pacto id euenire poſſit ut in motibus corporum celeſtium tanta uarietas et incertitudo occurrat: fragilitate enim hominis per inſtrumenta motus aſtrorum obſeruantis, non ex rei ipſius conſiderate natura id accidit. Facto igitur fundamento huiuſmodi, quod propter abſentiam tabularum

dictarum efficere nunc nequeo, nihil reliqui eſt. quod difficile putari poſſit, ſi prius quidem Ptolemeum in quadripartiti ſui capitulo octauo: deinde uero alios de qualitate mortis nati differentes conſuluerimus.

Diem paſſionis ſalutifere dico fuiſſe feriam ſecundam: anno enim 34 etatis ſaluatoris noſtri equinoctium uernale fuerat uigeſima ſecunda die Martii: oppoſitio autem uera luminarium eodem anno proxime ſecuta equinoctium fuit completis 10 diebus Aprilis horis 23. et minutis 21 fere diebus non equatis. uidelicet die undecima Aprilis currente que fuit feria ſecunda, fuit enim b littera dominicalis. Hec quidem ſecundum tabulas modernas. nam per tabulas Ptolemei inuenietur tempus illud minus, adeoque ab ipſo inſtanti oppoſitionis luminarium ad inſtans medietas eclipſis luna potuerit percurrere 4 gradus fere. Quod autem equinoctii conſideratio huic ſeruiat propoſito, manifeſtum exiſtit. Iudeis enim precipiebatur in exodo ut quartadecima die menſis primi paſcha celebraretur: primus autem menſis habebatur cuius plenilunium in ipſo erat equinoctio aut ſtatim poſt ipſum equinoctium.

Anno chriſti 1425 fuit coniunctio duorum ponderoſorum completis diebus 30 horis 20. minutis 53 Auguſti ad meridianum Viennenſium. Locus uerus Planetarum terminauit gradus 12. minuta 31. ſecunda 11. ſcorpionis. Hec tamen coniunctio non mutauit triplicitatem quemadmodum propoſuiſti ſed fuit quarta ab ea que triplicitatem innouauit anno ſcilicet chriſti 1365 currente diebus 29 horis 16 minutis 15 completis: locus autem uerus planetarum

tunc fuit in gradibus 7 minutis 16 ſecundis 47 completis ſcorpionis. Coniunctio de qua querebas cum non ſit magna, non perhibetur ſignificare aduentum prophete. Si tamen talis eſſet qualem proponebas, indicii conſumatio ex premematis ſcriptoribus haberetur.

Queris tandem tempus coniunctionis uere proxime trium ſuperiorum ſecundum conſuetudinem tabularum. Onus graue admodum meis impoſuiſti humeris, ſi quidem haud facile eſt inueſtigare tempus medie coniunctionis eorum: plurimum enim intereſt, ueluti noſti, inter hoc et illud. Credo ſi quis Alfonſi tabulis aut aliis etiam reſolutis uſurus, huiuſmodi tempus numerare pergeret, aut fortuito queſitum inueniret, aut etas ſibi nequaquam ſua ſufficeret. Si quis tamen curioſus uideri mallet quam prudens, per tabulas Ioannis blanchini quam breuius fieri poſſet, id exequeretur querendo primo aliquas coniunctiones ueras duorum ponderoſorum cum locis eorum ueris ad tempora huiuſmodi coniunctionum, ſiue cum elongationibus ueris a ſole: deinde computando curſus Martis ueros ſiue elongationes eius a ſole ad predicta tempora. Quod ſi aliquam coincidentiam locorum uerorum ſiue elongationum a ſole inueniret, metam attigiſſe uideretur: ſi uero non, alie poſteriores coniunctiones uere duorum ponderoſorum querende eſſent ut prius. Sed inſanire potius quam aſtronomice exerceri uideretur quiſquis tam incerto negotio animum appellens. Habes tandem uir optime quicquid impreſentiarum tuis interrogatis reddere libuit: neque ueniam apud te habitum ire me ambigo ſi remiſſe nimium ac diminute reſponderim, penuria librorum, con-

ditioneque loci id perſuadentibus. qui enim meminiſſe poſſet omnium preceptorum ad iudicia proferenda neceſſariorum, uidi neminem. Atqui iactis bonis fundamentis numerorum, nemo ideoma ſaltem latinum callens iudicium complere trepidabit: nam ſi talem offendet conſtellationem, tale ſcriptum efferet iudicium: ſi aliam aliud: quo uerius mihi uidetur in aſtronomia quadruuiali ingenium demonſtrare quam iudiciali. hec enim non niſi magno et excellenti ingenio uiris attingenda prebetur: illam uero populares et rudes quique lacerare audent. Sed ne certamen nouum ineamus de his rebus modum ſermoni ſtatuo. Longe enim commodius uoce quam litteris definiuntur. Si quando conueniendi dabitur facultas de his atque aliis plurimis opere pretium diſſeremus. Interea tamen tue apud me crebro fac ſint littere, ne amor fauſto ceptus auſpicio refrigeſcat. materiam ad me ſcribendi tibi non defuturam arbitror, ubi lucianum tuum reducem feceris. at ſi nouis problematibus laceſſere permittes, accipe ſubſcripta: quod ſi ſolutio non nunquam perdifficilis uideatur, modum dumtaxat ſoluendi annotabis: non enim inſtar puerorum ad par uel impar pro fortuna ludentium, uerum more philoſophorum doctrinas regulares amplectentium, inuicem exercebimur.

Quidam antiqui duodecim domos celi diſtinguebant per circulos magnos tranſeuntes per duas interſectiones meridiani et orizontis, et per puncta diuidentia equatorem in duodecim partes equales, quorum punctorum duo quidem ſunt in meridiano, et duo in orizonte. Ponatur itaque principium Leonis in orientali portione orizontis: quero

quero initia domorum reliquarum in regione habente latitudinem gradu̇um 26. Vtrum autem modus ille domos diſtinguendi acceptandus ſit an non poſterius differendum cenſeo.

Cum ſit poſſibile gradus ſigni aſcendentis et gradus ſigni in medio celi exiſtentis, equales eſſe numero. utrum angulorum aſſimilabis uero loco planete Victoris in loco coniunctionis uel oppoſitionis proximo precedentis natiuitatem. Verbi gratia ſit finis ſexti gradus piſcium in meridiano et finis ſexti gradus cancri in oriente. Vellem quoque ſcire latitudinem regionis in qua caſus ille ſoleat euenire.

Venus ponatur percurriſſe uero motu ſuo 2 gradus et minuta 25. arietis, habens latitudinem ſeptemtrionalem gr. 6 et minutor. 17. quero in quo puncto ecliptice terminetur linea recta radiationis ſue trigone. Volo dicere: ducendo lineam rectam a loco uero Veneris ſecundum longitudinem et latitudinem, ad eclipticam que linea ſit equalis lateri trianguli equilateri circumſcripti ab ecliptica. quero quis punctus ecliptice terminat hanc lineam. Similiter poſſem proponere de aliis radiationibus. Quantum autem, niſi me fallit opinio, modus ille radiationum conferret ſi in uſum ſumeretur, ſilentio nunc preteribimus. Sed iam calamus arcendus eſt, ne tumultuariis litteris magis gaudere uideatur quam aliquid frugi proferre. Dabis ergo pro manſuetudine tua ueniam et domino Octauiano ſuum ſeruitorem Joannem commendabis. Vale feliciter. Apud balneas uiterbienſes. die

Tuus totus Jo. germanus.

9.

I ✝ S

Joannes de regiomonte magiſtro Chriſtiano *) mathematicorum preſtantiſſimo ſ. d. p.

Si miraris uir egregie inopinas haſce litteras ab homineque ignoto datas, que ad ſcribendum me impulerit cauſam paucis accipe. Nuper apud dominum meum regem et proceres Hungarie mihi moranti afferebantur prediĉtiones quedam ad annum ſuperiorem ex italia allate: in quibus tam crebram quam manifeſtam cernere erat diſcrepantiam ut quaſi ex compoſito autores ſibi inuicem contradixiſſe uiderentur. ab euentu autem rerum omnes pariter aberrantes. Illi uero principes ſubattoniti quamuis antea miro quodam aſtronomici ſtudii tenerentur amore cum tamen uniuerſalem pene animaduerterent fallaciam dubitabundi rogare ceperunt pro ſuo quisque ingenio unde nam tantus tamque communis error profluat. culpanda ne ſit ars ipſa an potius profeſſorum incuria. quumque priſci aſtrologi ſi creditur hiſtoricis ad unguem ſemper futura prenunciaſſe perhibeantur. Tales pene innumeras mihi queſtiunculas obiecerunt uiri illi arguti ac aſtronomiam probe callentes. Ego autem ex improuiſo reſpondere coaĉtus

*) M. Chriſtianus Roder, Hamburgenſis. Ita uocatur in Matricula ſ. Catalogo Vniuerſitatis Erfordienſis A. 1463: *Factum eſt A. 1463 Examen 80 Magiſtrorum ſub Decano M. Chriſtiano Roder de Hambork in Quadrageſima.* Doppelmayr von den Nürnberg. Mathem. und Künſtlern, pag. 6, n. (hh); ubi etiam non nulla ex hiſce litteris depromta leguntur.

coactus poſtquam mores atque doctrinam aſtrologorum in italia iam pridem mihi notorum expoſui, huiuſcemodi erroris cauſam codicibus impinxi uel minus bene traductis uel indocte expoſitis uel alio id genus uicio labefactis. motus denique ſtellarum noſtra tempeſtate obſeruationibus non ſatis eſſe compertos quod et exemplis plurimis confirmaui non modo propriis uerum etiam alienis et iis quidem uirorum nobilium. hanc denique fallaciam non ſolum in quinque retrogradis ſed etiam in luminaribus ipſis animaduerti defectu eorum aliter per calculum et aliter per inſpectionem apparente. et ne fides recentioribus teſtimoniis negaretur, Albategnium introduxi qui utriusque luminaris defectus aliter in celo deprehendit quam per numeros ptolemaicos eliciebantur. quod et Ptolemeo ipſi obtigit inſpectiones ſuas ad numeros hipparchios conferenti. Hinc ſequi oportere quod neque reuolutiones ſiue mundane ſiue genitales per tabulas noſtras deprehendi poſſint nec ſtelle in domiciliis celi opportune ſiſti hoc preſertim attento quod ne domus ipſe quidem apte ab uniuerſis diſtinguerentur aſtronomis: quibus certe preteritis aut minus caute apertis iudicium omne aſtrologicum incertum fore. Hec atque alia multa ſuccincte et per tranſitum quendam coram ipſis recenſui ut artem hanc nobiliſſimam ab iniuriis imperitorum uindicarem. Finis autem totius colloquii noſtri eo tendebat ut niſi motus ſtellarum denuo inueſtigarentur uel ſaltem emendatius agnoſcerentur quemadmodum priſci fecere philoſophi Ptolemeusque ipſe omnium princeps ſepenumero id fieri ſubhortatur, non poſſe durare hanc artem ſed in dies laceratum iri ac tandem prorſus euaneſcere. Cum que inſinuarem me iam

dudum *) reſarciende aſtronomie fundamenta quedam iactaſſe: ſed hanc prouinciam unico homini nimis duram et pene importabilem eſſe. oportere quidem complurium obſeruatorum adminiculo ac frequenti ſiderum inſpectione hanc labem quoad eius fieri poteſt expurgari. Illi contra iam non cauſam morbi ſed medelam queritantes ſciſcitabantur ubinam talium ſtudioſi rerum offendi poſſent. reſpondi ego plurimos quidem paſſim aſtronomie ſciolos apparere qui uero artem hanc ceteraſque mathematicas eximie calleat preſertim in Germania preter unum magiſtrum Chriſtianum Erfordienſem extare neminem. Hoc pacto reſpondere me iuſſit officium. multa equidem de tua excellentia cum ex aliis pleriſque omnibus erfordia uenientibus tum ex fratre Aquino uolupe intellexi. neque defuit teſtimonium Ioannis Keller conterranei mei qui non modo doctrinam tuam ſed et mores ac uite integritatem apprime laudare ſolitus eſt. Quas tuas uirtutes coram proceribus recenſenti mihi mox imperatum eſt ut ope tua ad ceptum iam pridem negocium fruerer. Jtaque uir doctiſſime ſiue famam tuam preclaram ampliare uelis ſiue exercicio mathematicarum priuatim oblectari libeat ſiue etiam diſcipulis tuis haud mediocre commodum exhibere, pande queſo fores beniuolentie tue atque humanitatis: nouum et niſi me fallit animus haud ingratum olim futurum amicum recipe Joannem qui multorum principum domeſtica familiaritate poſthabita patrono contentus unico **) ad

*) *Infra ſcriptum eſt:*
Triangulo rectilineo propoſito maximum quadratum inſcribere.

**) Card. Beſſarione.

ad urbem Nurembergam conceſſit quo uicinior tibi factus tecum commodius ac tempeſtiuius philoſophari queat. Sinamus ceteros bellorum domare rabiem, nos autem more noſtro militemus non quidem equeſtri ut aſſolet certamine uerum potius librorum aſſidua euolutione. arma noſtra ſunto non ceſtus non pila neque arietes aut baliſte, ſed radii hipparchii atque ptolemaici quos iam ex ere calaminato ſpectabiles ingentes atque ad celi contemplationem accomodatiſſimos extruxi, armillis denique et aliis id genus aſtronomicis machinis res agetur. Huic bello acerrimo te affore uelim ſiue ducem optimum ſiue commilitonem. expugnandi enim ſunt errores ueritatis hoſtes quibus non modo ſideralis diſciplina uerum etiam omnes prorſus mathematice ſqualent ut illuſtratis olim tam preclaris artibus libri noui atque emendatiſſimi et quoad fieri poteſt incorruptibiles excribantur: cuius quidem negocii arduiſſimi onus iam humeris incumbit meis, conor equidem opere precium omnia mathematicarum uolumina preſſili conſcribere littera, ne mendoſa deinceps exemplaria lectores quamuis acutiſſimos obtundant. Non enim ignoras quam tenui uicio et ut ita loquar unius plerumque elementi tranſpoſitione longa et alias clara demonſtratio interturbari ſoleat. Nulli profecto codices hoc ſcribendi munere magis egent quam mathematici. quippe qui ob penuriam nominum elementis ſingulariis ad res quasque ſignificandas utuntur atque idcirco corruptioni magis obnoxii redduntur. Quid de abacis dicam aſtronomicis? ubi ſi character unicus uel pretereatur uel tranſponatur uel quomodolibet uicietur totam labefactari paginam noſtram neceſſum eſt. Longum eſt enarrare qui per ſingulas mathematicas loci ſint excribrandi

di et non nunquam radicitus euellendi: adeo enim omnes oblitterate ſunt et per ſecula multa falſis expoſitiunculis atque fallacibus interpretamentis obrute ut ne uocabulum ſuum quidem ſatis tueri poſſint. Nempe a diſcendo ſi originem reſpicimus grecam nuncupate quomodo ullam prebebunt diſciplinam ſi tot tantisque mendis opplete ſuſpicionem pariant nihil prorſus ſibi ueritatis ineſſe? Nolim nimis diem terere in aſtrologia prediſtionaria quamuis ea ad te ſcribendarum occaſionem dederit litterarum. que quam fluxa ſit ac fragilis quamque autores ſui inuicem diſcrepent et quod turpiſſimum eſt multi ſibi ipſis minime conſtent propediem in publicum dabitur. Sed de quadriuiali minus ſuſpecta pudet profecto fateri quam lacera ſit et caduca. nam ut inſigniores eius notas omittam breuitatis gratia hoc unum magis dolendum quam accuſandum cenſeo quod hodie aſtronomi uulgo egregii uocitantur qui calculos motuum celeſtium utcunque promere didicerunt in tugurio non in celo aſtronomiam exercere ſoliti. et ſi quidem abſque errore id facerent aliquanto tolerabilior eſſet eorum faſtus: ſed illi creduli nimis Alfonſinum abacum quem celo lapſum uenerantur cum tamen nuſquam appareant rationes ſue cur pleraque immutauerit quodque celi ſtellati duplicem motum per tabulas ſuas expreſſerit, quod ſolarem eccentricitatem atque alia complura inuerterit. Facile reſpondebit computator quod obſeruationibus aſtronomicis innixus ſit, oſtendetur uel nullis uel perquam paucis eum inſpectionibus uſum eſſe. quinimo ex ſerie numerorum ſuorum atque exercicio plurima deducuntur inconuenientia que non ſolum Ptolemeo et Albategnio ac aliis uetuſtioribus ſed et hodiernis repugnant experimen-

tis

tis et quidem manifeſte adeo ut uix abſque pudore coram doctis recenſeri poſſint. Sepe equidem patrocinium huius uiri contra non nullos aduerſarios ſumpſi qui per ſuas tabulas, aut toletanas ſiue alias iam diu exploſas illuſtrare et pro certioribus redintegrare conabantur. ubi uero neque has neque illas ſatis roboratas eſſe animaduerti, ueritati potius ſtudendum cenſui quam infirmis quibuſlibet inuentionibus allucinandum. Ceterum ille Alfonſine multas pepererunt filias matris utique contagio laborantes. quas neſcio ſi compellare liceat ſine maliuolentia quorundam, adeo tabulatoris primi autoritas pleriſque omnibus irrepſit. Hec eximie uir non per inuidiam ita me Deus amet commemoro: non enim me fugit erratis quidem monitu Ariſtotelico ueniam dari oportere, bene autem inuentis multam habendam eſſe gratiam. uerum commiſeratione quadam inductus paucula meditationum mearum initia aperire libuit ut ope tua rectior olim numerandi formula aſtronomie ſtudioſis traderetur. Quocirca ſi quaſdam ſtellarum inſpectiones motuumque celeſtium obſeruationes, aut utriuſque luminaris defectus aliquando litteris mandaſti, fac queſo mihi communes fiant, illis enim ad meas collatis aliquid ſpero quod emendandis ſupputationibus aſtronomicis conducat elicietur. Quodſi meas quoque uiciſſim cupis, e ueſtigio tibi impertiar. quas in ſtudio Viennenſi una cum preceptore meo *) conſcripſi: quas rome in domo domini Niceni **) cardinalis: quasque patauii ac demum in regno hungarie et nuperrime in urbe nuremberga feci

*) Georgio Peurbachio.

**) Beſſarionis.

feci deincepſque facturus ſum. Eam enim mihi delegi domum perpetuam tum propter commoditatem inſtrumentorum et maxime aſtronomicorum quibus tota ſideralis innititur diſciplina, tum propter uniuerſalem conuerſationem facilius habendam cum ſtudioſis uiris ubicunque uitam degentibus quod locus ille perinde quaſi centrum europe propter excurſum mercatorum habeatur. Quod autem ex te nunc deſidero ab aliis quoque celi ſpectatoribus ac generalibus ſtudiis omnibus quantum fieri poteſt expoſcam, ut congeſtis uariis ac certis obſeruationibus numeri tabulares meliuſculi reddantur. Quo facto ſi Deus aſpirabit planetarum ephemeridas uocant almanach ad triginta uel plures annos charactere preſſili pro amicis uniuerſis componam. Nam etſi uniuerſe arti inſtaurande etatem noſtram dubitemus ſuffecturam, conandum tamen eſt pro uiribus ut aliquid ſaltem ueritati propinquius inueſtigetur ne uitam inerti ſilentio tranſegiſſe criminemur. Habes iam ut arbitror cuius rei gratia ad te litteras dederim quamuis et alie compluſcule ſcribendi occaſiones non defuerint. Quid enim de aſtrologia ceteriſque mediis ſcientiis mirum eſt ſi nonnunquam claudicent cum binis ſingule pedibus altero quidem recto, altero autem contorto gradiantur? extremarum enim ſcientiarum altera plerumque incerti aliquid afferre ſolet. Nam ipſe etiam primarie mathematice purgamento haud mediocri egere uidentur. ita uorax etas omnia penitus attenuat ut indubitabilis ueritas et cui primum certitudinis gradum peripateticorum antiſtes tribuit, ab opinionibus falſiſque interpretamentis contaminetur. et ut ab ipſo quaſi ueſtibulo geometrie quedam promantur libamenta quid dices de principio quod de recta quauis linea

duabus

duabus incidente aſſumitur? nonne illud longe obſcurius et ab intellectu remotius eſt quam nigeſima nona primi elementorum euclidis concluſio, cuius gratia principium illud premittitur? Quem ſcrupulum et Campanus *) animaduertens hoc principium inter petitiones ſtolide collocauit quamuis greci inter communes ſententias ordinarint. Sed arabes nonnulli a miniſterio demonſtrationis penitus reiecerunt hoc proloquium aliter quidem equidiſtantes lineas diffiniendo. Pudet profecto recenſere labores Campani, quibus fruſtra ſtabilire tentat principia quinti elementorum uoluminis, quippe qui diuturno ſtudio ac magno uerborum inuclucro irretitus poſtremoque feſſus atque deſperabundus eadem ſemper recidiua laborat, idem ſcilicet per ſe ipſum diffiniendo. Nam quid tandem aliud pretendit diffinitio ſexta ſecundum mentem eius quamque quantita-

*) Iohannes Campanus, Nouarienſis Italus, A. C. 1001 Euclidem ex Arabico uertit. Eius Commentaria primis additi ſunt Euclidis editionibus. Vid. Heilbronneri Hiſtoria Matheſ. uniuerſae, p. 450. Reliquit Regiomontanus Euclidis Elementa cum Anaphoricis Hypſiclis, (qui A. C 160 floruit et Auctor creditur Libri XIV et XV Elementorum Euclidis) e uerſione Campani, euulſis tamen plerisque mendis, quae proprio Commentariolo indicabantur, quo demonſtrauit uir doctiſſimus placita Campani ex editione elementorum geometricorum reiicienda, quae uero cum aliis multis Regiomontani, incuria heredum Bernhardi Waltheri, perierunt. Ceterum Hypſiclis Alexandrini liber ἀναφορικὸς ſiue de aſcenſionibus, editus eſt graece cum latina uerſione Iac. Mentelii ab Eraſmo Bartholino, Lutetiae Pariſiorum, 1657. 4. Poſſidebat Regiomontanus etiam uerſionem Euclidis latinam A. C. 1130 ab Athelardo ſeu Adelardo, Anglo, Monacho Bathonienſi ex Arabico factam, quae eſt, teſte Doppelmaiero de Mathem. Norimb. p. 13, inter Bibliothecae huius libros manu exaratos.

titates incontinue proportionales ſunt quarum prime et tertie ſiquidem multiplices iterumque ſecunde et quarte equemultiplices, ſi conferantur eodem ordine quo ſubmultiplices proponuntur, incontinue proportionales ſunt: illud enim ſignificat ſimilitudo additionis aut minutionis uel equationis quam ipſe ſimiliter introducit. Vndecime autem diffinitionis expoſitio quam ridicula ſit facile quiſpiam intelliget qui proportiones irrationales denominationis penitus exortes duplicare triplicare aut quantumlibet multiplicare didicit. Porro principium decimi uoluminis quomodo conſtabit ſi ſeſquitercia proporcio infinities etiam coaceruata ſeſquialteram neque ſuperare poteſt neque etiam attingere? Quodſi porporciones minoris qualitatis non ſunt de eodem genere quantitatis quomodo altere ex alteris componi poterunt? Si autem a genere quantitatis omnes prorſus excludende ſunt proporciones, nulla omnino erit proporcionum proporcio. et ideo fabulas narrant quicunque ſeptimi phyſicorum regulas de uelocitate motuum traditas ſubtiliter exponere conantur. Omnis etiam ferme calculationum in italia celebratarum corruet argutia,* nugari uidebitur poſtremo quicunque de proportionum proportionibus diſſerere quidpiam tentant. Audire uelim qui primam undecimi demonſtret prius quam ſecundam cum tertia decima primi cuius ſuccurſu prima undecimi fulciri debet, lineas ſuas in eadem planitie ſupponat. tales autem concidentes lineas que in figura prime ſunt, in eodem eſſe plano non niſi per ſecundam conſtare poteſt. Sed quid in elementis illis puerilibus diem terimus cum in abſtruſiori geometria principes etiam artis ſeſe falſo reprehendere

dere uideantur. Menelaus *) quidem Theodoſium emendaturus ſuo ſe gladio iugulat. Nicolaus autem cuſenſis **) cardinalis geometra ridiculus atque Archimedis ***) aemulus, quantas oſtentabundus noſtra tempeſtate innexit nugas? quippe qui plurimos quadrabilis circuli modos edidit friuolos penitus et non niſi lullianis quibuſdam ſuaſiunculis innitentes. Paucula hec de lapſu mathematicarum perſtrinxiſſe ſatis eſt, quamuis ab initio de huiuſcemodi rebus ſcribere haudquaquam conſtituerim. Vbi autem pari uoto reciprocam inter nos beniuolentiam agitare ceperimus, non pigebit meditationes meas altiores forſitan animo detegere. Quodſi conuerſationis formula placet qua in

*) Vid. ſupra pag. 116.

**) Nicolaus Cuſanus dictus a Cuſa, pago natali in Dioeceſi Treuirenſi, Epiſcopus Brixienſis, et Preſbyter Cardinalis, titulo S. Petri ad Vincula, celebris erat Philoſophus, Theologus atque Mathematicus. Obiit Romae A. 1464. Opera prodierunt Baſileae, 1565. fol. Tractatum Regiomontani de Quadratura circuli contra Nicolaum Cuſenſem ſupra pag. 90 commemoraui. Scripſit eum Venetiis A. 1468 ubi doctrinam triangulorum abſoluit. Sub finem autem huius anni ob uarias inſidias, quas ei Georgii Trapezuntii († 1486) filii propter uitia Trapezuntio in uerſione ſua Almageſti Ptolemaei, atque Commentarii Theonis monſtrata, parabant, Viennam ſe contulit. Periit incuria exſecranda ſtultorum Waltheri heredum, Regiomontani *Defenſio Theonis Alexandrini in ſex uoluminibus contra Georgium Trapezuntium*, ubi monſtrabat, friuola eius eſſe commentaria in Almageſtum, traductionemque ipſam Operis Ptolemaici uitio non carere.

***) Eius κυκλου μετρησις Eutocii Aſcalonitae commentariis illuſtrata, cum uerſione ac notis Ioh. Walliſii prodiit Oxonii, 1676. 8.

in italia uſus ſum ad Joannem blanchinum, ſenem in numeris exercitatiſſimum, alioſque uiros grauiſſimos, libenter tecum eo colloquii genere diſſeram. mos erat alternis inuicem problematum tentamentis obleƈtari, quum ueras audire et reddere uoces negabatur. Hunc itaque iocundum et reciprocum acuendi ingenii ſtimulum equo ſuſcipiamus animo. et quum per otium poteris de me quoque per argutias tuas periculum facito. Sic enim niſi me fallit opinio, uerum in pleriſque exculpemus abſtruſis rebus. Vt autem ſupputationis tollatur faſtidium, ſatis erit circa unumquodque problema breuiuſculam ratiocinando ſeriem adnotaſſe. non enim ad unguem cunƈta exprimi poterunt preſertim ubi malignitas linearum irrationalium obſtiterit.

Ab aſtronomicis igitur principium fiat.

A. Anno preſenti 1465 quum ſol in capite arietis reperiebatur per calculum uulgatum, queritur quantus fuerit arcus ecliptice inter locum eius uerum et circulum equinoƈtialem comprehenſus : quantaque fuerit ipſius ſolis ab equinoƈtiali declinatio. Quid rides uir humane? an mirum aut impoſſibile tibi uidetur ſubieƈtum problematis. Tranquille uelim accipias monimenta Joannis tui qui profeƈto ex fundamentis alfonſinis deducet ſolem tunc ab arietis initio diſtare ſex ferme gradibus atque idcirco declinatione non penitus caruiſſe. Cum autem illud ſpeƈtet ad iudicia annua quomodo uitabit errorem aſtrologus ſi caput anni radicem prediƈtionis ſue prorſus ignorauerit?

B. Si oƈtauus piſcium gradus fuerit in cardine regio, oƈtauus autem cancri horoſcopi dignitatem tenuerit in genitura

nitura hominis cuiuſpiam; utrum horum angulorum aſſimilabis loco planete ſextum tauri gradum poſſidentis qui ſcilicet in coitu aut oppoſitu luminarium proximo genituram precedente ceteros poteſtatum multitudine uicit? Vocant arabico animodar.

Quod ſi ab huiuſcemodi rebus incertis atque inextricabilibus abhorres fragilem penitus iudiciariam ratus aſtrologiam, dic queſo latitudinem habitationis ubi octauo cancri gradu exorto octauus piſcium in meridiano reperiatur. Id enim aſtronomie quadruuialis opificium eſt. Suppono autem exercitii gratia maximam ſolis declinationem 24 graduum.

Vrbs roma longitudinem habet ab occidente graduum 35 et latitudinem ab equinoctiali 42. graduum: erfordia uero longitudinem 27 graduum latitudinemque 51. (hos quidem numeros exempli gratia ſumo ſiue certi ſint, ſiue ambigui) Quero poſſitne idem ecliptice punctus reperiri ſimul in utriuſque urbis orizonte. Et ſi poſſibile eſt quis ſit ille. Quodſi duo talia puncta offendi poſſunt que ſint illa. Soluto autem problemate haud dubium erit duas habitationes immo innumeras tam longitudine quam latitudine diuerſas in aſcendente quopiam commeare: que res quantopere indicibus perſpicienda ſit, facile quiſque decernet. C.

Stella quedam fixa ſecundum longitudinem quidem zodiaci obtinens gradus 13 min. 15 geminorum, latitudinem autem borealem 8 graduum, in quadam habitatione occidit cum gradibus 23 geminorum, queritur latitudo illius habitationis. D.

E. Si duarum ſtellarum latitudine carentium altera quidem in fine decimi gradus tauri fuerit, altera autem in fine uigeſimi quinti eiuſdem ſigni. tertia uero diſtet a prima quidem undecim a ſecunda autem 17 gradibus. Queratur latitudo huius tertie ſtelle ab ecliptica locuſque eius uerus per longitudinem zodiaci.

F. Arcus ecliptice 20 graduum de quarta uernali equalis eſt aſcenſioni ſue recte. quero principium talis arcus quantum diſtet a capite arietis. Suppono exercitii gratia maximam ſolis obliquationem 24 graduum. De obliqua autem aſcenſione ſilendum cenſeo quia ſi talis quepiam ponatur equalis ſuo arcui ecliptice, profundiore opus erit inquiſitione.

G. Pono Saturnum in gradibus 10 arietis. Iouem in gradibus 23 leonis, martem uero in gradibus 17 uirginis per medios curſus ſuos. Quero an unquam coniungentur illi tres. Et ſi ita, in quanto tempore ab inſtanti ſituum poſitorum conuenient. Quod ſi non eſt poſſibile omnes tres ſimul iungi, queritur quam minimis diſtabunt interuallis. Motus autem Saturni medius in die ſupponam eſſe due prime minute et una ſecunda. Iouis 4 gr. 59min. Martis uero 31 gr. 27 min. quemadmodum in tabulis ſtatuuntur. De uero autem eorum conuentu ne uerbum quidem fecero quin labor immenſus eſt.

De aſtronomicis hactenus. Nunc ad geometricos ludos deſcendamus.

H. In triangulo a b c cuius angulus b rectus eſt ab a uertice ad baſim b c demiſſa eſt recta a d hoc pacto ut quod ſub dua-

duabus d a et a c continetur rectangulum *) una cum quadrato linee d c equale ſit quadrato a c. Quero quanta ſit d c linea. Suppono autem a b latus 24 pedum, b c ſeptem et a c 25.

Circulus quiſpiam diametrum habet 100 pedum, cui inſcriptus eſt quadrangulus rectilineus habens latera in proportionibus horum numerorum 4. 7. 13. 19. Queritur quanta ſit area huius quadranguli. Item quero centrum grauitatis eiuſdem quadranguli. Voco autem centrum grauitatis cuiuſpiam ſuperficiei plane ſecundum Archimedem illud punctum ex quo ſuſpenſa ſuperficies eque diſtat orizonti. De ſuperficiebus enim naturalibus hec ſunt accipienda, que ponderis capaces extant. I.

Duo circuli equales in eodem plano conſtituti ſe ſecant quorum utriuſque diameter eſt 50 pedum, corda autem communis eſt 26 pedum. quero aream et angulum utriuſque lunule. Item quot huiuſcemodi anguli lunulares ſpacium repleant ſuperficiale, ſi modo replere queant. Si enim non, queritur maxima multitudo talium angulorum a quatuor rectis deſinentium. K.

Viginti quidam anguli lunulares replent locum ſuperficialem. quero proportionem lunule ad oualem id eſt ſuperficiem communem duobus circulis ſe ſecantibus. Circulos autem ipſos pono equales. L.

Eſt quedam planicies ad orizontem et meridianum inclinata, cuius inclinatio ad orientem et ſeptentrionem uergit. ad orizontem quidem inclinatio 40 gradus complectitur: ad meridianum autem 57. queritur longitudo umbre quam pro- M.

*) Vid. Tab. 3. Fig. XXI.

proiicit ſciaterus ſiue gnomo aut ſtilus tripedalis ad planitiem ipſam perpendiculariter infixus ſole habente altitudinem meridianam 60 graduum. Item quero angulum inclinationis eiuſcemodi planiciei cum equinoctiali circulo ſi qua eſt talis inclinatio in regione cuius latitudo eſt 51 graduum.

N. Habeo tres angulos rectilineos quorum unus eſt 24 partium qualium quatuor recti ſunt 360, alius autem 35 et tercius 46. ex iis conſtituo angulum ſolidum pyramidalem. Quero proportionem anguli conici qui dicto pyramidali angulo inſcribi poteſt, ad angulum conicum eidem circumſcriptibilem. Voco autem angulum conicum qui ſuperficie conica ambitur. que certe conica ſuperficies naſcitur ſi linee recte alterum quidem terminum fixeris, alterum autem penes circuli circumferentiam rotaueris.

O. Sphera quedam habet diametrum ſexaginta pedum in qua duo circuli minores ſe ſecant quorum alterius quidem diameter eſt 50 alterius uero 40 pedum. et ſectio eorum communis 35. Quero quante ſint recte linee ad binos eorum polos deſinentes. Item angulum inclinationis talium circulorum ſi modo ad ſe inuicem inclinati ſunt.

P. Triangulus ſpheralis ex tribus circulorum magnorum arcubus conſtans latus unum habet 15, aliud 24, tercium uero 34 graduum. diameter autem ſphere habet centum pedes. Quero aream huius trianguli ſpheralis. Item quero ſingulos eius arcus. Item proporcionem circuli connexi eum circumſcribentis ad circulum connexum ei inſcriptum. Circulus autem conuexus uocetur portio ſuperficiei ſpherice quam claudit circumferentia circuli plani.

Q. Queritur quam proportionem habeat angulus icoſedri ad angulum dodecaedri.

Si

Si aliquot anguli tetraedri replent locum corporalem: R.
itemque aliquot anguli octoedri talem locum complent. queritur huius multitudinis angulorum ad illam proportio. Si uero neutri complent locum ſolidum queritur utrobique maximus angulorum numerus minor octo rectis ſolidis ſpatium corporale opplentibus.

Trianguli cuiuſpiam rectilinei area 70 pedes ſuperficiales complectitur cuius tria latera ſunt in proportionibus horum trium numerorum 9. 14. 17. quero quantum diſtent centra duorum circulorum quorum alter quidem ipſi triangulo inſcribitur, alter uero eidem circumſcribitur. S.

Si moleſtum non eſt, alia deinceps utcunque incident problemata ſubnectam.

Diuiſi lineam a b quinque pedum in c puncto ſecun- T.

dum proportionem habentem medium et duo extrema, maiori parte facta a c: fecique lineam ipſam caraſconem, dico ſtateram imparium brachiorum cuius ſuſpenſorium ex c puncto diuiſionis: ex punctis autem a et b ſuſpendo duo corpora regularia, icoſedron uidelicet ex puncto b, duodecaedron autem ex puncto a ita ut equeponderet, hoc eſt linea a b equediſtet orizonti. Quero proportionem duarum ſpherarum ipſis corporibus ſuſpenſis inſcriptibilium. *)

Triangulus **) a b c tria latera habet cognita, a b quidem 15 pedum, a c autem undecim et b c 8: in cuius area V.

*) Idem problema legitur ſupra pag. 162.

**) Vid. Tab. 3, Fig. XXII.

punctus d accipitur hac conditione ut eo copulato tribus cuſpidibus trianguli per tres lineas d a, d b et d c. duo anguli a d b et a d c fiant equales inuicem d a uero linea 5 pedum longitudinem habeat. Queritur longitudo utriuſque lineae d b et d c.

X. Sole habente altitudinem 35 graduum uertex iridis ſuper orizontem eleuatur gradibus ſeptem, pes autem eius uterque ab oculo inſpectoris diſtat paſſibus ducentis. Queritur corda iridis. et quanta ſit ipſa portio reſpectu totius circumferentie.

Y. Lumen ſolis altitudinem habentis 37 graduum incidit per quandam feneſtram circularem ad pauimentum quoddam equediſtans orizonti. eſt autem feneſtra ipſa in pariete ad orizontem erecta, cuius quidem diameter ſex pedes continet, centrum autem eius a pauimento 28 pedibus extollitur. Quero quanta ſit ſuperficies pauimenti illuminata. *) Item ad quantam ſolis altitudinem talis incidentia radioſa fiat perfecte circularis ſi modo poſſibile eſt ita euenire. Quo autem inueſtigatio ſimplicior atque idcirco facilior fiat, ſolem inſtar puncti accipiamus.

Z. Eſto ſpeculum concauum ex ſphera habente diametrum decem pedum. ponanturque oculus et uiſibile in eadem diametro talis ſphere: oculos quidem duobus diſtans pedibus a centro ſpeculi, uiſibile autem tribus. quod quidem uiſibile ab oculo cernatur per radium reflexum. Queritur quantum punctus reflexionis diſtet ab utroque termino diametri in qua oculus cum uiſibili conſtituitur.

Per-

*) Idem problema legitur ſupra p. 168.

Pertica quedam decupedalis perpendiculariter ſuſpenditur: cuius pes ab orizonte quatuor extollitur pedibus. Queritur punctus orizontis a quo pertica ipſa cernitur quam longiſſima, hoc eſt ſub maximo angulo. Verum cum infinita ſint talia puncta circumferentiam circuli occupantia. queritur quantum diſtet unumquodque eorum a pede ſuſpenſe pertice.

Inuenias tres numeros quadratos de medietate arithmetica quorum minimus ſit maior hoc numero 20000.

Inuenias tres numeros de medietate armonica uſitata in qua ſcilicet proporcio maximi termini ad minimum eſt ſicut differentie maximi et medii ad differentiam medii et minimi. Minimus autem huius medietatis terminus ſit maior hoc numero 500000.

Inuenias uiginti numeros quadratos qui omnes ſimul iuncti quadratum unum conſtituant, numerus autem eorum ſit maior hoc numero 300000.

De cubis autem quotlibet cubum unum conſtituentibus nihil proponere decreui propter immenſum fere laborem in ea inueſtigatione numerorum.

Tres ſocii ponunt ſimul 80 ducatos cum quibus lucrantur 20 ducatos. quorum primus recipit pro capitali ſuo et lucro 24 ſecundus item pro capitali et lucro ſuo 33 tertius uero pro capitali et lucro 43. pecunia primi ſocii ſtat tres menſes, ſecundi quinque. tertii uero undecim menſes. Queritur quanta fuerit pecunia capitalis uniusculuſque ſociorum.

Cordam octupedalem diuiſi in tres partes quarum prima ad ſecundam id eſt mediam ſonat ſemitonium minus, tertia autem ad predictam mediam ſonat duos tonos cum ſemitonio uero. Queritur quanta fuerit unaqueque trium cordarum partialium. Semitonium quidem uerum in natura extat quamuis ratione numerorum exprimi nequeat.

Eſt canna quedam ſiue fiſtula cylindrica cuius longitudo 12 pedum, latitudo autem ſiue etiam profunditas tribus palmis conſtat, facturus ſum aliam fiſtulam que cum predicta conſonantiam reddat per quinque quam uocant diapente: cuius quidem fiſtule longitudo uigempla ſit latitudini ſue. Quero quanta fiat longitudo illius ſecunde fiſtule quantaque latitudo. *) Pedem conſtruo ex quatuor palmis geometricis ne menſurarum altera reductio lateat.

In ſtatera ſiue bilance ponuntur duo pondera in proportione horum numerorum 35. et 32. Quero quantitatem anguli acuti quem continet perpendicularis ſiue alterum brachiorum cum ipſo ſuſpenſorio.

Pertica quedam erea equidiſtantibus ſuperficiebus atque rectangulis continetur, cuius longitudo latitudini ſue atque profunditati trigempla eſt: pondus autem totius uirge eſt 24 librarum. libram autem ſuppono cubum ereum cuius latus tribus conſtet digitis. Queritur longitudo totius pertice. Item ex quo puncto ſuſpendi debeat ut pertica ipſa cum ſuſpenſorio tertiam anguli recti partem complectatur.

Duo

*) Idem problema uid. ſupra pag. 160, 161.

Duo ſunt pondera colligata atque ſecundum ſitum equipollentia quorum alterum quidem recte, alterum uero oblique deſcenderet, ſi a communi ligatura ſoluentur. Via autem obliqua ſecundi ponderis cum orizonte angulum continet uiginti graduum qualium unus rectus eſt nonaginta. Quero proportionem talium ponderum. Equipollentia autem uoco pondera que ſeſe uiciſſim a deſcenſu prohibent. Vt ſi b c recta uice orizontis intelligatur. a b autem ad centrum mundi uergat et a c cum b c angulum uiginti graduum contineat. d pondus minus per a b et e pondus maius per a c deſcenſum petat abiecto communi uinculo. *)

Habeo ſpeculum Archimedis annulare ex ſectione parabolica factum cuius margo circularis maior quinque pedes continet, minor autem tres. profunditas uero ſpeculi eſt bipedalis. Quero locum uſtionis. itemque ſagittam cum latere erecto. Voco autem profunditatem ſpeculi partem axis que inter centra duorum circulorum marginalium concluditur.

Sed iam ludendi finem facio, ubi uero per litteras tuas uir optime certior fiam, quo in genere mathematicarum plus delecteris, tunc demum res ſerias aggrediemur. Plures quidem in arte algebrica queſtiunculas promerem ſi te ex ea re uoluptatis aliquid aucupaturum intelligerem. Hoc autem ſcire uelim habeas ne in bibliotheca tua, libris raris ut audio refertiſſima, quicquam de equipollentiis ſolidorum, unde ars illa ſubtiliſſima de re et cenſu ampliari

*) Vid. Tab. 3, Fig. XXIII.

pliari poſſit. Sunt enim, qui ſe iactent ampliorem habere artem algebricam quam in ſex capitulis uulgatiſſimis traditur. Sed ipſi profecto ignorant, hanc artem ad cubos, cenſus cenſuum, atque ulteriores potentias extendi non poſſe, niſi prius geometria ſolidorum equipollentium edatur. quemadmodum enim tria capitula compoſita ſuperficierum equipollentiis innituntur, ita nouum artis additamentum ex commutatione ſolidorum hauriatur neceſſe eſt. Hec ideo commemini ut labor meus ad id negotium aſſumptus in parte leuetur. facile enim erit inuentis addere quidpiam. et ſi hec geometria apud te non eſt, hoc ſaltem munus exhibere poteris, ut inuentarium bibliothece illius ad me quantocius mittas, que plurimis abundat mathematicis codicibus, cuique ut accepi tu prefectus es. hoc enim firmum erit pignus future conſuetudinis noſtre. pro qua re et ego miſſurum me polliceor opera ſi qua apud me fuerint tibi placitura. Preſertim ſi appetes illud nouum de primo mobili quod nuperrime patrono meo regi pannoniarum *) dedicaui: cuius quidem fructum ad te mittam quamprimum litteras tuas ſuſcepero, que ſi meis anguſtiores erunt, nihil referet. Nam et ego ab initio epiſtolam non codicillum ad te ſcribere deſtinaui. ſed amoris impetus filum orationis longius produxit.

Vale feliciter. Ex Nuremberga die 4 Iulii anno chriſti 1471.

Cete-

*) Matthiae Coruino de Hunyad. Editae ſunt forſan iſto anno, in forma quarta, et non 1475, uti Doppelmayr pag. 20 arbitratus eſt.

Ceterum ſi in ſtudio ueſtro ampliſſimo *) alii ſunt uiri mathematicarum ſtudioſi, fac queſo mihi innoteſcant, meamque in amicos beneficentiam experiantur. Suſcita queſo ingenia frigidiuſcula ut unanimi ac ſolerti inquiſitione artes noſtras digniſſimas et propediem niſi amplius ſuffulte fuerint occubituras, quoad eius fieri poteſt, erigamus. Mea quidem non refert in hoc negotio tam arduo tamque ampliter profuturo ſiue miniſtrum, aut diſcipulum alius quiſpiam me ſubſtituat, ſiue hortatorem ſectetur, modo reipublice litterarie aliquid commodi accedat. et ne premia certaturis deſint, preter coronam quadruuialem, preter laudes uberrimas quas coram primoribus uiris impiger ego et ſedulus preco decantare ſolebo, manus etiam aureum exhibere decreui, cuicunque etenim ſex certa, non dico que, preſcriptorum problematum ſoluenti, pro ſingulis bona fide binos aureos hungaricos me daturum polliceor. Vale feliciter.

* * *

Pergo nunc in recenſendis reliquis huius ſcrinii minoris Codicibus chartaceis in forma quarta.

Philoſophia nominalium uindicata, Autore *Johanne Salabert*, Preſbytero Agenuenſi. Eſt Apographum elegans Libri rariſſimi, Pariſiis 1651. 8. impreſſi. Quia in Gallia, quidquid egerit Moſhemius, nanciſci eum haud potuit,

*) Huius Hiſtoriam enarrauit Iuſtus Chriſtophorus Motſchmann in Erfordia litterata; Erfurti, 1729 ſeq. 8. Pag. 357 inter Rectores magnificos legitur; *M. Chriſtianus Ruder, de Hamboreb, I. V. Bac. 1471.*

potuit, deſcribi curauit A. 1750 Pariſiis, ſecundum exemplum Bibliothecae regiae. Vid. Theſ. epiſt. *Lacroziani* T. III, p. 76.

Varia Anagrammata Leopoldo I et Reip. Venetae conſecrata a *Georgio Benedicto Fabro*, Vohenſtruſenſium Paſtore. Anno 1689.

In forma octaua.

Collectanea (latino-germanica) ex colloquiis habitis cum D. Martino Luthero in menſa per annos ſex, quibus cum eo Witteb. communius ſum uſus. Iohannis Mattheſii αυτογραφον. Manus peſſima.

En initium διαλογισμων:

1) Haec eſt ſumma Papae et omnium Cardinalium, et Eraſmi, qui ſentiunt: Religio tota eſt fabula, ſeruanda tamen eſt religio, ut regnum et monarchia Papae ſeruetur, quae ſine metu religionis collaberetur, neque enim uulgus poſſet retineri in officio. *Dazu brauchen und halten ſie die Religion.*

2) Cabala fuit apud S. Patres non ſtulta illa litterarum tranſmutatio, ſed Spir. S. et continuabat ſententias, quas per manus poſteris tradebant, quae non erant apertae in lege, ut: quod lex non iuſtificet. Bene autem dicunt Cabalam in monte acceptam, quia fere Spiritus S. קבל accepit, inde dixerunt Cabalam, q. d. doctrinam per manus traditam. Sicut fuere Sententiae Patrum.

3) Iuſtus perit in iuſtitia ſua. Eccleſ. *Grav Georg von Wertheim ſtirbt dahin*, impius alius princeps uiuit *als H. G.*

G. (Herzog Georg) von Sachſen. Sic *Nüzel zu Nürnberg ſtirbt, Ernſt von Schönberg* wird, *wieder geſund.*

4. Mundus inſanit contra Chriſtum, *wir aber wollen mit dem Namen Chriſti zu ſcheitern geben, &c.* Adhaerent et alia: Lutheri tract. εις γωνιαν, et contra Miſſam priuatam, quae Vitus Theodorus collegit e libro Lutheri. Paraphraſis Lutheri περι δικαιοσυνης Philippi.

Apographum Libri ſententiarum Philippi Melanchthonis. In 8 min. *Caſparus Hirſch* dedit hunc librum D. Ioachimo Camerario, Fratri ſuo omnibus modis dilecto. Anno 1557. Witebergae.

Ioachimi Camerarii Liber ſententiarum.

Album Amicorum ſ. Philotheca Wolfgangi Khrenii. 1571. Conſpicitur manus Lutheri. Sequuntur litterae Melanchthonis et Paulli Eberi d. 19. Iul. 1551 ſcriptae. Adhaeret Catecheſis impreſſa Witebergae, 1571.

MANVSCRIPTA GERMANICA.

In Folio.

Patricii Reipublicae Norinberg. *das iſt, 83 uhralte Adeliche Geſchlächt daraus der Rath von 600 Iahren her erwählet, und noch das Regiment führen, zuſammgebracht und an den Tag gegeben.* Folior. 281 ſcripſit et delineauit Chriſtianus Ludouicus Kaulitz.

M. Iohann Schmieds auserwehlte Gottes-Schuel, — gegengeſetzt der barbariſchen Sattans-Schuel. Sunt Capita 41. Dat Auctor Ideam ordinandae Vniuerſitatis, opuſque dedicat Regi Daniae Chriſtiano V, Carolo XI, Ioh. Georgio II Elect.

Elect. et Duci Saxon. Carolo Friderico, Duci Wurtemberg. et Senatui Norimbergenſi.

Opuſcula uaria Latino-Germanica, concinnata ſtudio et opera Eliae Ehingeri, Auguſtani. folior. 80. Sunt XVIII Tractatus ſ. Collectanea uariarum quaeſtionum.

Lebenbuech wie es mit Leben und in dero Fällen in dieſen Oeſterreichiſchen Landen eines thails nach geſchriebenen Lebenrechten, anders thails nach leng hergebrachten gemainen Landtbrauch gehalten werden ſoll. 1588. Tituli 206.

Hie hebent ſich an alle ewangelia degelich durch das ganze iar. vnd ſtet auch darnach von den heiligen uſs der heiligen ſchrift genomen. Saec. XV. Ex Conuentu Monialium Ord. S. Dominici ad S. Catharinam. In Inuolucro legitur: *ſweſter Margaretha im Hoff.* In fol. min.

Myſtica.

Folium membranaceum cabbaliſticum, ſcriptum ab Exrabbino Ioh. Chriſtoph. Gottfried; cum eiuſdem tractatu Ratiſbonae 1721. 4 edito: *Ieſus, der wahre Meſſias.* Cum Praefatione Georgii Serpilii.

Georgii Angli Sallwigt Opus Mago-Cabaliſticum et theologicum, *vom Vrſprung und Erzeugung des Salzes.* Paginar. 381.

Das allergröſte Geheimnis von Gott, ſeinem Sohn, und von der Seele des Menſchen. Capitum LI.

Alia myſtica. *In forma octaua.*

Von der ewigen weiſsheit gemahelſchaft etc. Saec. XV.

Hie-

Hienach volgt ein buech, darinn etliche göttliche gehaimnuſen Chriſtlichs glaubens. rel. Sunt uaria Münzerianorum fanaticorum, 1528, 1536 etc.

Variae Hiſtoriae biblicae. Litteris eleganter exciſis a Paullo Samler. 1721.

In arcula lignea ſunt ſequentia.

Guſtaui Adolphi Regis Sueciae Litterae ſuecicae Gernshemio ſcriptae d. 4 Decembris 1631 ob generalem copiarum legatum Claudium Haſtver *), cum Regis ſubſcriptione, iſtoque Sigillo

Epiſtola Lutheri et Melanchthonis ad Senatum Norimbergenſem; data *Wittenberg, Freitags nach dem Oſtertag* Anno 1533. De abſolutione publica.

Phil.

*) A. 1634 d. 12 Sept. globo ſclopetariæ ex arce Reichenſchvvand traiectus occubuit, ſepultus in choro templi Praedicatorum. Vid. mea Memorabilia Norimberg. pag. 52, 53.

Phil. Melanchthonis apocha ſ. ſchedula, qua teſtatur ſe accepiſſe 400 florenos nomine Vniuerſitatis Wittemberg. d. 4. Ian. 1554.

Steph. Buchneri epiſtola ad patrem Pariſiis ſcripta d. 2 Sept. 1572, in qua etiam de Laniena Pariſienſi mentio fit.

1. Schedula membranacea Saeculi XIV, aut XV. *) Inſcripta a manu recenti eſt: *Ptol. MS.* et *Rectificatio Organi Ptolemaei.* Laudata eſt iſta membranula a Sauberto in oratione II de hacce Bibliotheca, pag. 72. ob antiquitatem et tenuitatem. Minime uero a Ptolemaeo, uti ridicule credebatur, iſtae duae figurae geometricae delineatae fuere, nec etiam ſaeculo X, ut Raidelio uiſum. **) Cuiuis Palaeographiae graecae gnaro et in Códicibus graecis euoluendis uerſato patebit, eſſe iſtam Schedulam Saeculo XIV immo XV exaratam. Mihi uidetur eſſe e Pappi ***) fragmento Hypomnematis in Librum V magnae Com-

*) Vid. Tab. 4. ubi eam adcurate delineaui.

**) De Geographia Cl. Ptolemaei, pag. 23, 24.

***) Inſeruit illud Theon commentario ſuo in Ptolemaeum. Vid. ſupra pag. 48. Pappus Alexandrinus Philoſophus et inſignis Mathematicus aetate Theodoſii magni ſcripſit Ὑπομνημα εις τα τεσσαρα βιβλια της Πτολεμαιου μεγαλης συνταξεως, ſ. Commentarium in libros quatuor magnae ſyntaxeos Claudii Ptolemaei. Supereſt fragmentum in librum quintum magnae compoſitionis, quod Theon ſuo commentario in Ptolemaeum pag. 231 — 236 edit. Camerar. Baſil 1538 fol. inſeruit. Porro exſtant explicationes Pappi in Ariſtarchum Samium, de magnitudinibus et diſtantiis ſolis et lunae, editae a Feder. Commandino, Piſauri 1570. 4. graece e codice Henrici Sauilii, qui e Vaticano ſuum de-

Compoſitionis ſ. Almageſti Claudii Ptolemaei. Delineata eſt proportio ſemidiametrorum eccentrici et epicycli Lunae atque eccentricitatis ad ſemidiametrum terrae. Conſpiciuntur tales figurae in Ioh. Regiomontani et Georgii Purbachii epitome in Cl. Ptolemaei magnam compoſitionem, Baſil. 1543. fol. min. Lib. V, Propoſit. 17, pag. 97.

2. Epiſtola Georgii Spalatini ad Hectorem Poemerum, 1532. de quibuſdam abuſibus in ſua parochia.

3. Faſciculus Epiſtolarum Philippi Melanchthonis ad Paullum Eberum, et alios.

4. Faſciculus Epiſtolarum Iohannis Matheſii ad Wittenbergenſes Theologos 1649 ſeq.

5. Epiſtola ad Hect. Poemerum, Praepoſitum Laurentinum.

Epiſtola Caſp. Nützelii, 6. April. 1521.

Epiſtola Lazari Spengleri.

Epiſtola Caroloſtadii.

Fragmentum Epiſtolae Thomae Müntzeri.

— — — dum uerbum finierant, et qui fructum ſuum intelligentia reddiderint, manifeſtandi ſunt hominibus, et tribuendus panis et potus quod ii rerum poſſeſſorem habeant,

O 2 qui-

deſcripſerat. Edidit iterum Walliſius Oxonii, 1688. 8. Recuſa eſt haec editio graecolatina in Tomo III operum Iohannis Walliſii, Oxonii, 1699 fol. pag. 569. Συναγωγης uero ſiue Collectionis mathematicae Pappi itidem tantum fragmenta ad nos peruenerunt. Edita ſunt cum commentario Federici Commandini, Piſauri, 1602. fol. recuſa Bononiae, 1660. fol.

quibus intellectus teſtimoniorum dei largitus ſit, non mortuarum ex chartis. ſed uiuarum promiſſionum. Martinus noſter ignoranter agit Chariſſimus. quod paruulos non uelit offendere. Qui iam paruuli ſunt habent, Pueri centum annorum maledicti. immo anguſtia chriſto. Iam in foribus eſt cur eſſe expectandum cenſeris, ignorare *Lieben brüder Last ewer Harren es iſt zeit.* Nolite tardare eſtas eſt in ianua. Nolite Vobis reconciliare reprobos ipſi impediunt ne uirtute magna operetur uerbum. Nolite adulari principibus ueſtris. Videbitis alioqui ſubuerſionem ueſtram quod auertat benedictus deus. Si negaueritis purgatorium chriſtianum credatis Vos ignorantes in omnibus ſcripturis et ſtudiis ſpiritus. Sed quod papiſticum reſpuiſtis phantaſma, commendo. Nullus ingredi poteſt requiem, niſi adaperientur ei ſeptem gradus rationis. ſeptem ſpiritus. Abominandus uel abominabilis eſt error de purgatorio negando. Cauete. Si uolueritis mea omnia ſcripturis, ordine et experientia, apertoque dei uerbo roborabo. Jr zärten ſchrifftgelerten, ſeit nicht unwillig. ich kan es nicht anders machen. In chriſto Jeſu Valete. die 6 Annuntiationis

Nolite conſulere deum Accaron Langium Veſtrum eſt enim reprobus qui perſecutus eſt ſeruum domini ex ſuperbia ſua immortali.

Thomas Müntzer
nuntius Chriſti.

Vid. Tab. 5. Num. I.

Epiſt. Paulli Eberi ad Schelhammerum. 1563.

Chriſtoph. Pezelii ad D. Salom. Albertum 13 Oct. 1588.

Jacobi Meck ad Paull. Eberum 17 Iulii, 1564.

Barthol.

Barthol. Picae, Graecenſis ludi Rectoris, ad eumdem.

Ioh. Caſelii ad eumd. Idib. Decemb. 1561. Non exſtat inter editas a Dranſfeldio.

Bilibaldi Pirkheimeri Iudicium ad Petrum Moſellanum de Luthero et Eccio. Αυτογραφον. Ex arce Neopagenſi pridie Kal. Nouemb. Anno ſalutis M. D. XX. Iſtae litterae Pirckheimeri Reſponſoriae ſunt ad Petri Moſellani epiſtolam a. 1519 ſcriptam, quam exhibet Seckendorf in Hiſtoria Lutheraniſmi, repetitque von der Hardt in ſuo Proteo cum Phocis, Cetis etc. pag. 4. ſeq.

Eiuſd. Epiſtola ad Praelatum quemdam, litterarum Graecarum ſtudioſum. Legitur in Opp. Pirkheimeri, pag. 404.

6. Epiſtola Ioach. Camerarii ad Adrianum Albinum, Marchionis Iohannis Conſiliarium intimum. M. Sept.

Epiſtola Chriſtophori Scheurl ad Hectorem Poemerum, d. 14 Ianuarii, 1521.

7. Ep. Seb. Heyden ad Hect. Poemer.

Ioh. Sturmii ad Ioach. Camerarium.

Sabini ad Adrianum Albinum.

8. Iuſtini Mülleri, et Georgiae Palmae ad Salom. Alberti. 1586.

Ioh. Cratonis ad Adr. Albinum. 1565.

9. Sam. Huberi epiſtola ad tres Diaconos Silbernanum, Ambergium atque Kaufmannum. 1593.

10. Nomina Plebanorum templi S. Laurentii.

Caritatis Pirckheimerae, Abbatiſſae Monialium S. Clarae, Litterae ad Hect. Poemerum.

Catharinae Abbatiſſae Monaſterii Gnadenbergenſis, epiſtola ad eumdem. 1522.

Fr. Siluerii, Prouincialis Capucinorum, Epiſtola ad Dom. Ioh. Adolphum Loeſch, Equitem Ord. Teutonici, et Commendatorem Domus Teuton Norimb. d. 24 Iun. 1629.

Exemplum litterarum Papae (Hadriani VI) ad ſacrum Collegium Dom. Cardinalium, ac Senatum Populumque Romanum. Ex Victoria, 19 Febr. 1522.

11. Litterae commeatus turcicae.

12. a. *Epiſtola Conradi Celtis ad perill. Senatum Norimbergenſem.*

i h c † maria

Erbarn Weyſen furſichtigen Gunſtigen lieben Herren Mein dinſt vnd ſunder fleyſſig vngeſpart erbittiit ſein eur lib von mir Conrad Celtis Poeta altzeyt berayt: Als ich eurer ſtadt lob vnd preyſs vor etlich Jor verſchieden: in einem buchlein begriffen vnd beſchrieben noch lateiniſs Romiſs zungen art hab vnd daſ ſelbige eure libe vberantwort. Bit eur libe mir daſs ſelbige etliche zeyt wider zu leyhen vnd bey diſen Herrn Maiſter Andre ſtoberl alſo von des buchlinſ wegen an eur libe geſchickt mir daſs zu ſchicken: Angeſehen daſ ich noch etlich artikel und ſtuck dor an einzigen vnd beſſern wil: als ich dan unter diſser zeyt von etlichen eurer ſtadt vnd Regimentz libhaber bericht bin: Do mit ir mir ein bſunder lib vnd frundſchafft bewyſen vnd erzaygen werd: Do mit beuel ich mich eur libe vnd erbarkait in alle gebot vnd dinſt. Geben Ingolſtadt uſs der lob-

lich

lich Vniuerſitet Jm 1497 Jor am XI tag July Von mir obgenannt

Conrad Celtiſ Ordinarien vnd lectoris
deſs Studiumſ zu Jngolſtadt.

An die Aerbaren vnd Weyſen Herrn Burgermayſtern vnd elteren der loblich Stadt Norinberg meinen gunſtigen freuntlichen liben Herrn.

Manu Scribae C. Syndici Senatus ſcriptum legitur nomen **Conradus Zelltis.**

Hanc Epiſtolam donauit Bibliothecae Ioh. Mich. Dilherrus.

Celtes in praefatione quatuor libror. amorum, editorum Norimbergae. 1502. 4 ita ſcribit: *Cum* nuper *relaxandi animi gratia in vrbem ueſtram conceſſiſſem — — diui Maximiliani auſpiciis, de quo ut ille iam pridem animos noſtros multorumque felicitate bellorum et gloria ſuſtulerat: ita* nunc *piiſſimo patre Caeſare Friderico* ex humanis ſublato: ipſoque ad imperii habenas ſubfecto: *pias et iuſtas ſpes noſtras, quas concepimus, haud dubio dii patrii noſtraque Germana numina fruſtrari non permittent.* Ergo non exſiſtit editio Parmenſis libelli Conradi Celtis de origine, ſitu, moribus et inſtitutis Norimbergae, 1494, quam Ioh. Saubertus in Appendice Hiſt. Bibliothecae Reip. Norimb. pag 182 indicat, quia ipſe exemplum unicum ſua manu ſcriptum a Magiſtratu Norico A. 1497 repetiit.

b: *Epiſtolium Vlrici de Hutten ad Praepoſitum quemdam.*

S. Inferiorem profecto me eſſe noſco, mi ſpectatiſſime Domine Praepoſite, quam ut tuae dominationi in re tam

cunctabunda modum praeſcribam, uerum malo tuae dominationi in hoc morem gerendo, temeritatis notam incurrere, quam nihil reſpondendo obſequium debitum denegare. Accipe igitur, digniſſime Domine Praepoſite, quid ſentiam. Famae tuae iacturam nequaquam uereri potero, tum quod Illuſtris illius Baronis praeſentia contubernium non poteſt non ſumme honeſtare, tum quod illud ipſum potius quam Elſulam ſecutus uideberis, quare quicquid in hac re feceris, feliciter cedat opto. Valeat Dominatio tua. Elſule tue in ſtillmeſſio memor VI Iulii.

T. D.
Vlricus
deditiſſimus.

Vid. Tab. 5, Num. II, ſpecimen autographi.

Iacobus Burckhard in Vita Vlrichi de Hutten, P. II. Wolfenbütt. 1717. 8 pag. 214 hanc epiſtolam ſecum a Dom. Chriſtoph. Iac. Imhof communicatam inſeruit, putauitque ſcriptam eſſe 1521 ad Bartholomaeum Bernhardi, Cambergenſem praepoſitum, de quo Feuſtkingius A. 1703 Wittebergae eruditam edidit Diſſertationem. Is A. 1521 a Magdeburgenſi Epiſcopo Alberto in iudicium uocatus eſt, ut de matrimonio, quod omnium ſacerdotum Lutheranorum primus tunc inierat, cauſſam diceret. Vlricus de Hutten, Germanicae libertatis propugnator, mortuus eſt in domo Ioh. Schneckii, uerbi diuini miniſtri, d. 29 Aug. 1523 ſepultuſque in templo amoenae inſulae Augiae lacus Tigurini (*Aufnau*) quam Imp. Otto II A. 965 Monaſterio Eremitarum in Heluetiis (*Einſidlen*) donauit. Aliquanto poſt Nobilis Francus curauit, ut a Tigurinis profeſſoribus hocce epitaphium celebratiſſimo populari ſuo poſitum ſit:

Hic

Hic Eques auratus iacet, oratorque diſertus:
Huttenus uates carmine et enſe potens.

Iac. Burckhard de Vita Vlrichi de Hutten, P. I, p. 265. P. III, pag. 276. Hutteni opuſcula magnam ingenii libertatem et acrimoniam oſtendunt.

13. Epiſtolae uariorum ad Hectorem Poemerum.

14. Epiſtolium M. Illyrici, Tachae ſcriptum d. 12 Maii, 1555.

15. Iohannis Guilelmi Ducis Saxoniae, Epiſtola originalis ad Vniuerſitatem Ienenſem. Eyſſenberg, d. 20 Nouemb. 1565.

Eiuſdem Ducis Litterae de Vocatione Magiſtri Iuſti Lipſii. Vinariae, d. 17 Oct. 1572.

Membrana elegantibus Ioh. Neudoerferi ſcribendi modis ornata. 1533.

Folium, in quo uerſus manu Iohannis Stigelii et Paulli Meliſſi leguntur.

* * *

Autographa Spengleriana germanica.

In 4. Pars Adiunctorum Parti ſecundae Vitae Spenglerianae Hausdorfii. Nürnberg, 1741. 8.

Omnia iam a. 1520 atque 1529 typis exſcripta ſunt.

In fol. Autographa Commercii litterarii germanici Lazari Spengleri.

N. 1. Theobaldi Billicani Controuerſia cum Lazaro Spenglero. 1527. Vid. Vrbani Gottlieb *Hausdorf Leben Laz. Spenglers*, pag. 247 ſeq.

O 5 2. Hie-

2. Hieronymi Paumgaertneri epiſtolae ad Spenglerum. *Hausdorf.* pag. 71 ſeq.

3. Litterae Alberti Ducis Boruſſ. 1531.

4. Andreae Oſiandri Controuerſia cum Spenglero.

5. Sebaldi Heyden epiſtolae.

6. Laz. Spengleri ſcripta de Excommunicatione.

7. Epiſtolae eiuſdem ad duas Moniales.

Tractat warum Luthers Lehre not vnd nutzlich ſey?

8. De Comitiis Wormatienſibus.

9. Contra Sacramentarios.

10. Epiſtola ad Conradum Rehlingen Auguſtanum, *ob ein erwählter Regent bey den Schwärmern zu Rathe ſitzen möge?* 1531.

11. *Troſtſchrift an eine weltliche Obrigkeit, die von falſchen Zungen angereizet wird, vom Worte Gottes abzuweichen.* Impreſſa eſt a. 1530. 4.

12. Contra Papicolas, ex iure canonico.

13. Ad Leonhardum Tucherum: *Ob ſich die evangeliſchen Stände mit Gewalt dem Kaiſer widerſetzen dürfen.*

14. Bedencken über die Artikul, die man zu Augsburg übergeben ſoll. 1529.

15. Erſter Aufſatz ſeines Teſtaments und Glaubensbekenntniſſes. 1529.

16. Briefe an Veit Dietrich vom J. 1529 bis 1534.

17. Correſpondenz mit Hans Mawer, Rathſchreiber zu Memmingen. 1528.

Frag-

Fragment eines Bedenckens wegen der Ehe mit des verſtorbenen Weibes Schweſter.

18. Schreiben eines Doctors von dem kaiſerlichen Kammergerichte an E. E. Rath in Nürnberg.

* * *

Pugillares Iohannis Friderici, Electoris Saxoniae. In calce legitur: *Iohannis Ducis Saxoniae capti Electoris Patris manus e concionibus Lutheri.* Donauit Bibliothecae Dom. Georgius Sigiſmundus Führerus, 1672.

* *

Pugillares lignei cera nigra obliti.

Quinque tabellae in forma octaua, Saeculi XV. Erant monachorum Carthuſianorum. Grapheo uaria inſcripta ſunt. In prima tabula unius horum pugillarium adhuc legi poſſunt ſequentia: *Dy keymyn hat vns geben am heyltums tag zu gotes zell* — —

Decem tales tabellae in forma ſedecima.

Alii octo tales tabularum cereatarum libri Saec. XV et XVI. Reperti ſunt in ſcrinio Bibliothecae Ambulacri tertii.

Octo tabellae in 12. pnigitide inſcriptae. In prima legitur: *Das ander capitel der erſten epiſtel Jo.*

Libri impreſſi. In Folio.

Homeri Ilias et Odyſſea. Florent. 1488.

Romi-

Romiſche Hiſtorie vſs Tito Liuio gezogen: Mayntz 1505. fol.

Ex uerſione Bernhardi Schoeferlin, V. I. D. cum multis figuris ligneis. *In membrana.*

Die Propheten alle Deudſch. D. Mart. Luth. Getruckt zu Wittemberg, Durch Hans Lufft. M. D. XLI. Foliorum 411. cum fig. lign. Continet iſtud Volumen etiam Nouum Teſtam. Donauit Bibliothecae Heinricus Müllegg. 1638.

Legitur manu Lutheri ſub initium:

Ioh. XI.

Ich bin die aufferſtehung vnd das Leben wer an mich glaubt der ſtirbt nimermehr Vnd ob er gleich ſtirbt ſol er doch leben.

Iſt das war.

So ſolt ein Chriſt den tod billich verachten oder zum wenigſten nicht ſo ſeer fürchten das er umb ſeinen willen Gott nicht verachtet.

Wer aber ſich fur dem tod nicht fürchtet Vnd Gott auch nicht achtet, (wie die rohe wellt thüt) dem iſt dis Buch Gottes nicht nütze.

Mart Luther. D.

1541.

Biblia, *d. i. die gantze heil. Schrifft, A. u. N. Teſtaments. Wittenberg,* 1660. fol. min. fig.

Donauit Bibliothecae A. 1715 Franciſcus Chriſtoph. Meyer, Archidiaconus Münchbergenſis, ob miram in incendio A. 1701 ibi exorto ſeruationem.

Hiſtoriae Sanctorum. Ruſſice. Cum figuris ligneis. fol.

Der

Der Stat Nurmberg verneute Reformation. 1564. *durch Valentin Geiſler.* Fuit Exemplar D. Georgii Richteri.

Epitome in Diuae Parthenices Mariae Hiſtoriam ab Alberto Durero Norico per figuras digeſtam cum uerſibus annexis Cheſidonii. 1511.

2) Apocalipſis Cum Figuris. 1511. fol. mai.

Vetus Teſtamentum hebraicum, (*ſine punctis*) cum uariis Lectionibus. Edidit *Beniam. Kennicott.* Tomus I. Oxonii e typographeo Clarendoniano. 1776. Tom. II, ib. 1780. fol. max.

In Quarto.

Speculum conſcientie. et Nouiſſimorum. Impreſſum Spire per Conradum hiſt. Anno dñi M. CCCC. XLVI. (*erratum eſt typographi*) Laus Deo.

Partes orationis quot ſunt. Octo etc. (Donatus) In calce libri legitur:

Impreſſum p Fridericum Kreuſner.
In membrana; folior. 22.

Vorrede über das Alte Teſtament inſonderheit, Die fünf Bücher deſs Moſe. Das Buch Ioſua, der Richter, Ruth, I Sam. uſque ad Cap. 17. f. fol. 210. 1666. 4 mai.

Noua haec Verſio et Adnotationes ſunt a Iohanne Sauberto iun. iuſſu et auſpiciis Sereniſſimi Auguſti, Ducis Brunſuicenſis et Luneburgenſis adornatae, cum adhuc eſſet Profeſſor Linguarum orientalium in Academia Iulia; interueniente autem celſiſſimi Patroni ac Domini obitu, abruptum fuit opus, neque auctor illud ulterius perſecu-

tus

tus eſt, quam hic uides editum. Librum hunc a ſereniſſ. Principe Antonio Vlrico ſingulari ſibi gratia donatum, atque in nulla officina libraria parabilem Bibliothecae Norimb. publicae donauit Ioh. Fabricius, m. Octob. 1718.

In Octauo.

Enchiridion Der Kleine Catechiſmus. Für die gemeine Pfarherr vnd Prediger. D. Mart, Luther. Leipzig M. D. XLIII. In membrana.

Biblia d. i. die gantze heil. Schrift. D. Mart. Luth. Wittemberg, 1588.

Breuiarium Slauicum. Impreſſit magiſter Andreas de thoreſanis de aſula die. 13. marcij. 1493. (Venetiis).

* * *

CODICES MANVSCRIPTI LATINI.

In ſecundo Ambulacro. *)

In Membrana.

In Folio.

Plerique ſequentium Codicum latinorum elegantibus litteris initialibus atque picturis miniatis auroque diſtinctis ſuperbiunt.

Codex Bibliorum. Saec. XIV. Centur. I, num. 5. Diuiſio:

Pri-

*) Commoditati perluſtrantium conſulturus, ſitum horum MSS, ſequor,

Primus *Ordo Vet. Teſtam.* Geneſis Heleadebaron Deut. Vagedo Arelmothnum, Elesmoth, Exodus, Vage q̃ Leuiti. cus. *Secundus Ordo.* Joſue, Yſaias, Jermias, XII. Prophe. Iudicum, Malackias, Samuel, Ezechi. *Tertius Ordo,* Esdras, Paralipominon, Heſter, Daniel, Cantica, Eccl'aſtes; Parabole, Pſalt'ium, Job.

Apc'fa uet'is Teſt. Paſtor, Baruch, Machabeorum, Tobias, Judith, Eccl'aſticus, Sapient.

Noui Teſtamenti libri ſic ordine recenſentur: Matheus, Epl'e canoniee, Marcus, Actus Apoſtolorum, Lucas, Johannes, Apocalipſis. Epiſtole Pauli:

Sequitur Schema, quod aeri inciſum inſeruit Theoph. Sincerus (Schwindelius) *den neuen Nachrichten von lauter alten Büchern,* Frankf. und Leipz. 1748. 4. pag. 1. Iſtud Schema cum Diuiſione librorum Vet. et Noui Teſtamenti deſcriptum eſt e Codice uetuſto Chronologiae Vet. Teſt. quae incipit: *Linea Patrum uſque ad Chriſtum* ſeq. Non nullae etiam figurae adſunt. In diuerſis MSS. uetuſtis graecis atque latinis liber Numerorum Leuitico anteponitur, de quo ita Valeſius in Notis ad Hiſt. Eccleſ. Euſebii pag. 83: In noſtris Codicibus MSS. Mazarino, Mediceo, et Fuketiano, nec non apud Nicephorum, inuerſo ordine legitur ἀριθμοὶ, λευιτικόν. Atque ita Ruffinus in ſuis Exemplaribus ſcriptum inuenerat, ut ex uerſione eius apparet, *Moyſi Libri* quinque *Geneſ. Exod. Num. Leuit. Deuteron.* Sic enim legitur in uetuſtiſſimo Codice Pariſienſis Eccleſiae.

Alius Codex Bibliorum V. et N. T. in tres tomos diuiſus, forma regia. Saeculi XIV. Erat inter libros

theo-

theologicos Cent. I, num. 3. 3. 3. Eleganter ac nitide ſcriptus eſt, annum uero nullum indicat. Vnicum ſaltem in fine ultimi Tomi annotatum legitur ſcriptoris pronomen his uerbis: *Qui me ſcribebat Hainricus nomen habet. Orate pro me Pater noſter.*

Codex Vet. et Noui Teſt. in fol. magno. Inter Libros theolog. Centur. I, Num. 19. Quo anno et a quo ſcriptus ſit, non eſt indicatum. Videtur eſſe Saec. XIV. Conuenit cum ſequenti Codice MS. ſecundum Prologos Hieronymi, et ordinem. Prologus tamen in Epiſtolam Iudae deeſt penitus. Pſalterium non habet loco ſolito, ſed in fine adiectum. Diuiſum autem et hoc eſt. Pictas figuras in cuiuſuis libri principio non ubique habet, ſed aliquas tamen in medio, easque etiam egregie auro pictas. In N. Teſt. nulla adſunt Euangeliſtarum inſignia. Epiſtolarum ordo idem qui in ſequente Codice. Adeſt etiam ad calcem Index Nominum propriorum. Multi uerſus capitum omiſſi ſunt, uti adnotauit doctiſſ. Schwindelius. *) In *Matthaei* capite V, u. 4 omiſſa uerba: *Beati, qui eſuriunt et ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Cap. VI, u. 11 legitur: *panem noſtrum ſ'rſabbatalem ſub'alem da nobis hodie.* Cap. XVI, u. 19 habet Codex noſter: *Et quodcunque ligaueritis ſuper terram erit ligatum in coelis, et quodcunque ſoluetis ſuper terram, erit ſolutum in coelis.* Aliam lectionem habet Vulgata Sixti V et Clementis VIII Pariſ. 1628. fol. Cap. XXIII deſunt commata 23 — 28. C. XXVII. 35 omiſſa ſunt:

*) *Theophili Sinceri Neue woechentliche Nachrichten etc.* pag. 199.

ſunt: *ut impleretur quod dictum per Prophetam dicentem: diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, et ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem.* In *Marci* Capite III comma 27 uſque ad 31 omiſſa, ut et Cap. IV, commata omnia poſt 25, et Cap. VII, u. 3. et u. 6 — 15. Sic deſunt Capitis VIII commata poſt 26. Omiſſi uerſus Capitis IX a u. 33. Cap. XIII, u. 13 — 30. In *Lucae* Euangelio Cap. III omiſſi uerſiculi 30 — 36. Genealogia Chriſti detruncata. *) In Capite V deeſt comma 10, et u. 27 cum ſequentibus. In Cap. VI omiſſi u. 14 — 17. etiam u. 41 ſeq. Cap. VIII, u. 19 — 22. et ſic permultis in locis conuenit iſte Codex cum Marcionis deprauationibus.

Lucae cap. IX, u. 28 ad 37 et iterum ad 57. XI, 29 uſque ad fin. XII, 40 ad fin. XIII, 28. XXVIII, 18, 35 et forſan alia plura. *Iohannis* Cap. V u. 30 ad fin. VI, 41 uſque ad u. 61. VII, 31 ad fin. XVIII, u. ultimus. In *Epiſtola ad Romanos* Cap. III, 25 ad fin. IV, 19. VII, 19. IX, 24. X, 19. XI, 1 — 13. XV, 15 — 30. *I ad Corinth.* VII, 34. XV, 32 — 51. Cap. ult. 12 ad 20. *II ad Corinth.* VIII, 18 ad fin. X, 14 et 17. *ad Galatas* III, 15, 26. *ad Epheſ.* I, 19 fin. IV, 22 ad 32. *ad Philippenſes* Cap. II, u. 17 fin. *ad Coloſſenſes* I, 17 fin. II, 18 fin. *II ad Theſſalonicenſes* Cap. II circa fin. incipit ſtatim cum Cap. III. Non habet autem plura quam uerſum primum, et deſinit cum his uerbis: *et malis homi-*

*) Sic Marcionitae deprauarunt textum ſacrum. Vid. Iac. Vſſerii Diſſ. de Cainane, in Syntagm. de Graeca LXX Interpr. Verſione Lond. 1655. 4.

hominibus. Reliqua deſunt omnia, et tum incipiunt mum a u. 17 *Salutatio, mea manu Paulli* etc. *I ad Timotheum* III, 14 ad fin. Cap. V finitur his uerbis: *O motbee* depoſitum cuſtodi, qui eſt uerſus 20 et 21 Capi VI. Reliqua omnia a principio Capitis VI uſque ad uſum 20 deſunt. *ad Hebraeos*, Cap. II, 10, 18. III, fin. VII, 18 fin. IX, 16 fin. X, 1 ad 19. Caput deeſt integrum ab initio ad finem. Dein ſequitur Ca XIII *Charitas fraternitatis* etc. In *Actis Apoſtolorum* C V, 17 fin. VII, 17 ad 46. XIII, 34 ad 49. XIV, XIX, 21, 23, 37 fin. XX, 27, 36. XXI. 2, 8, XXIII, 20. *Iacobi* Cap. I, 14, 20. II, 22, 25. III, 16. V, 1, 8. *I Petri* Cap I, 14, 25. II, 22, 25. 19, 22, IV, 14 fin. *II Petri* Cap. II, u. 14. 21. *Iobannis* Cap. II, 22, 24. III, 20. IV, 3, 16 fin. In Capite V, u. 7. *Tres ſunt in coelis* etc. legitur; *Tres uero terra* deſunt, ut et Apocal. Cap. II, 16 fin.

Codex Bibliorum A. 1410 in fol. mai. Centur. I, 24; ſcriptus per manum Benedicti Fil. Martini de Kozek, Feria V poſt Feſtum S. Thomae.

Habet omnes Hieronymi Prologos per totum V. et N Teſtamentum, et inter eos Prologum in Epiſtolam *Iacobi* qui alias in multis codicibus abeſt. Ordo Librorum (uti in praecedente Codice) ſequitur ſecundum conſuetudinem Vulgatae. Pſalterium Dauidis non ubique habet numeros Pſalmorum additos, et in ſeptem partes per tot figuras pictas diuiſum eſt. In fine legitur Pſalmus CLI, *) ſeu

Pugna

*) Reperitur praeter LXX uerſionem etiam in Itala, Syra et Arab. Vid.

gna cum Goliatho, ex more ſeptuaginta Interpretum accorum, hoc modo: *Puſillus eram inter fratres meos. Et oleſcentior in domo patris mei. Paſcebam gregem oues patris i. Manus meae fecerunt organum. Digiti mei aptauerunt lterium. Et quis annunciauit Domino. Ipſe Dominus omnium e exaudiet. Ipſe miſit angelum ſuum, et tulit me de ouibus tris mei. Et unxit me in materia unctionis ſuae. Fratres mei ni et magni. Et non fuit beneplacitum in eius Domino. Exi- obuiam alienigenae. Et maledixit mihi in ſimulachris ſuis, ego tem euaginato ab eo gladio, amputaui caput eius, et abſtuli proprium de filiis Iſrael.*

Habet Codex in principio cuiuſlibet Libri eleganter ictas figuras per totum Vetus Teſtamentum. Nouum Te- amentum incipit cum figura iuuenis egregiae formae ha- entis in manibus chartam cum inſcriptione nominis *Ma- heus.* Marcus uero figuram Leonis non habet, ſed litte-

Vid. M. *Paulli Chriſtiani Hilſcheri* Pſalmus CLI illuſtratus. Budiſſae 1716. 4. Hic Pſalmus apocryphus in editione Complutenſi haud exhibetur; in aliis autem antiquiſſimis τῶν LXX codicibus legitur, et allegatur in epiſtola *Mariae cuiuſdam ad Ignatium,* et a Chryſoſto- mo homil. 17 ad pop. Antioch. Vid. Athanaſ. ſerm. ad Marcellin. T. I, pag. 748, et in Synopſi Scripturae T. II, pag. 87 edit. Com- melin. Nec Theodoretus, nec S. Auguſtinus de iſto Pſalmo mentio- nem fecere. Origenes non intulit Hexaplis. Eſt merus cento con- ſutus e phraſibus Pſalmorum, et eiuſdem furfuris uti *Pſalterium Salo- monis* (uid. Fabricii Cod. Pſeudep. V. T.). Patet e ſubſcriptione Verſionis Syriacae, ueteres duodecim alios Pſalmos Dauidis Pſalterio adiunxiſſe. Vid. amiciſſimi *Ioh. Gottfr. Eichhorn Einleitung ins Alte Teſtament,* P. III, pag. 562.

ram initialem magnam et pictam I. Lucas habet imaginem uiri ad pulpitum ſedentis et ſcribentis in librum, cum figura capitis uitulini. Iohannes itidem habet litteram initialem magnam pictam I. Aquila uero nulla adeſt *). Poſt IV Euangeliſtas, ſequuntur Epiſtolae Paullinae omnes ſolito ordine, quarum ultima eſt Epiſtola ad Hebraeos. Hanc excipiunt Actus Apoſtolorum. Tum ſequuntur Epiſtolae Canonicae VII, quarum prima eſt Iacobi, ſecunda et tertia II Petri, quarta quinta et ſexta III Iohannis, et ultima Iudae. Apocalypſis in ultimum eſt reiecta locum. Habet et nouum Teſtamentum huius Codicis in principio cuiuſlibet libri uel epiſtolae certas figuras pictas.* Diuiſus eſt per omnes V. et N. Teſtamenti libros in capita ſua. Verſus nullos habet additos, certas tamen interpunctiones. In principio Actorum Apoſtolorum reperitur Paullus ad dextram Petri eleganter pictus. Ad calcem eſt Index Nominum propriorum, uti in pleriſque Bibliis MSS. ſolet.

*

Alius Codex Biblicus duorum Voluminum habet Prologos Hieronymi, ordinem et reliqua in V. et N. T. Epiſtola ad Laodicenſes deeſt.

Alius in Scrinio minore falſo a Moniali Margareta Karthaeuſerin ſcriptus eſſe perhibetur. Nam fol. 82 legitur ita: *Haec Biblia, finita eſt per Matthiam Licentiatum Artium Liberalium Studii Pragenſis. Anno Domini milleſimo qua-*

*) Vid. Iac. Thomaſii Inſignia quatuor Euangeliſtarum; Lipſiae 1667. Recuſa Ienae, 1674. 4.

quadringenteſimo XXXI currente. In die S. Othmari. A principio habet Carmen aliquod latinum in omnes Libros biblicos V. et N. Teſt. Pſalterium eſt poſt libros Maccabaeorum. Pſalmus CLI non adeſt. In ordine conuenit cum praecedentibus Codicibus MSS. Habet Prologum Hieronymi in Epiſt. Iacobi, quae inter canonicas eſt omnium prima. I. Ioh. V, 7 locus eſt integer. *Theoph. Sinceri neue Nachrichten etc.* pag. 203, 204.

*

Alius Codex in forma octaua in ſcrinio minore in nullo paene differt a praecedentibus Codicibus. In principio haec leguntur uerba: *Sebaſtianus Hamaxurgus, Abbas apud Fontes ſalutares, Thomae Venatorio D. D. Ann. M. D. XLI. Thomas Venatorius Hieronymo Paumgartnero D. D. Anno M. D. XLVIII. Menſe Septembri.* Pſalmos habet poſt librum Iobi. Pſalmus CLI non eſt additus. Pſalmos excipit Apocalypſis. Sequuntur interpretationes nominum hebraeorum, ut et indiculus Euangeliorum et Epiſtolarum Dominicalium.

*

Codex Noui Teſtamenti, ſcriptus A. 1422 Norimbergae a Iohanne Vorſter, Notario Iudicii Imperialis. Fol. Centur. II, num. 35.

Hic Codex fuit quondam Carthuſianorum Noribergae uiuentium, ut ex titulo eius apparet, qui ita ſonat: *Carthuſica Muſa.* Fol. 85 in medio MS. haec denuo leguntur uerba: *Iſte liber eſt Carthuſienſium Nuremberge.* Ab initio le-

guntur uerſus 121, qui intitulantur: *Biblia pauperum.* Dein ſequitur *Regula Ritmica Monachorum et Preſbyterorum,* quam excipit *Regiſtrum in Nouum Teſtamentum ſecundum Capitulorum numerum et librorum ordinem.* Quarto: *Lectio Euangeliorum et Epiſtolarum Dominicalium.* Quinto: *Lectio ſecundum Conſuetudinem Carthuſianorum.* *) Euangelium Matthaei nullum plane habet inſigne. Marcus habet iuuenem ad pulpitum ſedentem cum leone alato, et poſt eum hanc inſcriptionem *Marcus interpres Matthaei in Euangelium.* Lucas habet effigiem inuenis etiam ad pulpitum in ſella ſedentis, cum boue alato ante ſe ſtante, cum hac inſcriptione: *Salutat Lucas.* Iohannes ſedet etiam ut iuuenis cum aquila alata, inſcriptionem autem hanc habet: *In principio erat uerbum.* Cuique trium Euangeliſtarum ſubſcriptum eſt nomen. Locus I Ioh. V hic ita legitur: *Quoniam tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua et ſanguis. Et tres unum ſunt. Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in caelo, pater, uerbum et Sp. S. et hi tres unum ſunt.*

*

Codex ſplendidus quatuor Euangeliorum, litteris atque picturis deauratis ornatus. Saec. XIII. Alium antiquiorem Scrinii minoris in forma quarta ſupra recenſui pag. 65.

*

Euan-

*) *Theph. Sinceri neue Nachrichten* etc. Car. Chriſtianus Hirſchius quoque non nulla de germanicis Codicibus adnotauit in inchoatis additamentis ad Sauberti Hiſtor. Bibliothecae Reip. Norimb. quae inſeruit Dom. *B. F. Hummelius in der neuen Bibliothek von ſeltenen und ſehr ſeltenen Büchern und kleinen Schriften; V Stück,* pag. 106 ſeq.

Euangeliſtarium latinum. Cent. III, n. 2. et Cent. IV, num. 38.

*

Euangelia gloſſata. Centur. II. n. 38 B. et C. Figurae Euangeliſtarum quatuor horum Codicum ſunt ſimiles. Locus I Ioh. V ita hic legitur: *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in coelo, Pater, uerbum et Spir. S. et hi tres unum ſunt. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, et ſanguis;* uerbis *et unum ſunt* omiſſis.

In omnibus iſtis Codicibus dictum I Iohann. V legitur.

Marc. XIV, 9 ad fin. de reſurrectione Chriſti eiuſque apparitione; Luc. XXII, 43 ſeq. de Chriſto ab angelo in agone corroborato; Ioh. VII, 12 hiſtoria adulterae leguntur in noſtris Codd. quae in multis graecis latiniſque deſunt, et recte, uti dictum I Ioh. V, pro interpolatis habentur.

* * *

Chriſtiani Druthmari *) Expoſitio in Matthaeum, qua tranſſubſtantiatio aduerſatur. Centur. II, num 38. Codex A. 1471 (ut ad finem adnotatum eſt) exaratus fuit. Statim ab initio poſt Capitum LXXVII (in impreſſo libro Argent. 1514 fol. et Hagenoae 1530 per Ioh. Secerium. 8. ſunt LXVII) indicem ita legitur: *Iſte liber eſt monaſterii S. Egidii in Nurenberga ordinis S. Benedicti, Bamberg. Dioeceſis.*

*) Vixit circa A. 850. Erat Aquitanus, Monachus Corbeienſis, gr. et hebr. doctus, cognominatus *Grammaticus.*

Fur luat et pereat, uel eum qui tollere temptat. Loca de quibus controuertitur *), in noſtro MS. ſic leguntur, uti in impreſſis 1514 et 1530. Adiuncta in fine non nulla fabuloſa de Eutyche, quae deſunt in impreſſis: *Vnde conticeſcat Eutyches abbas et monachus —— —— Amen. Explicit gloſſa ſuper Matthaeum Dni Chriſtiani, abbatis Corbeyenſis anno dni milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio, in die Sancti Nicomedis martyris Chriſti. Deo gratias.*

Decretum Gratiani. Saec. XIII. Cent. I. num. 1.

Alter Codex (Cent. I, num. 34) eſt Saec. XIV, nitidiſſimisque picturis ſuperbit. Canon *Placuit* diſt. 16 in utroque MSS. reperitur. Sed deeſt in ultimo Codice totus paragraphus *Iſidorus ſeruus Chriſti* etc. qui in priore integer legitur. Deeſt etiam Donatio Conſtantini M.

*

Nicolai Lyrae Poſtillae, ſ. Notae in Biblia S. 1321. Erant V Tomi, ſed tertius deeſt. Pictae adſunt figurae, ſat pulchrae, ſed ineptae. Differunt etiam ab editione ap. Koburger. 1487 V Voluminibus in fol. impreſſa. Legitur in Tomo primo: *Hoc uolumen ſuper Pentateuchum comparatum eſt de pecuniis Bernhardi Kramer et Magdalene uxoris eius et ſuorum, pro anniuerſario perpetuo in conuentu Nürenbergenſi ordinis Praedicatorum celebrando.* Ad finem Tomi ſecundi ſequentia adſcripta ſunt:

Comparatus eſt hic liber de expenſis communibus Fratrum ordinis Praedicatorum in Nürnberg, pro communi utilitate earundem

*) Vid. Caue T. I, Hiſt. litt. ſcriptor. Eccleſiaſt. pag. 371.

*dem per manus Friderici Cratzer, Anno Domini M CCC XXI°
in feria VI proxima ante Feſtum beate Katherine uirginis et martyris.* T. IV: *Hoc uolumen comparatum eſt de pecuniis Margarethe Falznerin, uirginis, pro anniuerſario perpetuo in conuentu Nurenbergenſi ordinis Predicatorum celebrando.* T. V: *Hoc uolumen comparatum eſt de pecuniis Conradi quondam Notarii in Winsheim pro anniuerſario perpetuo in conuentu Nurnbergenſi ordinis Predicatorum celebrando.*

*

Auguſtinus ſuper geneſin ad litteram.

Queſtiones ueteris et noui Teſtamenti.

De 83 quaeſtionibus.

Ad Dulcithium de 8 quaeſtionibus.

Incipit liber de correctionibus nouis ſuper biblia ad ſciendum, quae ſit uerior et communior littera Reuerendiſſimi patris et domini D. Hugonis, ſacrae Rom. eccl. preſbyteri cardinalis, ſacrae theologiae profeſſoris et de ordine praedicatorum. foliis 32½ cum correctionibus in margine *).

Hugo de S. Caro mortuus eſt a. 1260.

Correctiones biblie Pariſienſes, ſeu potius Epitome, e maiori Correctorio Pariſienſi. foliis 20. Vid. *Litterariſches Muſeum*, (Altdorf, 1777. 8.) I Band, pag. 13, 177, 197, et 344 ſeq.

*

*) Talis liber MS. etiam eſt in Biblioth. Vniuerſitatis Lipſienſis foliis 28 membranaceis. Vid. Act. Erud. Lipſ. 1690. pag. 98.

Epiſtolarum S. Ignatii uerſio antiqua. Saec. XV. in fol. min. Cent. III, n. 4. In Epiſt. V. ad Philadelphienſes eſt locus de coniugio Paulli et aliorum Apoſtolorum *). *Memor ſum ſanctitatis ueſtrae, ſicut beliae, ſicut bieſu naue. ſicut melchiſedech, ſicut beliſei, ſicut Ieremiae, ſicut Iohannis baptiſtae. ſicut dilectiſſimi diſcipuli, ſicut Timotbei, ſicut Titi, ſicut Euodii, ſicut Clementis. Vel eorum, qui in caſtitate de uita exierunt. Non detrabo autem ceteris beatis, qui nuptiis copulati ſunt, quorum nunc memini. Opto enim Deo dignus et ueſtigia eorum in regno ipſius inueniri, ſicut Abraham et Iſaac et Iacob et Ioſeph et Yſaias, et ceteri prophetae, ſicut Petrus et Paulus* **), *et reliqui Apoſtoli, qui nuptiis fuerunt ſociati, qui non libidinis gratia, ſed poſteritatis ſubrogantae gratia coniuges babuerunt.*

Ad marginem horum uerborum repetita ſunt nomina praedicta.

Textus graecus Pariſiis prodiit 1518. 8. atque Dilingae 1557 in forma quarta, curante Valentino Paceo. ***)

Errat

*) Ioh. Andr. Schmidii diſſ. de Apoſtolis uxoratis. Helmſt. 1704. 4. Vitemb. 1734. 4. Chriſtiani Gottlieb Koch de Apoſtoli Paulli coniugio, Scripturae dictis Patrumque teſtimoniis demonſtrato. Flensburgi, 1707. 8.

**) Ita etiam putauit Clemens Alexandrinus, Stromat; L. III.

***) Inter libros Solgerianos ſequentes ſunt editiones:

SS. Patrum, qui temporibus Apoſtolicis floruerunt, opera edita, et inedita, uera et ſuppoſititia etc. Lut. Pariſ. 1672. gr. et lat. fol. Catal. B. Solg I, n. 534.

Noua editio. Antuerpiae, 1698. fol. n. 535.

Ignatii Epiſtolae genuinae; cum notis Iſaaci Voſſii. Amſt. 1646. 4. T. II, p. 1846.

Ignatii

Errat Wagenſeilius in commentatione de Ciuit. Norimb. pag. 78 quando ſcribit non reperiri exemplar M. S. Epiſtolarum Ignatii in iſta Bibliotheca.

Praemiſſa eſt praefatio Iacobi Fabri Stapulenſis. Epiſtolae ipſae haud integrae ſunt, quia manus furtiua finem undecimae epiſtolae cum Polycarpiana excidit. Scimus, ſeptem genuinas S. Ignatii epiſtolas multis interpolationibus eſſe commaculatas, reliquas autem omnes ſpurias, de quibus nemo dixit ante ſaeculum ſextum. Vid. Iohannes Dallaeus, de ſcriptis, quae ſub Dionyſii Areopagitae et Ignatii nominibus circumferuntur. Geneuae, 1666. 4.

Adiuncta ſunt:

Opera Dionyſii Areopagitae. Praemiſſae ſunt praefationes Ambroſii Camaldulenſis, (uixit A. 1437) et Iacobi Fabri Stapulenſis, (*Jacques le Fevre d'Eſtaples*) († 1537) quae etiam leguntur in editione Argentoratenſi 1502. Codex noſter omnes habet figuras, omiſſas in editione Pariſina 1634. Sed adſunt in Veneta 1503.

*

Alius Codex, Saec. XIII immo XIV ex antiquiore deſcriptus. Centur. II, n. 93. habet ab initio aliqua diſticha u. c.

Hanc libam ſacro Graecorum nectare fartam,
Aduena ſpondo meo Karolo etc.

Sequi-

Ignatii Epiſtolae ſeptem genuinae, quas collegit S. Polycarpus, Oxonii, 1708. 8. Bis, T. II, num. 1887, et T. III, n. 1920.

Sequitur longa dedicatio: *Glorioſiſſimo Catholicorum Regi Karolo, Iohannes, extremus Sophye ſtudentium ſalutem.* Hanc excipit opus Dionyſii, titulo litteris rubris ſcripto:

Incipiunt libri Sancti Dionyſii ariopagite, quos Iohannes Ierugena tranſtulit de graeco in latinum, iubente ac poſtulante rege Karolo, Ludouici imperatoris filio. Sequitur index caeleſtis tetrarchiae, multum ab indice praecedentis codicis diuerſus ratione uerborum. Deeſt etiam ſpuria epiſtola ad Apollophanem.

*

Lactantius de uera et falſa religione, Libri ſeptem. Cent. II, num. 67.

Scriptus eſt Codex iſte a. 1447 et in capita diuiſus, qua diuiſione caret Codex ſupra pag. 69 deſcriptus. Adlocutiones ad Conſtantinum Imp. in libro I et ſeq. omiſſae ſunt. Legitur tantummodo in libro V: *Non eſt apud me dubium Conſtantine Imperator* rel. Vide, quae adnotaui ſupra l. c. Permultae notae marginales adſunt ualde iniuriae in Lactantium. In fine leguntur hi uerſus aſinini:

Hic collige roſas, ſed ſpinas cautiſſime linque,
Probus in multis, ſed fidem nimis offendit.
Mentitur quam multum, non miſſus dicere finem,
Lactat ubi bene, ubi male, fidem occidit.

Recte quidam e regione adſcripſit:

Plures docti uiri, qui librum illum conſpexere, non ſatis mirari queunt hominem iſtum fanaticum, qui ad marginem commentari auſus eſt, neque ſuam uerum inſipientiam, neque huius praeclari auctoris intelligens ſenſus nec pondus rerum.

In

In editionibus Lactantii romanis 1465, 1470 et 1474, etiam in ueneta 1471 et in Roſtochienſi 1476 fol. leguntur *errata Fr. Antonii Raudenſis;* iſtum uero homunculum Fr. Adamus Genuenſis ſequentibus hexametris bene depexum dedit:

Hic male corripuit ſtolidis Antonius auſis
Auctorem: in uariis cauſſa pianda locis.
Non erat in tenebris errantis imaginis aſtrum
Dicere, vel nitidum luce carere iubar.
Denique cum ſanctae ecclesiae pia lumina conſtet
Obſequio ex tanto conticuiſſe uiro,
Tu uero eloquio lingua interdicta latino
I cubitum: nam te penſitat belleborum.

Sandius in Hiſt. Eccl. pag. 46 de Lactantio monet, uocem Ariani L. IV, cap. ult. perperam in textum irrepſiſſe; at uero in utroque noſtro Codice MS. expreſſe uocabulum hoc legitur. Idem Sandius porro queritur, Arianos accuſari, ac ſi locum L. IV, c. 22 corrupiſſent, et petit, ut Cod. MSS. cum editis libris conferantur, quod etiam fecit p. m. Dom. Carolus Chriſtianus Hirſchius, nihil autem immutatum prorſus in illis reperit.

*

S. Hieronymi liber illuſtrium uirorum. Centur. III, num. 1. Legitur

Cap. I, pro	catholicae	*canonicae*
	unus actor. eius,	*unus itinerarii eius,*
	reputantur,	*repudiantur.*
	iuxta uiam triumphalem,	*arcum triumphalem.*

Cap.

Cap. II, pro	de ſeptem catholicis,	*de ſeptem canonicis.*
	rudia ueſtimenta,	*uda ueſtimenta.*
	a mortuis,	*a dormientibus.*
Cap. III, pro	qui in Boerea urbe,	*qui in Hebraea urbe,*

et ſic porro. Ioſephus ſemper nominatur filius Matthiae pro *Mathatiae*, quem errorem iam notauit Valeſius. Conferri meretur iſte Codex cum editione Baſilienſi A. 1529. 4.

Alter Codex (Cent. I, n. 71) nec minus uulgaris eſt. In utroque deſunt Capita de Andrea, Iacobo maiore, Philippo, ſeq. uti in aliis bonae notae Codicibus.

*

Iſidorus Hiſpalenſis. Centur. I, num. 97.

*

Codex MS. Hiſtoriae Sacrae et Profanae. Centur. III, num. 27.

Roederus pro Epitome Libri Schedeliani Chronicorum habuit; ſed minime congruit, finitque in anno 1485. Prior Monaſterii Praedicatorum, Petrus de Kirchſchlag, A. 1473 parietibus Xyſti inſcribi, et hic iterum exarari curauit; nam in ultimo folio ſequentia leguntur:

Anno Dñi 1473 haec Chronica per circuitum clauſtri Fratrum Praedicatorum ordinata eſt per uenerabilem Patrem Petrum de Kirchſchlag, qui fuit Prior domus iſtius et Praedicator ſolertiſſimus, et pictura de expenſis fautorum dicti conuentus ſoluta eſt. Sed ſcriptura pro Fratrum diligentia huius conuentus eſt exarata et completa pro informatione ſtudioſorum.

Legitur

Legitur etiam in hoc MS. fabula de Iohannna Papiſſa *), (quam in xyſto non ſcriptam fuiſſe arbitror) ita:

Ille Iohannes dicitur fuiſſe femina, in puellae aetate a quodam ſuo amaſio in habitu uirili Athenas ducta, uerum in diuerſis ſcientiis adeo profecit, ut ſibi par non inueniretur. Poſt Romam ueniens, cum ſcientia morumque diſciplina uniuerſos percelleret, in Papam eligitur, dein per amaſium ſuum impraegnata ignaraque diei partus, dum de S. Petro in Lateranum tenderet, inter Coliſeum et Eccleſiam S Clementis peperit, obiitque in partu. Propter eandem cauſam papa uiam illam obliquare creditur, *non*

*) Reperitur in VIII aliis Bibliothecae huius Codicibus:

1. In Chronologia Pontificum. A. 1343. Cent. IV, n 30.

2. in Chronico germanico A. 1481. Centur. IV, num. 2.

3. In Werneri Roleſincii faſciculo temporum, a. 1464. Cent. III, n. 27. Miſcell.

4. In Anonymi Chronico. Cent. III. n. 29.

5. In Hartmanni Schedel Chronico autographo latino. 1493. Cent. II, n. 1.

6. In eodem Germanice Cent. II, n. 2.

7. In Boccaccio de claris feminis. Cent. I, n. 71.

8. In Indice in Platinam. Cent. IV, n. 2. Reperitur etiam in primis Platinae editionibus, Colon. 1479. Norimb. 1481. et Venet. 1511. fol. (Bibl. Solger. T. I, n. 689, 690. 691) et in Faſciculo temporum, Colon. 1474. fol. (Catal. libror. obſolet. Cent. III, n. 76.) ubi rubris litteris ita legitur: *Impreſſa eſt haec Cronica, quae dicitur faſciculus temporum Col. Agripp. ſicut ab auctore ſuo, quodam deuoto Carthuſienſe, Coloniae edita eſt, ac ſecundum primum exemplar, quod ipſe uenerabilis auctor propriis conſcripſit manibus, ad finem uſque deducta per me Iohannem Arnoldum Therhuernenſem, ſub annis Domini M CCCC LXXIV. de quo ſit Deus benedictus in ſaecula Amen.*

non tranſeundo per eam. *) In margine adnotatum eſt: *Iohannes Anglicus ſedebat annos 2, menſes 5.*

De morte Henrici VII Imp. ita narratur: *Hunc ferunt plures chronicae ueneno, miſſo in calicem abluitionis per fratrem quendam de Ordine Praedicatorum poſt communionem eucharistiae extinctum, qui frater ſe de huiuſmodi infamia coram ſummo Pontifice legitime purgauit, obtentis ſuper huiuſmodi purgatione literis apoſtolicis. Teſte denique Hermanno in Chronica ſua, a Medicis compertum eſt, eum non ueneno, ſed naturali morte defunctum.*

*

Gregorii M. Epiſtolae. fol. Saec. XIII. Cent. II, n. 92. C. Valde diſcrepant ab impreſſis. Integrae Epiſtolae deficiunt, u. c. L. II, Ep. 20. Ep. 59. Gratioſo Epiſcopo Nument. Poſtquam hoſtilis impietas. Ep. 42. Exſpectabamus. Lib. III, Eq. 33. Theodolindae: Quorumdam ad hos. L. IV, Ep. 20. Iohanni Epiſc. Squilatino. Otium Ioh. Antiſtitis etc. Deſunt quoque Priuilegium Conuentus S. Medardi, Quaeſtiones Auguſt. Archiepiſc. Cantuar. Epiſtola ad Felicem, et alia plura. Ordo Epiſtolarum ualde eſt turbatus. ' L. VII incipiunt Epiſtolae Indictionis nonae; ſed in impreſſis (Gregorii M. Opera. Pariſ. 1705. fol. 4 Vol. Bibl. Solg. I, n. 580.) ſunt Indict. primae, et diſcrepant. Habet Codex magnum Indicem Epiſtolarum.

*

Exſe-

*) Iiſdem fere uerbis iſta ridicula fabula legitur in Codice MS. Num. 204. CVI. Bibliothecae Ambroſianae Mediolani. *De la Lande* Voyage en Italie, fait dans les Années 1765 et 1766. à Yverdon, 1769. Tome I, pag. 251.

Euſebii Hiſtoria eccleſiaſtica. Codices tres. Cent. I, n. 39. Cent. II, n. 36. A et C. In omnibus Hieronymi adiuratio atramento rubro ſcripta eſt. *Incipit adiuratio Ieronymi Preſbyteri. Adiuro te, qui hos deſcripſeris libros, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, et glorioſum eius aduentum, in quo uenturus eſt iudicare uiuos et mortuos, ut conferas, quae deſcripſeris, diligenter, et hoc adiurationis genus ſimiliter tranſcribas, et conferas in eum ordinem, quem tranſcripſeris. Ieronymus dicit.* De martyribus Palaeſtinae narratio in nullo trium horum Codicum reperitur. Conficta inepta *epiſtola Abgari ſ. Abagari Regis ſ. Toparchae Edeſſenorum, ad Ieſum* etiam in tribus hiſce Codicibus legitur.

*

Hegeſippus. Cent. I, num. 39. Eius *ανακεφαλαιωσις* in hoc Codice non exſtat. Codex noſter Gronouii Lectiones, ex antiquis membranis productas, corroborat.

*

Manuſcripta Ioh. Nider *) *Ord. Praed.* († 1438) a monachis Carthuſienſibus circa A. 1470 exarata adſunt ſequentia:

1. *Commentarii in librum I et II Sententiarum.*

2. *Sermones de tempore.*

3. *Sermones de Sanctis.*

4. *Quadra-*

*) Vid. Dom. Willii *Nürnbergiſches Gelehrten Lexicon*, 3 Th. p. 36 et Ioh. Alb. Fabricii Biblioth. mediae et infimae Latinitatis, T. IV, p. 313. ſeq. Ambroſii de Altamura Biblioth. Praedicator. p. 170.

4. *Quadrageſimale de Euangeliis et Epiſtolis.*

5. *Paſſio Chriſti.*

6. *Praeceptorium diuinae legis.* Impreſſum eſt Argentorati, 1476 et Norimb. 1496 in 4. Recenſuit Gudenus in Syll. I uarior. diplom. pag. 418.

7. *Quaedam in librum IV Sententiarum.*

8. *De uigore conſuetudinis.*

9. *De perfecta paupertate ſaecularium.*

10. *De Saecularium religionibus.*

11. *De uera et falſa nobilitate.*

12. *De abſtinentia eſus carnium.*

13. *De reformatione coenobitici ſtatus.*

*

Godofredi Viterbienſis Pantheon, nitide ſcriptum. Adeſt Catalogus omnium Pontificum Romanorum et Imperatorum.

*

Aeneae Syluii Epiſtolae. Codex iſte parui eſt momenti, nec dimidiam partem epiſtolarum editarum habet. Ipſae, quae adſunt, epiſtolae uario modo diſiectae ſunt.

*

Mamotrecti Dictionarium Vocabulorum biblicorum. Vid. Mart. Georgii Chriſtgau diſſ. de Mamotrecto. Francof. ad Viadrum, 1740. 4.

*

Summa

Summa Piſana. Codex nitide ſcriptus, et correctus. Hanc ſummam comparauit Nicolaus Schreiber pro anniuerſario perpetuo in conuentu Nurenbergenſi Ordinis Predicatorum celebrando. In calce leguntur ſequentia: *Conſummatum fuit hoc opus per fratrem Bartholomeum de Sancto Concordio,* *) *ordinis fratrum Predicatorum in ciuitate Piſana. Anno Domini* 1338 *menſe Decembris, tempore Sanctiſſimi Patris Domini Benedicti Pape XII. Obiit autem compilator huius libri memoratus Anno Dni* 1345 *d.* 2 *Iulii, cuius anima requieſcat in pace. Amen.* Haec Summa appellatur etiam *Piſanella* ſ. *Magiſtruccia,* et *Bartholina.*

*

Liber geſtorum Barlaami et Joſaphat Sanctorum Dei, graeco ſermone editus a Iohanne Damaſceno uiro ſancto et erudito.

Congruat MS. in plurimis cum editione Baſileenſi 1559. Sed ualde diſcrepat a Pariſina, quam Iacobus Billius A. 1577 edidit. Vid. Caue, p. 340. Aliter legitur haecce hiſtoria ficta a quodam Graeculo credulo in Libro XVI Speculi hiſtorialis Vincentii Bellouacenſis.

*

Hieronymianus. Centur. II, num. 36. Auctor eſt celebris iureconſultus Iohannes Andreae, mortuus A. 1348, qui a matris et filiae nomine, Commentarium ſuum in Decretales et Sextum, inſcripſit *Nouellae.*

Incipit Jeronimianus per Dn. Iohannem Andree, Doctorem Decretorum egregium compoſitus, bonus et predicare uolentibus

Q 2 *ſanus*

*) ſ. a Sancta Concordia. Alii annum obitus ponunt 1347. Vid. Echardus de Scriptoribus Ord. Praed. fol. 623, 624.

ſanus quem ut infra incipiamus. Haec ſcripta ſunt atramento rubro. Deinde ipſe Prologus ſic incipit: *Hoc opus per Iohannem Andree urgente deuocione compoſitus in tres partes diuiditur, teſtante Jeronimo ſuper Ezech. libro nono in principio.* Dein uero quaelibet pars ſeorſim nomine huius D. *Andree* eſt ſingulis notata paginis.

In Codice Cent. II, num. 80 C titulus legitur: *Miracula Johannis Andree de ſancto Jeronimo*; ad finem uero:

Jeronimi Sancti nondum uulgata latinis,
Hec ſuus Andreades deſcripſit mira Johannes.

Expliciunt miracula de Sancto Jeronimo. Per fratrem Eraſmum. Eadem miracula in noſtro *Hieronymiano* etiam deſcripta leguntur. In alio Codice Cent. II, num. 80 A denuo haec miracula deſcripta reperiuntur, et Iohanni Andreae tribuuntur, additis etiam ſuperius iam adductis uerſibus. *)

*

Incipit Liber de geſtis et miraculis beati Henrici Imperatoris et Confeſſoris. Cent. II, num. 42.

Habet prolixam Praefationem, ſex foliis, ac omnium rerum geſtarum compendium, quod Gretſerus in *Diuis Bambergenſibus* **) non exhibuit. Poſt hanc Praefationem repetitur titulus. Diuiſum dein eſt opuſculum in certa capita, nullis tamen numeris additis. Caput uero,

*) Vid. *Theoph. Sinceri neue Nachrichten* etc. pag. 274.

**) Aug. Vindel, 1611. 4. Inſerti etiam Tomo primo Scriptor. rer. Bamberg. I. P. Ludevvigii.

ro, quod his uerbis incipit: *Denique epiſcopatum* etc. ac in ordine eſt ſextum, deſinit cum uoce *Georgio*. Reliqua uerba, quae apud Gretſerum leguntur, in MS. hoc ſingula deſunt. Addita tamen ab alia et ſubtiliore manu ad oram eius inferiorem leguntur. Sequentia Gretſeri capita a capite 8 uſque ad 20 cum omnibus ab eo appoſitis diplomatibus abſunt. Textus uero rurſus incipit cum uerbis: *Quanta eius*. Confirmatio uero Eccleſiae Bambergenſis Priuilegiorum et Litterae Benedicti VIII Papae abſunt. Inde incipiunt *Miracula Heinrici*, longe plura tamen, quam apud Gretſerum. In texto ipſo diuerſae lectiones reperiuntur plurimae, et aliquando non penitus contemnendae. In calce leguntur iſta: *Explicit hoc opus 1441 die XXIII Iulii Fr. Iohannes Roſenbach ord. Praedicatorum conuentus Nurenbergenſis ipſum ingroſſando, rubricis ſignando, hanc tabulam ſcribendo colligendo. h' m'ltum laborauit et anno etc. quibus ſupra compleuit. Orate pro eo.* Poſt uitam Henrici, ſequitur *Vita Kunigundae*. Et haec quoque in permultis ab editione Gretſeri ſummopere differt.

Alter Codex MS. Cent. II, num. 37. D. totam quoque hanc de Henrico et Kunigunda recenſet uel hiſtoriam, uel fabulam. Titulus eius talis eſt: *Incipit Liber primus de uita et geſtis Sancti Henrici Imperatoris*. Hoc MS. cum Codice Rebdorfenſis Monaſterii, ad cuius exemplar MS. Gretſerus Diuos ſuos Bambergenſes edidit, maximam partem in Henrico conuenit; in Kunigunda autem, ratione editorum ab ea miraculorum, permultum differt. Hoc tamen habet hic Codex Norimb. peculiare, quod *Canonizatio S. Kunigundae* in MS. adſit integra. Ad finem eius

 legitur

legitur de S. Kunigunda *abbreuiata Legenda*, cum imagine eius. Notandum praeterea, omnes lacunas, quas Gretſerus in Diuis ſuis Bambergenſibus, ex adhibitis ſuis Codd. reſtituere non poterat, ex Cod. Norimb. feliciter reſtitui poſſe. Nam Cap. XVIII poſt *officio carebat* legitur: *et matricis uicio contra omnem ſpem ſalutis torquebatur.* In §. *Puella ſciatica* additur: *de Sezzalach.* In §. *Hoc etiam operae pretium* legitur: *adiicere.* In eodem, poſt *ruſticus*, additur *cancrinum uulnus.* In §. *De Mi* — — exprimitur nomen loci, et legitur *de Miſchendorf puer contractus.* In § *Mulier coeca* additur: *alia quaedam de Diebowe.* In §. *De Bodenſtein*, addit Codex: *mulier inſenſata et tremulum caput agitans.* Longe melior et perfectior ergo is ipſe Codice Rebdorfenſi eſt, et ſuperat etiam multis ipſum Codicem Bambergenſem.

A Capite 41 edit. Gretſerianae omnia inſimul, uſque ad Cap. 54 incluſiue, in hoc MS. Norimb abſunt. Vnum tamen, et quod prae caeteris ſingulare eſt, de S. Henrico reperitur miraculum, peculiari pagellae adſcriptum, cuius initium eſt: *Si quis uero ſcire deſiderat, quare glorioſus Imperator claudicauerit* etc. Adnotata Gretſeriana cum hoc Codice MS. in plurimis conueniunt, u. g. In Cap. II omnia deſiderantur uſque ad uerba: *In faſciis itaque conſtituta.* Cap. VII. Epiſtola S. Kunigundis, quae in eodem Rebdorfenſi Codice aberat, in Codice noſtro adeſt. Cap. IX uerba *ubi uelata eſt*, omiſſa ſunt, ſicut in Apographo Bambergenſi Cap. XVII ſingula, et eo quidem modo, prout Gretſerus e Codice Bambergenſi reſtituit, enarrantur. Cap. XVIII integer paragraphus, a Gretſero ex Apographo Bamber-

bergenſi in notis additus, ſine ulla fere mutatione legitur. Dein omnia, quae Cap. XIX in eodem Rebdorfenſi abſunt, ac ex apographo Bambergenſi reſtituta ſunt, per aliquot pagellas, in Codice Norimbergenſi ſunt addita. Superat autem is ipſe et prolixitate, et rerum geſtarum et miraculorum copia Rebdorfenſem Codicem atque Apographum Bambergenſe ſimul. Sequuntur enim nunc in ordine quatuor integrae adhuc paginae, miraculis, uel potius ſomniis, repletae, de quibus Gretſerus ne gry quidem uel in notis ſuis, uel in ipſo textu obſeruauit, et quae deſcribere taedioſiſſimum immo inutiliſſimum eſſet negotium. Ego ſane libentiſſime omnes tales alioſque noſtros Codices darem pro unico integro Ariſtophane, aut Theophraſto, Strabone, Ptolemaeo, Liuio, aut Tacito.

* *

Iacobi de Voragine hiſtoria Lombardica.

Cent. II, num. 14. Codex mancus. Nam Tomus I deſinit in Sancta Praxede. Tomus ſecundus aut numquam exaratus, aut a manibus furtiuis ablatus fuit. Impreſſere hancce Hiſt. Lombard. Norimbergae a. 1476 Ioh. Senſenſchmid et Andreas Friſner. fol. (inter libros Norimb. impreſſos Saec. XV num. 12). Alius Codex ſub tit. *Hiſtoria Lombardica* (Cent. II, num. 42) alios habet Sanctos. Adeſt etiam inter libros impreſſos. Catal. Cent. VI, n. 42.

* *

Vita paſſiones, exercitia. miracula. et reuelationes deuoti fratris Heinrici Sews ord. predic. de conuentu Conſtantienſi, qui et Horologium Sapientie *et* Curſum de eterna Sapien-

tia *compilauit. Iſta habentur in parua libraria in libro X, 16, qui in medio in latino. Hic deuotus Frater obiit Anno Domini M. CCC. LXVI. menſis Ianuarii die XXV. Sepultus in Conuentu Vlmenſi. Laus Deo.*

In calce libri: *Explicit libellus qui intitulatur* Horologium Sapientiae: *Scriptus ex commiſſione honorabilis Viri Magiſtri Iohannis de magno monte, Apothecarii iurati Nurenberg. per Georgium Madach commorantem ibidem. Et finitus eſt Anno Domini 1428 die quinta decima menſis Maii.*

Henricus Sews ab aliis *Suſo* appellatur. Omiſit illum amicus noſter Dom. Ier. Nic. Eyring, in utiliſſima ſua Synopſi Hiſtariae litterariae. Saubertus duplicem errorem commiſit in oratione poſteriori de rarioribus huius Bibliothecae, pag. 91. Appellat enim Iohannem a Seus qui Henricus eſt, dicitque Horologium Sapientiae non dum typo cuſum, quod tamen Norimbergae, 1479. 4. (recuſum ibid. 1724. 8) atque Venetiis 1492 et 1539 editum fuit.

* *

Diſputatio facta inter Ignetum Contardum, mercatorem Ianuenſem, et quoſdam ſapientiſſimos Iudaeos et doctores in Synagogis Iudaeorum, quae fuit facta Majoricae anno dni M° CCC° LXXXVI. Et incepta fuit in feſto Apoſtolorum Philippi et Iacobi, uidelicet prima die Maii. in fol. min. Foliorum 17. Vid. I. A. Fabricii Biblioth. med. et infimae Latinitatis, T. I, pag. 1195. Typis mandata eſt haec Diſputatio in Franc. Carboni, ciuis Veneti, *Flagello Hebraeorum*, Venetiis, 1672. 12. recuſo italice ſub tit. *Piaghe dell' Hebraiſmo*,

ibid.

Ibid. 1674. 8. Italica haec commentatio a latina prorſus eſt diſtincta.

Huic diſputationi ad finem additum eſt aliud Colloquium alicuius Iudaei, nomine Aſruch, cum Iudaeis, libros ſacros in Synagoga legentibus, aliaque plura de conſternatis et attonitis plane Iudaeis, ob Igneti diſputationem habitam, cui non ſatis reſpondere potuiſſent.

Hanc Inghetti Contardi, Mercatoris Ianuenſis, diſputationem et reliqua eius commemorat Vbertus Folieta in Elogiis clarorum Ligurum, quae in Theſauro Italiae et Siciliae recuſa exſtant Tomo I, p. 869 ſeq. Vid. Wolfii Biblioth. hebr. T. IV, pag. 469 et 470.

* *

Adſunt praeter commemoratos libros manu ſcriptos: Albionis Inſtrumentum mathematicum et geometricum. Hunc auctorem ignoro.

Albategni Commentarii de Scientia ſtellarum. Edidit ex iſto codice Petreius Norimb. 1537. 4. Vid. Burmanni Sylloge Epiſtolar. T. II, pag. 336. Vid. ſupra, pag. 110 et 178.

Alfragani differentiae.

Tabulae Iohannis de Blanchinis. Editae ſunt Venetiis, 1495. 4 et 1526 fol. Vid. ſupra pag. 83.

Iohannis de Eſchuide tractatus de Accidentibus mundi. Editus eſt Venetiis, 1489. fol. Vid. ſupra, pag. 178.

Euclidis Geometria. Euclidis uerſionem latinam ex Arabica uerſione A. 1130 ab Adelardo factam, quam poſ-

ſidebat Iohannes Regiomontanus, commemorat Doppelmayr, pag. 13.

Iulii Firmici libri Aſtronomicorum. Editi quoque ſunt Venetiis, 1497. fol.

Codex latinus Geographiae Ptolemaei membranaceus, in forma maiori eleganter ſcriptus. Conſtat ille foliis XLVII. Sed, quod dolendum, Praefatio et Capitis I Libri I quaedam deſunt: reliqui uero Libri integri comparent. Tabulae ſaltem XXIII textui ſunt ſubiunctae, eaeque omnes ligno inſculptae, quales nempe in Editione Vlmenſi de Anno 1482 habentur, ex qua deſumtae uidentur: attamen quatuor quoque tabulae deſunt; ſiquidem Vlmenſis, et aliae antiquiores editiones tabulas XXVII continent. Subſcriptio ultimae tabulae addita teſtatur, eas Vlmae fuiſſe membranae impreſſas. Singulae tabulae coloribus elegantiſſimis ſunt pictae, et diſtinctae. Additum quoque *Regiſtrum Alphabeticum ſuper octo libros Ptholomei* itidem in membranae foliis 25 ſcriptum: quod ſub ſingulis locorum nominibus, ordine Alphabetico collocatis, ſitum ex mente Ptolemaei indicat, addito non ſolum Libro et Capite textus, in quo illius fit mentio, ſed et tabula, in qua ille melius poſſit in plano cognoſci. Plurimis locis adſcripta ſunt uaria memoranda, maximam partem ex Martyrologiis deſumta; ita tamen, ut recentioris locorum denominationis maior habeatur ratio, quam antiquae, tabulaeque modernae Geographiae ſaepius citentur: quibus forte ad tabulas modernae Geographiae, a Nic. Donis delineatas, et nonnullis editionibus poſt annum 1480 additas, reſpicitur. Tractatus hic, ut et alius mox ſubſequens, XIII folia comprehendens, Nicolaum

Donis

Donis, ſ. Germanum, Monachum Benedictinum Reichenbacenſem († 1471) habet auctorem. *) Vltimae paginae inſcriptus Annus 1502, utpote quo anno Codex hic fuit ad finem perductus. Ita *Georgius Martinus Raidelius* in Commentatione de Claudii Ptolemaei Geographia, eiuſque Codicibus. Norimb. 1737. 4. pag. 24.

Octo Volumina librorum choralium, in fol. reg. ſcripta a Margaretha Kartheuſerin, Moniali ord. S. Dominici in Coenobio, S. Catharinae dicato, ſpatio XIV Annorum, et pulcherrimis litteris initialibus figuriſque ornata. Volumen primum abſoluit A. 1458 II. 1459. III. 1460. IV. 1461. V. 1465. VI. 1467. VII. 1468. VIII. 1470. In omnibus ab initio legitur ita: *Nach Chriſti gepurt M° CCCC° in dem —— —— Jar hat geſchrieben diſs Puch Sweſter Margaretha Karteuſerin czu nutz irem Kloſter zu Sant Katbrein in Nurnperg Prediger Ordens. pit Got für ſie.*

Exarauit etiam diligentiſſima haec Monialis, linguae latinae haud expers, Partem aeſtiualem Miſſalis A. 1463, addita eadem inſcriptione germanica.

Iam A. 1452 cum alia uirgine Chriſto dicata, Margareta Imhof, Miſſalis hiemalis dimidiam partem ſcripſerat, in ſolitudine angelica. *Nach Criſti Gepurt M° CCCC° in dem LII Jar habent diſs puch geſchriben Sweſter Margaretha Imhof und Sweſter Margaretha Karteuſerin zu nutz irem Kloſter czu Sant Katbrein. Jn nurnberg. Prediger Ordens. Pit Got für ſie.*

Duplicem

*) Plura de eo adferam in recenſione ſplendidiſſimi Codicis Ebneriani.

* Duplicem errorem commiſit Cel. Wagenſeilius in Commentat. de Ciuit. Noriberg. pag. 79. Appellat enim eam Carthuſiani ordinis Monialem, adſeueratque deſcripſiſſe Biblia quoque latina, quae tamen a Matthia Artium Licentiato ſunt ſcripta Pragae A. 1431. Vid. ſupra pag. 228. Cel. Dilherrus quoties Volumina iſta peregrinis oſtendebat, ſimul addere conſueuit, teſte Wagenſeilio: *Haec quidem Monialis, ſi quae umquam femina, dictum ſibi putauit illud:* Vide, ne Diabolus te inueniat otioſam.

Iſti libri chorales repoſiti ſunt ſuper tertii ambulacri Scrinio in quo praeter multos alios libros impreſſos iſtos MSS. notatione digniores Saeculi XV reperi membranaceos:

In forma quarta.

Incipit ordo ad baptizandum infantes.

Alius codex eiuſdem argumenti.

Anno Milleſimo quingenteſimo decimo comparatus eſt iſte libellus ad eccleſiam parochialem S. Lawrencij ſub Reuerendo ac uiro preſtantiſſimo domino Anthonio Kreſs, V. J. Doctore, Prepoſito et plebano eccleſie prefate.

Vocabularius latino germanicus, collectus ex aliis.

In forma octaua.

Liber precationum latinarum.

Alius. In charta.

Alius germanicus. In charta.

In forma duodecima.

Liber ſpiſſus precum ſ. Horarum. In membrana.

Re-

* *

Reuertor ad libros Ambulacri ſecundi manu exaratos.

Nouum Teſtamentum germanicum, finitum A. 1443 a Kunigunda Schreyberin, Moniali Monaſterii ad S. Catherinam. Cent. I, n. 25. In calce Codicis iſta leguntur:

Dicz Puch iſt ausgeſchriben worden am Freitag vor Sant Michels tag der was an einem Suntag Anno dni M° CCCC°. und in dem xliij Jar. Pitt Got für die ſchreyberin die dicz Puch geſchriben hat.

Adeſt epiſtola ſpuria Paulli ad Laodicenſes, et Euangelium Nicodemi, cui adſcripſit Monialis ſedula: *Das ewangelio Nicodemus gehört nicht zu dem text der Bybel.*

Codices latini chartacei.

Biblia ſacra latina A. 1466 ſcripta. Cent. I, num. 9. Prima pars Veteris Teſtamenti uſque ad Prophetam Eſaiam plane deeſt; reliqui autem libri omnes ordine ſequuntur. Nouum Teſtamentum integrum adeſt. Habet omnes Hieronymi prologos, et ordinem Librorum ſolitum, ut et Capitula et diſtinctiones, nullos autem uerſus ſ. commata. Ad marginem ubique fere multae ſunt adiectae notae. *Theoph. Sincer. neue Nachrichten* etc. pag. 203.

* *

Aurea Biblia. Auctor eſt Antonius Rampigollus de Senis, ſ. de Rampegolis; (dicitur etiam falſo Rampelogus) Genuenſis, Monach. Ord. Fratrum Eremitarum S. Auguſt. et Theol. Doctor. A. 1418 Concilio Conſtantienſi interfuit. Vid. Ioh. Alb. Fabricii Biblioth. mediae et infimae Latinita-

nitatis, T. I, pag. 341. In noſtro MS. uocatur Rampigollus. Saubertus eum perperam nominat de Rampegalis, et Fabricius de Rampelogis. Praefatio incipit: *Religioſis atque honeſtis uiris, in Chriſto dilectis fratribus ſtudentibus Neapolim* etc. In editione Norimbergenſi *Antonii Rampigolis de Senis aurei Repertorii Biblie per Fridericum Creuſner*, in fol. min. (inter Nor. Saec. XV. num. 86) alia eſt praefatio, quae ita incipit: *Tanta pollet excellentia predicationis officium* etc.

* *

D. Hartmanni Schedel Liber Cronicarum, fol. mai. Multae correctiones et adnotata in hoc MS manu minutiore ab ipſo Schedelio adſcripta ſunt. Haec inſcriptio legitur (uti in Codice germanico) e regione inſignium Cameriorum: *Hic demum Hiſtoriam excellentium pictorum quorundam ſimulacris ac floſculis uarie decoratam, excultamque pro utraque lingua, et lat. et germ. Sebald. Schreier et Sebaſt. Cammermeiſter, Neronburgi etiam in Germania clariſſ. ac imperatorii oppidi, ciues honeſtiſſ. et ſpectabiles incolae, non mediocribus ſuis diſpendiis curarunt et moliti ſunt, arte et lucubrationibus Ant. Coburgeri, ciuis denique Neroburgenſis et eximii librarii ac bibliopolae, litterarum formulis ac aere excuſum iri, atque pro communi antiquitatis ſtudioſorum non tam utilitate quam uoluptate in publicum progredi anno poſt Deo reconciliatum orbem milleſimo, quadringenteſimo nonageſimo tertio, die uiceſima tertia menſis Decembris.* Hoc anno nimirum ab Antonio Coburgero typis mandatum fuit iſtud Chronicon additis iconibus ligno inciſis a Guillelmo Pleydenwurf, ſecundum delinea-

lineationes Michaelis Wolgemut. Recuſum eſt Auguſtae Vindel. 1496 fol. *)

Quae in typis exſcripto Chronico fol. CCXC de Martino Behaim leguntur, addita ſunt ab alia manu in Codice MS. Nec locus ille de America loquitur, ſed de Africa. Infarctus etiam fuit ex iſto Chronico tractatui Papae Pii II († 1464) *de Europae, ſub Friderico III Imperatore, ſtatu.* Vid. quae dixi in Diarii mei litterarii Tomo VI, pag. 78.

Epiſtolae Senecae ad Paullum. Fictae iſtae ineptaeque epiſtolae differunt ab iis, quas Sixtus Senenſis in Biblioth. ſancta; Colon. Agripp. 1626. 4. pag 115 ſeq. protulit. Deſcriptus e codice noſtro exhibuit Schwindelius, *in den neuen Nachrichten,* pag. 269 — 272.

Commemorantur quoque inter MSS. partim in membrana, partim in charta:

S. Auguſtini et S. Hieronymi opera, XII uoluminibus.

S. Athanaſii Paraphraſis in Pſalmos.

Opera S. Bernhardi.

Alberti M. opera.

Auicennae Metaphyſica et Canones.

Bartholomaei de Brugis Quaeſtiones logicae.

Petri Berthoni Dictionarium morale.

Corpus Iuris ciuilis.

Bar-

*) Vid. Theoph. Sinceri *Nachrichten von lauter alten und raren Büchern,* P. III, pag. 149 ſeq.

Bartoli et Baldi opera.

Calderini repertorium ad ius utrumque.

Antonius de Butrio.

Petri Comeſtoris hiſtoria.

Secundinus de origine Turcorum.

Bartholomaei de Montiano Conſilia medica et Antidotarium.

Haloaliagen de Medicina Auicennae, tractatus, a Gerhardo Cremonenſe in latinum conuerſus ſermonem.

Marſilius ſuper ſcriptis Auicennae.

Iacobi de Foroliuio Commentarius in eumdem.

Simonis de Ianua Synonyma de uniuerſis libris in Medicina.

Libri MSS. Germanici chartacei.

In folio.

Biblia S. Germanica. IV Volum.

Auctor et ſcriptor eorum eſt D. Hieronymus Froeſchelius, A. 1591. In Tomo III, pag. 7 legitur: *M. Cyriacus Spangenberg hat den Pſalter Gebetsweis geſtelt, und dem Autori dieſes Bibl. MS. neben andern 2 doctoribus dedicirt, u. A. 1583 im Druck edirt.* Tomus IV deſinit cum Apocalypſi. Tomus quintus, qui adnotata et obſeruationes complectebatur, deeſt.

Liber IV Euangeliorum. *Hie hebent ſich an die Euangelia* etc.

Geor-

Georgii Alt Verſio Germanica Libri Chronicarum Hartmanni Schedelii. (Cent. II, num. 4.) Sequentia leguntur in frontiſpicio: *Diſs iſt das Exemplar des Buchs der Chroniken und Gedechtnuſs der würdigen Geſchichten von Anbeginn der Welt bis auf dieſe unſre Zeit, durch den hochgelehrten D. Hartmann Schedel erſtlich in Latein geſamlet und geſchrieben, und nachfolgend durch Georgium Alten, dermals Loſungſchreiber der Kaiſ. Reichsſtadt zu Nürenberg aus dem Latein in deutſch gebracht, und darnach auf Anregen und Begehren der ehrbarn und weiſen Sebalden Schreyers und Sebaſt. Cammermeiſters, der gemeldeten Stadt Neronberg Burgern, mit Figuren geziert durch Anton Coburger, daſelbſt zu Neronberg gedruckt, alles auf der gemeldeten Schreyers und Cammermeiſters Koſtung, und vollbracht im Jar als man zalt nach der Gepurt Chriſti tauſend vierhundert und in dem 93.*

* *

III. LIBRI SAECVLO XV IMPRESSI.

1459.

Durandi Rationale diuinorum officiorum; Moguntiae. In fol. max. In membrana, foliis 162. N. 1.

In calce legitur litteris rubris:

Preſens racõnalis diuorz codex officiorz.
venuſtate capitaliū decoratus. rubricati-
onibusque diſtinctus. Artificioſa adinuēti-
one imprimendi ac caracterizandi: abſque
calami exaratiōe ſic effigiatus. Et ad eu-
ſebiam dei induſtrie eſt ꝯſūmatus Per

Johannē Fuſt ciuē Magūtinu3. Et petrum Gernſʒheym. Clericum dioceſ eiuſdem. Anno dn̄i Milleſimo quadringenteſimo quīquageſimonono. Sexta die Octobris.

Litterae initiales etiam ad Pſalterium A. 1457 et 1459 adhibitae fuere. Sunt rubrae, ornamentis caeruleis. Minores litterae initiales Sectionum Capitumue pleraeque impreſſae ſunt, rubrae omnes.

1460.

Conſtitutiones Clementinae cum apparatu Ioh. Andreae; ibid. in fol. reg. In membrana. Num. 19.

Incipiunt conſtituciones clementis pape v. vna cum apparatu dn̄i Jo. andree.

Pleraeque litterae initiales ſunt impreſſae, omnes rubrae. Prima eſt caeruleo colore mixta. Numerus foliorum 50 ſupraſcriptus eſt. Fol. 48 b legitur haec inſcriptio lineis ſeptem:

Preſens Clementis p̄pe quīti ↄſtitutionū codex. vna cum
apparatu dn̄i Joh. an. Suis rubricacōnibus ſufficiēter diſtin-
ctus. Artificioſa adinuētiō imprimēdi ac caracterizandi.
abſq3 vlla calami exaratiō ſic effigiatus: et ad euſebiā dei
induſtrie eſt ↄſūmatus. Per Johānem fuſt ciuē Moguntiñ.
Et petrū Schoiffher de gernſsheim. Clericū dioceſ eiuſdem.
Anno domī. M. cccc. Sexageſimo. xxv die Menſis Junij.

Abſque inſignibus typographorum.

Se-

Sequitur deinde in duobus foliis Regula Sti Franciſci: *Exiui de paradiſo dixi rigabo ortum plantationum. ait ille celeſtis agricola* etc.

Altera editio anni 1467 eſt in Bibliotheca publica Vniuerſitatis Altdorfinae.

Tertia Argentoratenſis 1471 eſt in hac Bibliotheca.

Quarta Romae, 1473 per Vdalricum Gallum.

Quinta Moguntiae, 1476 per Petr. Schoiffer.

Sexta et ſeptima ſunt Michaelis Wensleri Baſil. 1476. Priorem editionem neque Maittaire, neque Orlandus, adnotarunt. Vid. Bibliothecae Schwarzianae P. II, pag. 167.

Octauam et nonam Antonii Koburgeri 1482 et 1486 infra indicabo inter Noricos libros Saeculi XV.

1465.

Sextus Decretalium cum apparatu Ioh. Andreae. Mogunt. in fol. In membrana. Num. 66. Sunt 141 folia. Poſt arborem conſanguinitatis 4 foliorum: *Circa lecturam arboris* cet.

Incipit liber ſextus decretalium dñi bonifacij pape. viij. Litterae initiales minores partim ſunt impreſſae, partim pictae. In calce legitur litteris rubris ita:

Preſens huius ſexti decretaliū preclarum opus. non atramento. plumali canna neque aerea. ſ artificioſa quadam adinuentione imprimendi ſeu caracterizandi ſic effigiatū. et ad euſebiā dei. induſtrie eſt ɔſummatū per Johannē fuſt ciuem moguntinū et Petrū ſchoiffer de gernſheym. Anno domini. M. cccc. ſexageſimo quīto. Die vero decimaſeptima menſis decembris.

In non nullis exemplaribus, u. c. in Fribergenſi, (uid. Andr. Molleri Chron. Fribergenſe, pag. 130) ita ſe habet ſubſcriptio:

Preſens huius Sexti Decretalium preclarum opus alma in urbe Maguntina inclyte nacionis germanice. quam dei clementia tam alti ingenii lumine donoque gratuito ceteris terrarum nacionibus preferre illuſtrareque dignatus eſt, non atramento, plumali canna neque aerea, ſed artificioſa quadam adinuentione imprimendi ſeu caracterizandi ſic effigiatum et ad euſebiam dei induſtrie eſt conſumatum per Iohannem Fuſt ciuem et Petrum Schoiffher de Gernsheym. Anno dñi M. CCCC. LXV. die uero XVII menſis Decembris.

Lactantii Firmiani Inſtitutionum diuinarum Libri VII. In monaſterio Sublacenſi. Inter libros Solger. in fol. num. 596.

In qualibet pagina continuà ſunt lineae 36.

Eſt primus Liber in Italia typis exſcriptus. Exemplar Bibliothecae Ducis de la Valliere in Auctione publica A. 1784 pretio 1830 librarum gallicarum uenditum fuit, quamuis deeſſent bina folia Lactantii erratorum per fratrem Antonium Raudenſem theologum collecta, quae in iſto Bibliothecae publicae Exemplo ſtatim poſt Rubricas ſequuntur. Vid. ſupra, p. 237 et Catalogue des Livres de la Bibliotheque du Duc de la Valliere, à Paris, 1783. 8 mai. T. I, p. 153, et Addit. p. 18.

Reu. P. Ioſeph Gheſquiere Bruxellis deſcripſit exemplum integrum (quale iſtud eſt) in Diario *Eſprit des Journaux*; Juillet, 1780.

In

In fine legitur quinque lineis: *Lactantii Firmiani de diuinis inſtitutionibus aduerſus gentes libri ſeptem. nec non eiuſdem ad Donatum de ira dei liber unus. unacum libro de opificio hominis ad Demetrianum finiuntur. Sub anno domini M. CCCC. LXV. Pontificatus Pauli papae II. anno eius ſecundo. Indictione XIII. die uero antepenultima menſis Octobris. In uenerabili monaſterio Sublacenſi. Deo gratias.*

Noſtrum praeterea exemplum adſcripta habet ligaturae iſta uerba, manu Iohannis Friſneri iunioris, Conſulis Wonſidelenſis:

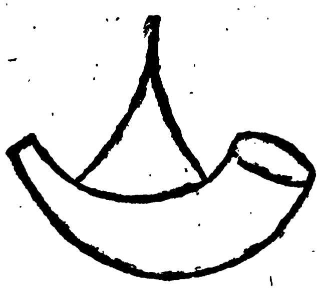
Anno Domini M cccc xlix feria 4ta in ſeptimana palmarum poſt meridiem poſt horam quartam natus eſt in domino Andreas Friſner Wunſidelenſ.

Anno 1466 in uigilia auguſtini natus eſt eraſmus Friſner primogenitus fratris mei Iohannis ſenioris hora prima poſt meridiem.

1467.

Iohannis de Turre cremata Meditationes. Romae, per Vlr. Hahn. In fol. cum figuris. Num. 2.

Rariſſimum inter haecce rariſſima cimelia. Exemplar nitidum. Sunt 34 folia chartae denſae et albae, ita ſignatae

Pagina aduerſa uacua eſt, auerſa autem (in parte ſuperiore, ut reliquae plurimae) figura iſta ornatur, quam a me accuratiſſime delineatam e regione exhibeo, infra dedi ſpecimen litterarum quae per totum librum ſunt eaedem.

Vlricus Han fuit Ingolſtadienſis (Franconiae) patria, ciuis Viennenſis. Vid. Cel. Denis *Einleitung in die Bücherkunde*, pag. 109. *Einſd. Wiens Buchdrucker-Geſchichte.*

Meditatõnes Johannis de

turre cremata *Romae.1467.Tab. I.*

Figurae tales ſunt 33 ab artifice Germano ſcalptae cum una grandiori. Omnes coloribus ſunt diſtinctae ſ. illuminatae.

Infra hancce primam creationis mundi figuram legitur titulus $3\frac{1}{2}$ lineis rubris:

Meditatões Reuerẽdiſſimi patris dñi Johannis de turre cremata Sacroſcẽ Romane eccľie Cardinalis poſita 7 depicte de ipſius mãdato ĩ eccľie ambitu ſcẽ Marie de Minerua Rome.

O admiranda et laudanda tue diſpenſationis gratia omnipotentiſſime dñe ds. cet.

Omnes litterae maiores initiales rubro atramento ſcriptae ſunt.

Paginae nullis numeris, nulliſque cuſtodibus, neque ſignaturis, uti appellantur a typographis, ſunt inſignitae.

Secunda figura in auerſo latere ſ. dorſo folii ſecundi, exhibet Deum cum Adamo loquentem.

Tertia, quae folii tertii parti inferiori adglutinata eſt, (ut etiam Fig. 3, 9 et 27) repraeſentat Euam pomum apprehendentem.

Figuras ſemper ſequuntur Meditationes.

Quarta in auerſa parte folii quarti Annunciatio angelica exhibetur.

Fig. 5 in auerſa pagina quinti folii (uti ſequentes figurae) conſpicitur Natiuitas Seruatoris.

Fig. 6. Circumciſio.

Fig. 7. Chriſtus a Magis adoratur.

Fig. 8.

Fig. 8. Benedictio Simeonis.

Fig. 9. in aduerſa pagina folii noni. Fuga in Aegyptum.

Fig. 10. Chriſtus in templo inter doctores.

Fig. 11. Iohannes baptizat Chriſtum.

Fig. 12. Chriſtus in deſerto tentatur a diabolo.

Fig. 13. Petro tradit claues.

Fig. 14. Tranſfiguratur.

Fig. 15. Lauat pedes Apoſtolorum.

Fig. 16. Sacra Coena.

Fig. 17. Traditur a Iuda nebulone.

Fig. 18. Deducitur ad Caipham.

Fig. 19. Cruci adfixus adoratur a Maria et Iohanne.

Fig. 20. Maria cum mulieribus, a quibus ſuſtentatur, dolet.

Fig. 21. Chriſti deſcenſio ad inferos.

Fig. 22. Reſurrectio.

Fig. 23. Chriſtus loquitur cum Petro et Apoſtolis.

Fig. 24. Adſcendit in caelum.

Fig. 25. Feſtum Pentecoſtes.

Fig. 26 eſt in auerſa atque uacua pagina folii 26. Sancta hoſtia portatur ab epiſcopo.

Fig. 27 in infima parte paginae aduerſae folii 27. Abraham tres uidet, unum adorat.

Fig. 28 totam implet folii 29 auerſam paginam. Exhibet S. Dominicum iacentem et ex eo in arbore naſcentes Pontifices, Cardinales et Sanctos.

Fig. 29. Chriſtus apparet S. Sixto.

Fig. 30 in aduerſa parte folii 30. Aſſumtio Mariae.

Fig. 31

Fig. 31 in auerſa. Chriſtus inter choros angelorum ſedet.

Fig. 32. Sedet ad ſiniſtram matris Dominus in choro beatorum.

Fig. 33. Officium Miſſae pro defunctis.

Fig. 34 in auerſa ſeu dorſo folii 33. Homines coram tribunali Chriſti.

Pertinet ad throni tui excellentiam. bone ihesu : cui (uetuſta manus adſcripſit *Pater*) *pacto dedit omne iuditium ſatere* etc.

In folio ultimo 34 legitur quatuor lineis:

Finite ſunt contemplationes ſupradicte 7 continuate Rome per Ulricum han Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo die ultima Menſis decembris. J. R.

Hae litterae forſan ſignificant: *Iuſſu Reuerendiſſimi.* Viuebat enim adhuc Torquemada.

Secunda harum Meditationum Iohannis de Turrecremata ſ. Torquemada, Hiſpani, Ord. Praedicator. († 1468) editio prodiit Romae, 1473.

Tertia foliorum 15 ſub. tit. *Ioh. de Turrecremata Contemplationes* eſt in iſta Bibliotheca inter incertos Saec. XV. ſine loco et anno, num. 64. a, et repetita uice num. 99. Manus Saeculi XV. adſcripſit 1475.

1469.

Eſt inter MSS. Solgeri in forma quarta Num. 17 impreſſum ſine loci et anni mentione Rituale Eccleſiae Rom. Cathol. cum Breuiario Romano et Calendario. Liber ſpiſſus. In membrana. Adſcriptus eſt annus M CCCC LXII.

Sed

Sed littera dominicalis A in Calendario cum die Paſchatis 2. Aprilis indicant annum 1469. Typi produnt Petrum Schoeffer. Iohannes enim Fuſt iam A. 1466 Pariſiis diem obiit ſupremum.

Litterae initiales eleganter pictae ſunt. Si uerus eſſet Annus 1462, tunc primus liber eſſet typis exſcriptorum in forma quarti ordinis. Sed rectius illud dicitur de Ciceronis officiorum altera editione Anni 1466.

Summa magiſtri. Johannis. De auerbach. Vicarij. Bambergenſis In fol. Num. 91 a.

In calce ita legitur: *Finit libellus diuina eccleſie ſacramenta. que numero ſeptem. et alia qmplurima ſecum uerſans per ſalubria pro uiris eccleſiaſticis maxime curatis. ſubditorum animabꝰ prouidere habentibus. cui titulus in capite fulgidus. a Ginthero Zainer de Reutlingen. artis huius ingenioſe magiſtro. in urbe auguſtenſi impreſſus feliciter a partu uirginis ſalutifero anno currente Milleſimo. quadringenteſimo ſexageſimo nono.*

Falſo Saubertus pag. 117 ſcripſit, per Iohannem de Auerbach huncce librum impreſſum fuiſſe, quem errorem ſecuti ſunt Caille, Chevillier et Maittaire, Annal. Typogr. T. I, pag. 57 et 64. Vid. Meermanni Orig. typogr. T. II, pag. 273.

Cicero de Oratore ad Quintum fratrem. Romae, fol. min. Num. 47. In calce:

M. T. Ciceroniſ in Brutum explicit liber. Anno Xſti. M. CCCC. lxix die uero. xii menſis Ianuarii. Rome in domo magnifici uiri Petri de Maximo.

Quaelibet pagina integra lineas habet 32. Iterum impreſſus eſt hic liber (ut puto) Venetiis. Eſt inter huius

Biblio-

Bibliotheeae incertos Saec. XV, num. 74 a, habetque etiam quaelibet pagina integra lineas 32.

1470.

Thom. Aquinas in Lucam. Rom. fol. N. 71.

Hieron. Presbyteri Epiſtolares Expoſitiones. Romae, fol. 2 Vol. N. 68. 69.

Ciceronis epiſtolae ad Brutum et Atticum, per. Nic. Ienſon. Venet. fol. N. 29.

Leonis I P. M. Opera. Romae, fol. N. 95.

Ioſephus lat. Aug. Vind. fol. N. 24.

1471.

Salluſtius. ſine loco. fol. N. 18.

Ioh. Meſua de medicinis morborum particularium. fol. N. 139. a.

Petri Aponi additiones ad Meſuam. N. 139. b.

Thomae Aquin. Ima pars Summae. Mogunt. fol. n. 48.

Ludou. Pontani ſingularia. Venetiis per Vindelinum. fol. N. 160. a.

Pauli Oroſii Chronographia, Auguſtae, per Ioh. Schüsler. n. 115.

Petri de Creſcent. rural. commentar. Libri XII, per eumdem. num. 28.

Speculum uitae humanae per Guntherum Zainer, Aug. Vind. n. 91, b.

Epiſtolae Cypriani. Romae. n. 107.

Quinctilianus. Venet. n. 26.

Donati et Seruii commentar. in Virgil. Ratiſp. n. 21.

Cle-

Clementinae cum Apparatu Ioh. Andreae. Argent. ap. Heinr. Eggeſteyn. n. 54. a.

1472.

Buch von der rechtlichen Ueberwindung Chriſti wider Sathan. Aug. ap. Günther Zeiner *). N. 108. a.

Repetitiones, diſputationes et tractatus uariorum Doctorum. Venet. per Ioh. de Colonia et Vindel. de Spira.

Iſidori Hiſpalenſis Liber Etymologiarum, apud Gunth. Zainer. In membrana. n. 25.

Ciceronis Orationes, ſine loco. In fine leguntur hi uerſus:

Hoc ingens Ciceronis opus: cauſaſque forenſes
Quas inter patres dixit et in populo.
Tu quicunque leges, Ambergau natus abenis
Impreſſit formis. Ecce magiſter Adam.
M. CCCC. LXXII.

n. 45.

Thomae Aquinatis ſecunda Pars Summae. ſ. l. n. 72.

Iacobi de Theramo conſolatio peccator. Auguſtae, per Ioh. Schüsler. n. 176. et Incertor. n 87. c.

Quaeſtiones de uirtutibus et uitiis. n. 55.

Ioh. de Turre cremata explanatio in Pſalmum. Aug. Vind. n 2. c.

Ambroſii Hexaëmeron. n. 2. d.

Leon-

*) Deſcripſi rarum iſtum librum in T. II Diarii mei litterarii germ. p. 387. Vid. Dom. Zapf Augsburgs Buchdruckergeſch. pag. VIII. Tab. 3.

Leonhardi Aretini Epiſtolae familiares. n. 27.
Boccatii Decameron. Italice. Mantuae. n. 73.
Roberti Valturii liber de re militari. Veronae. n. 50.
Appianus lat. Romae. n. 51.
Frid. de Senis Conſilia et Quaeſt. ib. per Adam Rot. n. 155.
Aug. de Aretio tr. maleficiorum. Romae. n. 158.
C. Plinii hiſt. nat. Venetiis. n. 23.
Scriptores de re ruſtica, ib n. 75.
Macrobius in ſomnium Scipionis. Ib. n. 33.

Decretum Gratiani gloſſatum. Moguntiae. per Petrum Schoiffer de gernſsheym, ſuis conſignando ſcutis.

Inſtitutiones Iuris cum gloſſa. ib. n. 134.

Sub finem huius libri repetuntur uerſus ſequentes, qui iam in editione 1468 leguntur. Illuſtrauit eos Chriſtian. Gottl. Schwarzius, celeberrimum quondam Acad. Altdorfinae decus, in Exercitatione III de Origine Typographiae, pag. 17 ſeq.

Scema tab'nac̄li moiſes ſalomōq3 tēpli
Haut p̄ter ingenios perficiūt dedalos
Sic decuſ ēccie maius maior ſalomōe
Iam renouās renouat beſelebel et hyrā
Hos dedit eximios ſculpēdi in arte m̄groſ
Cui plac3 en mac̄tos arte ſagi'e viroſ
Quos genuit ambos vrbs magūtina ioh'es
Libroꝝ inſignes prothocaragmaticoſ
Cū quib9 optatū petrus venit ad poliandrū
Curſu poſterior introeūdo prior

Meditatiões Johannis de

e turre cremata *Romae.1467.Tab.* I.

Si uerum exemplar mendax tranſfertur in inſtar
Vix male corrigitur margo ſed inficitur.
Atrameue labat membranis. liquitur. elbet. *)
Sepe et cum precio et codice ſcriptor abit.
Fenore ſic multo curarum ſiue laborum
Grandibus impenſis uix redimitur opus.
Has ob res libros clerus non comparat. imo
Tantis pertęſus abſtinet incomodis.
Et ſic depaſcit paſtor dum paſcere neſcit
Ductor ſeducit nomen habens reducis.
Hinc erit ut populus ſic princeps ſicque ſacerdos
Quos ne fungantur pelle ſacerdotio.

Excuſationis repulſio et artis impreſſorie commendatio.

Sed quid ages ergo. dum libros non redimendi
Aut non diſcendi nulla ſubeſt ratio.
Cauſaris. Geropres tibi nemo aut bibliopola.
En uenit hic uenum codice farta penus.
Accuſas. nimis eſſe forum libri precioſum
Nullus pro ſimili ſcriberet hunc precio
Pauper es. et lodex tibi pulcra. uorans quoque liber.
Te ditet codex. nil comedenſque liber.
Si nequeat uice paſtor paupere de ſtipe degens.
Comparet hunc paſtor uellera lacque legens.
Forte ſcola eſt paridis procul. en gignaſticus **) *heros*
Eiuſdem thomas doctor aquinus adeſt.
Quid prece cum precium labor aut opus eſt comodanti
Reddere. cum danti ſufficiat precium.

Hic

*) liqueſcit, et nec album, nec nigrum eſt.
**) gymnaſticus.

Hic uerum exemplar mendax non tranſit in inſtar. *)
Mille ualent uno ſtante caracterio.
Aſt atramentum probat hoc non eſſe caducum
Cerotumue **) *rapax aut cineralis aqua.*
Quamlibet in fluida carta non liquitur unda
Tetra. neque atrior hac fallit in arte liquor.
Litera continua et par libros gramma uenuſtat.
Ex uno in cunctis eſſe memor poteris.
Ergo quod obiiciant nichil amplius eſt pater alme.
Quo minus addiſcant teque docenda tuos.

Exhortatio ad comparandum libros.

Immenſi roboris qua tuta eſt uinea turris
Cum propugnaculis principibuſque manet.
Sed mille clipeos aut pendentes modo libros
Ad propugnacula noſtra uidere ſtupor eſt.
Heu ſalomon ubi ſunt docti belliſque robuſti.
A quibus ambitur thalamus ille tuus.
Proch ubi peruigiles qui ut quondam femora cingant
Enſibus. aut ubi ſunt et gladii ancipites
Excita palladios ſalomon per cantica pſalmos
Vt ſumant albos paule iube gladios.
Hos inquam gladios iubet ad quos Chriſtus emendos
Vt uendant unam diſcipuli tunicam.
Hij ſunt ſcripture diuina uolumina ſacre
Iuris et humani ecce duo gladij.
Heu uenit illa dies nox imo uenit. ubi ferri
Atque ſimul uerbi fiet opus gladiſs.

 Qui-

*) exemplum, *eine Copie.*
**) atramentum e cera et oleo, forte a primis typographis tentatum.

Quilibet ergo ſuos emat atque exercitet enſes
Hanc propter noctem quam prius adueniant.

Primorum artis magiſtrorum typus *) et petri **) praeconium.

Scema tabernaculi moiſes ſalomon quoque templi
Haud preter ingenuos perficiunt dedalos.
Sic decus eccleſie maius maior ſalomone
Iam renouans, renouat beſelebel et bijram.
Hos dedit eximios ſculpendi in arte magiſtros.
*Cui placet en mactos arte ſagire ***) uiros.*
*Quos genuit ambos urbs maguntina iohannes, ****)*
*Librorum inſignes prothocaragmaticos. *****)*
*Cum quibus optatum petrus uenit ad poliandrum ******)*
Curſu poſterior introeundo prior.

Quippe

*) i. e. praefiguratio.

**) Petri Schoefferi de Gernſheim.

***) ſagaces ſapienteſque reddere.

****) Iohannem Guttenbergium et Iohannem Fauſtum. Prior mortuus eſt 1468, Fauſtus uero Pariſiis 1466 Commentum eſt ſine dubio quod legitur in Diario anglicano *the London Chronicle* 1779, pag. 179: *On Friday laſt died, at his ſeat at Hill-court, in Glouceſter, Sir John Fuſt, Baronet, the laſt of the male line of that ancient family, lineally deſcended from* Fuſtinius, *who invented the art of Printing.*

*****) Prototypographos.

******) i. e. ſepulcretum, πολυανδρεῖον. Allegoria ad Iohannem et Petrum Apoſtolos alludit, qui ad Chriſti ſepulcrum ita feſtinarunt, ut poſtremus adueniens Petrus tamen primus intrarit. Vid. Schoepflini Vindiciae typograph. pag. 67.

Quippe quibus preſtat ſculpendi lege ſagitus
A ſolo dante lumen et ingenium.
Natio quaeque ſuum poterit reperire caragma
Secum. nempe ſtilo prominet omnigeno.
Credere difficile eſt. doctores quam precioſa
Pendat mercede ſcripta recorrigere
*Orthoſintbeticum cuius ſintagma *) per orbem*
*Fulget franciſcum **) preſto magiſtrum babet*
*Me quoque deuinxit illi non uile tragema ***)*
Publica ſed comoda. et terrigenum columen.
Sic utinam exſcobere falſis moliantur ideam,
*Qui ſintagma regunt et protbocaragma legunt ****)*
*Aureola indubie premiaret eos logothece *****)*
Quippe libris cathedras mille ſuberudiunt.

Sequuntur 8 lineis rubris hi uerſus qui librum claudunt:

Eſtimo nec ſcriptas decretales neque preſſas
Conferri noſtris. in tribus eximiis.
In foliis ſpacium cunctis eſt marginis equum
Codicis boc primum fulget ab arte decus,

*) i. e. Typographia.

**) Hunc plane ignoramus.

***) τϱαγημα, Salarium; (*Gage, Beſoldung*)

****) qui corrigunt et recognoſcunt αϱχετυπον, ſ. MS.

*****) i. e. diuina iuſtitia; alludit Poeta ad Daniel. capi XII uerſum 3. Vid. Schvvarzii Diſſ. tertia de Origine Typographiae, pag. 22, ubi hi uerſus erudite illuſtrantur.

Quere te textui diſtantem crebro fatigat
Gloſam. bic folium uertere non opus eſt.
Te cito certificant monſtrantia grammata gloſam
Correctusſque liber perficiet docilem.

Tam iſtud Bibliothecae publicae exemplum, quam Ebnerianum, ſunt nitida, ut fere omnes hi libri Saec. XV impreſſi. Catalogum eorum ſat amplum perfecit Iohannes Saubertus ſuae Hiſtoriae Biblioth. huius Reip. Norimb. adnexum pag. 116 ſeq. Plurimi adſunt. Nam Saubertus multos alios admiſcuit, qui numquam in Bibliotheca fuere. Ordinem numerorum debemus egregiae curae atque ſedulitati Reu. Antiſtitis Miniſterii Eccleſ. Norimberg. Dom. Iohannis Sigiſmundi Moerl, qui Libros Saec. XV impreſſos uſque ad A. 1480, et Noribergenſes Saec. XV collocauit ita, ut facile nunc reperiri queant. *) Idem circa libros iuridicos ſumma cura praeſtitit Senator perilluſtris Dom. Chriſtophorus Guilielmus Fridericus Stromerus de Reichenbach, cui ob innumeram erga me beneuolentiam ſemper me profitebor deuinctiſſimum gratiſſimumque.

Eod. a. 1473.

Gregorii M. Homiliae. ſine loci mentione. (Aug. Vindel. **) ap. Günth. Zainer) n. 90. a.

Com-

*) Communicauit mecum Vir humaniſſimus iam A. 1777 deſignationem Librorum Saec. XV.

**) Id quod teſtantur typi Zeineriani. Omiſit Dom. Georg. Guil. Zapf in *Augsburgs Buchdruckergeſchichte*, 1786. 4 mai. Errat Schwarzius, (Biblioth. Schwarz. P. II, pag. 117) quando Norimbergae haſce Homilias prodiiſſe putat.

Compendium theolog. uerit. n. 90. b.

Euſebius de praeparatione euangelica, lat. Interprete Georgio Trapezunt. n. 13. a.

Iulii Celſi Commentarii de Vita C. Iulii Caeſaris, et Iul. Caeſar de bello gallico. n. 74.

Speculum morale Vincentii. Argent. per Ioh. Mentelin. Partes IV, Volum. 3. n. 5.

Durandi Rationale diuinor. Officior. Vlmae, per Ioh. Zeiner. n. 59.

Boccatius de claris mulieribus. cum figuris ligneis. Ib. n. 182. Solg. I, num. 1206.

Auguſtini de Ancona Summa de ſumma Poteſtate eccleſiaſtica. Auguſtae, n. 140.

Ioh. Gerſon ſuper magnificat. ſ. l. n. 99. c.

Franc. de Platea de reſtitutionibus uſurarum et excommunicatione. Venet. n. 35.

Rob. de Litio Quadrageſimale. Colon. n. 77.

Leon. de Vtino Sermones quadrageſimales. Venet. n. 83.

Auguſtini Soliloquia de arra animae. ſ. l. n. 100. a.

Gregorii M. Homilia. ſ. l. n. 100. b.

1474.

Petri de Ancharano conſilia. Romae, per M. Adam Rot, Clericum. n. 154.

Ioh. Scotus in quartum Sententiar. ſ. l. n. 131.

Ludolphi Vita Chriſti. Argent. 4. n. 4.

Liber totius Bibliae moralizazionum, per Ioh. Zainer. Vlmae. fol. reg. Bibl. Solg. T. I, n. 320.

Lactantii diuinar. inſtitutionum libri VII. Romae. n. 116.

Spec. Hiſt. Vincentii. Mogunt. 3 Vol. n. 60, 61, 62.

Henr. Herp. Speculum aureum X Praeceptor. ib. n. 104.

Aluari Pelagii Summa de Planctu Eccleſiae Chriſtianae. Vlmae. n. 20.

Piſani Supplementum, per Franc. de Heilbrunn, et Nicol. de Franckforthia. Venetiis. n. 78.

Thomaſini de Ferraria opus Quadrageſimale. Coloniae, per Ioh. Koelhof. n. 105. a.

Faſciculus temporum. Ibid. n. 14. a.

Franc. de Platea tr. de reſtitut. Vſurarum. Ib. n. 96. a.

Leon. de Vtino Sermones aurei de Sanctis. ſ. l. n. 82.

Dominici Calderini notae in Iuuenalem. Romae, n. 85.

Eiuſd. Repertorium Iuris. Ibid. n. 167.

Angeli de Vbaldo de Peruſio Lectura ſuper Authenticis et titulo de Inuentario. Ibidem, n. 132. a.

Baldi Additiones ſuper ſpeculo Guil. Durandi. Ib. b.

Inuentarium Speculi iudicialis. Ibid. c.

Hadrianus de Sermone lat. Ibid. Incertor. n. 79. a.

Nicolai Perotti Rudimenta Grammaticae. Venet. n. 150. a.

Andreae Barbatiae comment. ſuper tit. decretal. de officio delegati. Venet. n. 37.

1475.

Libri Confeſſionis Auguſtini. Aug. Vind. n. 44. a.

Catonis Ethica. ib. n. 122.

Ioh. Nideri praeceptorium. n. 114.

Gallenſis Summa, ſ. Communiloquium. n. 143. a.

Petri

Petri Nigri de Iudaeorum perfidia, tractatus. Eslingae per Conrad Fyner de Gerhuſen. n. 113. a.

Biblia aurea, id eſt, introductio in Biblia. Vlmae. Incertor, n. 68. b.

Durandi rationale diuinorum officiorum. ib. n. 3.

Rob. de Licio opus Quadrageſimale. Baſil. n. 17.

Ioh. Gritſch Quadrageſimale. Vlmae. n. 64.

Codex Iuris Iuſtinianei, cum Gloſſa. Mogunt. per Petrum Schoeffer. n. 137.

Laertii Vitae Philoſophor. Venet. n. 124. a.

Alex. ab Ales in tertium Sententiarum. Ib. n. 80.

Iacobi de Forliuio ſuper libris tegni Galeni. Paduae, n. 15.

Pauli de Caſtro Conſilia. Ibid. n. 156.

Thomae Aquinatis Quaeſtiones de Veritate. Colon. num. 121.

S. Auguſtini Confeſſiones. Mediol. n. 130. a.

S. Auguſtini Homiliae quinquaginta. Aug. Vind. ſ. a. n. 91.

Valer. Max. ib. Bibl. Solg. T. I, num. 1042. Cum Dionyſii de Burgo Commentario.

Nicolai de Tudeſchis Panormitani, Conſilia. n. 157.

Leonardi de Vtino Sermones. Vlmae. Tomi II. n. 8.

Thomae Aquinatis Quaeſtiones quodlibeticae. Ibid. n. 44. b.

Rudimenta Nouitiorum, Lubecae. n. 52. a.

1476.

Bartoli pars I ſuper Digeſtum nouum. Venetiis, per Ioh. de Colonia, et Ioh. Menthen de Gerrezen. n. 142.

Eiuſd.

Eiuſd. Lectura ſuper ſecunda parte codicis. Venet. per Ioh. de Colonia. 152. b.

Sextus decretalium et Clementinae, cum apparatu. Ibid. n. 11.

Diod. Siculus, latine. Ibid. n. 111. a.

Priſcianus. Ib. n. 31. cum interpretatione ex Dionyſio de orbis ſitu.

Nonius Marcellus de propr. Verbor. Ib. n. 111. b.

Ioh. Nideri Praeceptorium. Argent. n. 89. a.

Bonauenturae Speculum Mariae Virginis. Ibid. n. 81. c.

Hugonis de Prato florido Sermones dominicales. Ib. n. 63.

Franc. Philelfi Satyrae. Mediol. n. 117.

Inſtitutiones Iuſtiniani cum notis Accurſii. Mogunt. n. 133. a. Per Petrum Schoeffer de Gernsheim.

Inſtitutiones cum Gloſſa. Baſil. n. 135. Per Mich. Wensler.

S. Ambroſius in Lucam. Aug. Vind. n. 125. a.

Idem de Iohannis generatione. Ibid. per Anton. Sorg. n. 81. a.

Sermones Michaelis de Mediolano. Venetiis, per Franc. de Heilbrunn. n. 86.

Alexandri de Imola Lectura ſuper ſextam partem Codicis. Venet. per Ioh. de Colonia.

1477.

Bartholi lecturae. Venet. per Ioh. de Colonia, eiuſque Socium Ioh. Menthelen de Gerrezen. n. 187. a.

Auguſtini de Bonfranciſcis additiones ad Angelum de Aretio de malef. cum tract. ipſo. f. l. n. 159.

Bar-

Bartoli Lecturae ſuper authenticis. Mediol. n. 67.

Baldi Lectura circa IV libros Inſtitutionum. Colon. per Io. Koelhoff. 187. a.

Ioh. Tortellii Aretini Comment. grammat. et dictionarium nominum propriorum. Taruiſii. n. 149.

Iuniani Maii tr. de priſcorum proprietate uerborum, ſiue Dictionarium. Ibid. n. 148.

Nouellae Conſtitutiones Iuſtiniani, Libri Feudorum; et III poſteriores libri codicis, cum gloſſa. Mogunt. per Petr. Schoeffer de Gernsheim. n. 133. b.

Deciſiones Rotae romanae. ibid. n. 162.

Ciceronis orationes, cum commentar. Pediani et Luſchi. Venetiis. n. 22.

Petri Lombardi libri IV Sententiar. ib. n. 88.

Dionyſ. de ſitu orbis, lat. ib. n. 127. b.

Barthol. de Bellentzinis Apoſtillae ſuper lecturas Abbatis (Panormitani) et Antonii de Butrio. Ibid. n. 9.

Dominicus de S. Geminiano ſuper Sexto Decretalium. Ib. n. 41.

Corpus Iuris Can. cum apparatu. Ib. n. 43.

Appianus Alexandrinus, lat. Ib. n. 16.

Thomae de Aquino I Pars Summae. Ibid. n. 84.

Digeſtum nouum; per Nic. Ienſon Gall. Ibid. n. 136. Deficit folium primum.

Super II Sententiar. Bonauent. per Theod. de Rheinsburg et Reinald. de Nouiomago, ſocios. Ibid. n. 112.

Antonini Summae Pars II. Ib. n. 102.

Pii Pontif. Hiſtoriar. prima pars. Ib. n. 110.

Iac. Aluarotti Opus ſuper uſus feudorum cum repertorio, Ibid. n. 172.

Pom-

Pomponius Mela. Ib. 4. n. 173.

Hoſtienſis Summa ſuper V Libros Decretal. n. 145.

Panormitanus, alias Abbas Siculus dictus, ſuper ſecundo libro Decretalium. Pars I n. 42.

Ioh. Petri de Ferrariis Practica. Lugd. n. 163.

Antonini Summae pars ſecunda. Spirae, n. 65.

Bruders Peters Schwarz, Prediger Ordens, Stern des Meſsiah, Eſslingen. fol. min. n. 186. Solg. II, n. 509.

Ioh. Duns Scotus in libros ſententiar. Venet. Inter libros theol. in fol. num 620.

Wolfram von Eſchenbach zwey Heldengedichte, Parzifal und Tyturell. Solg. I, n. 1866.

Neſtoris Nouarienſis Dictionarium Lat. et de partibus orationis. 2) Salomonis Epiſcopi Conſtantienſ. Vocabularium. Inter libros Philoſ. n. 43.

1478.

Th. de Haſelbach prima pars ſermonum ſuper epiſtolis Paulli. f. l. n. 92.

Scriptum quoddam Leon. Aretini. f. l. n. 178.

Lactantius Firmianus, Venetiis, per M. Andr. Paſphaltem et Boninum de Boninis. n. 93. a.

Angeli de Aretio Lectura ſuper Inſtitutionibus. Romae. n. 185. Catal. Solg. T. I, n. 1775.

Ant. Beccaniae in Dionyſii traductionem de ſitu Orbis. Venet. n. 127. a.

Mela de ſitu Orbis. Praemittitur Alchubitius de Aſtrologia. Venet. per Ioh. Renner. n, 129.

Bartolus ſuper I et II partem Digeſti ueteris. Ib. n. 141.

Idem

Idem in primam partem Codicis. Ib. n. 151. a.

Eiuſd. Opera, ſiue Commentarii Iuris ciuilis. Venetiis, per Nicol. Ienſon. 8 Vol.

Alexandri de Imola Additiones ad I part. Cod. Ib. n. 151. b.

Senecae Opera. Taruiſii. n. 183. Catal. Bibl. Solg. T. I, n. 1556.

Enarrationes in Satiras Iuuenalis. Ibid. n. 124.

Ioh. de Turrecremata expoſitio Pſalmorum. Mogunt. per Petr. Schoiffer de Gernsheim. n. 87.

Leonardi de Vtino Sermones Quadrageſimales. Vlmae. n. 58.

Guil. Durandi Repertorium Iuris. Patauii. Ex officina magiſtri Ioannis Silgenſtat. n. 168.

Thomae Aquinatis additionum pars tertia. Venetiis, per Ioh. de Colonia et Matthaeum de Gherezem. n. 103.

Petri de Pergamo Repertorium ſuper omnia Thomae Aquinatis opera. Baſileae. Per Bernh. Richel. n. 99.

Conſtitutiones Clementis Papae V. Ibid. n. 39.

Guarini Dictionarium latinum, Breuiloquus Vocabularius dictus. Ibid. n. 30.

Aſtexani de Aſt Summa Piſanella de caſibus. Venet. n. 36.

Innocentii IV Apparatus Decretalium, cum Repertorio Baldi de Peruſio. Argent. n. 38.

Vocabularius utriuſque Iuris. Spirae. n. 34.

Leon. de Vtino Sermones aurei de Sanctis. Ibid. n. 101.

1479.

Pauli Florentini Quadrageſimale. Venet. n. 109.

Tor-

Tortellii Aretini Commentariorum grammaticorum opus. Per Steph. Koblinger, Viennenſem. Vincentiae, n. 98.

Hubertini, Clerici Ciſtercienſis, in epiſtolas Ciceronis Commentar. Ibid. per Hermannum Lichtenſtein. n. 79.

Liber moralitatum elegantiſſimus, magnarum rerum naturalium, Lumen anime dictus. cum ſeptem apparitoribus. nec non ſanctorum doctorum orthodoxe fidei profeſſorum. Poetarum etiam ac oratorum auctoritatibus per modum pharatre ſecundum ordinem alphabeti collectis. Aug. Vindelicor. Fortaſſe apud Iohannem Keller. *) fol. min. n. 49.

In calce legitur: *Annoque a natiuitate dñi Mileſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono quarta Feria poſt vdalrici. ſumma cum diligentia completus.*

Eſt

*) Conueniunt typi cum quarta ſpecie typorum Gunth. Zaineri, quorum delineationem mihi iam A. 1775 miſit amiciſſimus p. m. P. Franciſcus Kriſmer, Bibliothecarius Cartuſiae Buxiae prope Memmingam, cum MS. quod concinnauerat et prelo deſtinauerat: *Hiſtoriſch chronologiſche Abhandlung von den erſten Künſtlern der Buchdruckerey in Augsburg, von derſelben Anfang und Fortgang bis auf das Jahr 1500.* Apographo, quod a p. m. P. Ioh. Gualberto Bommer, Bibliothecario Weingartenſi, accepit, uſus eſt Dom. Zapfius in *Augsburgs Buchdruckergeſchichte;* P. I. Augsb. 1786. 4 mai. cum tab. VIII aen.

Leſſingius fruſtra hanc editionem tertiam in dubium uocauit in ſr. *vom Alter der Oelmalerey*, pag. 83.

Eſt editio tertia. Prima prodiit Aug. Vindel. 1477, ap. Ant. Sorg. Secunda eodem anno ibidem ap. Güntherum Zainer. Quarta (ut puto, Argentorati) impreſſa eſt 1482. Recenſui omnes iſtas editiones im *Journal zur Kunſtgeſchichte und zur allgemeinen Litteratur*, T. I, pag. 58 — 73.

Ioh. Meſue opera medica. Venetiis. n. 118.

Antonini Summa Partis I. Ibid. n. 120.

Iuſtini hiſtoriae. Ib. n. 175.

Alberti M. libri 26 de Animalibus. Mantuae. n. 56.

Euſebii hiſt. eccleſ. lat. ex uerſione Ruffini. Ibid. n. 138. a.

Baldi lectura ſuper I et II partem digeſti ueteris. Venet.

Eiuſd. Lectura ſuper I et II partem digeſti infortiati. ibid.

Bapt. Guarini regulae Grammatices. Venet. n. 150. c.

Corporis Iuris Canon. cum apparatu Tomi duo. Ibid. n. 10.

Platinae Vitae Pontif. Romanor. Impenſa Iohannis de Colonia Agripinenſi, eiusque ſocii Ioh. Mathen de Gheretzem impreſſum. Editio prima. Ibid. Bibl. Solger. T. I, n. 689. Vid. A. 1481.

Faſciculus temporum. Colon. n. 52. b.

Mich. de Mediolano Sermones. Baſil. per Mich. Wensler. n. 70.

Guil. Durandi Speculum Iuris, cum additionibus, Partes IV. Volum. 3. Patauii. Per Joannem de Seligenſtat alemanum. Deficit plagula in Prooemio Vol. I. n. 169. 170, 171.

Mammotrectus. Venet. per Nic. Ienſon. n. 126, 128.

Leon. de Vtino Sermones quadrageſimales. Vicent. per Steph. Koblinger de Vienna. Deficit pagina prima. n. 94.

Io. Serapionis Medici Breuiarium; ejuſd. lib. de medicinis Simplicibus. Venet. n. 12. Primum Folium nitide eſt pictum.

1480.

Alberti de Padua Sermones dominicales. Vlmae, n. 153. a.

Ioh. Petri de Ferrariis Practica. Mediol. n. 164.

Petri Epiſcopi Brixienſis repertorium utriuſque Iuris. Patauii, Vol. 2. n. 165. 166.

Barthol. Anglicus de rerum proprietatibus. Argent. n. 146.

Pauli de Caſtro Lectura ſuper II partem digeſti infortiati. Ferrariae.

Hieron. Epiſtolae. Parmae. Solg. I, n 1705.

Solinus de mirabilibus mundi. Brix. Inter Philoſ. n. 98.

Thomae de Aquino Commentar. in lib. 3 de Anima, et 8 acroaſ. Phyſ. Ariſtot. Colon. n. 76.

Speculum manuale Sacerdotum Herm. de Schildiz. In membrana. Venetiis. n. 130. e.

Bartoli de Saxo ferrato Lectura ſuper prima Parte Codicis. Ibid. per Ioh. Colonienſ. et Ioh. Mentheln.

Guarini dictionarium latinum, Breuiloquus Vocabularius dictum. Baſil. n. 32.

Dionyſ. Halicarn. lat. Taruiſii. n. 46.

1481.

Marcho Polo Reiſebeſchreibung. Augsburg, von Ant. Sorg. fol. Bibl. Solg. T. I, p. 218, n. 34, et p. 226, n. 66.

Oldra-

Oldradi e Laude Pompeia Conſilia. ſ. l.

Ioh. Bapt. de S. Blaſio tract. de Actionibus, de priuilegiis dotalibus; differentiae inter arbitrum et arbitratorem. Venet.

Baldus de Peruſio ſuper 1, 2 et 3 libb. Codicis. ſ. l.

Eiuſd. Lectura. ſuper 7, 8 et 9 librum Codicis. Venet. in 9 libros Codicis. Venet. 3 Vol.

1482.

Sachſenſpiegel. Gedrucket und vollendet von Hannſen Schönſperger. Augsburg.

Cl. Ptolemaei Coſmographia; Vlmae, per Leonh. Holl. Cum Nicol. Donis Tractatu de locis ac mirabilibus mundi. (Vid. Raidelii Comment. de Cl. Ptolemaei Geographia, pag. 47) cum 32 tabb. geogr. illum. Inter Philoſ. n. 11.

Laur. Vallae Opera. Colon.

1483.

Chriſtoph. Porchi Lectura ſuper I, II, et III libr. Inſtitutionum, cum Additionibus Iaſonis de Mayno. Papiae. n. 187. b.

Baldi Commentum ſuper uſus feudorum. Papiae.

Ioh. Ianuenſis Catholicon. Venet. impenſis Herm. Liechtenſtein, Colonienſes.

Vitalis de Cambanis tractatus clauſularum. Venetiis.

Pauli de Caſtro Lectura ſuper I partem digeſti noui. Venet.

Eiuſd. Lectura in Librum VII Codicis. Venet.

Alexandri de Imola Lectura ſuper ſeptimum librum Codicis. Venet.

Cyni de Piſtorio Lectura ſuper I et II partem Codicis. Papiae. 2 Vol.

Iaſonis de Mayno Lectura in tit. Inſtit. de action. Papiae.

Leutolphi de Saxonia Vita Chriſti ſecundum ſeriem Euangeliorum. Argentorati. in fol. reg. *Liber rariſſ.* Auctor Cap. X nomen iam habet Ieſuitarum hiſce uerbis: *Sicut a Chriſto dicuntur Chriſtiani: ita a Ieſu dicemur* Ieſuitae, i. e. a Saluatore ſaluati. Bibl. Solger. I, n. 625.

D. Iohannſen Rieders 24 guldene Harpfen. Augſpurg. Solg. I, n. 306.

Ioh. Craſtoni Carmelitae Lexicon gr. lat. Vincent. Philoſ. n. 35.

Iordani Sermones in Euangelia dominicalia. Argentor.

Scala Caeli. Ibid.

Ioh. Capreoli defenſio Theol. Th. Aquinatis. Venet. 2 Vol.

Barthol. Anglicus de rerum proprietatibus. Colon. per Ioh. Koelhof.

Euclidis Elem. lat. cum comment. Campani. Aug. Vind.

1484.

Tab. in Summam Antonini. Colon.

Horae canonicae eccleſiae Bambergenſis. fol. max.

Pauli de Caſtro Lectura in librum VI Codicis. Senis.

Ioh. Petri Papienſis Practica. Venet.

Iaſonis de Mayno tr. de iure emphyteutico. Papiae.

Ioh. Tortellii Aretini Orthographia dictionum e Graecis tractar. Venet. Inter Philoſoph. n. 37 et 73.

Ange-

Angelus de Aretio in Inſtitutiones Iur. Venetiis.

Eiuſd. tr. maleficiorum, cum addit. Angeli de Franciſcis. Venet.

Miſſale Bamberg. fol.

Iac. de Theramo de conſol. peccator. ſ. Belial. ſ. l. (Argentor.) fol. min. Vid. Incertor. n. 87. c.

Alberici de Roſate lectura in I partem Digeſti ueteris. Regii.

Alexandri de Imola Conſilia. Partes IV. Mediolani. 2 Vol.

Azonis Summa ſuper IX libros Codicis, et IV Inſtit. Sequitur Summa ad Dig. et III libros Cod. et Nouellas. Papiae.

Socci Serm. de tempore. Argent.

1485.

Bartoli Lectura ſuper tribus prioribus libris Codicis, cum additionibus Angeli de Peruſio et Alex. de Imola. Venet. Eiuſd. Conſilia et Tractatus. ibid.

Pauli de Caſtro Lectura ſuper II partem digeſti ueteris. Senis. 2 Vol.

Idem ſuper quartum librum Codicis. Senis.

Angeli de Peruſio Lectura authenticarum. Venet.

Rolandini apparatus notariatus, cum addit. Petri de Vnzola. Vincentiae.

Barthol. Caepollae tr. de ſeruitutibus. Venet.

Eiuſd. Cautelae. Venet.

Angeli de Peruſio Lecturae authenticarum. ibid.

Hermolai Caſtigationes in Plinium. Cremonae. Philoſ. num. 88.

Alexandri de Imola ſuper Codice. Venet. per M. Ioh. Herbort de Silgenſtat. n. 152. c.

Id. ſuper Digeſta. Venet. Vid. A. 1488.

Lud. Pontani Singularia. Venet. n. 161. b.

— — de Roma Conſilia. Papiae.

Hugonis de Prato Sermones de Sanctis. Heidelb.

Vbertini de Caſali Arbor Vitae crucif. Venet.

Speculum Exemplorum. Colon. fol. min.

1486.

Ioh. Bapt. de Caccialupis de debitoribus fugitiuis, de pactis. de tranſactionibus. Senis. n. 161. c.

Codex Iuſtinianus, cum Gloſſa. Venet. per Andream de Stanchis de Valentia.

Angeli de Aretio commentarius ſuper inſtitutiones Iuris. Venetiis, per Baptiſt. de Tortis.

Pauli de Caſtro Lectura ſuper I partem digeſti ueteris. Venet.

Eiuſd. ſuper II partem digeſti noui. Venet.

Franciſci de Accoltis Commentar. in tit. Dig. ſolut. matrim Senis.

Eiuſd. Lectura in tit. de legatis. ib.

Chryſoſtomi Homiliae in Ioannem. lat. Colon.

Hugonis de Prato Sermones de Sanctis ſ. l.

Textus Sententiarum Petri Lombardi. Baſil.

Ioh Beetz in Decalogum. Louan.

Durandi Rationale diuinor. officior. Argent. Catal. Bibl. Solg. I, n. 807.

Ptolem. Coſmographia, cum indice et tabulis antiq. 32. Vlmae, opera et expenſis Iuſti de Albano, de Venetiis,

netiis, per Prouiſorem ſuum, Iohannem Reger. (Vid. Raidelii commentat. de Cl. Ptolemaei Geographia, pag. 48) Philoſ. n. 13.

Petri de Creſcentiis opus ruralium commodorum. Argent. inter libros philoſ. n. 356.

1487.

Angeli de Peruſio Conſilia. Venet.

Ioh. Bapt. de Caccialupis repet. l. omnes populi Dig. de iuſtitia et iure, et l. ſi qua illuſtris Cod. ad Senatus conſ. Orfitanum. Senis.

Ant. de Canario tr. de inſtrumentorum executione. Senis.

Ant. de Roſellis tr. de poteſtate Imperatoris et Papae. Venet. Solg. I, n. 362.

Dicta Ioh. Verſoris ſuper tract. 7. Petri Hiſpani. ſ. l.

Pauli de Caſtro Lectura ſuper I, II, et III librum Cod. Venet.

1488.

Homeri Ilias et Odyſſ. una cum Batrachomyomachia et Hymnis. Graece. Cum praef. graeca Chalcondylae, et latina Bernardi Nerlii; praemiſſis Herodoti et Plutarchi libris, de uita Homeri. Florentiae.

Alex. de Imola Lectura ſuper Digeſta, cum Apoſtillis ad Bartolum. Venet. uid. 1485. 3 Vol.

Paulli de Caſtro Lectura ſuper ſextum Librum Cod. Venet.

Ioh. Milis repertorium. Baſileae.

Angeli de Aretio tr. teſtamentorum. Venet.

Summa Baptiſtiniana. Spirae.

Fred. de Senis Conſilia et Quaeſtiones. Senis.

1489.

Auguſtinus de Trinitate et Ciuitate Dei. Baſil.

Bonauenturae tractatus aliquot. Argent.

Baldi Conſilia. Partes V. Mediol. 2 Vol.

Steph. Coſtae tr. de Ludo. Papiae

Ludou. Pontani, et Matthaei Mattaſelani Singularia. Venet.

Gerſonis Opera. Baſil. Tom. 3.

Cornucopiae, cum Comment. Lat. Linguae Perotti. Venetiis. Philoſ. num. 64.

1490.

Raph. Cumani et Raph. Fulgoſi Conſilia. Brixiae.

Petri de Alliaco quaeſtiones ſuper libros Sententiarum. Argent.

Eiuſd. tractatus et ſermones. Ibid.

Diſcipulus de eruditione Chriſti fidelium, per Ioh. Pris. Ibid.

Th. Aquinatis in 4 libros Sententiar. Ibid.

Conr. Summenhart de Calw opus de Contractibus. Hagenoae.

1491.

Caſſiodorus in Pſalterium. Baſil.

1492.

Bonauentura in 4 libros Sententt. Baſil. 3 Vol.

Aegid. de Roma liber I Sententiar. Venet.

Th.

Th. Aquinatis Script. ad Hunibald. ſuper 4 libros ſententt. Baſil.

Breuiarium Ord. Praedicator. Baſil.

Lyrae Repertorium in Biblia. Memming.

S. Ambroſii opera. Baſileae per Mag. Ioh. Amerbachium. 3 Vol. Bibl. Solg. I, n. 587 — 589.

Angeli Politiani opera &c. Venetiis, apud Aldum. Bibl. Solg. I, n. 1527.

L. Annaei Senecae opera. Venet. Per Bernardinum de Coris de Cremona. Philoſ. n. 330.

1493.

Mariale. Argent.

Gallenſis Summa ſ. communiloquium. ſ. l.

Ioh. Anglici commentar. in Ioh. Scoti queſtiones de uniuerſalibus. Venet. per Ioannem Perſan Dauuome. Philoſ. n. 332.

Ariſtotelis parua natural. lat. cum expoſ. S. Thomae Aquin. Paduae.

Caepollae tr. de ſeruitutibus, cum cautelis. Venet.

Baldi de Vbaldis Lectura ſuper I Partem digeſti ueteris. Venet.

Angeli de Peruſio Lectura ſuper I partem digeſti ueteris. Venet.

Ant. de Butrio Conſilia. Venet.

S. Auguſtini Epiſtolae. Baſileae.

1494.

Angeli Aretini et Alb. Gandini opuſcula de maleficiis; cum apoſtillis. Venet.

Valer. Maximus, cum commento Oliuerii Arzignanenſis Vicentini, Venet. fol. Inter libros philoſophicos, num. 351.

Ioh. Reuchlin de Verbo mirifico. Spirae. Philoſ. n. 331.

Anthologia ſ. Epigrammata graecor. Poetar. Florentiae. 4. litteris quadratis. Catal. Biblioth. Solger. T. II, n. 1827.

Laſcaris Conſtantini Erotemata graecae linguae etc. Venet. ap. Aldum Manut. 4. Ibid. n. 1779.

Deflorationes Patrum. Baſil.

Mariani Sozini tract. de foro competente etc. Mediolani.

S. Auguſtini Sermones uarij. Baſil.

1495.

Baldi de Vbaldis Lectura ſuper ſecundam partem digeſti ueteris. Venet.

Eiuſd. Lectura ſuper digeſtum nouum. Venet.

Angeli de Aretio Lectura ſuper tit. Digeſtor. de appellationibus. Papiae.

Ant. Nicelli Concordantiae contrarietatum Bartoli. Papiae.

Theod. Gazae Grammat. Libri IV. De menſibus opuſculum. Apollonii de Conſtructione Libri IV. Herodianus de numeris. Graece omnia. Venet. Philoſ. n. 31.

Thomae Aquin. in Epp. Paulli. Baſil.

Guil. de Ockam in IV libros Sententiar. Lugd.

Bonauenturae Opuſcula parua. P. I et II. Argent.

Vocabularius breuiloquus. Argent.

Auguſtini Sermones de tempore. Baſil.

1496.

1496.

Baldi commentar. ſuper inſtitutiones, cum quibuſdam conſiliis. Venet.

Aegidius de Bellamera deciſiones. Venetiis.

Baldi tract. de dotibus et dotatis mulieribus. Venet.

Petri de Ancarano Conſilia. Papiae.

Franc. Curtii Conſilia. Mediolani.

Egidii Bellemarii deciſiones Rotae Romanae. Venetiis.

Phil. de Franchis Lectura ſuper titulum de appellat. ib.

Cornucopiae, ſ. Theſaurus gr. linguae. Graece. Venet. Philoſ. n. 34.

Papiae Dictionarium latinum. Venet. Philoſ. n. 42.

Neſtor Vocabuliſta. Venet. Phil. n. 68.

Opus Senecae. Philoſ n. 331.

Cornu Copiae. Venet.

Bernardini de Buſto Mariale. Argent.

Ariſtotelis Scripta phyſica lat. Venet. per Gregor. de Gregoriis. Philoſ. n. 386.

1497.

Iac. Guil. Bergomenſis de claris mulier. Ferrar.

S. Auguſtini Quinquagena in Pſalmos. Baſil.

Eiusd. opus quaeſtion. Lugd. fol.

Baldus et Angelus de Aretio ſuper III poſteriores libros Codicis. Venet.

Signoroli de Homodeis Conſilia et Quaeſtiones. Mediol.

Iaſonis de Mayno interpretatio Tituli Inſtitutionum de actionibus. Venet.

Ioh. Verſor in Logicam. Colon.

Tabula

Tabula in libros Th. Aquin. Venet.

S. Hieronymi Epiſtolae. Baſil.

Felicis Hemmerlin ſ. Malleoli uaria Opuſcula et tractatus. Baſil.

Eiuſd. Dialogus de nobilitate et ruſticitate etc. ſ. l. Cat. Bibl. Solg. T. I, n. 1756, 1757.

Plinii Hiſt. Naturalis, e caſtigationibus Hermol. Barbari. Venet. Libri philoſoph. n. 3.

Ioh. de Ianua Catholicon, ſiue Dictionarium. Venet. n. 46.

1498.

Lapi de Caſtelbono allegationes. Venet. Deficit alleg. 61 — 67.

Angeli Politiani Opera. Venet. ap. Aldum. Bibl. Solg. T. I. n. 1527.

Alexandri de Imola Conſilia. Partes V. Venet. 1498. 2 Vol.

Trilogium animae. ſ. l.

Senecae Tragoediae. Venet. per Joannem Tridinum de Cirreto alias Tacuinum. Philoſ. n. 330.

Collegiorum Bononienſ. Paduani, Ferrarienſis, nec non Bapt. de Cacialupis Conſilia de praelatione inter religioſos monachos et canonicos regulares. Venetiis.

Nelli de S. Geminiano tr. de bannitis et materia bannitorum. Venet.

Egidius de Regimine Principum. Venetiis per magiſtrum Simonem Beuilaquam Papienſem.

Reformation der Statut und Geſetze der löblichen Statt Nürnberg, gedruckt durch Hanns Schönſperger. Augsburg.

Angeli

Angeli de Peruſio lectura ſuper titulo Digeſtor. de interdictis. Brixiae. Eiuſd. Conſilia. Papiae.

Ioh. Ant. de S. Georgio commentum ſuper uſus feudorum. Venet.

Fred. de Senis conſilia. Venet.

Marci Varronis Liber de L. latina. Venet. Philoſ. n. 68.

Solinus de mirabilibus mundi. Brixiae. Phil. n. 86.

1499.

Angeli de Aretio lectura ſuper inſtitutis, nouiter reuiſa. Venet.

S. Auguſtinus in epp. Paulli, per Bedam. Pariſiis.

Sphaera Mundi, in tribus commentis etc. Venet. per Simonem Papienſem, dictum Beuilaquam.

Iulius Firmicus, Manilius, Aratus etc. ex offic. Aldi. Venet.

Guil. Pariſienſis Sermones de tempore et Sanctis. ſ. l.

Paul Wan ſermones de tempore. Hagenoae.

Bartoli de Saxo ferrato Lectura ſuper Digeſta; eiuſdem conſilia, quaeſtiones et tractatus, cum additionibus Antonii de Prato Veteri. Venet. per Bapt. de Tortis. Vol. 4.

Iaſonis de Mayno commentaria ſuper digeſtum uetus. Venet.

Eiuſd. comment. ſuper digeſtum infortiatum. Papiae.

Eiuſd. comment. in I partem digeſti noui. ibid.

Azonis Summa integra. Venet.

Ant. Corſetti tr. de poteſtate ac excellentia regia. Venet.

Franc.

Franc. de Accoltis conſilia. Venet.

Baldi Margarita. Venet.

Plinii hiſt. natur. e caſtigat. Hermol. Barbari. Venetiis. Libr. philoſ. n. 4.

Ioh. Craſtoni Lexicon. gr. lat. Mutinae. Philoſ. n. 31.

Procli Sphaera interprete Th. Linacro. Venet. Philoſ. n. 87.

Epiſtolae Baſil. Magni, Libanii, Chionis, Aeſchinis, Iſocratis, Phalaridis, Bruti, Apollonii Tyanenſis, et Iuliani Apoſtatae. Graece. Venet. ap. Aldum. Philoſ. in 4to num. 64.

1500.

Baldi commentum ſuper uſus feudorum, cum additionibus Andreae Barbaciae. Venet.

Iaſonis de Mayno commentaria in I et II partem Cod. Venet.

Angeli de Periglis ſuper tit. Dig. de legatis 1, 2, 3. Peruſii.

Rofredi tract. libellorum ſuper utraque Cenſura, cum eius quaeſtionibus ſabbathinis. Auenionae, 1500.

Andreae Barbatiae conſilia. Vol. III et IV. Venet.

Diomedes de arte gramm. Phocas de Nomine et Verbo. Priſciani Grammaticae Epitome. Capri de ortogr. et latinit. uerbor. Donati de VIII Partibus orationis. Seruii Honorati in Donati editionem interpretatio. Sergii in Donati editionem commentar. Venet. Philoſ n. 68.

Priſciani opus, cum expoſitione Ioh. de Aingre et Caietani. Venet. n. 69.

Gellius. Venet. Philoſ. n. 87.

Macro-

Macrobius. ibid.

Liber Ethicor. Ariſtot. Pariſ. Philoſ. n. 318.

Libri ſine mentione loci et anni. Annexi praecedentibus.

N. 2. b. Chriſtianus ad ſolitarium de imagine mundi.

13. b. Gregorii dialogor. libri 4.

14. b. Sermones Leonis P.

c. Hieronymi Verſio Pſalterii.

d. Modus ad ſummam perueniendi ſapientiam.

35. b. Albertus M. de uirtutibus, ſ. Paradiſo animae.

54. b. S. Auguſtini Epiſtolae.

81. b. et 93. b. Wilh. Paris de fide et legibus,

d. aliquot tract. minores Ioh. Gerſoni.

89. b. Tract. de arte moriendi.

100. c. Henr. Ariminenſis de quatuor uirtutibus cardinalibus. Argent.

105. b. Anſelmus Cantuar. cur Deus homo.

106. b. Copia Literarum Apoſtolicar. de publicat. Iubilaei. Romae.

108. b. *Ob einem Mann zu nehmen ein ehelich Weib* etc. Auctore Alberto de Eyb.

130. b. Ioh. Gews de uitiis linguae.

c. Baſilius M. de utilitate libror. gentil.

d. Maffei Vegii Dialogus.

138. b. Geſta Romanorum moraliſata.

143. b. Sophilogium.

150. b. Auguſtini Datti Elegantiolae.

151. b. Alex. de Imola Addit. ad Bartoli Commentar. in primam partem Codicis.

153. b. Nic. Dinkelſpichel concordantia in paſſionem Dominicam.

160. c. Ioh. Petri de Ferrariis Practica noua.

Alii Incerti ſine mentione loci et anni, ſecundum ordinem numerorum.

Num.

1. 2. Vid. infra inter Biblia ſacra latina.

3. Ge. Vallae Libri XXIII de expetendis et fugiendis rebus.

4. Biblia Germanica Aug. Vind. apud Günther Zainer, 1472. Vid. infra inter Biblia.

5. Biblia Germanica. (Argentor. forſan 1466. ap. Mentelin.) Vid. infra inter Biblia.

6. a. Iſidori Etymologiae.
   b. Seruius in Virgilium.

7. Barthol. Anglicus de proprietate rerum.

8. 9. 10. Liuii Hiſtoriae. Cura Ioh. Andr. Epiſc. Aleriensis. Romae. in fol. mai.

Subſcriptio ita ſe habet:

Aſpiciſ illuſtriſ lector quicunque libelloſ
Si cupiſ artificum nomina noſſe: lege.
Aſpera ridebiſ cognomina teutona: forſan
Mitiget arſ muſiſ inſcia uerba uirum.
Conraduſ ſueynheym: Arnolduſ pannartzque magiſtri
Rome impreſſerunt talia multa ſimul.
Petruſ cum fratre Franciſco maximus ambo
Huic operi optatam contribuere domum.

Mich.

Mich. Maittaire in Annal. typograph. Tom. I, pag. 66 et Tom. IV, pag. 283 referendam contendit hanc editionem ad annum 1469, quia Veneta Liuii editio, quae lucem adſpexit anno 1470 per Vindelinum de Spira, eamdem, quam haec Romana, Epiſcopi Alerienſis epiſtolam praefert, et hinc poſterior, quam illa, cenſenda eſt. Alerienſis enim epiſtola indicat, ſe editioni, quae Romae excuſa eſt, dedicandae ſummo Pontifici Paullo II Veneto, et Marco S. Marci Cardinali, conſcriptam eſſe: neque facile credi poteſt, utramque editionem, alteram Romae, alteram Venetiis eodem anno exiiſſe.

11. a. Rabanus de Vniuerſo.

b. Alphonſi de Spina Fortalitium fidei. S. Ioh. Chriſt. Wolfii Biblioth. Hebr. T. III, 124.

12. 13. 14. Vacant.

15. Vincentii Speculi nat. pars I.

16. — — — — — — alia editio.

17. — — — — Pars ſecunda.

18. Gregor. Moral. in Iob. P. I.

19. Samuelis Conſtantienſ. Gloſſae.

20. Concordantiae lat. Bibl.

21. 22. Plutarchi Vitae lat.

23. Strabo lat.

24. Lyrae Poſtilla ſuper Euangelia.

25. de uirtutibus et uitiis in ſpecie.

26. S. Hieronymi Epiſtolae.

27. Thom. Aquin. de ueritate cathol. fidei.

28. Th. Aquin. in IV Euang.

29. S. Bernardi. Epp.

30. a. Magiſtri de Gorichen Quaeſt.
b. Bonauentura in I Libr. Sententt.
31. Vincentii Speculum morale, Partes III.
32. Pharetra fidei.
33. Mammotrectus.
34. Albertus M. de laudibus B. M. V.
35. Ioh. de Bromyard Pars I. Summae Praedicantium.
36. 37. Rayneri de Piſis Pantheologia uniuerſae theologicae ueritatis. P. I et II.
38. Rationale diu. off.
39. — — — — alia ed.
40. Petri Brixienſis I Pars Repertorii.
41. Digeſtum uetus.
42. Iordani Sermones de SS.
43. Legenda Sanctor.
44. a. S. Bernardus de interiore homine etc.
b. Bonauenturae Breuiloquium.
c. Ioh. de Turre cremata de effic. aquae benedictae.
d. Felicianus de diuina praedeſtinat.
e. Vocabularium latino germ.
45. a. Henr. Ariminenſ. de 4 uirtt. cardinal.
b. Albertus M. de laudibus B. M. V.
c. Auguſtini Soliloquium.
d. — — de animae quantit.
46. Poſtillae Lyrae Pars I.
47. Alberti M. Sermones. Vlmae.
48. a. Flos Theologiae.
b. Ioh. de Turre cremata Quaeſt. euangelicae.
49. a. Euſebii hiſt. eccleſ. lat.
b. Hugonis didaſcalon.

c. Va-

49. c. Valeſci de Taranta tr. de Epidimia et peſte. 83. e.
50. Wilhelmi Lugd Summa de Virtutibus.
51. Henr. Ariminenſ. de IV. uirtt. card. Spirae.
52. a. Gualteri Burlaei Liber de uita et moribus Philoſophorum.
b. Poggii Facetiae. Vid. n. 111. e.
c. Honorii imago mundi.

Aug. Vind. { d. Auguſtinus de animae quantitate. ap. Günth. Zainer.
e. Donatus Gramm. de cognit. ſui ipſius.
f. Errores Iudaeor. ex Talmut. }

53. Sermones aurei de tempore et SS.
54. Pars aeſtiualis ſermonum Tho. de Haſelbach ſuper Epp. Pauli.
55. Ariſtot. Ethica lat.
56. a. Malogranatum.
b. Henr. de Gorichen Quaeſtiones.
57. 58. Bromyardi Summa Praedicantium.
59. Beſſarion contra calumniatores Platonis. Romae.
60. a. Chryſoſt. ſuper Matth. ex uerſ. Ge. Trapez.
b. Auguſtinus de arte praedicandi.
c. Epiſtola MS. de morte cuiuſdam Cardinalis.
61. a. S. Gregorii Dialogor. libri 4.
b. Aureola ex Hieronymo. n. 97. c.
c. Platina. Norib. 1481. Solg. I, n. 690.
d. Hiſt. Frid. I Imp.
e. *Eine kurze Teutſche Chronik vom Anfang der Welt bis auf Kaiſer Friedrich* III. 1481. MS.
62. a. Leonis P. Sermones.
b. Alex. de Neuo. Norib. 1479. Inter Noric. n. 92.

62. c. Tabulae Pericoparum Eu. et Epp.
63. a. Valer. Maximus.
b. Dionyſii de Burgo Declaratio in Valer Max.
64. a. Ioh. de Turre crem. Contemplatt. Eadem editio eſt. n. 99. e.
b. Tr. de Sanguine Chriſti. Nor. 1473. per Fr. Creuſner.
c. Petrarcha de comtemtu mundi et uita ſolitaria.
65. a. Fraternitas Cleri.
b. Aureola ex S. Hieronymo. Vid. n. 97. c.
c. Ordo obſeruatus in Synodo Herbipolenſi.
d. Quaedam MSS.
66. Quinctiliani Inſtitt. orat.
67. a. S. Bernardus de Conſideratione Domini.
b. Idem. de conflictu Babylonis et Ieruſalem.
c. Cyprianus de 12 abuſionibus ſeculi.
d. Ioh. Pithſonus de oculo morali.
68. a. Iacobi Carthuſ. Sermones.
b. Aurea Biblia. Vlmae, 1475.
69. a. Compendium Theologicae Veritatis. cf. n. 83 et 112.
b. Hieronymi Verſio Pſalterii.
70. a. Henr. Arimin. de IV Virtt. cardinalibus. Argentinae.
b. Seneca de forma et honeſtate uitae.
c. Alberti M. de laudibus B. M. V.
d. S. Gregorii dialogor. libri 4.
71. a. Senecae Epiſtolae.
b. Iacobi de Pariſiis Zophilogium.
72. Roberti de Licio Quadrageſimale.
73. a. Nicolai Imago B. M. V.

73. b.

73. b. Bernardus de conſideratione Domini.
c. — — de conflictu Babyl. et Ieruſ.
d. Cyprianus de abuſibus Seculi.
e. Ioh. de Tambaco Conſolatt. theol.
74. a. Cicero de Oratore. *) Folior 108. Sine dubio Venetiis prodiit.
b. Arbor conſanguinit. per Frid. Creuſner de Nurmberga. 1477.
75. a. S. Auguſtini Confeſſiones.
b. — — de doctrina Chriſtiana liber 4tus.
76. Legenda SS.
77. Iac. Carthuſ. Sermones.
78. a. Cic. de fin. bon. et mal.
b. Thucyd. de uerſ. Laur. Vallae.
79. a. Hadrianus de ſermone lat. Romae 1475.
b. Leonis P. Sermones.
80. Petri Lombardi Gloſſa ordin. in Epp. Pauli.
81. Rationale diu. off.
82. a. Th. Aquin. de potentia Dei.
b. — — — Sententiae Philoſoph.
83. a. Comp. Theol. Veritatis. cf. n. 69 et 112.
b. Alb. M. de abundantia Exemplor.
c. Alex. de Neuo etc. Norib. 1479. uid. n. 62. b.
d. *Auslegung des Amtes der heil. Meſs.*

*) Contuli cum typis orationum Cicer. 1472, n. 45. (uid. ſupra pag. 268. ut et cum typis Lactantii, in monaſt Sublacenſi impreſſi 1465; et cum edit. Romana 1469 Cic. de Oratore; ſed plane diſcrepant typi. Cuilibet folio ſunt lineae 32 uti in editione Romana 1469, cuius noſtra eſt impreſſio iterata.

83. e. Valeſci de Taranta de epid. et peſte. 49. c.
84 Petri Lomb. gloſſa ordin.
85. a. Antonini confeſſionale.
b. de modo legendi abbreu. in iure. Norib. 1476. inter Nor. XV. n. 138.
c. MS. Nic. Dinkelspühl.
d. Gualt. Burlaei. Vitae Philoſophor. Nor. 1477.
e. Innoc. III de miſeria cond. hum. Norimb. 1477. et inter Noricos Saec. XV. num. 67.
f. Alb. Trotti Summula de Ieiunio.
86. a. Taciti Annalium Lib. XI. ſeq. et hiſtoriar. Lib. I — V. Cap. 22. §. 4. Spire.
b. Iuſtini Hiſtoriae. Ven. 1479.
87. a. Expoſitio officii Miſſae. n. 98. a.
b. Nobiliſſimus liber de arte moriendi. (apud. Günth. Zainer, Aug. Vindel.)
c. *Reuerendi patris domini Iacobi de Therano Compendium perbreue Conſolatio peccatorum nuncupatum: Et apud nonnullos Belial uocitatum. ad papam Vrbanum ſextum conſcriptum: Incipit feliter.* (pro feliciter). Subſcriptio:

Explicit liber belial nuncupatus alias peccatorum conſolatio Per Ioh. Schüſsler ciuem Aug. impreſſus. Anno dñi M° cccclxxij. Iulii uero nonas vj.

Eſt ſecunda editio. Vid. ſupra pag. 268, n. 176. c. De prima ſine loco et anno infra dicetur. pag. 308, ad num. 111. a.

Tertia editio A. 1477 (forſan etiam Aug. Vind.) quarta uero, quantum ſcio, 1484 prodiit. Vid. Diarium meum litte-

litterarium, T. II, p. 380 — 395, ubi etiam uerſiones libri recenſui.

88. Vacat.

89. a. Repertorium Vocabulorum oratoriae &c. Baſileae.
b. Salluſtii Iugurtha et Catilina.
c. Gaſparini Pergamenſis Epiſtolae. Baſil. ap. Mich. Wenſler.
d. Libellus de itinere in terram ſanctam.

90. a. Fraternitas Cleri.
b. Albertus M. de arte praedicandi.

91. a. Bonauenturae breuiloquium.
b. S. Bernardi Contemplationes de interiori homine, bona conſcientia et miſeria uitae.
c. Auguſtini homiliae quinquaginta. Aug. Vind. 1475.

92. Ioh. Nideri Praeceptorium. N. 122.

93. Brunonis Pſalterium.

94. a. Scrutinium Scripturae Pauli de S. Maria.
b. Hugo de Victoria Chriſti.
c. Nic. de Cuſa coniecturae de ultimis diebus.

95. Vacat.

96. a. Faſciculus temporum.
b. Statuta ſynodalia Bambergenſia. Bamb. 1491.
c. Sermones de tempore et ſanctis.

97. a. Margarita Dauidica.
b. Hieronymi Tranſlatio Pſalterii.
c. Aureola e ſcriptis Hieronymi. Vid. n. 65. b.
d. Sermo fratris Iohannis de Capiſtrano de paſſione dni noſtri iheſu criſti. MS. 1478.
e. S. Bernhardi tr. de precepto et diſpenſatione.

98. a. Expoſitio canonis Miſſae. n. 87.

98. b. Gualt. Barlaeī Vitae Philoſophorum et Poetarum.
c. Honorius de Imagine mundi.
99. a. Chryſoſtomi ſermones de Patientia Iobi.
b. Albertus M. de adhaerendo Deo.
c. Ioh. Gerſon ſuper Magnificat. ſ. l. 1473.
d. Ioh. Niderus de contractibus mercatorum.
e. Ioh. de Turrecremata Contemplationes. Foliorum 15. Eadem edit. eſt Num. 64. a. Vid. ſupra p. 265, et 304.
f. Id. de efficacia aquae benedictae. 1475. n. 127. i.
g. Felicianus de diuina praedeſtinatione. 1475. Vid. n. 140. e.
100. Vegetius, Germanice.
101. Catholicon Ioh. Balbi de Ianua.
102. Alia editio. Forſan Mogunt. 1475. Biblioth. Schwarz. P. II, p. 151.
103. Matthaei Syluatici Pandectae Medicinae.
104. Aggregator Paduanus de medicinis ſimplicibus.
105. Guidonis Hiſtoria Romana.
106. Tractatus de arte praedicandi.
107. Ioh. Salesberienſis de nugis curialium.
108. Wilh. Pariſ. Summa de Vitiis.
109. Bernardinus de Senis tr. de contractibus et uſuris.
110. Vacat.
111. a. *Lis criſti & belial iudicialiter coram ſalomone iudice. a ſede diuina dato agitata ſuper ſpolio & uiolencia. per eumdem in inferno commiſſum ſingularem practicam continens incipit feliciter.*

Prima eſt editio, ante annum 1470, ni fallor, impreſſa, (uid. ſupra num. 87. c.) duabus columnis. Sunt

96

96 folia. Litterae initiales atramento rubro adſcriptae ſunt. In ultimo folio legitur:

Datum auerſe prope neapolim die penultimo menſis octobris indictione vi. anno dni M ccc. lxxxij pontificatus ſanctiſſimi in chriſto patris & dni noſtri dni urbani ſacroſancte ac uniuerſalis eccleſie pape ſexti anno quinto. & etatis mee anno triceſimo tercio &c. — Propterea tam iuuenes quam ſenes meditentur in hoc opuſculo & perpendant magnam dei miſericordiam peccatoribus adeſſe. & ideo opuſculum iſtud inter eoſdem nominetur peccatorum conſolacio quia cum legeritis dicatis deo. multiplicaſti magnificenciam tuam et conuerſus conſolatus es me ad uitam perhennem. Amen.

. Verſus .

Vt gaudere ſolet feſſus iam nauta labore,
Deſiderata diu litora tuta uidens.
Haud aliter preſſor huius iam fine libelli.
Exultat uiſo laſſus & ipſe quidem.
Laus criſto detur fluit a quo quicquid habetur.

Adnexus eſt huic Volumini:

b. Magiſtri Caroli (*Mennigken*) Libellus epiſtolaris; cum Pii ſecundi Papae tractatu de remedio amoris. Subſcriptio:

Expliciunt epiſtole uenerabilis uiri Artium magiſtri, magiſtri Caroli poete eloquentiſſimi, regentis louanij In pedagogio lilij, Impreſſe per me Arnoldum ther burnen aggrippinenſis ciuitatis incolam, quorum euidentia innoteſcit per primum meum ſignetum hic ſubfixum. Prodiit quoque A. 1485 in forma quarta.

c. Poggy florentini Oratoris eloquentiſſimi, ac ſecretarij apoſtolici. facetiarum liber incipit feliciter.

ter. Eſt prima editio. Vid. Num. 52. b et *Ioh. Chriſtoph Götz Merkwürdigkeiten der königlichen Bibliothek in Dreſsden, 3 Th.* pag. 570.

112. Compendium theologice ueritatis. conf. n. 69 et 83. Sunt tres diuerſae editiones.

113. Thomae a Kempis opuſcula uaria.

114. a. Albertus Trottus de Ieiunio. Norimb. 1477.
b. Expoſitio officii Miſſae. 87. a.
c. Io. Gerſonis Donatus.

115. Documenta moralia Cathonis, ſermonibus dominicalibus accommodata.

116. Georgii Purbachii Theorica noua Planetarum. Cum figuris coloribus diſtinctis. Vid. infra.

117. Statuta urbis Romae.

118. Ioh. Andreae Additiones ad ſpeculum Iuris Duranti.

119. 120. 121. Tria Biblia germanica. Solg. I, n. 65, 66, 67. Vid. infra inter Biblia.

122. Ioh. Nideri Praeceptorium. ib. n. 275. Vid. ſupra, num. 92.

123. Rituale uetus Sanctorum. Bibl. Solger. I, n. 808.

124. Margarita poetica. ib. n. 1476.

125. Malleus maleficarum. ibid. num. 1516.

126. Alberti M. Sermones de tempore et ſanctis. Ibid. num. 1822.

127. a. Barthol. de Chaymis Confeſſionale, Norib. 1477. per Frid. Creuſner.
b. Ioh. de Auerbach Summa.
c. S. Bernardi Meditationes.

127. d.

127 d. Pharetra fidei. (Breuiarium Libri Pharetrae uid. ſupra num. 32.
e. S. Cyrilli Apologeticus. Latine.
f. Henr. de Hassia ſuper orat. domin. et Aue Maria.
g. S. Auguſtini Expoſitio Symboli et Orationis Domin.
h. Th. Aquinas de articulis fidei et ſacramentis.
i. Ioh. de Turrecremata de efficacia aquae benedictae. n. 99. f.
k. Ioh. Pithſauus de oculo morali.

128. a. Ordo obſeruatus in Synodo Herbipolenſi.
b. Arbor conſanguinitatis.
c. Annotationes Margaritarum omnium decretalium. Biblioth. Solg. I, n. 729.

129. a. Cicero de finibus bonor. et malor. 4.
b. Daretis Phrygii Hiſtoria Troiana. 4.

130. Dictys Cretenſis Hiſt. Troiana. 4.

131. Vocabularium antiquiſſimum lat. germ. 4.

132. a. Hieron. ad Euſtach. Virginem.
b. Ioh. Gerſon tr. de pollutionibus.
c. Eiuſd. forma ſacramentalis abſolutionis.
d. Ioh. Niderus de Contractibus mercatorum.
e. Ioh. de nigro monte contra impugnantes priuilegium ordinis Praedicator.
f. Ioh. de Tambaco Conſolatio Theologiae. 4.

133. Antonini Florentini tractatus de inſtructione confeſſorum. 4.

134. a. Th. Aquinas de modo confitendi et de puritate conſcientiae.
b. Ioh. Nideri manuale confeſſorum.

134. c.

134. c. Eiuſd. Diſpoſitorium moriendi.
d. Idem de morali lepra. 4.
135. a. Nic. de Lyra Poſtilla in Pſalterium.
b. Eiuſd. Reſponſio ad quendam Iudaeum. MS. 1474.
c. Ioh. de Turre cremata explanatio in Pſalterium. MS. 1475.
d. Expoſitiones omnium Prologorum Biblie fratris Gwilhelmi Britonis. MS.
e. Incipit tract. Petri Blaſenſis ſuper Iob. MS.
136. Vacat.
137. S. Auguſtinus de arte praedicandi, (Liber quartus Auguſtini de Doctrina Chriſtiana) cum prologo.
138. Vlricus Molitor de Lamiis et Phitonicis mulieribus. 4to.
139. Ioh. Nideri Manuale Confeſſor. 4.

Aug. Vind. ap. Gunt. Zainer. { 140. a. Boccatius de illuſtr. uirorum caſibus.
b. Auguſtinus de XII abuſibus Saeculi.
c. Boccatius de praeclaris mulieribus. }
d. Ioh. de Turrecremata de efficacia aquae benedictae.
e. Felicianus de diuina praedeſtinatione. N. 99. g.
f. Bonauenturae Breuiloquium.
g. Auguſtinus de conflictu uitiorum et uirtutum.
h. Aeneas Syluius de duobus amantibus. fol. min. Prodiit etiam germanice. Aug. Vindel. 1489. 8. ap. Ant. Sorg.

Libri

LIBRI NORIMBERGAE SAEC. XV IMPRESSI.

Reperi in tabulis Ciuium Saec. XV ſequentia Typographorum Norimbergenſium nomina, quae huc pertinent.

A. 1446. *Görg koburger.* Erat adfinis Antonii Koburgeri.

A. 1459. a parte S. Sebaldi fol. 64. *Sebalt Koburger.* Erat adfinis Antonii.

A. 1463.

A parte S. Sebaldi. *Els* (Eliſabet) *Koburgerin*, Georgii Koburgeri uidua.

Jeronimus Rumel.

A parte S. Laurentii. *Wilhelm Rumel ſen.*

H. Rumel. († 1464) Habitabat prope forum.

Sebolt Koburger.

A. 1464.

A parte S. Sebaldi. *Antoni Koburger.*

A. 1465. A parte S. Sebaldi.

H. Koburger.

Antoni frater.

Sebalt Koburger.

Meiſter Conr. von Meintze. i. e. Conradus Zeninger.

Els Koburgerin.

A parte S. Laurentii.

Magdalena Koburgerin.

Contz Koburger.

Mertein Koburger.

A. 1467.

A. 1467.

A parte S. Laurentii. Anthoni Koburger.

A. 1468. Laur.

Magdalena Koburgerin.
Anthoni Koburger.

1473. Laur.

Contzz Coburger.
Hanns Mair.
Erhart von Cöln.
Kunr. von Meintz.

1474. Seb.

Heinrich Keſſer Buchdrucker.
Heinrich von Kolen.
Conrat von Meintz.
Sebalt Koburger.
Jacob Koburger.
A parte S. Laur. *Magdalena Koburgerin.*
Fritz Krewſner.
Franz Rumel.
Kathrein Vxor.

1475. Seb.

Heinrich (Kefer ſ. Käfer) *Buchdrucker.*

1476 — 1480. Seb.

Anthoni und Hanns die Koburger.
Heinr. Kefer.
Sebalt Koburger.
A parte S. Laur. *Johannes Senſenſchmidt.*
Contz Koburger.

1477.

1477.

Iohannes (Senſenſchmidt) *Buchdrucker.*

1478. Seb.

Jobſt Puchdrucker.

1480. Laur.

Andres (Frieſsner von Wonſiedel) *Buchdrucker.*

1482. Seb.

Mertein (Koburger) *Buchtrucker.* Vid. A. 1465.

LIBRI SAEC. XV NORIMBERGAE IMPRESSI.

Fridericus Kreuſner primus mihi uidetur impreſſor Norimbergenſis. Forſan iam ante A. 1470 impreſſus ab eo fuit Donatus, litteris miſſalibus, qui in membrana in forma quarta aut octaua maiori foliis 22 reperitur in Scrinio minori huius Bibliothecae.

Partes orationis quot ſunt. Octo etc.

In fine legitur:

Impreſſum per Fridericum Kreuſner.

Vid. Tab. 7.

Roederus *) uidit in hac Bibliotheca commemoratque ſub. num. 33 atque 447 ſui Catalogi Pſalterium latinum, litte-

*) Vid. Catalogus Librorum, qui Saeculo XV. A. C. N. Norimbergae impreſſi ſunt; collectus et conſcriptus a Ioh. Paullo Roedero, Gymn. Aegid. Rectore. 1742. 4. Tam multa nunc in Catalogo Roederiano corrigenda ſunt et omittenda, ut dimidia fere pars expungenda ſit.

litteris miſſalibus 1474 impreſſum in 4. uel 8 mai. Eſt foliorum 162. In calce legitur:

Finit Pſalteriū Impreſſū p Fri
dericū Crewſner de Nurenberga
Laus deo Clementiſſimo.

Poſſidet tale doctiſſ Dom. M. Georg Wolfg. Panzer, Diſpoſitor Sebaldinus meritiſſimus, deſcripſitque *in der Geſchichte der Nürnbergiſchen Ausgaben der Bibel* (Nürnb. 1778. 4.) pag. 1 ſeq. Typi conueniunt cum antiquiſſimis Bibliis lat. quae deſcripſit Schelhornius in Diatribe Quirini Card. libro de optimorum ſcriptorum editionibus praemiſſa pag. 60. Fig. VI.

Alia huius Pſalterii editio differt et lineis, et uerbis. V. c. in Pſalmo II, 8 pro *poſſeſſiones terminos terrae*, habet: *poſſeſſionem tuam terminos terrae.* Pſ. VII, 6. *in terra uitam meam.* Pſ. XX, 7. *exaudiat.*

Anno 1470.

Franciſci de Retza Comeſtorium uitiorum. fol. mai. Noricor. Num. 16. In fine ponuntur haec:

Hic Codex egregius Comeſtorij viciorum
Sacre theologie profeſſoris eximij franci-
ſci de Retza ordinis predicatorum finit fe
liciter. Nuremberge Anno zc. lxx°. patro-
naz formaz q3 cōcordia et pporcōe impſſus
Hūc librū ppinauit nob3 heinricus
rumel cū ſuis impreſſoribus.
eo q3 ples libros ex liberaria nra
eis accomodauerimus.
Anno dñi 1472.

Hac

Hae ultimae 5 lineae atramento rubro adſcriptae ſunt A. 1472 exemplari Vniuerſit. Acad. Altdorfinae a quodam monacho Carthuſiano Norimb. Vid. Tab. 8.

Impreſſores Henrici Rumelii fuere, ut arbitror, Frid. Kreuſner et Conradus Zeninger, uel Henricus Keffer et Iohannes Senſenſchmidt. Rumelius editor fuit aut corrector libri. Sic etiam legitur *Bonus accurſius Piſanus impreſſit* in Vitae Fabularumque Aeſopi prima graeca editione Mediolanenſi, qui tamen numquam fuit typographus. *) Vid. Orlandi *Origini e progreſſi della Stampa*, pag. 268.

Henricus Keffer iam A. 1455 fuit Iohannis Guttenbergii miniſter typographicus. *Nach ſolcher ſchickung vnd fragung ckwamen, in den gemeltn reſender der erſame Her Heinrich Chünther etwan pfarrer zu ſant criſtofer zu Mentz* Heinrich Keffer *vnd Bertolff von Hanauwe diner vnd knecht deſs genanten* Johann Guttenberg *vnd nachdem ſie durch den genanten Johann Fuſte gefreget vnd beſprochen worden* etc. Inſtrumentum Litis inter Ioh. Guttenberg et Ioh. Fuſt in Ioh. Dau. Koehleri *Ehrenrettung Johann Guttenbergs*; Leipz. 1741. 4. pag. 55. A 1473 inter Ciues Norimbergenſes legitur. Vid. ſupra pag. 314.

Ioh. Gerſon in Canticum Salom. fol. **) n. 90. b.

Sub

*) Sic etiam edidit Animaduerſiones in Caeſaris Commentaria, Ferrariae, cum indice locorum etc. 1474. 4. Craſtoni Lexicon, Mediol. 1478. et Mutinae, 1499. (uid. p 298.) Suetonium ib. 1475. et alia.

**) *Liber iſte in Catalogo Bibl. Norimb. a Io. Sauberto omiſſus fuit. Fortaſſe etiam hic liber ſimilesque alii nondum exſtiterunt tunc in Bibl.*

Sub finem haec leguntur: ſuper ſapientis hebrei cantica Johannis de Gerſona excellentiſſimi pariſienſis Cancellarii ſcriptum quidem haud inutile finit feliciter Nurenberge Anno ZC ſeptuageſimo impreſſórie artis induſtria effigiatum.

Aureola e ſuauiſſ. Hieronymi floribus contexta. fol. n. 90. f.

1471.

S. Joannes Chryſoſtomi Sermones in Job. *fol.* n. 96. a.

Expliciunt Sermones Joannis Chryſoſtomi de patientia Job et aliquot de penitentia, tranſlati de Graeco in latinum per eloquentem lelium tifernatis impreſſi Nurenbergae Anno Dñi M°. CCCC°. LXXI°. decima quarta die menſis nouembris. Typis Coburgeri, qui craſſiores Creuſnerianis.

Moralia Sanctí Gregorii *fol. max. Vol. II.* n. 5. *)

In fine: immenſas omnipotenti Deo P. F. et Sp. S. glorioſeque genetrici Virg. Marię gratiarum referimus actiones, qui hoc opus moralium b. Gregorii P. in XXXV libros diſtinctum impreſſoria arte feliciter dedit Nuremberge conſummari Anno Domini MCCCC° LXXI° die undecima menſis ſeptembris. Da gloriam Deo.

1472.

(*Albr. von Eyb*) *Ob einem manne ſey zu nemen ein eelich weyb oder nit.* fol. min. Inter ſuperiores Saec. XV. num. 108. b. Et in 4to apud Fridericum Kreuſner. Solg. II. 552.

Alberti

Bibl. publ. Norimb. ſed poſtliminio demum acceſſerunt; unde nec a Sauberto recenſeri potuere.

*) *Saubertus in Catalogo B. N. non meminit huius libri.*

Alberti de Eyb, I. V. D. Margarita poetica. — — per Ioh. Senſenſchmid. fol. *Roeder.*

Bonauenturae Breuiloquium *fol.* 96. b. Typis Coburgeri.

In fine haec exſtant: Domini Bonauenture doctoris deuoti breuiloquium Nurmberge fideliter impreſſum ſummaque diligentia correctum explicit feliciter anno incarnationis domini M. CCCC. LXXII. quarto idus Februarii.

1473.

Boecii Liber de Conſolatione Philoſophiae cum Commentario S. Thomae de Aquino et cum Germanica paraphraſi *per Antonium Koburger,* *fol.* n. 51.

Deſinit codex in haec uerba: Hic liber Boecii de conſolatione philoſophie in textu latina alemanicaque lingua refertus. ac translatus. una cum apparatu et expoſitione beati Thome de aquino ordinis predicatorum finit feliciter. Anno Domini M. CCCC. LXXIII XXIIII menſis Iuly. Condidit hoc Ciuis alumnis Nurembergenſis. Opus arte ſua Antonius Coburger. *) Tres editiones huius libri, a Sauberto, pag. 123 citatae, ſunt inter ſe eaedem.

Hanc ipſam etiam Boethii editionem tenet Bibliotheca Acad. Altdorf.

Rayneri **) de Piſis Summa theologiae ſeu Pantheologia *fol. mai. III Vol.* ***) *in membrana cum picturis elegan-*

X 2

*) Habitauit Koburgerus in domo Muffelliana prope templum S. Aegidio dicatum..

**) *conf. Tom. I Scriptorum Ord. Praedicat. Pariſiis 1719 editus pag.* 635.

***) *liber ipſe non in partes diſtinguitur.*

gantiſſimis, opus ſplendidiſſimum per Iohannem Senſenſchmid henricum kefer. *) N. 9. 10. 11.

Anno a natiuitate Dni 1473. ſexto Idus April. fi Deo iuuante perfectaque eſt illa egregia ſumma frat Rayneri de Piſis ordin. praedicar. quae alio nomine P theologia quaſi tota theologia haud ab re uocata eſt p induſtrioſos impreſſorie artis Mgros Iohannem Senſenſch de Egra et henricum kefer **) de Moguntia Norimb gae ciues eo appoſito imprimendi ſtudio et ea corrige cura diligentiaque adhibita, qua maior adhiberi uix p ſit. De quo fine ſit laus et gloria Deo trino et uno, q eſt per ſaecula benedictus Amen.

Eſt etiam in Biblioth. Altdorfina.

Tractatus de ſanguine Chriſti per Fridericum Creuſ ner. fol. min. Cum tr. de potentia Dei, per eumd. fol min. Vtriuſque tractatus Auctor eſt Sixtus IV Papa ad huc Cardinalis, ſub titulo F. S. Petri ad uincula S. E. R Preſbyteri Cardinalis. Num. 90. i. 111. et Incertor. n. 64. b.

Iam A. 1471 Iohannes Müller de Monte regio ſ. Re giomontanus (quantus uir!) Norimbergae ope Bernhardi Waltheri officinam typographicam inſtruxerat. Venerat iam menſe Iunio uel Maio A. 1471 Norimbergem, ut pa tet e litteris Regiomontani ad M. Chriſtianum Roderum, Hamburgenſem, d. 4 Iulii eiuſdem anni ſcriptis. Vid. ſupra

*) *falſo legunt Saubertus et Maittaire et Orlandus* Koler *pro* Keſer. *Roeder.*

**) Vid. ſupra pag. 314.

ſupra pag. 190, ubi inter alia ita dicit: *Si Deus aſpirabit planetarum ephemeridas uocant almanach ad triginta uel plures annos* charactere preſſili *pro amicis uniuerſis componam.* Anno 1472 *Peurbachii Theoricas nouas* typis ſuis primum expreſſit, quas ſequebatur anno ſequenti in forma quarta *Manilius* et *Kalendarium nouum* latinum atque germanicum.

Regiomontanus A. 1474 edidit *Ephemerides* in forma quarta, atque *Indicem operum* ſuorum in maioris chartae folio, forma patente. Anno denique 1475 m. Iulio Noriberga Romam profecturus (ubi uir immortalis m. Iulio ſequentis anni fato functus eſt) librariis ſuis, i. e. typographiae ſuae miniſtris, *Dialogum*, (iam antea Romae elaboratum) in quo Gerardi Cremonenſis Theoricae planetarum examinantur, imprimendum tradidit. Iſte Dialogus una cum *Peurbachii Theoricis nouis planetarum* in folio eſt impreſſus. Reliqua uero in forma quarta. Falſo Theoricas A. 1460 in forma quarta typis exſcriptas fuiſſe ſcribit Gaſſendus, *) et eum ſecutus Dom. Franc. Conſtantinus Florianus de Khauz in Vita Georgii a Peurbach. **)

Eſt exemplar (inter Libros Incertos, ſupra pag. 310, num. 116 commemoratum) in iſta Bibliotheca publica, foliis uiginti, cui non adhaeret (ut Schwarz. diſſ. III pag. 67 perhibet) Dialogus contra Gerardum Cremonenſem, foliis decem. In fol. Typi reſpondent plane ductibus litterarum, Regio-

 mon-

*) In Vita Peurbachii et Regiomontani, uitae Tychonis de Brahe adnexa T. V Operum, et ſeorſim edita Hagae Com. 1655. 4.

**) *Verſuch einer Geſchichte der Oeſterreichiſchen Gelehrten.* Frankf. und Leipzig, 1755. 8 mai. pag. 46.

montani manu ſcriptarum, (uid. Tabula noſtra ſecunda, num. II) ita ut etiam frequentia ſcribendi compendia, quibus uti ſolebat uir diuinus, typis imitata ſint. Litterae maiores, et capitales uariis ductibus, et quaſi floribus, ornatae ſunt, (unde et *litterae florentes* audierunt) quibus initia libri, et ſingulorum Capitum condecorantur; itemque figurae mathematicae, ligno ſubtiliter inciſae, et pictae, quibus hoc opus paſſim illuſtratur. In chartae candidiſſima, ut et in aliis Regiomontanae typographiae operibus, animaduertuntur inſignia chartularii, caput bubulum, inter cuius cornua ſurgunt duae lineae forma pyramidali, quibus imponitur forma crucis, et cruci roſa.

M. Manilii Aſtronomicôn exemplar nitidiſſimum ſeptuaginta duobus foliis in forma quarta poſſidet amicus noſter Doctiſſ. Dom. M. Georgius Chriſtophorus Schwarzius, Prof. Philoſ. extraord. et Inſpector Alumnorum Altdorf. Nor. meritiſſimus Vid. Eius commentatio de prima Manilii Aſtronomicorum editione a Iohanne Regiomontano Norimbergae publicata. Altdorfii Nor. 1764. 4.

Calendarium lat. poſſidebat Dom. Herdegenius, Antiſtes ad aedem Spiritus S. Vid. Celeberrimi Chriſtiani Gottl. Schwarzii Appendix *de Iohannis Regiomontani meritis in rem typographicam*, Exercitationi tertiae de origine Typographiae, Altdorfii Nor. 1740. 4. adiuncta, pag. 65. Ipſe Schwarzius *Indicem operum Regiomontani* poſſedit.

1474.

Ad hunc annum pertinet Pſalterium latinum, ſupra pag. 316 commemoratum, impreſſum per Frid. Creuſner. 4.

B. The-

B. Thomae Aquinatis quodlibeta XII. *per Iohannem Senſenſchmidt et Andream Friſner de Bunſidl. fol. mai.* n. 12. Typi ſunt craſſiores.

Summa de quolibet Thomae Aquinatis, fratris ſacri Ordinis Praedicatorum, uiri quidem ſanctitate et ſcientia praeſtantiſſimi incipit feliciter

Inſcriptio fini adpoſita, de qua nihil Maittaire, Friſnerum Correctoris munus obiiſſe monſtrat: Beati Thomae Aquinatis quodlibeta duodecim expliciunt feliciter per Iohannem Senſenſchmidt urbis Nurmbergae ciuem induſtrioſum impreſſoriae artis Magiſtrum et Andream Friſner *) de Bunſidl imprimendorum librorum correctorem Anno a natiuitate Domini M. CCCC. LXXIIII decimo ſeptimo Kalendas May. *Sequitur rubro typo, uti prior, inſcriptio de orthographia agens.*

Reperitur etiam in Bibl. Acad. Altorf. cum eiusdem libris IIII de ueritate fidei catholicae, *iisdem typis et eodem uolumine.*

Rayneri de Piſis Summa Theologiae *per Anton. Koburger fol. mai. II. Vol.* Omiſit Saubertus.

Anno MCCCCLXXIIII. III Non. Auguſti finita abſolutaque eſt haec dilucida ac praeclara ſumma F. Rainerii de Piſis Ord. Praed. quae et Pantheologia, per Antonium Coberger, ciuem Nuribergenſem, curante F. Jacobo Florentino, Ord. Minorum. n. 3. 4.

*) Natus erat 1449. Vid. ſupra pag. 261. Erat ab A. 1474 — 1478 Corrector in typographia Senſenſchmidii; poſtea fuit Lipſiae Profeſſor Theologiae, Romae 1504 aut 1505 mortuus eſt.

Typos Coburgeri et Senſenſchmidii delineaui in tabula 7.

F. Tituli S. Petri ad uincula S. R. E. Presbyteri Cardinalis (poſtea Sixti IV Papae) Tractatus de ſanguine Chriſti, editore Jo Philippo de Lignamine *per Fridericum Creuſner.* fol. min. n. 81. a.

Explicit tractatus de ſanguine Chriſti, impreſſus Nurenberge per Fridericum Creuſner. Anno Domini milleſimo, quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto.

Ioh. Andreae Arbor conſanguin. Vid. Incertor. n. 74. b.

1475.

Biblia latina Kobergeri, et Senſenſchmidii. (uid. infra inter Biblia latina.) N. 17 et 18.

Codex Iuſtiniani imperat. — — Inſculptum eſt hoc opus in Nurenberga — iuſſu Andreae Friſner Bunſidelenſis et Ioannis Senſenſchmid ciuis Nurembergenſis. Cum amborum inſignibus. Andreas Rumel praefixit epiſtolam ad Typographum. fol. In membrana. Omiſit Saubertus. N. 19.

Thomae de Aquino Gloſſa ſuper quatuor Euangeliſtas; per Anton. Coburger. fol. mai. Omiſit Saubertus. N. 2.

Elucidarius ſcripturarum; (Auctor eſt *Magiſter Henricus Jerung*, *) *Synd. quondam Norimb.*) per Frid. Creuſner. fol. n. 55.

Poggii Florentini Facetiarum liber *per Fredericum Creuſner fol.*

Poggii

*) Ita in praefatione dicitur.

Poggii Florentini Secretarii apoſtolici facetiarum liber abſolutus eſt feliciter. Hoc opus exiguum ſculpſit Fridericus Creusner' ſua fabrili arte anno ab incarnatione MCCCC ſeptuageſimo quinto.

'Latuit Roederum iſte liber in Bibliotheca. Vid. Diarium meum, ſ. Journal zur Kunſtgeſchichte und Litteratur, T. II, pag. 386. Libror. Saeculi XV num. 176. a. et Catal. Biblioth. Solg. I, n. 1938.

1476.

Liber dans modum legendi abbreuiaturas in utroque iure *fol. min.* Norimbergae *per Fridericum Creusner.* n. 138. et Incertorum num. 85. b.

Hiſtoria Lombardica ſ. legenda ſanctorum, quam compilauit frater Iacobus (*de Voragine*) natione Ianuenſis ordinis fratrum praedicatorum per Ioh. Senſenſchmid et Andream Friſner. fol. Omiſit Saubertus. N. 12.

Elucidarius Scripturarum; per Fridericum Creuſner. fol. N. 55.

Anicii Torquati Seuerini Boecii textus de philoſophie conſolatione cum edicione comentaria beati Thome de Aquino Anthonii Coburgers ciuis inclite Nurnbergenſium urbis induſtria fabrefactus, fol. mai. N. 50.

Petri Epiſcopi Brixienſis Repertorium *per Andream Frisner et Ioh. Senſenſchmid cum inſignibus eorum.* fol. mai. 2 Vol. N. 13. 14.

1477.

Liber de miſeria conditionis humane, editus a Lothario Dyacono cardinali ſanctorum Sergi et Bachi, qui poſtea Innocencius tercius appellatus eſt. *per Fridericum Creuſner.* fol.

In fine: explicit tractatulus Innocencii Pape de miſeria conditionis humane nature per me Fridericum Creuſner, ciuem Nurnbergenſem. Sub anno domini M. CCCC. LXXVII. Omiſit Saubertus. N. 67, et Incertor. N. 85. e.

Antonini Archiep. Florentini Summa (theologica) Partes V. 1477. 78. 79. *per Antonium Koburger fol. max. in membrana.*

Anno incarnationis dominice Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Octobris uero Idus VI Pars ſumme ſecunda. Antonini Archiepiſcopi florentini. ordinis praedicatorum eruditiſſimi. Nurnberge per Antonium Koburger opidi prefati incolam quam diligentiſſime impreſſa. finit feliciter. 5 Vol. N. 20 — 24.

Alberti Trotti Ferrarienſis Summula de ieiunio, et Miſſa; per Frid. Creuſner. fol. N. 74. et Incertor. N. 85. f.

Barthol. de Chaymis de mediolano ordinis minorum interrogatorium ſeu confeſſionale *per Fridericum Creusner. fol.* Omiſit Saubertus. N. 74. et Incertor. N. 127. a.

Gualtheri Burley) Libellus de uita et moribus philoſophorum et poetarum *per Antonium Coburger.* fol. min. Incertor. N. 85. d.

Ur-

Ortolſſs von Bayrlandt Doctor der Arzney Arztpuch. Nürnberg durch Anthon Koburger. fol. N. 121.

Biblia lat. Vid. infra *Biblia ſacra lat.*

1478.

Leonardi de Vtino ſermones aurei de ſanctis; per Ant. Coburger. fol. N. 41.

S. Hieronymi Card. Presbyt. Vitae Patrum etc. Norimbergae *per Antonium Koburger. fol.* N. 56.

Hiſtoria Lombardica ſ. fratris Iacobi Ianuenſis de ordine praedicatorum Legendae ſanctorum *per Anton Coburger. fol.* N. 42.

Petri Lombardi Gloſſa magiſtralis in librum hymnorum Dauid inſculpta *ductu Andreae Frisner de Wunſidel artium liberalium magiſtri et Io. Senſenſchmid ciuis Nurembergenſis.* fol. N. 43.

Summa Magiſtrutia, alias Piſanella; per Antonium Koburger. fol. N. 40.

Vita Chriſti per Ludolphum Carthuſienſem; apud Ant. Coburger. fol. max. N. 30.

Quaeſtiones euangelicorum de ſanctis collectae per R. D. Iohannem de Turrecremata Epiſcopum Sabinenſem S. R. E. Cardinalem ſancti Sixti Nurembergae. fol. min. Omiſit Saubertus. N. 73.

Alberti de Eyb Margarita poetica. fol. min. Solg. I, n. 1477.

Pertinent quoque ad hunc prioresue annos ſequentia, quae n. 111. adhaerent:

Tract.

Tract. de dei potencia ad Paulum Papam ij. compilatus per F. Cardinalem ſancti Petri ad uincula. folior. 9. In calce huius et ſequentis legitur: *Laus deo clementiſſimo. Fridericus Creuſsner.* Eſt etiam num. 81. b.

Bonauenturae in Pharetram minorem prologus: per eumdem. *Pharetra h. e. opuſculum, ubi, ſicut in pharetra iacula reponuntur, quibus hoſtis hoſtem ferit, uulnerat et deiicit, ſic et hic uarie auctoritates ſide dignorum, quodſi manu operacionis tenemus, hoſtem antiquum deiiciemus; per Frid. Creuſner.*

In ligatura interna: *Iſte liber eſt Cartuſienſium Nurmberge. Hunc librum dedit nobis Fridericus Creuſner.* 1479.

Ioannis Matthiae Tuberini liberalium artium et medicinae doctoris ad magnificos rectores. ſenatum populumque Brixianum relatio de Iudaeorum quorundam malitia in puerum chriſtianum facta. Tridenti ſec. Non. Apr. 1475. *Arte ſua hoc opus exiguum condidit Fridericus Creuſner.* fol. 4 foliorum. N. 81. d.

Ioh. Andreae Arbor ſanguinitatis. In calce: *'Impreſſum per Fridericum Kreuſsner de Nuremberga.* Incertor n. 74. b.

1479.

(Gualteri Burlaei ſ. Burley) Libellus de uita et moribus Philoſophorum et Poetarum; per Frid. Creuſner. fol. min. N. 130.

Alexandri de Neuo conſilia contra Iudaeos foenerantes; per Frid. Kreusner. fol. min. Num. 92, et inter praenominatos Saeculi XV num. 113. b. Incertorum n. 62. b et 83. c.

Robert.

Robert. Caraczol de Licio collecta magiſtralia de formatione hominis moralis *per Fridericum Creusner. fol.* Omiſit Saubertus. Inter praenominatos Saeculi XV. Num. 113. c.

Eiuſd. Sermones de timore iudiciorum Dei; eod. anno 1479, ap. eumdem. Num. 113. d.

Eiuſd. Sermones de Morte; eod. anno 1479. n. 113. e.

M. Ioh. Gews Wiennenſis tractatus de uitiis lingue. Nurmberge impreſſus ſolerti induſtria et uigilanti opera per fratres ordinis Heremitarum diu. Doctoris Auguſtini anno incarnat. dom. M CCCC LXXIX°. in 4to. Omiſit Saubertus. *Roeder.*

Io. Gritſch Quadrageſimale per totum anni temporis ſpatium deſeruiens cum thematum Euangel. et Epiſtol. introductionibus; *per Antonium Koburger.* fol. Solg. I, 1823.

1480.

Biblia lat. Vid. infra inter Biblia ſacra lat.

Speculum manuale Sacerdotum Hermanni de Schildiz ſacre pagine profeſſorem ordinis fratrum Heremitarum S. Auguſtini. *Impreſſum per fratres eiusdem ordinis. In quarto, elegantiſſime in membrana decem foliorum.* Omiſit Saubertus. Inter libros Saec. XV, num. 130. e.

Opus Iohannis herolt de tempore et de ſanctis *diſcipulus* appellatum *per Anton. Koburger in fol.* N. 64.

1481.

Platinae uitae ſummorum Pontificum, per Anton. Koburger, fol. min.

Verba

Verba primae editionis Colonienſis (Solg. I. n. 689) in epiſtola Hieronymi Squarzafici Alexandrini ad Platinam: *Quare age magne uir — — qui cupide Iohannem de Agripi-nenſi Colonia, et ſocium ſuum Iohannem Menthem Gheretzen, optimos quidem uiros conſulemus* etc. pia fraude Koburgeri ita ſunt mutata: Quare age magne uir eius quod tibi natura largita eſt fac nos participes: qui cupide Antonium Koburger in Nurenberga ingenioſum virum conſulemus: ut ſcripta tua accuratiſſime imprimat ſemper felix vale. Inter Incertos, n. 61. c. et Cat. Solg. I, n. 690.

Aeneae Syluii epiſtolae familiares, per Anton. Coburger. fol. N. 128. Eſt editio prima.

Henrici Herp Fratris ordinis minorum de obſeruantia ſpeculum aureum X praeceptorum dei *per Anton. Coburger. fol.* N. 86.

Antonii Rampigolis de Senis aureum Repertorium Biblie *per Fridericum Creuſner. fol. min.*

Doct. Io. Gritſch de ordine minorum Quadrageſimale *impenſis Antonii Coburger fol.*

Omiſit Saubertus. N. 85.

a) Ioannis Scoti in I et II librum ſententiarum

b) Eiusdem quodlibet quaeſtiones

c) Eiusdem ſuper tertium et quartum ſententiarum *per Antonium Coburger. fol. mai.* N. 48.

Alexand. de Ales. Vid. A. 1482.

Vocabularius utriusque iuris; per Ant. Coburger. fol. min. N. 71.

Bar-

Bartoli Lectura ſuper autenticis mandatis; per Ant. Coburger. fol. min.

Omiſit Saubertus. N. 39.

Frat. Ord. Praedicator. tractatus de Turcis; per Conr. Zeninger. 4to. N. 135.

1482.

Alexandri de Ales Summa theologica.

Pars I, III et IV. per Ant. Koburger. fol. max.

Pars II iam A. 1481 prodiit ap. eumdem.

4 Volum. N. 34 — 37.

Sextus Decretalium cum Apparatu Ioh. Andreae; per Anton. Koburger. fol. Editio nitidiſſima. Omiſit Saubertus. N. 62.

Clementinae cum apparatu Ioh. Andreae; per Anton. Koburger. fol.

Omiſit Saubertus. *Roeder.*

Aſtexani de Aſt Summa de caſibus; per Anton. Koburger. fol. typis minoribus. N. 28.

Digeſtum uetus gloſſatum; per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 69.

Ioh. Petri Ferrarienſis de Papia Noua Practica Iuris; per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 60.

Vocabularius Theutonicus, in quo uulgares dictiones ordine alphabetico preponuntur et latini termini ipſas directe ſignificantes, ſequuntur impreſſus Nuremberge per Conradum Zeninger, in 4to. N. 113.

Legen-

Legendae Sanctorum quas collegit in unum Fr. Iacobus Ianuenſis de ordine Predicatorum; *per Anton. Koburger.* fol. Solg. I, 1840.

Eſt etiam in Bibliotheca Dilherriana Capituli Sebaldini.

1483.

Biblia germanica. Vid. infra Biblia germ. huius Bibliothecae.

Ioh. Gritſch Quadrageſimale: per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 80.

Diſcipulus de tempore et Sanctis; per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 65.

Bartholomaeus Anglicus de Proprietatibus rerum; per Ant. Koburger. fol. N. 87, et Biblioth. Solger I, num. 1549.

Boetius de Conſolat. philoſophica; cum commentar. Th. de Aquino; ap. Ant. Koburger. fol. Inter libros philoſ. N. 37.

Opus uitae Chriſti ſecundum ſeriem Euangelii per Ludolphum Carthuſienſem *apud Anton. Koburger. fol.*
Omiſit Saubertus. N. 120.

S. Hieronymi Vitae Patrum Sanctorum; per Ant. Koburger. fol. N. 84. Solg. I, 623.

Ioh. Berthachini de Firmo Repertorium utriuſque Iuris cum additionibus; *per Anton. Koburger III Vol. in imperiali urbe* Nurembergk, *quam non ſola reipublicae honeſtas uerum etiam praefati Antonii imprimentis ſubtilitas reddit famatiſſimam.* fol. 3 Vol. N. 25 — 27.

Partes

Partes hiſtoriales Antonini Archiep. Florentini; per Ant. Koburger. fol. 3 Vol.

Omiſit Saubertus. N. 66 — 68. et 61.

1484.

Miſſale Romanum rubricis inſignitum per Georgium Stuchs de Sulzbach. 4. N. 134.

Geſetze der Newen Reformation der Stat Nuremberg. durch Anthonien koberger. Fol. Inter libros iurid.

Specimina typorum Creuſneri, Coburgeri, Senſenſchmidiique exhibet tabula 7.

1485.

Prima et ſecunda pars Decretalium Nicolai Siculi ſ. Abbatis Panormitani *per Antonium Coburger. fol.* N. 53.

Nicolai Siculi ſ. Abbatis Panormitani Lectura ſuper tertium librum Decretalium; per Antonium Koburger. fol. N. 54.

Concordantiae Bibliorum; per Ant. Koburger. fol. N. 49.

Fortalitium fidei; impenſis Ant. Koberger. fol. N. 44. Vid. Wolfii Biblioth. hebr. Vol. IV, p. 545.

Vincentii Beluacenſis Speculum morale creis figuris effigiatum; per Anton. Koburger. fol. max. N. 1.

Fr. Ioh. de Bromyard Summa Praedicantium; apud Ant. Koberger. fol. Omiſit Saubertus. N. 45.

Pauli Caſtrenſis Conſilia; per Ant. Koburger. fol. N. 133.

Nicolai de Lyra ſuper omnes V. et N. T. libros. Impreſſi caractere impenſiſque Ant. Koberger Sabato poſt Ioannis ante portam latinam. fol. 4 Vol. N. 99 — 102.

Nicolai Siculi Lectura in tertium librum Decretalium; per Anton. Koburger. fol. N. 33.

1486.

Lectura Antonii de Butrio a titulo de tranſlat. Praelat. ad tit. uſque de offic. deleg. ap. Ant. Koberger. fol. Omiſit Saubertus. Roeder.

Antonini Archiep. Florentini Summae (theologicae) Pars I, II, et III. fol. 2 Vol. N. 31. 32. Vid. A. 1487.

Viola Sanctorum, absque typographi nomine. 4. N. 116.

Tabula quintuplex in Summam Antonini; per Ant. Koburger. fol. N. 15.

Sermones dominicales dormi ſecure nuncupati; per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 79.

Ioannis Ianuenſis Catholicon; per Ant. Koburger. fol. Omiſit Saubertus. N. 123.

Guilielmi Durandi Speculum cum additionibus Andreae et Baldi; per Ant. Koberger. fol. 2 Vol.
Omiſit Saubertus. N. 46. 47.

Sextus Decretalium cum apparatu Ioh. Andreae; per Ant. Koburger. fol. N. 63.

Clementinae cum apparatu Ioh. Andreae; per Ant. Koburger. fol. N. 70.

Aeneae

Aeneae Syluii Epiſtolae familiares; per Anton. Koberger. 4. N. 93.

Vincentii Beluacenſis Speculum doctrinale; per Ant. Koburger. fol. max. N. 52.

Boethii de Conſol. philoſ. cum commento D. Thomae; per Ant. Koburger. fol. N. 94.

1487.

Antonini Summae Pars quarta; per Ant. Koburger. fol. N. 58. Vid. A. 1486.

1488.

Baptiſtae de Salis Ordinis Minorum de obſeruantia Summa caſuum, que Baptiſtiana nuncupant *per Antonium Koberger fol.* N. 103.

Summa Angelica de Caſibus conſcientiae per fr. Angelum de Clauaſio compilata; *per Anthon. Koberger. fol.* N. 89.

Paſſional, das iſt: der Heiligen Leben. durch Anthonium Koburger. fol. max. cum Figuris uariis coloribus auro intermixtis egregieque pictis. Solg. I. n. 626.

Reformation der Statuten und Geſetze des Raths der Stadt Nürnberg. fol. Solg. I, n. 1779.

1489.

Mamotrectus (h. e. dictionarium uocabulorum bibliicorum) *per inclytum uirum Georgium Stuchs de Sulzbach.* 4. N. 109.

Verſehung leib ſel er vnnd gutt. Nurenberg. 4. Solg. II, num. 2023.

1491.

Bonauenturae Cardinalis Commentarii in Libros ſententiarum. abſque mentione typographi. fol. min. 4 Vol. Omiſit Saubertus. Solg. I, n. 1828 — 1831.

Prima pars doctrinalis alexandri cum ſententiis notabilibus et uocabulorum lucida expoſitione nonnulliſque annexis argumentis. 4. N. 115.

1492.

S. Vincentii Sermones de tempore et Sanctis; per Ant. Koburger. fol. min. Omiſit Saubertus. N. 119.

Publii Virgilii Maronis opera cum Seruii Mauri Honorati grammatici, Aelii Donati, Chriſtophori Landini, Domitii Calderini Commentariis: Nurnberge *impreſſa impenſis Anthonii Koberger Anno Xpi M. CCCC. XCII.* fol. Cum Priapeiis et Catalectis Virgilii. Recudit Kobergerus iuxta editionem Venetam 1482. fol. N. 129 et Catal. Solg. I, n. 1528.

Barthol. Anglici tract. de rerum proprietatibus; per Ant. Koburger. fol. N. 132.

1493.

Parati ſermones de tempore et Sanctis; per Anton. Koburger. fol. min. N. 83.

Albertus M. de immortalitate animae, cum comment. per Caſpar Hochfeder. 4. Omiſit Saubertus. Roeder.

Opus Bibliorum cum Poſtillis Nicolai de Lyra; per Anton Koberger. fol. min. 4 Vol. Omiſit Saubertus. N. 59.

De-

Decretales cum apparatu Bernardi etc.; per Antonium Koburger. fol. N. 70.

Liber Cronicarum cum figuris et ymaginibus ab initio mundi. fol. max. Omiſit Saubertus. N. 29.

Figuras delineauit Michael Wolgemut, quas ligno incidit Wilhelmus Pleydenwurff.

Das Buch der Cronicken und Geſchichten; durch Anthonien Koberger. fol. max. N. 38.

Adſeruantur in hac Bibliotheca publica Norimbergenſi ambo archetypa MSS. horum Chronicorum, Latinum ſcilicet et Germanicum, in quorum utroque folio primo indicatur, auctorem et collectorem textus Latini fuiſſe Hartmannum Schedelium artium et medicinae doctorem ciuem Neronburgenſem. Sed hic ipſe auctor nomen allegauit ſuum pag. CCLII auerſa editionis Latinae. Vid. ſupra pag. 254 et 257.

1494.

Omeliarinm opus; *per Anton. Koburberger.* 4to.
Sic legitur in codicis fine nomen typographi, qui alias nunc Koburger nunc Koberger nuncupatur.

Omeliarium opus egregium: plurimorum ſanctorum aliorumue famoſiſſimorum Doctorum: ſuper euangeliis de tempore et ſanctis: quibusdam eorundem annexis ſermonibus: *) factore Anthonio Koburberger in inclyta Nurmbergenſium urbe impreſſum. Anno Incarnationis dominice Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quarto pridie Kalen-

*) *conſ. Annal. Maitt. T. I. P. II. p. 578 not. †*

lendas Octobris finit feliciter. *Factoris uocabulum, quo bodieque Typographi Curatores utuntur, hic primum, quod meminerim, offendi.* Roeder. N. 114.

Fortalitium fidei; *per Antonium Coburger.* 4. max. Solg. II, n. 616.

Guilhelmi Minatenſis Rationale diuinorum officiorum; *per Anton Coburger.* 4. N. 117.

Thomae de Kempis Ord. canonic. regul. opera; *per Caſpar Hochfeder. fol. min.* N. 75.

Sermones de ſanctis dormi ſecure nuncupati *per Anton. Koberger. fol.* N. 76.

Omiſit Saubertus in catalogo.

Pſalterium beati Brunonis epiſcopi Herbipolenſis; per Anton. Koburger. 4. N. 112.

Sebaſt. Brandt Narrenſchiff, cum figuris. 8. Solg. III, n. 2258.

1495.

Dyoniſii Carthuſienſis Specula omnis ſtatus humane uite; impenſis Petri Wagner. 4. N. 110.

Boetius de Conſol. Philoſ., cum comment. Thom. de Aquino *per Anton. Koburger.* 4. N. 95.

1496.

Deſtructorium uitiorum; per Ant. Koburger. fol. N. 105.

Vocabularius utriuſque iuris; per Ant. Koburger. 4. N. 97.

Aeneae

Aeneae Syluii Epiſtolae familiares; per eumdem, typis rotundis; 4. N. 91.

Malleus maleficarum; per eumdem. 4. inter libros philoſophicos, num. 243.

1497.

Iuuenalis cum comment. Antonii Mancinelli, Domitii Calderini et Georgii Vallae *per Antonium Koberger typis rotundis. fol.* Inter libros philoſ. n. 95. 2.

Gotſchalci Hollen ord. eremit. D. Auguſtini Praeceptorium legis diuinae *per Antonium Koburger.* 4. N. 108.

Marſilii Ficini Epiſtolae familiares *per Anton. Koburger.* 4. inter libros philoſ. in 4. num. 86.

B. Brunonis Epiſcopi herbipolenſis Pſalterium; per Ant. Koberger. 4. Solg. II, n. 185.

1498.

Ludouici de Pruſſia trilogium animae; per Anton. Koburger. 4. N. 118.

Hugonis Cardinalis Poſtilla ſuper Pſalterium *per Anton. Koburger. fol.*

Omiſit Saubertus in catalogo. N. 78.

Sermones de tempore dormi ſecure nuncupati; *per Anton. Coburger. fol.* N. 76.

1499.

Petri Berchorii Ord. S. Benedicti Repertorium ſ. dictionarium morale *ex offic. Anton. Koburg.* fol. 3 Vol. N. 125.

1500.

Henrici Griningerii Epitome de generibus nominum, declinationeque ipſorum; &c. *In fine:* Opuſculum diligenter emendatum accuratiſſimeque impreſſum Nurmberge arte et impenſis Hieronymi Hoelczel de Traunſtain. Anno ſalutis Milleſimo quingenteſimo. pridie Idus Maii. *Roeder.*

Annorum incertorum.

De Dei potentia tractatus ad Paullum Papam II compilatus per F. Cardinalem ſancti Petri ad uincula. *Fridericus Creuſner.* fol. N. 81. b.

Eodem charactere et uolumine gaudet cum tractatu de ſanguine Chriſti a. 1473 edito.

Iſidori hiſpalenſis epiſcopi liber de ſummo bono. fol. ap. Ant. Coburger. N. 90. a.

Sequentes pertinent ad a. 1470.

Magiſtri Iohannis de Gerſona excellentiſſimi pariſienſis cancellarii tractatus de regulis mandatorum. ap. Anton. Coburger. fol. N. 90. c.

Eiuſdem tr. de trahendis ad Chriſtum paruulis. fol. aqud eumdem. N. 90. d.

Eiuſdem tr. de arte audiendi confeſſiones. apud eumdem. e.

Bonauenturae Speculum Mariae Virginis. g.

Alexandri de Neuo Conſilia; apud Frid. Creuſner. h.

Repertorium ſiue tabulae auctoritatum Ariſt. per Venerab. Bedam caſtigatae. Impreſſit *Petrus Wagner.* 4. N. 136.

S. Vin-

S. Vincentii Prophetiae de fine mundi *per Conradum Zeninger*. 4. N. 135.

BIBLIA SACRA GERMANICA SAEC. XV.

1462?

Prima Biblia germanica Moguntina. In fol. mai. Cat. Biblioth. Solg. I, n. 65.

Sunt folior. 403, plagularum 201 cum dimidia. Litterae initiales 102 ſunt deauratae et elegantiſſime pictae. Pars I eſt foliorum 194. P. II folia habet 212 numerata. Sed re uera ſunt P. I folia 195, P. II folia 208, itaque 403. *) Nam ſcriptor horum numerorum folium CXI Partis primae bis numerauit; P. II uero numerauit folia CCXII, quum tantum ſint CCVIII.

Columnae habent 60 lineas.

Exemplari Bibliothecae Conſiſtorii Wirtembergenſis Stuttgardiae duplex addita eſt inſcriptio manu exarata atramento rubro. Prima eſt in calce Apocalypſeos:

Pňs biblie clariſſimum opus Johan Fuſt Moguntinus ciuis non atramento plumali caña neque erea ſed arte quadam perpulchra manu Petri de Gernszheim pueri mei **) *feliciter effeci fini-*

*) Exemplar Bibliothecae Ebnerianae habet folia 402.

**) Patet dolus aut error miniatoris ex hiſce uerbis. Nam primum A. 1465 in Subſcriptione Officiorum Ciceronis legitur: *Petri manu pueri mei.*

finitum.. Anno M. CCCC. LXIJ. In uigilia aſſumptionis uirg. Marie.

Infra hanc ſubſcriptionem conſpiciuntur inſignia Fauſti atque Schoefferi. Sequitur in altero folio chartae tenuioris noua Subſcriptio:

Pñs hoc opuſculũ Artificioſa ad inuẽtione imp̃mendi ſeu caracterizandi abſque calami exaracõy in ciuitate Moguntỹ ſic effigiatum et ad euſebiã dei induſtrie per Iob'eʒ fuſt ciuẽ et Petrum Schoiffher de gernſzheym clericum dĩotesz eiuſdem eſt conſumatuʒ. Anno dñi. m. CCCC. LXII. In uigilia aſſumcois uirg' marie.

Vid. G. C. Gieſe *hiſt. Nachricht von der allererſten deutſchen Bibelausgabe* etc. Goerlitz, 1765. 8. pag. 14.

M. Ioh. Naſt *hiſtoriſch-critiſche Nachrichten von den ſechs erſten teutſchen Bibel-Ausgaben* etc. Stuttgard, 1767. 8. pag. 39.

M. Georg Wolfgang Panzers *litterariſche Nachricht von den alleraelteſten gedruckten deutſchen Bibeln aus dem funfzehnten Jarhundert, welche in der öffentlichen Bibliothek der Reichsſtadt Nürnberg aufbewahret werden.* Nürnberg, 1777. 4. pag. 9 ſeq.

Veriſimile haud eſt, uno eodemque anno Biblia latina et germania typis exſcripſiſſe Fauſtum atque Schoefferum.

Char-

Chartarii ſigna ſunt D miſſale, linea perpendiculari diuiſum, corona, turris atque uua.

Ordo librorum biblicorum ita ſe habet in Indice ſ. Regiſtro ſcripto ab eadem manu, quae foliis adnotauit numeros.

Ieronimi praefatio	Fol.
Das erſte capitel Brud' Ambroſius	I
Praefatio in Geneſin	III
Geneſis	IV
Exodus	XX
Leuiticus	XXXII
Numeri	XLI
Deuter.	LIII
Ioſua.	LXIIII
Iudicum.	LXXII
Ruth.	LXXIX
Prologus Ieronimi in librum I Regum.	LXXX
I. Regum.	LXXXI
II. Regum.	XCII
III. Regum.	CII
IV. Regum.	CXI
Prologus in Paralipomenon.	CXXI
I. Paralipom.	CXXII
II. Paralipom.	CXXX
Prologus in librum Eſrae.	CXLI
Eſdre, et I. Neemie.	—

II. Ne-

	Fol.
II. Neemie.	CXLV
II Liber Eſdrae, et Joſias.	CXLIX
Prologus in librum thobie.	CLV
Thobias.	CLV
Prologus in libr. Iudith.	CLVIII
Iudith.	—
Prologus in librum Heſter.	CLXII
Heſter.	CLXIII
Prologus in lib. Iob.	CLXVII
Alius prologus.	— —
Alius prologus.	— —
Alius prologus.	CLXVIII
Iob.	— —
Prolog. in Pſalterium.	CLXXVI
Alius prologus.	— —
Alius prologus.	— —
Pſalterium.	— —

Index II ante Prou. Salom.

Prologus in prouerbia Salomonis.	I
Prouerbia Salomonis.	—
Die Vorred Eccleſiaſtes.	VIII
Eccleſiaſtes.	—
Das puch Cantica.	X
Prologus in libr. ſapientiae.	XII
Liber ſapientiae.	—
Prologus in lib. Eccleſiaſticus.	XVI
Eccleſiaſticus.	XVII
Prologus in Yſaiam.	XXX

Alius

	Fol.
Alius prologus. . . .	XXXI
Yſaias.	—
Prologus in Ieremiam proph. . .	XLVI
Alius prologus. . . .	
Ieremias. . . .	
Lamentationes. . . .	LXIII
Argumentum in librum Baruch. . .	LXV
Baruch.	
Prologus in Ezechielem. . .	
Ezechiel propheta. . . .	LXVII
Prologus in Danielem. . .	LXXXVII
Daniel. . . .	
Prologus in Oziam. . .	
Ozias	XCV
Johel.	XCVII
Amos. . . .	XCVIII
Abdias.	XCIX
Jonas	C
Micheas.	C
Naum.	C
Abencuck. . . .	CII
Sophonias . . .	CIII
Aggeus. . . .	CIII
Zacharias.	CIV
Malachias.	CVII
Praefatio in lib. Machabeorum. . .	
I. Machabeorum. . . .	CVIII
II. Machabeorum.	CXVIII
Prologus in Matheum Euang. . . .	CXXVI
	Matheus

	Fol.
Matheus Euang. . . .	
Prologus in Marcum. . . .	CXXXVI
Marcus . . .	
Prologus in Lucam.	CXLIII
Alius	
Lucas. . . .	
Prologus in Iohannem. . . .	CLIII
Johannes. . . .	
Prologus in Epiſtolas Pauli. . .	CLXIII
Alius in Epiſt. ad Romanos.	
Argument. in Epiſt. ad Rom.	
Epiſt. ad Romanos.	
Arg. in Epiſt. ad Cor. I. . .	CLXVIII
Epiſt. ad Cor. I. . . .	
Arg. ad Cor. II. . .	CLXXII
Epiſt. ad Cor. II. . . .	
Epiſt. ad Galatas. . . .	CLXXV
Epiſt. ad Laodicenſes. . . .	CLXXVI
Epiſt. ad Epheſios.	—— ——
Epiſt. ad Philippenſes. . .	CLXXVIII
Epiſt. ad Coloſenſes. . .	
I. Theſſalonicenſes. . . .	CLXXIX
II. Theſſalon. . . .	CLXXX
Epiſt. I. ad Timotheum. . .	CLXXXI
Arg. Epiſtolae ad Titum. . .	CLXXXIII
Epiſt. ad Titum . . .	
Epiſt. ad Philemonem. . .	
Arg. Epiſt. ad Hebreos. . . .	
Epiſt. ad Hebreos.	

Acta

	Fol.
Acta Apoſtolorum.	CLXXXXVII
Præf. in Epiſt. Canonicas.	CXCVII
Arg. in Epiſt. Jacobi.	
Epiſt. Jac.	
I. Petri Epiſt.	CXCIX
II. Petri.	CC
Arg. in I. Johannis.	
I. Johannis.	
II. Joh.	CCII
III. Joh.	
Arg. in Epiſt. Jude.	
Epiſt. Jude.	
Das puch der heymlichen offenbarung (Apocalypſ.)	CCII
Die Tytellus heben ſich an über einen yglichen pſalm. (*litteris rubris ſcripſit iſta miniator*)	CCVIII

Tituli Pſalmorum quinque foliis impreſſi ſunt. *)

Interpunctiones habet puncta et cola. Punctum ſaepe ſequitur littera maior. Verborum compendia haud nimia ſunt. Caret titulo, foliorum numeris, ſignaturis, cuſtodibus, **) litteriſque initialibus, uti iam ſatis notum eſt.

1466?

*) In exemplo Bibliothecae Conſiſtorialis Stuttgardienſis iſta quinque folia una cum folio XXIX Pentateuchi a manu exſecranda exciſa ſunt. Reperiuntur uero in pulcherrimo exemplo, (cuius tegmini falſo inſcriptus erat annus 1472) a Dom. Naſtio in Technophylacio Ducali detecto, quod nunc eſt in maxima Bibliorum Collectione magni Bibliophili Sereniſſimi Ducis Wirtembergenſis.

**) Petrus Schoefferus tempore etiam ſequenti non uſus eſt cuſtodibus, quum iam alii typographi iis utebantur. Vid. Diſſ. *ſur les Signatures.*

1466?

Biblia Argentoratenſia Ioh. Mentelii. In fol. Incertor. num. 5.

Sunt folior. 405, plagular. 204. Quaelibet columna integra continet lineas 61. *)

Deſcripta ſunt uberrime et optime a Dom. Naſtio et Panzero, in libris ſupra iam nominatis.

Chartarii ſignum eſt caput bubulum, intra cuius cornua ſurgit baculus in apice duabus lineis decuſſatis diſtinctus.

Ordo librorum eſt idem qui in Bibliis Moguntinis.

Rubricator ſ. Miniator inter II Paralip. et librum Eſrae Prologo Hieronymi: *Ich hab noch nit geurtheilt in mir ſelber* etc. epigraphen addidit: *Incipit oratio Manaſſe* **) *regis Iuda cum captiuus teneretur in Babilone Oratio Manaſſe;* utque Eſra etiam haud careret praefatione, addit ſub finem praeloquii: *Incipit brevců Sti Iheronimi in librũ Heſtre.* Sequuntur tres libri Eſrae et Nehemiae, ſecundum ordinem uerſionis uulgatae, omiſſo (uti fieri ſolet) libro quarto.

Re-

tures. In Diario *Eſprit des Journaux du mois de Mai.* 1782. Guttenbergius tamen in ſuo Donato tabulis ligneis impreſſo illis iam utebatur. Vid. Addenda in calce huius Partis I.

*) Exemplar horum Bibliorum reperitur etiam in Bibliotheca Vniuerſitatis Altdorfinae, et in Bibliotheca Lipſienſi.

**) Reperitur in ueteribus Vulgatae editionibus, u. c. in Veneta 1478. fol. et in Baſileenſi 1491. 8. ubi poſt II Paralipom. legitur. Mirum igitur eſt, in primis duobus Bibliis germanicis omiſſam fuiſſe.

Reperiuntur ſigna interrogandi (?) et diuiſionis (⸗) in hiſce Bibliis.

Litterae initiales ſunt ſcriptae colore rubro et caeruleo.

Tituli Pſalmorum quinque folia implent.

Schoepflinus in Vindiciis typographicis pag. 42 Biblia haec litteris ſculptis impreſſa fuiſſe, contendit. Sed recte iam Fournerius iunior monuit, fuſos fuiſſe typos. *Je ſuis perſuadé*, inquit, *que Mentel et Eggeſt.in n'ont jamais fait uſage des Caractères mobiles de bois, comme le veut Mr. Schoepflin.* *)

In exemplari Stuttgardino Miniator in calce addidit iſtas lineas atramento rubro ſcriptas in columna quarta folii ultimi:

Explicit liber iſte Anno Domini Milleſiō
quadringenteſimo * * * *
ſexageſimo ſexto formatꝰ arte inpꝛ̄ſſoria
per venerabilem virū Johānv̄ mentell
in argentina ꝛc.

Scripſerat quadringenteſimo *quinquageſimo*, ſed deleuit.

Ex iſtis uerbis Annus 1466 probari ſolet. Cel. Schoepflinus, quondam fautor et amicus noſter, in Tab. III ſuarum Vindiciarum typographicarum iſtas quinque lineas aeri inciſas dedit, cum lineis 18 titulorum Pſalmorum columnae tertiae ultimi folii. Vogtii Biblia pag. 97 et 98 ſunt eadem.

Gen.

*) Obſervations ſur un Ouvrage intitulé *Vindiciae Typographicae*, etc. Par Mr. Fournier le Jeune, à Paris, 1760. 8 mai, pag. 25.

Geneſ. I, 1. Mogunt. 1462.

N den angang beſchüff got den hymel vnd die erde: wañ die erde wz eytel vñ lere. vñ vinſter waren auff dem antlütze des abgrundes: vñ der geiſt gotz ward getragen auf die waſſer. Vñ got d'ſprach liecht werde gemacht.

Argentor. 1466.

n dem anegang geſchieff go den himel vnd die erde. wam die erde was eytel vnd lere vnd vinſter waren auff dem ant lütze des abgrundes. vnd de geiſt gotz ward getragen au die waſſer. Vnd got der ſprach liecht werde gemacht.

*

Biblia cum figuris ligneis, ſine loci, anni atque typographi mentione, forſitan intra annos 1462 et 1470 collocanda. In fol. Cat. Biblioth. Solg. I, num. 66.

Mentionem horum Bibliorum, in Bibliotheca Sanblaſienſi adſeruatorum, fecit Reuerendiſſ. Dom. Abbas Mart. Gerbertus in ſuo Itinerario Alemannico, pag. 259 et 292. Exemplo Sanblaſienſi manus imperita anno 1547 adnotauit: *Gedruckt zu Menz anno 1454. 4 jahr nach den do man buchtrucken erdacht hat.*

Primus diligentiſſime haecce Biblia deſcripſit Dom. Panzerus, pag. 61 ſeq.

Foliis 456 conſtant. Lineae columnarum plerumque ſunt 54. Litterae initiales ſunt ſcriptae, ſ. pictae.

Inſignia chartariorum ſunt roſa, triangulum cum linea et roſa, turris, e qua bacillus adſurgit coronam tranſiens.

Puncta non admodum frequentia ſunt; cola rariſſime.

Legitur columnarum titulus uſque ad caput XXIV Geneſis impreſſus. In reliquis foliis abſunt tituli, ut etiam Tituli Pſalmorum.

Icones

Icones ligno inciſae ſunt 57, rudes, pleraeque repetuntur, u. c. figurae Dauidis uel Salomonis. Haud congruunt cum figuris Solgeriani Codicis Biblici rhythmici germanici MS. chartacei inter Codices Solgerianos in fol. (num. 15) infra deſcribendos. Tabulae eaedem ſunt in Bibliis Sorgianis 1477.

Pars I fol. 221 Pſalmis clauditur. Pars II fol. 359 finitur II libro Maccabaeorum. In calce legitur:

HIE HAT EIN END DAS AN
DER BVOCH MACHABEORVM

Sequitur eadem figura, quae eſt in fine Bibliorum germ. quae A. 1477 Aug. Vind. Antonius Sorg impreſſit.

Nouum Teſtamentum folia habet 97 et finitur folio 456, in cuius prima columna poſt 19 lineas Apocalypſeos leguntur uerba

DEO GRACIAS.

Quae ſequitur icon, in qua Chriſtus cruci, fixus conſpicitur cum Maria et Iohanne. Reliqua uacua ſunt. In dorſo ultimi huius folii 456 Index legitur, qui ita incipit:

Hie hebt ſich an ein Regiſter über die bücher
*d' Bibeln wien il *) ieglichs Buch Capi. inhelt*
Die vorred vnd epiſtel Sancti Iheronimi über
die Bücher der bibeln hat VIII. Capitel
Das Buch Geneſis das iſt zu deutſch genant das
buch der geſchöpff hat L. Capitel rel.

1472.

Biblia germ. Aug. Vindel. abſque anni atque typographi mentione. In folio ſuperregali. Incertor. N. 4.

 Sunt

*) eſt erratum typogr.

Sunt foliorum, 532. Impreſſit Güntherus Zainer. Vet. Teſt. folia habet 422, Nou. Teſt. 110. Quaelibet columna habet 58 lineas.

Annus impreſſionis 1472 tamquam uerus ponendus eſt, *) uti docet liber benefactorum Carthuſiae Buxienſis. *Liber Benefactorum Monaſterii Buxheimenſis Ord. Carthuſiani, MS. fol. 25. E MS. Kriſmeriano iam a 1775 mecum communicato.*

Item dns Günther9 impſſor ciuis auguſte dt (*dedit*) nobis libros ſbſcriptos ppdeū et aiē ſue ſalutē anno 1474 et ſeqn̄tibus pmo pantheologiam in duob9 volumib9. Summam Johis Kathenſ aureā Scti thome *bibliam in vvlgari inſup. regali modo* regiſtrū bti gregorij ppe wilhelmū de fide et legib9 düplr poſtillā, ſup eplās et ewangelia in wlgari poſtillā ſup ewangelia gwillerini Speclm humane vite in vvulgari Stephanum de fliſco duptr. libellū de terra ſcta in vvlgari ſumam piſani libellum de legib9 tpalib9 in vvlgari. Titulos pſalmorum cū expoſicōē. Tetū (*Textum*) donati. lumē aie in latino. jtē hyſtoriam barlaā et joſaphat et duo ɔfeſſionalia in wlgari qui obijt 1478. Et habet *anniuerſarium* ppetuū nobiſcū in die **) Scti remigij pro ſe et parentib9 uxore et oib9 āteceſſorib9 ſuis jd (*idem*) habuit plenū monachatū ***) in domo hac ſic vn9 de pfeſſ3 (*profeſſis*) obijt jdus aplis (13 Apr.)

Ne-

*) Ioh. Nic. Weislingerus falſo in annum 1494 reponit in ſuo Armamentario catholico Bibliothecae Argentoratenſis Commendae Ordinis Melitenſis S. Iohannis Hieroſolymitani ab A. 1463 — 1528. Argentor. 1749 fol. pag. 738.

**) Tranſlationis.

***) *Pleno monachatu perſoluenda tenetur unuſquiſque Sacerdos ad*

Sex

Necrologium huius Monaſterii haec habet ad I Octobris 1478: Gintherus Zainer impreſſor librorum, ciuis Auguſtenſis, benefactor huius domus.

Günth. Zainerus A. 1477 alia Biblia minoribus typis impreſſit, ſtatim indicanda, et obiit d. 13 Aprilis, 1478.

In fine Bibliorum legitur iſta Subſcriptio litteris rubris:

Diſʒ durchleuchtigoſt werck der ganczen heyligen geſchrifft. genandt die Bibel fur all ander vorgedrucket teutſch biblen. lau terer. klärer. vnnd warer. nach rechter ge meinen teutſch dañ vorgedrucket. hat hie ein ende. In der hochwirdigen keyſerlichen ſtat Augſpurg. der Edlen teutſchen Nation nit die mynſt. Sunder mit den mey ſten eben geleych genẽnt zu gantzem ende Vmb wöllich volbringung. ſeye lob. glori vnd Ere der hochen heyligen driualtigkeit vnd einigem weſen. Dem vater vnd dem ſun. vnd dem heyligen geyſt. Der da lebet vnd regyeret got ewigklichen Amen.

Reperiuntur iſta Biblia in Bibliotheca Dilherriana, et in Fenizeriana, quorum exemplorum differentias in non nullorum foliorum lineis indicauit Dom. Panzer, in *der litter. Nachr. von den ältesten deutſchen Bibeln* etc. pag. 47.

Deſcripta ſunt apud Naſt, pag. 58 ſeq. et in eiuſd. *Litterariſcher Nachricht von der hochteutſchen Bibelüberſetzung* etc. Stuttgard, 1779. 8. ubi XIV antiquiſſima Biblia germanica docte recenſentur. Ioh. Melch. Goetze

 Hiſt.

Sex Miſſas celebrandas, non Sacerdotes ad recitandum bis integrum pſalterium, primum cum ueniis ad ſingulos pſalmos; fratres donati ad 330 *Pater et Aue iuxta tenorem ſtatutorum.*

Hiſt. der gedruckten Niederſaechſiſchen Bibeln, Halle, 1775. 4. In primis autem accurate deſcribuntur a Doctiſſ. Dom. M. Georg. Wolfg. Panzer *in der litter. Nachr. von den allerälteſten gedruckten deutſchen Bibeln aus dem XV Jahrhundert* etc. pag. 40 ſeq. et in Eiuſd. *Ausführlicher Beſchreibung der aelteſten Augſpurgiſchen Ausgaben der Bibel.* Nürnb. 1780. 4. pag. 14 ſeq.

Typi craſſiores horum Bibliorum ſunt iidem, quos adhibuit Günther Zainer Speculo uitae humanae, 1471. fol. (Inter libros Saec. XV ſupra relatos Num. 91 b) et in libro *Belial* 1472 fol. (Num. 108. a).

1477.

Alia Biblia germ. Auguſtae Vindelicorum ap. Güntherum Zainer impreſſa. In fol. 2 Vol. Num. 6 et 7.

Sunt folior. 652. Pars I habet folia 320. Pars II 331. Lineae columnarum integrarum ſunt 51. Vid. Naſt, pag. 70 ſeq. Panzer, pag. 51 et *von den Augſpurg. Bibeln*, pag. 19 ſeq.

Sub finem Partis I conſpiciuntur annus 1477 et Inſignia Zaineri, leo coronatus erectus, in area rubra.

Typi ſunt minores quam in Bibliis praecedentibus. In fine legitur typis nigris:

Diß durchleichtigeſt werck d' gantzen heyligen geſchrifft. genandt die bibel für all ander vor gedruckt teutſch Bibeln. lauterer, klärer vnnd warer nach rechtem gemeynen teutſch dañ vor gedrucket hat hie eyn ende. In d'

hoch-

hochwirdigẽ keyſerlichen ſtatt augſpurg., der edeln teutſchen nacion nit. der minſt ſunder mit den meyſtẽ eben geleich genennet. zu gantzem ende ge drucket: Umb wölich volbringung ſei lob. glori und ere. der hochen heyligen triualtigkeit. uñ eynigem weſen. dem vatter und dem ſun und dem heyligen geyſt. der do lebt und regieret got ewigklichen Amen.

Iterum ſequitur annus 1477 cum Inſignibus Zaine-rianis.

Eod. a. 1477.

Biblia germanica; Aug. Vindel. ap. Antonium Sorg. In fol. Biblioth. Solg. I, num. 67. In Catalogo Solgeriano falſo *abſque anno impreſſionis* excuſa dicuntur iſta Biblia.

Sunt folia 542. Columnae plurimae habent 55 lineas.

Figurae ligneae coloratae ſunt. Tabulae iſtae ligneae eaedem ſunt, quae ad Biblia ſupra pag. 351 commemorata adhibitae fuere, ut cuilibet inſpicienti patebit.

Pars I finitur Pſalmis, foliis 266. In fine ultimi Pſalmi legitur

DEO GRACIAS

Eyn Ende hat die weyſſagunge oder der pſalter etc.

Pars II deſinit folio 430.

Ein Ende hat das ander Buch machabeoruz das man zu Teutſch nennet der Streitter

 Auch

Auch endet ſich hie das Teſta
ment der Alten Ee

M. CCCC. LXXVJJ.

Sequitur icon, quae etiam reperitur in contextu libror. Maccabaeor. Bibliorum ſupra pag. 351 deſcriptorum.

Nouum Teſtamentum folia habet 111. In ſecunda columna ultimi folii haec eſt Subſcriptio:

Dyſs durchlewchtigoſst werck der gantz en heyligen geſchrifft genannt die Bybel. hat hye ein ende. In der hochwirdigen keyſerlich en ſtat Augſpurg. der Edlen teutſchen Nation nit die mynſst. Sunder mit den meyſsten eben geleich genennet zu gantzem ende. Die hat gedrucket vnd volbracht Anthoni ſorg am freytag vor ſant Johannſentag des teuf fers. Als man zalt nach Criſti vnſers Herrn gepurt Tauſent. Vyerhundert, vnd in dem Syben vnd ſybentzigoſten iare. Vmb wölich volbringung ſeye lob. glori vnnd ere der ho hen heyligen driualtigkeyt vnd eynigem we ſen. Dem vatter vnd dem ſun. vnd dem hey ligen geyſst. Der do lebet vnd regieret got ewigklichenn. AMEN.

1483.

Prima Biblia germ. Norimbergenſia; per Anton. Koburger. fol. mai. Cum figuris auro et coloribus depictis. Biblioth. Solger. I, n. 68, 69.

Folia

Folia ſunt 583. Pars I habet 296. Paginae columnarum lineas habent 50, non numquam 51. Typorum ſpecimen exhibui in Tab. 7.

Tabulae ligneae ſunt 109, nimirum in Veteri Teſtamento 97, in N. T. 12. Forſan a Wolgemuth, pictore Norico delineatae, et a Guil. Pleydenwurf ligno inciſae ſunt. In Bibliis, Coloniae per Hendrick Quentel 1480 impreſſis iam conſpiciuntur iſtae tabulae ligneae, ita ut uero ſimile ſit, Norimbergam 1483, poſtea uero Halberſtadium delatas fuiſſe. In Tabula ſaltem 14 legitur dialecto Germaniae inferioris *Joſeph Broedere*, pro *Brüder*. Adhibitae etiam fuere poſtea 1522 in Bibliis Halberſtadienſibus, *) uti me docuit amicus meus p. m. Dom. Enſchede, celeberrimus typographus Harlemenſis, in litteris d. 20 Aprilis 1778 ad me datis: En feuillant, inquit, Votre Exemplaire de la Bible de 1483, j'ai remarqué qu'on a employé les gravures en bois de cette Bible trois ans auparavant dans la Bible imprimée a Cologne en 1480 par *Hendrik Quentel* en langue bas-allemande, (dans laquelle Bible le Cantique de Salomon eſt en Latin) et que cette Bible eſt imprimée par *H. Quentel*, j'ai appris par le livre *Th. Aquinatis Commentarii*, dont un exemplaire eſt dans la Bibliothéque de cette ville, qui eſt imprimé par lui à Cologne dans le même an, et dans lequel la premiere page eſt bordée par la même figure, qui ſe trouve dans la Bible. J'ai auſſi remarqué que les figures en bois, dont

*) quae deſcripſerunt uberrime I. H. von Seelen in Spec. XI Selector. Litterat. pag. 398 — 426; et p. m. Paſt. Goetze in *der Hiſtorie der Niederſächſiſchen Bibeln. Halle, 1775. 8.*

on a fait uſage en 1480 à Cologne, et en 1483 à Nuremberg, ont été auſſi employées à Halberſtad en 1522, pour imprimer une Bible dans la langue baſſe-ſaxonne. Idem etiam, p. m. Dom. Paſtor Goetze adnotauit in *der Hiſtorie der gedruckten Niederſächſiſchen Bibeln*, pag. 77, atque in *der Beſchreibung ſeiner Bibelſammlung*, pag. 311.

In fine Apocalypſeos S. Iohannis iſthaec Subſcriptio legitur:

Diſs durchleuchtigiſt
werck der gantzen heyligen geſchrifft. genant
dy bibel für all and' vorgetrucket teutſch biblē.
lauterer. clarer. vnd warer nach rechter gemey-
ner teutſch. mit hohez vnd groſsem vleyſs. gegē
dem lateyniſchen text gerechtvertigt. vnd' ſchid
lich punctirt. mit vberſchrifften bey dem meyſt-
en teyl der capitel vnd pſalm. iren inhalt vnd vr
ſach anzaygende. Vñ mit ſchönen figuren dy
hyſtoriē bedeutēde. hat hie ein ende. Gedruckt
durch anthonium koburger in der löblichen key
ſerlichen reychſtat Nürenberg. Nach der ge-
burt criſti des geſetzs der genaden. vierzehen
hundert vnd in dem dreyvndachtzigſtē iar. am
montag nach Jnvocavit. Vñ wellich volbrīg
ung. ſey lob. glori. vnd ere. der hohen heyligē dry
valtigkeit. vñ einigem weſen. dem vater vñ dez
ſun vnnd dem heyligen geyſt. der da lebt vnnd
regiret gott ewigklich amen.

Deſcripta ſunt exacte iſta Biblia a Dom. Eckhard in *der Nachricht von ſeltenen Büchern*, pag. 14 ſeq. a Dom. Mi-

Michaelis in Syntagmate commentat. pag. 15 ſeq. Lilienthal in *den Preuſſiſchen Zebenden*, B. 2, pag. 60 ſeq. a p. m. Dom. Paſtore Goetze *in der Beſchreibung ſeiner Bibelſammlung*, pag. 111 ſeq. et praecipue in Dom. Panzeri *Geſchichte der Nürnbergiſchen Ausgaben der Bibel von Erfindung der Buchdruckerkunſt an bis auf unſere Zeiten; Nürnberg*, 1778. 4. pag. 65 — 74.

1485.

Biblia germ. Argentorati; in folio minori. 2 Vol. Catal. Biblioth. Solg. I, num. 70 et 71. Vid. Vogt Catal. libror. rarior. pag. 101, 102.

1494.

Prima Biblia dialecto ſaxonica inferiori typis maiuſculis impreſſa Lubecae; cum figuris coloratis. fol. mai. Catal. Biblioth. Solger. I, num. 72.

De Biblie, mit vlitigher achtinge: recht na deme Latine in Dudeſk auergheſettet mit vorluchtinghe vnde gloſſe des hochgelaerden Poſtillatoers Nicolai de Lyra vnde anderer velen billighen Doctoren. Gedruckt Lubick 1494.

Luculenter et copioſe deſcripſit iſta Biblia rariſſima J. H. von Seelen Spec. VI Selector. Litterar. pag. 211 — 251. et p. m. Paſtor Hamb. Goetzius, in libris iam ſupra citatis.

Gloſſa uerba Geneſ. III, 16 ita exponit : *Vnder der Macht des Mannes wers tu weſende, und he ſchal aver dy herſchopen, dy wackene to pyneghende, und to ſlande.*

BIBLIA

BIBLIA SACRA LATINA SAEC. XV.

1468.

Biblia latina ſine die et conſule. in fol. 2 Vol. Incertorum Num. 1 et 2.

Impreſſa ſunt Argentorati, typis grandioribus (qui hodie a typographis *Text-antiqua*, item *Parangon-antiqua* appellantur) prelo Henrici Eggeſteinii. Conſtant foliis 637. Volumen I habet folia 320. Vol. II fol. 317. Columnae ſingulae habent lineas 41.

In utroque Volumine legitur:

Iſte liber eſt monaſterii Sancti Egidii in Nuremberg quem obtulerunt teſtamentarii Egregii uiri dñi Doctoris Seyfridi plaghal de bonis relictis eiuſdem pro melioracione anniuerſarii ipſius. Anno 89.

Signum chartarii eſt littera D, quam linea perpendicularis ſecat. Vid. Schoepflini Vindiciae typograph. pag. 43 et 44. Tab. V, ubi exhibetur Subſcriptio Miniarii in fine Pſalterii, quod eſt in Bibliotheca Commendae S. Iohannis Hieroſol. Argentorati:

Explicit pſalterium ꝛc |:..
p mgrm heinricum
Eggeſ tein Anno lxviij.

Litterae initiales Librorum et Capitum ſunt pictae colore rubro atque caeruleo, uti in Bibliis germanicis Moguntinis 1462, et Mentelianis 1466. Typi ſunt iidem qui in Clementinis 1471.

Vogt

Vogt in Catal. libror. rarior. pag. 117 errat, quando iſta Biblia uerſus annum 1464 uel 65 prodiiſſe, immo ipſis Bibliis Moguntinis anni 1462 praeferenda putat.

In cap. 37 Ieſaiae Vol. II, fol. 79 uitio typographico legitur: *Ponamcirculum in* auribus *tuis*; pro *naribus*. Ita etiam in Exemplo Brunſuicenſi, Berolinenſi, etSchwarziano. Vid. G. L. O. Knochii *hiſtor. kritiſche Nachrichten von der braunſchweigiſchen Bibelſammlung*; Vol. I, pag. 715; et Biblioth. Schwarz. P. II, p. 35, quod exemplar eſt in Bibl. Altdorf.

De Pſalterio Creuſneriano in forma quarta iam ſupra pag. 315, 316 mentionem feci.

1475.

Biblia lat. Antonii Kobergeri, fol. mai.

Conſtant foliis 481. Columnarum ſingularum paginae ſunt 48.

Impreſſit Kobergerus haecce Biblia e Codice MS. non e Moguntinis Bibliis aut Argentoratenſibus.

Subſcriptio a Maittaire non adducta, eſt ſequens in fine Apocalypſeos:

Opus veteris nouique teſtamenti. Impreſſum
ad laudez et gloriam ſancte ae indiuidue tri-
nitatis. Intemerateque virginis marie felicit
finit. Abſolutū conſūatumque eſt. In regia
ciuitate Nurmbergeñ per Anthoniū Cober
ger incolā ciuitatis eiuſdez Anno incarna
toīs dñice. M. CCCC. LXXV. Ipſo die
Sācti Otmari cōfeſſoris. XVI. Nouēbris.

Haec

Haec et ſequentia Biblia uberrime recenſuit Reu. Dom. Panzer in *der Geſchichte der Nürnberg. Ausgaben der Bibel*, pag. 11 ſeq. a quo uiro diligentiſſimo doctiſſimoque propediem exſpectamus Deſignationem Librorum germanicorum, ab a. 1462 ad annum uſque 1520 typis exſcriptorum.

Eod. A. 1475.

Biblia latina per Andream Friſner et Joannem Senſenſchmid. Fol. reg. Inter Norimberg. Saec. XV, num. 17.

Conſtant foliis 458. Quaelibet columna integra habet 60. lineas. Litterae initiales Librorum attramento rubro ſcriptae, capitum uero rubro colore pulcherrime impreſſae ſunt, ut et *rubricae*, omiſſa tamen ſub librorum finem conſueta formula *Explicit*. In fine Apocalypſeos haec legitur Subſcriptio rubro colore nitide impreſſa quatuor lineis totum folii ſpatium percurrentibus, quas hic lineolis diſtinctas exhibeo:

Hoc opus Biblie effigiatum eſt ī nuremberga oppido germanie celebratiſſimo, | iuſſu Andree Friſner Bunſidelenſis artium liberalium magiſtri! et Joannis Sen | ſenſchmit civis. p̃fati oppidi Ïtiſimpreſſorieq; magiſtri, ſociorum, ſuis ſignis ānotati | tis. Anno ab incarnatione domini, M. CCCC. LXXV. quinto idus decembris.

Subiiciuntur amborum Inſignia ſ. Scuta, rubro quoque colore expreſſa, nempe in uno ſcuto conſpiciuntur duae falces foenariae ſine manubrio, eaeque decuſſatim poſitae; in altero ſcuto exſtat pelicanus. Recte addit Cel. Schwarzius: (Catal. Biblioth. Schwarz. P. II, pag. 152)

Haec

Haec ſunt prima ſigna, typographorum libris addita, quae adhuc, praeter Fauſti et Schoefferi, obſeruare nobis licuit. Exhibuit ea Rothſcholzius in Sectione ſeu Tab. XLIII Inſignium Bibliopolarum et Typographorum. Norimbergae, 1728. fol. num. 405.

Carthuſienſis quidam monachus huic exemplo Bibliothecae adſcripſit paginarum numeros praemiſitque foliis 3½ Lectionum indicem, qui ita incipit:

Modus legendi libros biblie in eccleſia
et refectorio fratrum ordinis Carthuſ.

Quia iſta Biblia ſunt ad amuſſim et uerbotenus expreſſa e Romanis in domo Petri et Franciſci de Maximo *) Anno 1471 impreſſis, ſtatim ab initio id ingenue confeſſi ſunt Friſnerus atque Senſenſchmit, ſex lineis rubro colore impreſſis:

Quia veſtigia ſeq'mur Joann. An. Epī Alerienſis
quē nihil reliq'ſſe cōperimꝰ quod ulteriori emen-
datione ęgeat, prętter pauxilla q̄ vicio compoſito-
rum litterarum viciata ſunt. Ideoq; epiſtolā quā ipſe
ꝓpoſuit omittere noluimꝰ! ne cuiꝰ doctrinā imita-
mur, eius ꝯdignā laudē videamur ſupprimere.

Sequitur epiſtola dedicatoria Epiſcopi Alerienſis ad Paullum II P. M. quam excipiunt index contentorum, et Epiſtola Matthiae Palmerii, praefixa ſuae uerſioni Ariſteae.

¶ Ariſteas ad Philocratē fratrem per Matthiā Pal-
meriū Piſanum e Greco in latinum conuerſus.
Incipit proemium Ariſteae.

Fol.

*) In editione Romana in calce leguntur iidem uerſus, quos ſupra pag. 300 e Liuii editione attuli.

Fol. 8, 9 et 10 ſequitur Hieronymi Epiſtola ad Paullinum Prologuſque in Pentateuchum, et rel.

Libros Biblicos excipiunt foliis 28 Interpretationes hebraicorum nominum.

1478.

Biblia lat. Antonii Koburgeri. fol. mai. Biblioth. Solg. I, num. 48.

Conſtant foliis impreſſis 468. Columnae plurimae habent lineas 51, raro 53. Expreſſae ſunt e Bibliis 1475. Subſcriptio poſt Apocalypſin ita ſe habet:

Anno incarnatonis dnice. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo. Mai v'o kl' octauo decimo. Qnz inſigne veteris nouiq; teſtamenti opus. cum canonibꝫ euāgeliſtarumque concordantiis. In laudeȝ et gloriam Sancte ac indiuidue trinitatis. Jntemerate virginiſq; impꝛſſum. Jn oppido Nurnbergū. Per Antoniū Coburger prefati oppidi incolam induſtria cuiꝫ qn, diligētiſſime fabrefactum. finit feliciter. *)

Eod. A. 1478.

Biblia lat. in. fol. min. Inter libros Saec. XV, n. 119.

In

*) Haec Biblia ſplendididiſſima inter Koburgeriana (nam impreſſit altera 1477) tertium occupant locum. Eodem A. 1478 repetiit iſtam noſtram editionem *Nouembris ydus quarto*, quae differt ratione linearum, non autem paginarum.

In fine Apocalypſeos legitur ita:

Biblia impreſſa Venetiis opera atq; impēſa Theodorici de Reynſburch & Reynaldi de Nouiomagio Theutonicoꝝ ac ſocioꝝ. M. cccc. lxxviij.

1479.

Alia Biblia lat. Venetiis impreſſa. In fol. min. Inter libros Saec. XV, num. 97.

Conſtant foliis 429. Sed deeſt folium primum. Omnes litterae initiales ſunt ſcriptae atramento rubro. Subſcriptio in fine Apocalypſeos haec eſt:

Biblia quem retinet ſequitur nunc metricus ordo.
Generat exodus, leui. numen quoque deutro:
Joſue. iudicum. ruth. reges et paralipon.
Eſdre. neemias. eſdras. tobiaque iudith.
Heſter. iob. pſallit. prouerbia. eccleſiaſtes.
Cantica ſunt ſapientis. eccleſiaſticus et eſaias.
Hieremia. threna. baruch. ezech. danielis.
Oſeeque. iobel. amos. abdiaque ionas.
Micheas. naum. abacbuc. ſophoni. aggeus.
Zacharia. malachi. machabeor quoque duo.
Matth. mar. luc que iohan. roman. corinth. galat. ephef.
Phil. colo. theſſal. timoth. tituſque deinde philemon.
Hebreoſ. actus. iacobus. petrus et iohannes.
Iude canonica. finem tenet apocalypſis.

Fontibus ex grecis hebreorum quoque libris
Emendata ſatis et decorata ſimul
Biblia ſum preſens ſuperos ego teſtor et aſtra.

Eſt impreſſa nec in orbe mihi ſimilis:
Singula queque loca cum concordantibus extant
Orthographia ſimul quam bene preſſa manet.

M. CCCC. LXXIX.

Numerantur nouem editiones, quae iſtos uerſus ſubſcriptos habent. Le Long et Dauid Clement recenſent octo. In Catalogo Bibliothecae Vallierianae T. I pag. 13 reperitur editio anni 1482, cum ſequenti adnotatione: *On trouve dans le Catalogue de M. Verduſſen, dont la vente s'eſt faite à Anvers dans de mois de Juillet* 1776, *au* N. 181 Nouum Teſtamentum, *etc.* 1481, *à la fin duquel il y a les ſix derniers vers de la ſouſcription ci-deſſus. La ſingularité de ces vers a fait adreſſer au Journal de Paris une Lettre datée de Spa, par le Lord * * *, pour avoir quelque certitude, de la part des Bibliographes et des Amateurs, ſur l'exiſtence du* complet *d'un Livre ſi précieux. Voyez dans le* Journal de Paris, année 1780, cette Lettre, avec les réponſes, Nos 164, 170, 181 et 204.

1480.

Biblia lat. Koburgeriana. in fol. Num. 137. Conſtant 468 foliis. Praemiſſus eſt index libror. V. et N. T. Deficit fol. I Epiſtolae S. Hieronymi. Litterae initiales librorum capitumque pictae ſunt, rubrae atque caeruleae. Subſcriptio decem linearum poſt Apocalypſin haec eſt:

Anno incarnationis dominice. Milleſimo quadringenteſimo octuageſimo. Mai uero kl' octauo decimo. Q; inſigne ueteris nouique teſtamenti opus cum canonibus euangeliſta

rumque

rumque concordantiis. In laudem et gloriam ſancte ac indiuidue trinitatis. Intemerate uirginiſque Marie impreſſum. In oppido Nurnbergk per Antonium Coburger prefati oppidi incolam induſtria cuius quam diligentiſſime fabrefactum, finit feliciter:

Sequitur ſex foliis Menardi epiſtola ad Jacobum de Yſenaco, cum tabula Canonum Euangeliorum. *Et ſic eſt finis.*

Iſtud Exemplar Bibliothecae donauit J. Lorck, Paſtor Hafnienſis, d. 7 Maii, 1780.

Deſcripſit haecce Biblia Dom. Lengnich in *den neuen Nachrichten von ſeltnen Büchern*, Vol. 2, pag. 101 ſeq.

1485.

Biblia lat. cum gloſſa Nicol. de Lyra per Ant. Koburger. Fol. IV Tomis. Inter Noricos Saec. XV. num. 99 — 102.

Subſcriptio ſequens poſt Nou. Teſt. legitur: *Exactum eſt Nurmberge inſignie* (inſigne) *hoc ac inuſitatum opus biblie una cum poſtillis venerandi viri ordinis Minorum fratris Nicolai de Lyra: cumque additionibus per venerabilem epiſcopum Paulum burgenſem editis: ac replicis Magiſtri Matthie dorinck eiuſdem ordinis Minorum fratris et theologi optimi: charactere vero impreſſum habes iucundiſſimo: impenſiſque Anthonii Cobergers prefate ciuitatis incolam* (incolae) *Anno incarnate deitatis M CCCC LXXXV. Sabbato poſt Johannis ante portam latinam: et in hunc fine uſque perductum. De quo honor inuictiſſime Trinitati nec non intemerate virgini Marie Jheſu Xpi gerule. Amen.*

 1493.

1493.

Opus Bibliorum, cum Poſtillis Nicolai de Lyra, charactere eleganti per Anton. Koberger. fol. min. IV Vol. N. 59.

Omiſit Saubertus.

1494.

Pſalterium beati Brunonis epiſcopi herbipolenſis. 4 mai. Num. 112.

In fine legitur: *Beati Brunonis pſalterium ex doctorum dictis collectum per Antonium Koberger impreſſum. Anno incarnate deitatis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quarto finit feliciter.*

Exemplum huius Pſalterii in folio forſan ante annum 1480 impreſſum, eſt in Bibliotheca Dilherriana.

1497.

Idem Pſalterium, litteris minoribus impreſſum, 4 min. Biblioth. Solg. II, num. 185.

Sub finem legitur:

Beati Brunonis pſalterium ex doctorum dictis
collectum per Anthonium Koberger impreſſum
Anno incarnate deitatis milleſimo quadringenteſimo
nonageſimo ſeptimo finit feliciter.

1499.

Pſalterium cum ap,
paratu vulgari fami
liariter appreſſo (*litteris rubris*)

Lateiniſch pſalter mit dem teutſchen.
nützlichen dabey gedruckt. (*litt. nigris*)

Sub-

Subſcriptio:

Pſalterium cum apparatu vulgari pro more barbarico translatum Auguſte impreſſum per Erhaudum (*ita*) ratdolt ibidem artis im preſſorie magiſtrum apprime famoſum finit. Anno domini. M. CCCC. XCIX.
Hie endet der pſalter mit dem teutſchen: nutzperkait der pſalm ſunderlichen: inhalt des regiſters dabey: gedrucket czu Augſpurg von maiſter Erharten ratdolt Nach criſti gepurt. M. CCCC. XCIX.

In forma quarta. Biblioth. Solg. II, num. 58.

Iſtud. Pſalterium conſtat 111 foliis. Diligenter illud deſcripſit Dom. Panzer in *der ausführlichen Beſchreibung der älteſten Augſpurgiſchen Ausgaben der Bibel.* Nürnb. 1780. 4. pag. 42 ſeq.

* *

Alia praecipua Biblia latina Saeculi XVI et XVII.

Biblia latina, ex tranſlatione Santis Pagnini. Lugduni, 1528. fol. min. Solg. Cat. I. N. 50.

Biblia lat. Pariſiis ſub oliua Henr. Stephani. 1557. 3 Vol. fol. Ibid. N. 56 — 58.

Biblia lat. uulgata. cum praef. Ioh. Hentenii Louanii, 1547. fol. Solg. N. 51.

Biblia lat. uulgata, iuſſu Sixti V P. M. recognita. Antuerpiae, 1605. 4 mai. Solg. Catal. T. II, num. 9.

Biblia latina. Lutetiae, ex officina Roberti Stephani. 1545. 8 mai. Solg. T. III, N. 27.

Norimbergae, per Ioh. Petreium, 1527. 8 mai. Ibid. N. 28.

Reliquae editiones Bibliorum in tribus Voluminibus Catalogi Solgeriani adnotatae leguntur.

Alia praecipua Biblia germanica Saec. XVI et XVII.

1507. *Augsburg, bey Johann Ottmar*, Tomus ſecundus. Catal. Biblioth. Sölger. n. 73.

*

Biblia e uerſione D. Martini Lutheri.

1523. *Die fünf Bücher Moſe, Wittemberg.* fol. cum figuris ligneis. Biblioth. Sölger. n. 75.

1523. *Buch Joſua bis Buch Eſther*, Wittenberg. fol. n. 76.

1524. *Hiob bis Salomons hohes Lied*, Wittemb. fol. num. 77.

1524. Nürnberg, bey Friedr. Peypus. n. 74.

1534. Biblia, *das iſt, die ganze heilige Schrift, deutſch, Martin Luther. Wittenberg. Gedruckt durch Hans Lufft.* fol. 2 Vol. Exemplar ſplendidiſſimum, cum figuris a Luca Kranach inuentis et illuminatis. In frontiſpicio Voluminis primi legitur a manu Lutheri, cui Lucas Kranach iſta Biblia dono dedit: *Meinem günſtigen Herrn und Bruder Lazaro Spengler, der Stadt Nürnberg Syndico überſandts Martinus LutheR.* Catal. Solg. I. num. 85, 86.

Adſunt etiam editiones Wittenbergenſes Annorum 1535, 1539, 1540, 1545, 1546, et 1550. in fol. Omnes a typographeo Iohannes Lufftii.

1537.

1531. *Biblia teutſch.* Zürich. fol. Catal. Solg. I, n. 84.

1534. *Biblia teutſch. Zürich, bey Chriſtophel Froſchauer.* 4. Cat. Solger. II, num. 16.

1626. Katholiſche deutſche Bibel, durch Johann Dietenberger. Cölln. fol. Cat. Solger. I, n. 112.

1670. *Biblia.* Cum praefatione Ioh. Mich. Dilherri. Nürnberg. Catal. Biblioth. Solger. I, num. 113.

Haecce Biblia appellantur *die Feg-Feuer Bibel.* Typotheta enim Romano-Catholicus uerſum 23 Epiſtolae Iudae ita mutauit: *Machet etliche mit Furcht ſeelig und rucket ſie aus dem Feg-Feuer.*

Inter alios uarioſque libros rariores Bibliothecae ueteris eminent praecipue

Confeſſio Augustana: *beide Deudſch vnd Lateiniſch.* Wittenberg 1531. Durch Ge. Rhau. Cum Apologia huius Confeſſionis. 4. Eſt exemplar Iohannis Sauberti, cui iſta uerba inſcripſit: *Hic uero liber ille eſt, quem cum* 100 *aureis, aut longe pluribus non permutauero.* Vid. Vogtii Catal. libror. rarior. pag. 209.

Paginas i — n Apologiae Auguſtanae Confeſſionis attextas edidit amicus noſter Dom. B. F. Hummelius in *der neuen Bibliothek von ſeltenen und ſehr ſeltenen Büchern und kleinen Schriften. V Stück,* pag. 106 ſeq.

Baſilii Besleri Hortus Eyſtettenſis, ſ. diligens et accurata omnium plantarum, florum, ſtirpium ex uariis orbis terrae partibus ſingulari ſtudio collectarum, quae in celeberrimis uiridariis arcem epiſcopalem ibidem cingentibus

hoc tempore conſpiciuntur; delineatio et ad uiuum repraeſentatio, Noribergae, impenſis auctoris. 1613 in fol. max. IV Vol. Duobus Tomis. Magdalena Helmeria, nata Fürſtia, († 1717) hoc exemplar elegantiſſime illuminauit. *)

Aliud exemplum ſplendidiſſimum eſt in Bibliotheca Vniuerſitatis Altdorfinae.

Tabulas continet 356 ſumtibus Epiſcopi Iohannis Conradi de Gemmingen ſculptae, plantarum quidem plerarumque hortenſium, repetitis figuris, quoties colores in flore ſunt alii: intercedunt tamen etiam ſpontaneae, plerumque ad naturam ſculptae, aliaeque exſcriptae, et demum fictitiae **) et monſtroſae. Deſcriptionem et Synonyma Hieronymus Beslerus, Baſilii frater, adiecit, cum Baſilius ſermonis latini ignarus eſſet. Ludouicum Iungermannum uerum eſſe auctorem, ut et Caſp. Hofmannum adſeuerat Ioh. Iac. Baierus, in Vitis Medicorum Altdorf. pag. 81, 82. Vid. Fautoris, dum uiueret, mei, Cel. Alberti Halleri Biblioth. Botanica, T. I, pag. 413. *Neutrum,* addit, *credo, tantos errores toleraturum fuiſſe, quanti in hoc opere ſuperſunt, etſi Ludouicum utique conſtat ab Epiſcopo anno 1612 ad edendum Hortum euocatum fuiſſe.* ***)

Prodiit

*) Aliud, noſtro par, ab ea depictum emit Petrus Lambecius pro Bibliotheca Caeſarea Vindobonenſi. Vid. Doppelmayr *von Nürnberg. Mathematicis und Künſtlern*, pag. 970.

**) Epipactis latifolia, Dentaria anguſtifolia peculiaris, Polium folio et facie Lauendulae.

***) Ludou. Iungermanni Catal. horti Altdorf. 1615. 4.

Prodiit altera editio, paucis mutatis additiſque tabularum numeris, A. 1640. fol. max. quae editio minus nitida eſt.

Adeſt quoque in Bibliotheca Baſil. Beſleri Faſciculus rariorum et adſpectu digniorum uarii generis, quae collegit et aeri incidi curauit. Norimb. 1616. in fol. tranſuerſo. Cum eiuſdem Continuatione.

Gregorii Haloandri Digeſtorum ſeu Pandectarum Libri L, editi Norimbergae, munificentia ac liberalitate ampliſſimi Ordinis ibidem. 1529. 4.

Inſtitutionum libri IV. ib. 1529. 8.

Codicis D. Iuſtiniani Libri XII. ib. apud Io. Petreium 1530. fol.

Νεαρῶν Ιουστινιανου βασιλεως — — βιβλιον etc. i. e. Nouellarum Conſtitutionum D. Iuſtiniani principis, quae extant, uolumen. Norimbergae f. in Caſtro Norico, apud Io. Petreium. 1531. fol.

B. BIBLIOTHECA SOLGERIANA.

Perilluſtris Senatus a Dom. Adamo Rudolpho Solgero A. 1766 emit egregiam iſtam Bibliothecam, XV Repoſitoriis digeſtam, cui haec Inſcriptio addita eſt cum effigie Reuerendi Solgeri:

Bibliotheca olim priuata, quam librorum raritate, praeſtantia, et numero conſpicuam Munificentia Senatus, curante rei litterariae Ephoro, Generoſiſſimo Georgio Friderico Poemero, a Ven. Min. Nor. Antiſtite, Reique publicae Bibliothecario, Adamo Rudolpho Solgero, aequa emtionis lege comparauit, atque in prioris poſſeſſoris memoriam Bibliothecae publicae, tamquam nouum ornamentum, ſacram eſſe uoluit.

A. R. S. MDCCLXVI.

Varia huius praeſtantiſſimae Bibliothecae Cimelia deſcripta ſunt in iſto libro:

Chriſtiani Henr. Mülleri Commentarii Itineris ſui in Heluetiam facti, qui de incunabulis artis typographicae — Norimbergae uiſis, — — de Bibliotheca Norimbergenſium publica, fuſius autem de Solgeriana — exponunt. Fridericoſtadii, 1769. 4. pag. 71 — 119.

Omnia uero exponit Catalogus:

Bibliotheca, ſiue Supellex Librorum impreſſorum, in omni genere Scientiarum maximam partem rariſſimorum, et Codicum manuſcriptorum, quos per plurimos annos collegit etc. Adamus Rudolphus Solger, Miniſterii Eccleſiaſtici

ſiaſtici Norimbergenſis Antiſtes etc, Norimbergae, Pars I, 1760, II, 1761, III, 1762, 3 Vol. in 8 mai.

CODICES MANVSCRIPTI.

In Folio.

Num. 1 — 7. Biblia Hebraica. Vid. ſupra pag. 14 — 18.

8. Codex Biblicus Veteris Teſtamenti cum interpretatione ſcholaſtica et uariis hiſtoriis profanis intermixtis, lingua Belgica A. 1360, ceu ſub finem Prophetae Habacuc uidere eſt, ſcriptus, et miniatis quamplurimis calamo mirifice delineatis, auroque fulgentiſſimo ac variis coloribus ſuperbiens. Codex membranaceus uere Regius, folio maximo, corio turcico deaurato compactus et ſequentes continens libros: 1) Librum Ioſuae, 2) Librum Iudicum, 3) Ruth, 4) Regum, 5) Tobiae, 6) Prophet. Ezechiel, 7) Daniel, 8) Habacuc, 9) Hiſtor. Regum Perſarum Darii, Cyri, Cambyſis &c. 10) Iudith, 11) Esdrae, 12) Libros hiſt. Flavii Ioſephi etc. 13) Librum Eſther, 14) Hiob, 15) Prouerbia, 16) Eccleſiaſt. 17) Cantica Canticor. Salomonis, 18) Librum Sapientiae, 19) Syrach etc. optime conſeruatus.

9. Euangelia anniuerſaria cum Epiſtolis feſtiualibus. Codex membranaceus cum figuris XLIII miniatis, uariis coloribus et auro antiquo ſplendidiſſimo et aliis ornamentis marginalibus exornatus. Sub finem ſequentia exſtant uerba: Comparatus eſt preſens liber per reuerendum in Chriſto patrem et dominum friedericum ab-

abbatem monaſterii in michelfelt, et per me Conradum franckendorffer Nurmergenſem ciuem, nitidiſſime chara-cteriſatus. Anno uirginalis partus M. CCCC. LXXXXVIII. Jn die Gregorij. Ad laudem ſummi opificis Jntemerateque uirginis marie. Amen. Codex folio mal. optime conſer-uatus.

10. Euangelia anniuerſaria latino idiomate ſcripta, lit-teris miſſalibus, et initialibus deauratis, cum figuris XI mi-niatis auro antiquo et uariis coloribus fulgentibus. Codex membranaceus corio rubro deaurato compactus et optime conſeruatus.

11. Epiſtolarium. Epiſtolae anniuerſariae latino idio-mate litteris miſſalibus ſcriptae. Primum folium ſuperbit figuris uariis, uariiſque coloribus et auro exornatis, nec minus literis omnibus initialibus deauratis. Codex hic membranaceus eodem modo ceu antecedens, compactus et conſeruatus. Codex iſte Saec. XV. in Gallia ſcriptus eſt.

12. Pſalterium Dauidis germanice, litteris miſſalibus et initialibus deauratis pergameno impreſſum Norimber-gae apud Fried. Peyſus 1525.

Eſt prima illa per rara B. Lutheri uerſio germanica, quae ab hodierna longe diſtat. Splendidiſſimus Codex membranaceus, qui omnino manuſcriptis aequiparandus.

13. Nouum Teſtamentum eodem modo ac antecedens Pſalterium, apud Peyſus Norimbergae 1524. impreſſum. Splendidiſſimus eſt Codex membranaceus uariis praeter-ea figuris pictis ornatus.

14. Pro-

14. Prophetae maiores et minores Vet. Teſtamenti um quibuſdam libris apocryphis ex uerſione LXX interretum cum Commentario litteris rubris Graecis in marine. Codex chartaceus Graecus Saeculi XV. Orientaium more charta turcica, nitidiſſime et diligentiſſime ſcritus et optime conſeruatus. Obtulerat illum Dom. Ioh. ig. Moerl. Antiſtes Sebald. b. Schwarzio, et Scribam umdem relegiſſe, ac ſubinde emendaſſe, reperit, ita ut ſte Codex antiquitate plurimis aliis, ſcriptoris autem diigentia nulli facile cedat. Conuenit in plurimis cum MS. ıetuſtiſſimo Barberiniano, cuius lectiones a Romano τῶν ὁ ditione diuerſas, exhibent Polyglotta Waltoni, et edit. LXX Interpret. Boſiana. Prophetas minores contulit Dom. Moerl cum editione LXX Grabiana, Tiguri recuſa.

15. Codex Biblicus chartaceus germanico idiomate ſcriptus Ao. 1465. continens 1) Prouerbia Salomonis 2) Cohelet Salom. 3) Canticum Sal. 4) Librum ſapientiae. 5) Librum Syrac. Praeterea Vetus et Nouum Teſtamentum ingua uetuſta franconica rhythmice ſcriptum. Cum multis iguris pictis paradoxis. Codex optime conſeruatus.

Vid. de hoc ipſo Codice Cel. Schelhornii amoenitat. litter. Tom. III. pag. 19. Initium cap. 1. Prouerbiorum ſic redditur: *Dieſs ſind konig Salomons ſprüche, Hern Davids Sone, die da gebent Kunſt, Wiſsheit vnd Lere zu verſteen die Wort der Wiſsheit vnd zu empfahende Leere Gerechtigkeit vnd Gericht vnd glicheit, daz kleynem werdt geben kundikeit vnd den groſſen wytze vnd vernunfft* etc.

16. Codex chartaceus continens 1) querimoniam Leonardi Ethicii Archi-Epiſcopi Mitelenſis ad S. Patrem, Pontif.

tif. Maximum Nicolaum V, de immani expugnatione u
bis Conſtantinop. 2) librum Ioſuae, 3) Iudicum, 4) Rutl
5) continuationem ſupradictae expugnationis. Cum mult
figuris coloribus pictis ridiculis.

Vide de hoc ipſiſſimo Codice germanice ſcripto Ce
leb. Schelhornii amoenitat. litterar. Tom. III. p. 18. ub
ſcribit: Exaratum eſt hoc Vol. 1450. Conſpiciuntur hin
inde uariae figurae lepidae et ruditatem ſaeculi ſpirantes
quibus facile et largiter augeri poſſent eruditorum uiro
rum diſſertationes de erroribus pictorum in hiſtoria ſacra
Phineas nimirum rudi penicillo delineatus exhibetur fe
retro incluſus, iuxta poſitis candelis ardentibus, aſſiſtente
etiam Monacho et Vicario Epiſcopi cum aquae luſtralis
aſpergillo. Alia figura Sacerdotem exprimit piaculare
ſacrum pro defuncto celebrantem. Siſſera hic repraeſen-
tatur habitu monachi ex ordine minorum ferali grabato
impoſitus. *Spectatum admiſſi riſum teneatis amici.*

17. Codex manuſcriptus Biblicus chartaceus a Gene-
ſi uſque ad Pſalmos Dauidis incluſiue. In fine ſequentia
leguntur: *Gott ſey gelobt, ich Marx Pflum hab usgeſchrieben
dis theil der Bybli. Do man zahlt* 1483. *Jahr.* Optime con-
ſeruatus Codex.

18. 19. Biblia Veter. et Noui Teſtamenti ex uer-
ſione germanica Lutheri ad Exemplar Wittenbergae 1543.
apud Ioh. Lufft impreſſum, deſcripta. Sub finem exſtat:
Geſchrieben durch mich Andr. Reuter 1604. Meines Al-
ters 71. Jar. Codex diſtincte ſcriptus in duobus maxime
ſpiſſis Voluminibus.

20. Bi-

20. Biblia Latina Veteris et Noui Teſtamenti. Codex membranacens nitidiſſime ſcriptus Saec. XIII, cum literis initialibus librorum coloratis; optime conſeruatus.

Notandum, quod hic ſplendidiſſimus Codex duplici gaudeat uerſione Pſalmorum Dauidis, ueteri nimirum Latina Italica et Vulgata.

21. Pſalterium Arabico-Syrum in Monte Libano a fratribus Maronitis impreſſum. A. 1610. *Repertor. für morgenl. Litt. II Th.* p. 158 Sub finem ſcripſit quidam ſequentia: *In memoriam itineris Syriaci Pſalterium hoc Arabico Chaldaicum* (Syriacum) *excuſum in monte Libano a fratribus Maronitis comparaui ibidem locorum ab Archiepiſcopo Edenienſi;* Iob. Adami.

Liber ſane in noſtris oris albis coruis rarior, et fortaſſis unica Phoenix in Germania, ob hanc etiam cauſam omnino Manuſcriptis ob ſummam raritatem aequiparandus.

22. Teſtamentum Nouum Graece et Latine in Academia Complutenſi nouiter impreſſum. Sub finem libri apocalypſeos S. Ioannis leguntur ſequentia: *Ad perpetuam laudem et gloriam dei et domini noſtri ieſu chriſti hoc ſacroſanctum opus noui teſtamenti et libri uite grecis latiniſque characteribus nouiter impreſſum ac ſtudioſiſſime emendatum: felici fine abſolutum eſt in hac preclariſſima Complutenſi uniuerſitate: de mandato et ſumptibus Reuerendiſſimi in chriſto patris et illuſtriſſimi dni domini fratris Franciſci Ximenez de Ciſneros tituli ſancte Balbine ſancte Romane eccleſie presbyteri Cardinalis hiſpanie Archiepiſcopi toletani et Hiſpaniarum primatis ac regnorum caſtelle archicancellarij: induſtria et ſolertia honorabilis viri Ar-*

naldi

naldi guilielmi de Brocario artis impreſſorie magiſtri. Anno domini Milleſimo quingenteſimo decimo quarto. Menſis ianuarii die decimo.

Editio noui Teſtamenti Graeci originalis, quae omnium prima typis eſt impreſſa, ſtupendae raritatis, et hinc Manuſcriptis adnumeranda. Varia notatu digna circa hanc editionem Heluonibus librorum incognitam ſunt obſeruanda. Nimirum I) dictum de tribus in caelo teſtibus 1 Epiſt. Iohannis Cap. V. v. 7. legitur hiſce uerbis: ὅτι τρεῖς εισιν οι μαρτυρουντες εν τω ουρανω ο πατηρ και ο λόγος και το αγιον πνευμα και οι τρεις εις το εν εισι. II.) Verba uerſiculo octauo ita audiunt: Και τρεις εισιν οι μαρτυρουντες επι της γης, το πνευμα και το υδωρ, και το αιμα. NB. ultima uerba: και οι τρεις εις το εν εισιν, deficiunt. III.) Omni caret ſpiritu atque accentu, ſed ſimplex tantum apex in Polyſyllabis dictionibus adiectus eſt. IV) Eſt Editio Graeco Latina non interlinearis, ceu arbitratur Celeb. Freytagius in analect. litter. p. 948, ſed collateralis. V) Primum occurrit Epiſtola Euſebii Pamphili ad Carpianum de concordia quatuor Euangeliorum. Sequitur Prologus Hieronymi ad Damaſum Papam et alii eiusdem Doctoris Prologi. Poſt haec ſuccedunt quatuor Euangelia Graeco ſermone cum Latina beati Hieronymi translatione ex oppoſito. Deinde ſequuntur duo Graeci tractatus, alter de peregrinatione beati Pauli et Euthalii Diaconi, alter de temporibus praedicationis et martyrio eiusdem. Succedunt poſtea hypotheſes ſiue argumenta Theodoreti Doctoris Graeci eminentiſſimi, in epiſtolas beati Pauli: et in epiſtolas canonicas, et argumenta alia in easdem alterius Doctoris Graeci innominati. Poſt

haec

haec ſequuntur epiſtolae ipſae beati Pauli cum reliquis Noui Teſtamenti operibus, omnia cum interpretatione Latina Hieronymi e regione impreſſa. Deinde ſubiungitur uocabularium Graecum, continens omnes dictiones totius Noui Teſtamenti et inſuper Sapientiae et Eccleſiaſtici Graece et Latine cum breuiſſima quadam ab initio ad Graecas literas introductione. Poſtremo loco librum claudunt interpretationes omnium totius Noui Teſtamenti uocabulorum, quae tam Graecam quam Hebraicam et Chaldaicam ſortita ſunt etymologiam, ab initio Matthaei uſque ad finem Apocalypſis.

Sequuntur Codices Manuſcripti Miſcellanei varii generis, tam membranacei, quam chartacei.

In Folio.

23. Doct. *Martin Luthers Grund und Vrſach aller Artickul, ſo durch römiſche Bulle unrechtlich verdammt ſeyn.* Codex chartaceus 267 foliorum. Litterae ualde craſſae, et praegrandes; nec tamen eſt manus Lutheri.

24. *Witzeſowitzens Proceſs und Beſchluſs der Recht auch anderer Stätuten, ſo in dem Löblichen Königreich Böheimb üblich und im brauch gehalten werden.* Codex nitide ſcriptus A. 1576.

25. *Schembart-Buch darinnen zu finden, wie Anno 1350 nach dem Aufflauff, welcher vmb Pfingſten von der Gemein In der Stadt Nörmberg geſchehen, vnd wie König Karell nachdem Er die Auffruhrer geſtrafft hatt die Metzicker dieweill ſye Bey dem alten Rath vnd der Statt ſo getreulich gehalten, haben*

Kön. May. jährlich mit einem Faſtnachts-Spiel in Schempart zu laufen erlaubet und mit einem Tanz befreyet hat, welches Schempartlaufen hernach alle Jar die Geſchlechter von den Metzikern erkaufft haben, und wie ſye von Jahren zu Jahren in Schempart gelauffen, jn was Farb vnd Kleidung vnd wie ſye ihren Tanz gehalten haben, wie dann ſolches alles in dieſem Buch beſchriben vnd gemalt zu finden iſt. Figurae ſunt 100. Codex ſpiſſus.

26. *Hiſtorie von Anfang der Welt bis auf* Carolum, *Römiſchen Kaiſer geſchrieben wie am Ende ſtehet* 1411. 2) *Hiſtorie von Troja;* ab eadem manu. 3) Hiſtoria Alexandri Magni, eiuſdem manus. 4) Hiſtoria trium Regum *der Heil. drey Könige.* 5) Iohannis *von* Monta villa *Ritters von Engelland Reiſsbeſchreibung in das gelobte Land,* et alia. Spiſſum Volumen.

27. *Der Stadt Nürnberg Anfang Wachsthum und Regiment, darinnen die Regierung vom erſten Grafen Albrecht in Franken, wie auch derer Burggrafen, Reichsſchultheiſſen und Rathsgliedern bis auf gegenwärtige Zeit beſchrieben werden und aller ihre Wappen und theils Portrait ſehr koſtbar nach der Kunſt mit Gold, Silber und koſtbaren Farben gemahlt ſind.* Effigies et Inſignia ſunt 248.

28. *Eben dergleichen Hiſtorie von der Stadt Nürnberg Aufnahm und Wachsthum und Regiment. Worinn auch alle Portraits und Wappen von freyer Hand zierlich gemahlt ſind.*

29. *Nürnbergiſches Geſchlechter-Buch, welches* 83 *Uralt-Adeliche Geſchlechte in ſich hält, daraus der Rath von* 300 *Jahren her erwählt worden, mit ſo vielen in Holz geſchnittenen und*

und ſehr ſchön illuminirten Figuren und Wappen, und beygeſchriebener Hiſtorie in alten Verſen.

30. *Beſchreibung der altadelichen Geſchlechte und Familien der freyen Reichs-Stadt Nürnberg;* ſine figuris.

31. Hiſtoria Imperatorum Regni Turcici, Codex mancus, membranaceus, Latina lingua, ſub initium Saec. XVI ſcriptus. Cum multis figuris nitidiſſime pictis, et auro fulgentiſſimo ornatus. Incipit Dedicatio ita: Neſcio an hoc in loco. hiſque temporibus gratius quicquam mihi aut optatius contingere poſſet. quam eiuſmodi mihi officium occaſione dari in quo tibi praeſtantiſſimo atque eximio patri morem gerere: et pacto aliquo uoluntati obſequi tuae. meae preces erga te deuotionis. obſeruantiae. fidei documentum aliquid edere. et teſtimonium exhibere poſſem. Codex haud finitus deſinit in media enarratione rerum geſtarum Bajeſidis II, filii Muhammedis II.

32. *Chronica von Nürnberg, dieſer Stadt Vrſprung, Rechte, nebſt andern darin enthaltenen geheimen Begebenheiten,* uſque ad A. 1601. Valde ſpiſſum Volumen, quod prae ceteris huius metalli eſt notatu dignum.

33. *Chronica von Nürnberg fängt ſich an von 1530 biſs 1600.* Cum figuris et inſignibus uariis pictis. Spiſſum Volumen.

34. *Hie hept ſich an das buch des edlen ritters vnd landtfarers Marcho Polo. in dem er ſchreibt die groſſen wunderlichen ding diſer Welt, ſunderlichen von den groſſen Künigen und Kaiſern die da herrſchen in denſelbigen landen, vnd von ihrem Volk vnd ſeiner gewonheyt daſelbs. Augſpurg* ap. Ant. Sorg. 1481.

2) *Das Leben des Heil. S. Brandan*, manuſcript. Ao. 1488.

3) Ioh. de Mandevilla Itinerarium MS. German. Saec. XV.

4) Itinerarium Fr. Vlrici Foroiulienſis Ord. Fratr. minor. Scr. 1488. Germanice.

5) Itinerarium orientale Ioh. Schiltberger Monacenſis A. 1394. Scr. Saec. XV. Germ.

35. *Von dem zweyten Marggräfl. Krieg Albrechts* (*Alcibiadis*) contra *Nürnberg* A. 1552. *nebſt einigen hiſtoriſchen Beylagen*. Scr. Saec. XVI. In Catal. Solg. falſo prima Inuaſio Alberti Marggrafii 1449 legitur.

36. 37. Legenda Sanctorum ſ. Paſſional *der Heiligen*. Anno dni. 1438 Jn uigilia ſanctorum decem millium martirum finitus eſt iſte liber per me Stephanum Huttaus Tunc temporis Kathedralem in Aug. etc. duobus ſpiſſis Voluminibus.

38 — 43. Relationes et Deductiones Ioh. Müllneri, Syndici Norimbergenſis. *Von der löbl. Reichs-Stadt Nürnberg vor Alters erlangten und ſeithero continuirlich hergebrachten auch vermehrten Rechten und Gerechtigkeiten in was Stand dieſelben heutiges Tags begriffen ſind.* Relationes XXII, cum appendice. Sex Volumina ligatura gallica. Scr. Saec. XVIII.

De his Relationibus Müllnerianis Cel. Rinckius in Catalogo Bibliothecae ſuae pag. 1037. ſequentia prodit: Ex his apparet hoc libro plenum Ius publicum Norimbergenſe contineri, quod eo magis aeſtimandum eſt, quo fide dignior Auctor habendus; munere enim Scribae publici in

in Curia Norimbergenſi ſuncto aditus ad Secreta Archivi Senatus patebat, quo fit ut pro ſcriptore optimae notae merito cenſeatur. Vixit ille ſuperiori Seculo ac die XVI Aug. 1634. aetatis ſuae Ao. 69. ceu ad finem praefationis notatum legimus, diem obiit ſupremum.

44. Meiſterlein Chronicon ciuitatis Imperialis Norimbergae lingua Latina A. 1480 ſcriptum, capitibus 29. Adhaeret *Müllner's Ausführliche Beſchreibung der Nürnbergiſchen Land Wehr und derſelben Aemter, ſamt ein und andern erläuternden Anmerkungen.* Scr. Saec. XVIII.

45. Valerius Maximus folio maximo, figuris uariis coloribus et auro ſuperbiens cum commentario uberrimo. Codex chartaceus, optime conſeruatus, ſcriptus Saeculo XV. Contuli uaria capita cum editione Aldina 1502. 8. (Solg. III, n. 1836) ut et cum Mediolanenſi 1475. fol. (Solg. I, n. 1042). paruaſque diſcrepantias deprehendi. Commentarius conuenit cum Fr. Dionyſii de Burgo ſancti ſepulcri, Ord. Fratrum Eremit. S. Auguſtini Declaratione Valerii Maximi.

46. 47. Naucleri Chronicon uel Memorabilia totius mundi, Baſileae 1516. Tomus I et II.

Editio princeps originalis perrara, in membrana impreſſa, hinc merito Manuſcriptis aequiparanda. Duo Volumina.

48. Sermones et orationes habitae coram conſeſſu totius Concilii Conſtantienſis, ab Epiſcopis et Praelatis. A. 1415 et 1416 celebrati.

Codex ſcriptus eſt eodem tempore, quo concilium fuit celebratum. De hoc ipſo rariſſimo Codice Cel. Schelhornius amoenit. litter. Tom. III, pag. 39. ſeq. ſpecimina quaedam orationum dedit.

49. *Namen und Wappen der Grafen Herren und Adelsperſonen ſo mit Herzog Leopold aus Oeſterreich von denen Schweizern A. 1386 zu Sempach erſchlagen und zu Königsfelden im Cloſter begraben worden.* Scr. Saec. XVI.

50 — 52. Epiſtolae familiares uariorum Virorum illuſtrium, Senatorum Norimberg. et Doctorum Theologorum aliorumque ad D. Wellhamerum, Antiſtitem quondam Xenodachianum Norimbergenſem, ſcriptae, et quamplurima notatu digna et arcana continentes. Omnia ſunt autographa. Tria maximi momenti Volumina ſpiſſa.

53. Epiſtolae pari modo ad eumdem Wellhamerum ſcriptae. Adhaerent 1) Index alphabeticus Manuſcriptorum in Bibliotheca publica Norimbergae adſeruatorum. 2) Hiſtoria S. Sebaldi. 3) *Der Seligen Chriſtinae Ebnerin Viſionen und Geſchichten.* A. 1344. Scr. Saec. XVII. Spiſſum Volumen.

54. Iſocratis orationes uariae. 2) Plutarchus de liberis educandis. 3) Eiusdem Apophthegmata. 4) Eiusdem de fortuna et uirtute Romanorum. 5) Eiuſdem de inuidia et odio. 6) Eiuſd. de Alexandri fortuna uirtuteue, Libri II. 7) Philelphus de Captiuitate Troiae. 8) Baſilii Magni Homiliae quaedam. Codex membranaceus latino idiomate ſeculo XV elegantiſſime ſcriptus, et quamplurimis ornamentis coloribus uariis auroque foliis XXXIII ſuperbiens. fol. maiori. folior. 209. Folium 80 mutilatum eſt.

55.

55. Auli Gellii Noctes Atticae. Codex membranaceus Saeculi XV. Litterae Capitales uariis coloribus et auro ſunt exornatae. fol. min.

Codicem iſtum, in Italia ſcriptum, cum editione Gronouiana Lugd. Bat. 1706 in 4 mai. contuli. Scriptus eſt Saeculo XV ab homine negligenti et litterarum graecarum imperito, ita ut omnes uoces graecae omiſſae ſint, praeter non nullas in paucis locis ab aliena manu adſcriptas. Praefatio Gellii, quam Gronouius recte Libro I praemiſit, hic etiam (uti in omnibus codicibus) totum opus claudit. Scriba omiſit totum initium capitis III Libri primi. In Libro ſeptimo omiſſa ſunt capitis XII pars ulterior cum capitibus XIII uſque ad XVII et dimidio capitis XVIII. Ne quidem Libri octaui deperditi capita leguntur. Nam falſo ſcripſit librarius: *Incipiunt capitula libri ottaui,* quia ſunt Libri noni. Sic pergit falſo numerare Libros ſequentes, ita ut cuidam credulo emtori glaucoma obieciſſe putandus ſit, cui perſuaſum uolebat, adeſſe Librum octauum. Et ſic Liber ultimus uiceſimus Scribae noſtro eſt Liber decimus nonus.

Caput nonum Libri XVIII (in codice perperam eſt L. XVII) incipit a uerbis *Et ſequor, et item ſecta* etc. ita ut maxima pars capitis omiſſa fuerit, quae etiam in aliis codicibus uulgatiſque editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Nouar. Lection. L. II, c. 6 ex MS. Buſlidiano ſuppleuerat. Vnde et Stephanus in ſua editione id adiunxit, quem ſecuti reliqui editores.

56. *Hannſs Sachſens Meiſter-Geſänge.* Valde ſpiſſum Volumen.

57. Phil. Melanchthonis Enarrationum in Euangelia Dominicalia Tomi III.

Codex chartaceus Latina lingua ſcriptus elegantiſſime, a Theologo, Auctori coaetaneo. Tria ſpiſſa Volumina.

58. Germani et Gaſſiani *Buch von den 24 guldenen Harpfen in der Offenbahrung St. Johannis und von dem rechten Weeg zum ewigen Leben.* Codex ſcriptus A. 1460. Litterae initiales capitum ſunt uariis coloribus pictae. In fine legitur: *Geſchriben von mir Johannem Layder vnd geendet an dem Aubent* (ita) *Künigundis Des Jares da man zalt viertzehenhundert vnd ym ſechtzigiſten.*

59. Oeconomia ſiue Commentarius uberrimus de diſpoſitione Iuris librorum Iuſtiniani. Codex nitidiſſime Saeculo XVI ſcriptus. Spiſſum Volumen.

60. In hoc Codice Saec. XVI manuſcripto continentur 1) *Bedenken,* wie *eine Kirchen-Viſitation mögte fruchtbarlich angerichtet* werden. 2) Cyriaci *Spangenbergs und anderer* Theologorum Controuers *von der Erb Sünde.* 3) D. *Jac. Schmidtlins Bekänntniſs von der Erb-Sünd auf dem* Colloquio *zu Lindau nebſt Spangenbergs Antwort.* 4) Varia teſtimonia, quod extra fidem Chriſti nihil niſi peccatum et damnatio. 5) De Significatione uocabuli *Sünde und Erbſünde.* 6) Iudicium et Cenſura Spangenbergii de Formula Concordiae. 7) Ionas Franck *Antwort* wider *gedruckte Vergleichungs-Formul* Ioachimi Magdeburgici. 8) *Herzogs Johann Friederich des ältern Mandat des Banns halber, ſo die* Pfarrer *des Orts Landes zu Franken haben anrichten* wollen. *Nicol. von Ambsdorf Bedenken des Bannes halber.* 10) Lucae Oſiandri *Schreiben an*

D.

D. Paul Weller, *der von* M. *Spangenberg in den Artikul von der Erb-Sünde irre gemacht wurde.* 11) *Spangenbergs Bericht auf des* Oſiandri *Schreiben.* 12) Eraſmi Ilbecii *Bekänntniſs von dem Glaubens-Articul der Erb-Sünde.* 13) *Drey Bedenken der Marggräfl.* Theologorum *übergeben auf das Bergiſche Buch.* 14) Conſilium ICti *auf eine theol. Frag: ob die Kirchen-Diener* A. C. *mit guten Gewiſſen von ihrer Obrigkeit zur* Subſcription *des Berg. Buchs* Formula Concordiae *genannt, bey Verluſt ihrer Pfarr-Dienſte gezwungen werden mögen?* 15) M. *Anton Otho vom ganzen Reich Chriſti.* 16) *Fürſchlag der* A. C. *verwandten Theologen zur Anſtellung eines freundlichen* Colloquii *zu Regenſpurg* 1601. 17) *Erörterung der Frag: Ob ein Geiſtlicher mit gutem Gewiſſen wegen der* Praecedenz *mit einem Welt-Mann ſtreiten könne?*

61. *Herrenſchmids, Pfarrers zu Oettingen, Summariſche und gründliche Widerlegung des neuen durch* M. *Abraham Nagel, Oettingiſchen Pfarrer zu Wallerſtein ausgeſprengten Buchs unter dem Titul: Unſer liebe Frau zu Flochberg im Roggenackher. In welcher jedermann vor der Päbſtl. vermeinten Wunderzeichen Heilthumen etc. gewarnet wird.* 1584.

62. In hoc Codice continentur.

1) *Beſchreibung des rebellirenden Auflauffs ſo* Ao. 1349. *die Gemeine wider einen Erbarn Rath der Stadt Nürnberg ausgeübt haben.*

2) *Epiſtel zweyer Hochgelehrten Hoch Ehrwürdigen Herren, einer der Heil. Schrifft und* Provincial *des Ordens* S. Auguſtin, *der ander beeder Rechten* Doctorn (Cph. Scheurl) *von Policeyiſcher Ordnung und guten Regiment der löbl. Stadt Nürnberg in* XXVI. *Capitel getheilt.*

Das I. Capitel. *Vorred, und daſs der Nürnbergiſche Rath alle Weiſsheit und Rathſchlag erſtlich bey GOtt ſuche. Das* II. Cap. *von der Zahl der Nürnberg. Rathsherren. Das* III. Cap. *von den Genannten und ihrem Amt. Das* IV. Cap. *von Ausſchlieſſung der Wahlherren. Das* V. Cap. *von der Gewalt der Wahlherren. Das* VI. Cap. *vom erſten Vorhaben des neuerwählten Raths. Das* VII. *von dem Amt der Burgermeiſter. Das* VIII. Cap. *von der Würde des Nürnb. Raths. Das* IX. *von den hohen Aemtern wie ſie durch den Nürnberg. Rath beſetzt werden. Das* X. *von der Nürnb. Rathsherren Beſoldung. Das* XI *von den Herrn Loſungern. Das* XII. *von dem Amt der 3 Oberſten Haubtleut. Das* XIII. *von den ſieben ältern Herren. Das* XIV. *von den alten Genannten. Das* XV. *von den geſchwornen Schöpffen. Das* XVI. *von den Handwerks Raths-Freunden. Das* XVII *von den Fünffer-Herren. Das* XVIII. *von den Kriegs Herrn. Das* XIX. *von Pfändnern und Rugsherrn. Das* XX. *von den Landpflegern des Nürnb. Gebiets. Das* XXI. *von den Obriſten Vormündern der Wittwen und Waiſen. Das* XXII. *von den Kirchen-Pflegern. Das* XXIII. *vom Stadt Gericht. Das* XXIV. *vom Bauern-Gericht. Das* XXV. *von den Hochgelehrten Räthen. Das* XXVI. Cap. *von der Nürnberg. Cancelley.*

3) *Hernach folgt Nachricht von dem gulden Trunk ſo Friederich Haimendörfer den armen Kranken im Neuen Spital vermacht.*

4) *Rathswahl oder Nürnberg. Burgermeiſter-Buch von A. 1450 biſs auf 1666 fortgeſetzt. Darinnen auch ein Grundriſs der Rathsſtuben, wie die Rathsherren ihren Sitz und Vota haben, befindlich.*

63. *Hie vachet an ein new Cronic darinn man findet all Geſcheffte, Krieg, Stritt, Sturm, ſo beſchehen ſind in den vergangnen XX Jaren Die Dienſt gemacht iſt, vnd zu Ehren der löbl. Ehrwürdigen Stadt Bern und in Namen der Geſtrengen,* Noth-

Notbveſten und frommer Eydgenoſſchafft. Videtur hic Codex ſcriptus Anno 1477. In fine deficit.

64. *Gianname.* Geographia turcica. Hiſtoria Maris Mediterranei impreſſa Conſtantinopoli 1726 per Ibrahim Effendi. In Lingua Turcica, cum quinque tabulis geographicis aeri inciſis, et coloratis. In fol. min.

Sub finem primi folii exſtant nomen et manus propria Antonii Baronis de Burckana Alepino-Syri et Interpretis linguarum orientalium.

65. Faſciculus uariorum Scriptorum 1) Epiſtola Latina Ioan. Fritſchl. contra Brandium pro defendenda doctrina beati Lutheri. 2) Varia iudicia de libro Concordiae Auguſti Churfürſten zu Sachſen, Doctoris Nicolai Selnecceri, Lucae Oſiandri et aliorum. 3) Copey *eines Erbarn Raths der Stadt Nürnberg Will und Meinung wegen der Religion* Anno 1586. 4) *Erklärung eines Erbarn Raths der Stadt Nürnberg des Artickels vom heiligen Abendmahl dem ganzen* Miniſterio *daſelbſt fürgehalten.* Anno 1577. 5) Iudicium et Cenſura *der dreyer Forderſten Superintendenten und Theologen alhier über die zwiſchen Herrn* D. *Schöppern und den beeden* Diaconis *zu Altorff* M. Georgio Volcardo *und* M. Iacobo Iordano Anno 1599. *fürgegangene* Diſputation *und Unterredung auf dem Rathhauß gehalten. Uebergeben den* 28. Febr. Ao. 1600. 6) Copia *zweyer Sendſchreiben, Herrn Hieronymus Baumgärtners Sen. an Hn. Lazarum Spengler, Rathſchreibern in Nürnberg vom* 13. *und* 15. Sept. Anno 1530. *aus Augſpurg unter wehrendem Reichstage daſelbſten.*

66. Varia Itineraria. 1) Marcho Polo *von Venedig ein Edler Wandrer und Ritter iſt ausgezogen* A. 1230. Augsburg,

burg, 1481. 2) *Der Heil. Vatter und Abt S. Brandan und mit ſeinen Brüdern und mehr fahrt.* 3) *Der Edle Ritter und allervornehmſte Landfahrer* Iohannis de Monttafilla *iſt von Engelland ausgezogen 1322. und wiederkommen 1330.* 4) *Der Heil. Bruder Ulrich* Triaul *der minder Brüder Baarfüſſer Orden ein Mönch, iſt ausgezogen und* wiederkommen 1330. 5) *Hanſs Schildberger ein* vv*ahrhaftig frommer Edelmann der ein Diener iſt ge*vv*eſen des Durchlauchtigen Fürſten Albrecht Pfalzgraf bey Rhein, iſt von München ausgezogen* 1394. Omnia Saeculo XV ſcripta.

67. 1) *Wie das Römiſche Reich zum Chriſtl. Glauben kommen.* 2) *Der ganze Verlauf des Marggräfl. Kriegs Albrechts 1552. etc. mit der Stadt Nürnberg und ihren Aliirten.* Deficit.

68. *Lehenbuch,* wie *es mit Lehen und in dero Fällen in dieſen Oeſterreichiſchen Landen, eines theils nach geſchriebenen Lehenrechten, andern theils, nach lang hergebrachten gemeinen Landbrauch gehalten* werden *ſoll.* Scr. A. 1588.

69. Einleitung zur Matheſi iuuenili und den dahin einſchlagenden Materien, durch Frag und Antwort geſtellt. MS. 7 plagularum.

70. Codex in folio, continens ſequentia: 1) de Miſſa, poſtremum ſcriptum Philippi Melanchthonis. 2) de uſu Sacramenti et abuſu Miſſae, ſcriptum eiuſdem. 3) *Vom heiligen Sacrament und Abendmahl Ieſu Chriſti,* vvie *es vor Darreichung deſſelben zu Augſpurg in den Kirchen, auf der Canzel der Chriſtlichen Gemein zu einem Bericht vorgeleſen* vvird. 4) De Ordinatione in Eccleſia et Manuum impoſitione, ex

Chiro-

Chirographo Philippi. 5) De periculis mutationum, ſcriptum Philippi Melanchthonis. 6) Diſputatio D. Philippi cum D. Martino Luthero de iuſtificatione 1536. 7) Epiſtola Philippi ad D. Hieronymum Beſoltum. 8) *Wie der Menſch vor Gott gerecht vvird, und von guten Wercken.* 9) Matrimoniales cauſſas ſpectantia Philippi et Lutheri ſcripta. 10) An Moyſes permiſerit diuortium contra primam inſtitutionem. 11) Explicatio et Conciliatio VII, XI et XII Capitulorum Danielis, per Epiſtolam quandam Philippi Melanchthonis ad Vitum Theodorum. 12) Philippus ad Vitum Theodorum de Abſolutione et Abſolutione publica. 13) Forma publicae Abſolutionis Phil. Melanchthonis. 14) Philippus de praeſenti liberatione corporum (ex Pſalmo 91.) et quomodo ualeant Promiſſiones. 15) Exemplum epiſtolae Nazianzeni, quo euocatus ad Synodum negat ſe uenturum eſſe, quia nullius Synodi exitum bonum uiderit. 16) De Sacramento Eucharistiae uaria Philippi et Lutheri. 17) Tres epiſtolae Lutheri ad Sixtum Oelhafen. 18) Fragmentum epiſtolae Philippi Melanchthonis ad Vitum Theodorum, de praeſentia Chriſti in uſu Sacramenti. 19) Fragmentum epiſtolae C. Crucigeri ad Vitum Theodorum de aſſeruata hoſtia conſecrata. 20) Philippi Mel. epiſtola ad Vit. Theodorum de adoratione Hoſtiae. 21) Fragmentum epiſtolae Philippi Mel. de eleuatione Symbolorum. 22) Epiſtola Philippi ad Theodorum de ſacramentali praeſentia, quae eſt in uſu. 23) Eiuſdem epiſtola ad eumdem de ſubſtantiali praeſentia Chriſti. 24) Buceri ſententia de Euchariſtia ex αὐτογράφῳ Philippi. 25) Multorum ac uariorum Caſuum Conſilia, Deliberationes ac narrationes hiſtoricae. 26) Vaticinium D. M.

M. Lutheri de Seditione Nobilium in Germania. 27) Lutheri dictum de Principum ſecuritate. 28) Eiuſdem ſimilitudo de Eccleſia. 29) Lutherus de Principibus, et huius ſaeculi ſtatu ac mutationibus. 30) Lutheri Vaticinium de Hala et Lipſia. 31) Eiusdem dictum de mundi fine. 32) Lutherus, quae obiicienda ſint Satanae. 33) Epiſtola Lutheri ad Nicol. Amſdorſium continens uaticinium de Lipſia. 34) Iuſti Ionae *Brief an den Churfürſten zu Sachſen von D. Luthers Tod und Begräbnuſs.* 35) Aduerſus Sebaſtiani Franck et Schvvenckfeldii impia dogmata et fanatica deliramenta deliberatio quorundam Theologorum, in Conuentu Smalcaldenſi A. 1540. 36) Litterae Lutheri datae cuidam Nuncio offerenti Librum a Schvvenckfeldio. 37) *Ein Schrift von einer bekümmerten Mutter von vvegen des verſtorbenen Kindes; und Troſtſchrift darauf von Veit Dieterich.* 38) *Veit Dieterich* contra Vota Monaſtica et traditiones humanas. Omnia manu Viti Dieterici conſcripta uidentur.

Codices Manuſcripti tam membranacei quam chartacei.

In Quarti ordinis forma.

1. Biblia Latina uulgata. Codex membranaceus, optime conſeruatus. Videtur Saeculo XIII ſcriptus.

2. Pſalterium Dauidis Latinum, Saec. XIV, uariis figuris pictis et auro exornatum. Cum praefixo Calendario. Codex membranaceus.

3. Pſalterium Dauidis lingua Gallica ſcriptum. Codex membranaceus Saeculi XV. Omnes litterae non ſo-

lum

lum initiales Pſalmorum, ſed et omnium uerſiculorum per totum Codicem, picturis et auro ſuperbiunt.

4. Breuiarium Latinum, litteris miſſalibus ſcriptum. Codex membranaceus Saec. XIV. Valde ſpiſſus, ſplendidiſſimus et pretioſiſſimus. Miniaturis quamplurimis et litteris mirifice deauratis ſimulque Calendario praefixo exornatus. Initio leguntur iſthaec *Anglice* litteris rubris coaeuis: *A Woman ſolitarie and recluſe couetynge to knovve the noumbyr of the vvondes of oure lorde ibeſu criſt prey I god of bis ſpeciel grace that be ſcbrive the vvondes of bis hart paſſio unto her.* etc. Eſt fabula de Stae Brigitae reuelationibus. Vid. Acta Erud. 1683. Tab. VI et X.

Sub finem haec uerba antiquiſſima manu, fortaſſis ipſius Regis Galliae, ſcripta leguntur:

La (Le) Liver du Roy du Frannce Charles
Done a Madame la Roigne Dengleterre.

Erat aut Iſabella Richardi II coniux 1396, aut Catharina, coniux Henrici V, Regis Angliae, 1420. Ambae fuere filiae Caroli VI, Regis Galliae.

5. Breuiarium Latinum. Codex membranaceus, quamplurimis figuris pictis gaudens, auro ubique intermixto, ſcriptus A. 1473. In fine legitur:

Carmen numerale, annum in quo liber eſt conſcriptus, deſignans.

Me feCIt apeLLIs preCLarVs ab arte Ioannes
BraCtIs ab InſIgnI ſtIrpe VoCatVs erat.

i. e. A. 1473. Nam falſo datur annus 1573.

6. Breuiarium Latino-Gallicum. *Les preſentes heures a luſaige de Paris ſot au long ſans ries requerir: avec les miracles de noſtre*

noſtre Dame, et les figures de lapocalipſe, et de lantique et des triumphes de Ceſar. Liber iſte membranaceus, elegantiſſimuſque impreſſus eſt ſub initium Saeculi XVI, et innumeris ferme figuris pictis deauratis fulget.

7. Iohannis Huſſi Poſtilla, lingua Bohemica ſcripta et declarata in concionibus in Dominicalia Euangelia, uſque ad Dominicam Eſto mihi. Codex chartaceus, ſpiſſus, in fine mancus.

In frontiſpicio haec leguntur: *Donum illuſtr. D. de Gersdorf Cancell. et Conſiliarii intimi Martisburgenſ. V. E. Loeſcherus D.* qui putabat eſſe autographum Ioh. Huſſi. Impreſſa fuit Norimbergae A. 1563 in fol. *Poſtylla Svvatenpamenti M.* Jana Huſy etc. (Solg. I. n. 317.)

8. Codex folior. 46. a Martino Luthero manu propria ſcriptorum. In corio nigro, clauſuris argenteis.

Fol 2. I. Epiſtola germanica Lutheri ad Albertum Electorem Moguntinum A. 1530 ſcripta, ex Eremo feria 4 poſt Viſitationis.

Fol. 9. II. Lutheri explicatio uerborum Matth. XVI de Clauibus. Vitus Dietericus adſcripſit exordio: *Hic libellus non eſt editus. Sed denuo ſcriptus et fuſius, Coburgi.* Addit in fine: *Hunc libellum donauit mihi Vito Theodoro Doctor Martinus XXV. Auguſti Ao.* 30. (1530 ſcil.) *ea lege, ne cui eum traderem. Sic enim aiebat: confuſius eſſe omnia tractata. Retractauit igitur eum et tandem edidit ſicut uides.*

Fol. 39. III. Verſio germania Capitum 38 et 39 Ezechielis, *de Gog et Magog,* Coburgi ſcripta.

Fol. 44. IV. Praefatio Lutheri ſcripta Coburgi ad XVII Articulos Marpurgi ſcriptos.

Fol.

Fol. 46. V. Epiſtola Lutheri ad Doctorem Pommer, ſ. Bugenhagen, in qua illi gratulatur de conſilio edendi librum S. Athanaſii de trinitate.

In fine legitur:

Et oremus, ut propediem ſiat Amen
Vale in Chriſto, et ora pro me, Gratia Dej
mens infirmi et ſerui, ſit tecum Amen
T. Martinus Luther
Seruus Seruorum Dej. *)

9. *Tiſchreden Herren Caſpar S. (Schvvenkfeld) von Oſſingen in der Schleſien. Durch Fravv Anna Eliſabetha Landſchädin auffgezeichnet, durcheinander, und noch ungecorrigirt. Daniel Sudermann.* 1594. Codex chartaceus anecdotus 68 foliorum. Sunt theologica et myſtica.

10. *Ein kurtz Auslegung der Offenbarünge Johannis. D. Eliander. (Daniel Sudermann,* adfinis Schvvenkfeldii) Codex chartaceus folior. 71. In ultimi inuolucri parte interiore legitur ita: Apocal. *durch* D. S. *geſammelt, und in ein richtige Ordnung bracht* Anno 1610.

Notandum quoque, membranam inuolucri eſſe Codicis Aelii Lampridii Vitae Commodi Saeculo decimo ſcripti, fragmentum, quod continet capita XII et XIII.

11. Liber Sermonum, Lutheri tempore ſcriptus, multis litteris initialibus deauratis ornatus. Codex chartaceus ſpiſſus.

12. *Von*

*) Vid. Tab. 6. num. II.

12. *Von päpſtlicher Heyligkeit*, *Andreas Bodenſtein von Carolſtatt* Doctor. *Wittenberg an dem* 17. *Tag Octobris in dem* 1520. *Jar.* 40 folior. Praefatio ita incipit : *Dem Geſtrengen und Ehrnveſten Herrn Neytbart von Thungen zu Sodenberg Ritter &c. meinem gunſtigen Herrn und Furderer*, *vvünſche ich Andreas Bodenſtein von Carlſtatt Doctor*, *Geſuntheyt in Gott*, *vnd empeut mein* vvillig *vnd bereytt Dienſt &c.*

Hic Codex Mptus Wittenbergae 1520. 4. eſt impreſſus. De quo Lutherus Epiſt. Tom. I. p. 284. b. ſcribit: *Carlſtadius et ipſe iacta alea, in Pontificem R. cornua ſumit.* Vid. Floril. Gerdeſ. p. 64.

13. Conciones Lutheri et Bugenhagii Dominicales Latinae et Germanicae. Eſt Manuſcriptum Friderici Myconii, Paſtoris ac Superintendentis Gothani, Lutheri familiariſſimi, Ex Bibliotheca Aurifabri hic Codex chartaceus ſpiſſus redemtus eſt, quem poſſidebat V. E. Loeſcherus D.

14. Jacobi Stapulenſis Introductio in Phyſicam. Argentine 1514. 2) Hippocrates de Praeparatione hominis, ad Ptolemaeum Regem, nuper e graeco in latinum traductus a Joh. Reuchlin, Phorcenſi, legum imperialium doctore Tubingae 1512. 3) Mundinus de omnibus humani corporis interioribus membris Anathomia. 1513. 4) De peſte epidimie uel peſtilentia, Tractatulus. Poſſidebat Phil. Melanchthon. 5) Ars memoratiua MS. folior. 8. 6) 24 folia autographa Phil. Melanchthonis. Carmen de Eclipſi ſolis 1537. In icona diui Georgii. Epigrammata. Epitaphia, et alia poetica.

In frontiſpicio huius libri ſequentia leguntur uerba: *Diſs Buch ſoll mir Job Schrötern* Notario publico, *und meinen*

lieben

lieben Kindern, um ſo viel deſto mehr lieber ſeyn, dievveil unſer lieber Vervvandter, Freund und Herr, M. Philippus Melanchthon *der Elter, viel gutes Dinges mit ſeiner eigenen Hand darein geſchrieben hat. Darum es meine Kinder, neben andern dergleichen ſeinen Schriften, derer ich ein gut Theil, mit ſeiner Hand zuſammen colligirt habe, in guter Acht haben ſollen. Geſchrieben in Wittenberg im Anfang des 1600. Jahrs. Job Schröter* NP.

15. Breuiarium germanicum; impreſſum Venetiis, 1518. 4 max. cum figuris ligneis.

Et figurae, et litterae initiales mira arte pictae ſ. illuminatae ſunt. Calendarium praemiſſum eleganter typis rubris nigriſque exſcriptum.

Jn der eer der allerhailigſten, unerſchaffnen almächtigen ungetailten Dreivaltigkayt, Got deſs Vaters, Got deſs Suns, Got deſs heiligen Geiſts und der allerſäligſten Junckfrau Maria der rainen Gottes geppererin, und allen gottes Hailigen, iſt diſs allerlobvvirdigeſt Petbuch die ſyben Zeit van Latein zu Deutſch gemacht, NB *angeſehen daſs nit ein Jedlichs Menſch die kunſtreich beriempt Lateiniſch ſprach verſteet, bevor in Deutſchland, daſelb nit Gevvondhait iſt, Frauenbild in ihrer Jugent, ſollich ſprach zu lernen, dardurch viel andächtige Menſchen ir andacht nach iren Begeren nit gänzlich noch velliklich verbringen mügen, Nachdem ſye mit den Herzen nit vernemen, vvas ſye mit den Mund ausſprechen. Darauf iſt zu merung Götliches Lobs, diſs deutſch* brevier *von den römiſchen Lateiniſchen* brevier *gerechtvertiget und ausgezogen, mit guter gemainer Deutſch gedeutſchet, und nach rechter vvarer Ordnung der römiſchen Kirchen verordnet und vier Hundert Biecher gedruckt vvorden, auf koſten und verlegung des Hochgebornen Herren Herren Chriſtofferen von Frangepani*

gepan, Fürſt uud Graf zu Zeng, Vögel und Madruſch, mit ſamt ſeiner Gnaden liebſten Gemahel Frauen Apollonia. Zu der Zeit alls der allerdurchleuchtigeſt, groſsmechtigiſt unüberwindlich Fürſt und Herr Herr Maximilian römiſcher Kaiſer ain Krieg wieder den Senat van Venedig gefuert hat. Jn wellicher Kayſerlichen Majeſtat dienſten, der Hochberüempt Graf zu Beſchirmung irer Kayſerlichen Majeſtat Gränizen und Ortflecken, durch Unfal mit dem Pferd einen unglicklicheu Fall entpfangen und geliten, und alſo zwiſchen Gradiſch und Gärtz van den Kriegsfolck der Herrſchafft von Venedig gefangen, und zu Venedig in ainen Kercker oder Gefängniſs (genant Doraſel) *gehalten von dem* V. *Tag* Junji, *Im* XV. *hunderten und* XIIII. *Jar biſs auf den lezten tag Octobris deſs* XV. *hundert und* XVIII. *Jahrs, welliche zeit ſeiner genaden gefängniſs biſs auf dieſen tag drey und funffzig Monat minder* V. *tag beſchlüſt und noch in Gefängniſs behalten. Bey wellichem die löblich Gräſin ſeiner Gnaden Gemahl zu beſunderen getreuen Beyſtand in hart verſchloſſener Gefängniſs* XXII *Monat durch erlaubtniſs der Herrſchafft zu Venedig gewesen und gewont hat. Darauf iſt mehr bemelden Grafen und Grefin höchſten Bitt und begeer durch Gotz willen und zu allen denen, und einen jetlichen inſunderhait, die von Got dem allmächtigen Gnad haben diſs allerkoſtbarlicheſt und nutzberlicheſt Gebet zu bitten ir baider in euer Andacht gegen der allerhöchſten ewigen götlicher Majeſtatt nit vergeſſen zu pitten, umb Vergebung irer Sünd, Verleichung götlicher Genaden, Erledigung der Gefängniſs, und ewige ruhe allen Kriſtglaubigen ſeelen Amen.*

Sub finem leguntur haec litteris rubris impreſſa: *Ein end hat das Deutſch römiſche Brevier, welches aus dem Lateiniſchen römiſchen Brevier nach rechten woren gemainen Deutſchen,*

ſchen, (durch Koſten des obgemelten edelen Hochgebornen Herrn Herrn Chriſtoffel von Frangepan, Furſt und Graf zu Zeng, Vegel und Madruſch mit ſamt ſeiner Hochberumpten Gnaden eeblichen Gemahel Frau Apollonia, vvol beruempte allervvürdigſte Gräfin zu Frangepan, gerechtfertiget und ausgezogen und zu drucken verordnet iſt) vvelches auch durch den andechtigen Geiſtlichen Bruder Jacob Wyg barfüſser ordens von Kolmar mit ſunderen Fleiſs gecorrigiret, quottiert uud in ein ſolliche Ordnung geſetzt iſt. Gedruckt und ſäljcklichen mit guten Fleiſs vollendet zu Venedig durch den erbarn Meiſter Gregorium de Gregoriis, *im Jar nach Chriſti unſers Herren Geburt Dauſend* V *hundert und* XVIII *Jar, am lezten Dag des Monats Octobris. Darumb* vvir *lobſagen und danck* vvürcken *der unerſchaffenen, unbegreifflichen allmächtigen und allerhailigſten Dreiainigkait, Got den Vater, Got den Sun und Got den hailigen Geiſt, der da iſt und der da vvas und der da künfftig iſt, dem ſey Glori lob und eer von Welt zu vvelt Amen.*

16. a. Paſſio Chriſti ab Alberto Durer Nurembergenſi ligno inciſa et elegantiſſime variis coloribus auroque picta; ſ. Paſſio minor. Sunt tantum 31 tabulae abſque textu, membranae adglutinatae. Deficiunt tabulae ſex. Nam debent eſſe 37. Integrae ſunt inter libros Solgerianos. (II. n. 450) cum textu 1511. 4.

b. Eaedem Figurae integrae 37 nigrae, ſub titulo: *Figurae Paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti.* 2) Paſſio Dom. noſtri. H. S. P. (i. e. *Hans Sebald Boehm*). Tabulis ligneis nouem.

c. Paſſio Ieſu Chriſti aeri inciſa ab Alb. Durero. tabb. 16. Cum aliis Alb. Dureri atque Henrici Aldegrauii iconibus aeri inciſis.

17. Rituale Eccleſiae Romano-Catholicae cum Breuiario Romano. Liber ſpiſſus. Impreſſus eſt A. 1469 in membrana (Moguntiae) multiſque figuris pictis et literis deauratis initialilbus ſuperbit, et hinc merito Codicibus Manuſcriptis adnumerandus. Praemiſſum eſt Calendarium generale. In fine adſcriptus eſt annus clɔ cccc lxii. Vid. ſupra pag. 265, 266.

18. Horae ſancti Dionyſii Areopagitae. Verba ſecundi folii ita ſe habent: *In natali ſancti dyoniſij. Amen. Sanctus dyoniſius, qui tradente beato clemente petri apoſtoli ſucceſſore, uerbi diuini ſemina gentibus eroganda ſuſcepit etc.* In octaua Sancti Dyoniſii lectio I. folio 13 huius eſt tenoris: *Precioſus denique et facundiſſimus dyoniſius, qui a patria ionicus, chriſtiano autem cognomine propter maximam ſanctitatem uocabatur macharius, quod interpretatur beatus: magno apoſtolorum petri et pauli amore qui tunc romae captiui tenebantur et martyrii deſiderio: ſubrogato athenis loco eius alio epiſcopo. feſtinancie itineris romam accelerans inſiſtebat: ut ſimul cum eis ſi ita chriſtus uellet occumberet.* Cet. Codex membranaceus foliorum 18, litteris maiuſculis exaratus in Belgio, Saec. XIV. et uariis figuris pictis elegantiſſimis auro fulgentiſſimo intermixto ornatus. In primi folii parte auerſa legitur: *Liefde vermacht al.* Amor omnia poteſt.

19. *Ordo celebrandi Miſſam.* Codex membranaceus manuſcriptus litteris uncialibus, et uariis figuris ſplendidiſſimis auro aliisque ornamentis ſuperbiens. Saeculi XV.

20. Iuuenci Hiſpani Presbyteri, de Hiſtoria euangelica Libri IV. Primum folium hoc titulo eſt inſignitum:

In-

ncipit prologus Iuuenci presbyteri in quatuor Euangelia Domi-*icæ, ab eodem hexametro heroico condita.* Codex hic ma-uſcriptus Commentario interlineari ac marginali eſt in-ructus. Saec. XV. Contuli Librum primum cum textu uuenci pag. 1540 ſeq. Vol. II. *Operum et Fragmentorum eterum Poetarum latinor. profanor. et eccleſiaſticorum,* edito-um a Michaele Maittaire. Londini, 1713. fol. (Solg. I, um. 1520) Sed nullam alicuius momenti lectionem ua-iantem deprehendi.

21. Codex chartaceus manuſcriptus Saeculo XIV fo-ior. 59. Initium huius Codicis ita ſe habet: *Mein der llerdurchleuchtigſte furſte und herre herr karl der virde göttli-her gunſte ſenftikeyt Romiſcher Keyſer czu allen czeiten merer les reyches und kunig czu behmen, meyn gnediger herre von naden des almechtigen gotis ſo vil vornunfte hat und ſich auch o fleyſſiclich geubet hat in den heyligen ſchriften, Daz er dez roſſen achparn Lerers ſant Auguſtinus Buch der Lybkóſungen loryn er ſich in Gote mit tyffen ſynnen ſuſſiglich erluſtet und auch nder ſeiner bücher* vvol *vornemen müge yn lateyn alſs ſy beſchri-hen und begriffen ſind. Doch iſt ſo groſſ ſeyn angeborne tu-ent und dy beſunder Lyb dy er alz eyn criſtenlicher fürſt hat zu ſeynen eben Chryſten daz er begert hat vnd mir Johanes von gotis gnaden biſchof zu dem Leutmuſchel ſeinem obriſten chreyber geboten hat vnd* wolte *daz mit ſeynen keyſerlichen gna-len daz ich daz egenante Buch der lybkoſunge von* worte *zu worte czu deutſcher czungen bringen ſulde vnd keren, auf dy ed daz von dyſer deutſchen ſchrift manch Menſch getröſtet wür-le daz ſich in dem lateyn nicht berichten kunde, Und allein neyn kunſt vnd meyn craft dez czu ſwach vnd czu krank ſey,*

doch zu lob dem almechtigen got vnd in dem namen der heyligen dryualdikeyt hab ich czu eren der keyſerlichen würde meyns obgenanten herren vnd mit czutvn ſeyner keyſerlichen andacht daz obgenante buch gedeutſchet in der maz alz man hernach geſchriben vindet.

22. Codex chartaceus Saec. XV ſcriptus.

Hie hebet ſich an das Schachzagel Spiele davon diſs Buch gemacht iſt und iſt gehaiſſen das Buch menſchlicher ſitten und den ampt der edelen. Ich Pruder Jacob von Caſſalis Prediger ordens bin überwunden von der Pruder Gepet und weltlicher Studenten und haben auch ander edler Leut, die mich haben heren predigen das ſpiel ſo da haiſſet Schachzagel das iſt davon gemacht, hab diſs Buch und han das pracht zu nuz menſchlicher Sitten und zu einer Lere ſtreittes menſchlichen Geſchlechts, und Ich habe gehaiſſen Das Buch Menſchlicher Sitten und das ampt der edlen, an demſelben Buch hab ich vorgeſezt wie manige tail jeglich Capitel hab, darum das man deſter leichter ſinde darinnen was man haben will. Das Buch hat vier tail: Das erſt Capitel des erſten tails, under welchem Künig das ſpiel funden ſey. 2) tail wer es gefunden hab. Das 3) tail warumb es funden ſey. Das erſt Cap. des 2ten tails iſt von des Kinigs Geſtalt auf ſchachzagel und von ſeinen ſitten und was den Kinig angehort. 2) von der Kinigin wie die geſtalt ſey und auch von ihren ſitten. Das 3) iſt von den alten und auch von ihren ſitten. Das 4) von den Rittern und auch von ihren ſitten wie auch von ihren aemptern. Das erſt Cap. des dritten tails iſt von den Pauleuten, das 2) iſt von den ſchmiden, das 3) von den wollenwürckern. Das 4) von den Kaufleuten und von den wechslern. Das 5) iſt von den Erzten und von den Apoteckern.

Das

Das 6) von den Leitgeben und von den Gaſtgeben. Das 7) von Amptleuten un l Statpflegern und von der Gemeine. Das 8) von Guſtern ſpielern und Lattern. Das erſt Capitel des vierten tails &c. &c. Zu Ende ſind folgende Worte zu leſen: O vvie *fro ich* vv*as da ich ſchrieb* Deo gracias. *Hie hat das Buch ein end des Schachzagels ſpiel mit viel hübſer Gleichniſs die aus der Wibelen genommen ſint.* Deo Gracias. *O* vvie *fro ich* vv*as da ich ſchrieb das groſs ellent das ich leyd da ich ſchreyb* Deo Gr a ci as. Codex iſte ſcriptus eſt Saeculo XV, uacuo figurarum ſpatio. Impreſſum etiam eſt hocce opuſculum Aug. Vind. 1483. in 4 maj. cum fig. Recuſum Francofurti, 1536. 4.

Iacobus de Caſalis ſ. Ceſollis, Ord. Praed. uixit A. 1295. Vid. *Efemeridi di Modena*, 1692, pag. 128. Scripſit latine ſub iſto titulo: *Solatium Ludi Scacborum, ſiue de moribus hominum officiiſque nobilium et popularium, ſub Ludo Scacborum.* Mediolani, 1479. fol. Florentiae, 1493. 4. Mediol. 1497. fol. Vindobonae, 1505. 4. apud Winterburg. *Italice* 1534. 8.

23. Alberti Fridlandi Perduellionis Chaos ingrati animi abiſſus. Cum Licentia Superiorum. Anno MDCXXXIV. Eſt apographum libelli hoc anno impreſſi. Inter Libros Solger. P. II, n. 2128. (16). Cf. *Leben und Thaten des Generals Wallenſtein, Breslau*, 1783. 8.

24. Inſtituta, uel Iuſtiniani Inſtitutiones Iuris, Codex chartaceus forſan propria manu Thomae Murneri A. 1515. ſcriptus. Cum quampluriinis paradoxis figuris pictis; conſpicienda ſunt etiam 1) picta Inſignia Romanorum Impera-

toris, hac ſubſcriptione: Imperatoriam Maieſtatem non ſolum armis decoratam ſed et legibus oportet eſſe ornatam. 2) Inſignia Regis Bohemorum. 3) Epiſcopi Moguntini (uti uerba ſcripta ſe habent). 4) Epiſcopi Colonienſis. 5) Epiſcopi Treuirenſis. 6) Dapiferi Palatini. 7) Ducis Saxoniae. 8) Marchionis Brandenburgenſis. 9) Ducis Sueuiae. 10) Ducis Brunſuicenſis. 11) Ducis Palatini. 12) Ducis Lotharingiae. 13) Heraldus uel Caduceator Caeſareus etiam ferme ſub finem Codicis artificioſe pictus cernitur. Primum folium ſequenti titulo eſt notatum:

Prima pars Secretorum Juris de generali titulorū Juſtitute diuiſione et ſequenti pictaſmatum conueniente formatione. In pagina altera: *Intimatio 1515 facta in Vniuerſitate treuirenſi Jn die S. Andree apoſtoli.* In pagina ante hunc titulum leguntur ſequentia:

Dono honeſti ciuis Arbogaſti Stercker heredis Th. Murneri hic liber ad Theobaldum Nigri Plebanum S. Petri Senioris Argent. peruenit 23 Auguſti A. 37. (1537.)

Agmen denique tam figurarum paradoxarum, quam Inſignium, claudit ſcrofa nitide picta cum porculis ſuis.

Thomae Murneri Inſtitutiones Iuris etiam Germanico Idiomatae impreſſae proſtant, Baſil. 1519. 4. Inter Libros Solg. II. 2140.

25. Codex manuſcriptus chartaceus germanicus, qui continet agenda eccleſiaſtica per totius anni circulum in eccleſia Romano Catholica uſitata. Codex optime conſeruatus, ſaeculo XV ſcriptus.

26. Liber

26. Liber precum germanico idiomate nitidiſſime ſcriptus, et figuris XXIV aeneis, uariis coloribus et auro pictis, exornatus.

27. Iohannis Reuchlini Grammatica Ebraica. Deſcripta eſt A. 1510 ex editione Rudimentorum Hebraicae linguae Ioh. Reuchlini, impreſſa Phorce in aedibus Thomae Anshelmi, 1506. fol. Inter Libros Solg. I, num. 1546. Vid. Wolfii Biblioth. hebr. T. II, p. 603. T. IV. p. 280. H. F. Koecheri Noua Biblioth. hebr. P. II, pag. 133.

Alia manu non nullae notae adſcriptae ſunt.

28 — 30. *Grund und Zeugniſs allerley vornemer Hauptpuncten der Lehre und bibliſcher Hiſtorien mit der Heil. Schriffte Sprüchen und Worten, nach Ordnung der Bücher des alten und neuen Teſtaments durch einen Liebhaber göttliches Worts mit ſonderm vleiſs zuſamen gebracht, und in drey Thail gefaſſet. Sampt einem Regiſter.* 1598. Codex Manuſcriptus chartaceus, trium Voluminum.

31. a. *Ptholomei centum fructus*, etc. *ſiue tractatus Aſtronomico-Phyſicus. Cum commento Halii.* Codex ſpiſſus chartaceus ſcriptus Saeculo XV.

b. *Ptholomeus pheludianus* (pelufianus) *Jn* 4 *partibus.*

c. *Liber Alcabicii.*

d. (Albumaſar) *Tractatus utilis de ſignacionibus omnium Planetarum, editus a Bartol. Parmenſi in Bononia.*

e. *Liber de Iudiciis, qui ab Alb. M. in ſpeculo ſuo dicitur eſſe Ariſtotelis.*

f. g. *Tractatus de electionibus Magiſtri Bartholomei de Bolonia.* Scriptus A. 1478.

h. Liber

h. Liber natiuitatum Abohali.

i. *Incipit Albumazar de reuolucionibus annorum et natiuitatum.*

k. *Canones aſtrologici.*

l. *De pluuiis futuris et determinatis ad diem.* Omnia Saec. XV exarata ſunt. Conf. inter libros Solg. I, num. 1932.

32. *Decretum eines Erbarn Raths der Stadt Nürnberg, den Articul vom Heil. Abendmal betreffend, publicirt 1532.* 2) *Stadt Nürnberg an Pfalzgrafen Wolfgangen* wieder *die Sacramentirerey.* 3) *Erklärung etlicher jezt ſtrittigen Articul, zu erhaltung rechter Lehr und Chriſtlicher Einigkeit, geſtellt zu Nürnberg den 23. Jul. Anno 1563. ſind unterſchrieben:* Mauritius *Helling,* Jacobus *Lechner,* Johannes *Schellhamer, Michael Beſsler,* Conradus *Klingenbeck,* Laurentius *Dörnhöffer,* Chriſtophorus *Kaufmann und* Johannes *Kaufmann.* 3) *Schrifft Herrn* M. Joh. *Schellhamers,* welche *einem Erbarn Rath der Stadt Nürnberg durch den Herrn Willibald Schlüſſelfelder iſt überantwortet worden den* 7. Marty. A. 1577. *Darinn Er anzeigt* was *des* Calvini *Lehr für ein* Sect *ſey, und* was *Er für Mängel an ſeinen* Collegis *habe, die Calviniſche Lehre betreffend.* 4) Decretum *Eines Erb. Raths der Stadt* Nürnberg *darinn die Bücher ſo in Ihrer* Norma Doctrinae A. 73. *mit dem Hn. Marggrafen begriffen ſind, ernennet und die Praedicanten und Kirchendiener, ſich im lehren und predigen darnach richten, auch zu Chriſtlicher brüderlicher Lieb und Einigkeit vermahnet werden.* 5) *Kurze einfältige Erklärung eines E. Raths und etlicher Predicanten und Kirchendiener zu* Nürnberg *vom* Exorciſmo. A. 1583. *den* 19. *Novemb. Dem* Miniſterio *praeſentirt durch* M. *Wolfgang Reuther Cancelliſten,* worinnen *behaubtet* werden will, *daſs der* Exorciſmus, *als kein* Subſtantiale *der Tauf, könnte unter-*

unterlaſſen werden. 6) *Schrifft der* Superintendenten *zu Nürnberg den* Exorciſmum *belangend.* 7) Supplicatio *der Niederländer des* Exorciſmi *halben an E. E. Rath* 1583. *den* 30. Jul. 7) *Bericht von* Exorciſmo *und warum der zu dieſer Zeit nicht abzuthun noch zu ändern.* 8) Propoſitiones *oder Schlusſreden von der Perſönlichen Vereinbarung der zweyen Naturen in Chriſto und Gemeinſchafft der Eigenſchafften, welche mit Hülffe Chriſti, GOttes und Menſchen, durch eine öffentliche* Diſputation *erörtern* wird Iacobus Schopperus *der Heil. Schrifft Doctor und bey der hohen Schul zu Altdorf Profeſſor. den* 16. *Apr.* 1599. — *welchen angehängt ſind die fürnemſte* Acta *und* Anathematiſmi *des* Concilii *zu* Epheſo. 9) Aphoriſmi Diaconorum Altdorf. de Communicatione Idiomatum Senatui Norico traditi *den* 27. Iuny 1599. 10) *Der Theologen in Nürnberg Schrifft dem Marggraven Georg Friederich &c. von einem Erb. Weiſen Rath überſendet das Bergiſch* Concordi-*Buch und Marggräviſche* Inſtruction *belangend den* 12. *Dec.* 1577. 11) *Erſtes Bedenken der Brandenburg. Herren Theologen über das Buch das neue* Corpus doctrinae *genannt, der fürnemſten Herren Theologen zu Torgau verſamlet von Ablainung und* Concordia *der ſtrittigen Articul unſerer heiligen Religion im Synodo zu Onolzbach den* 11. *Sept.* A. 1576 *geſtellt und* 18. *Sept. Fürſtl. Durchl. einmütig überantwortet.* 12) *Das andere Bedenken obiger Theologen.* 13) *Ein Bedenken der Theologen des Durchl. Fürſten und Herzogen Herrn Adolphen zu Holſtein und Schleſwig in obiger Cauſa.* 1577. 14) *Abſchrifft eines E. Raths zu Winſshaim Schreibens an Herrn* D. Egidium Hunnium. 15) *Bedenken Herrn* D. Hunnii S. S. Theol. Doct. *über Bedenken der Kirchendiener zu Winſshaim,* et alia notatu digna. Codex ualde ſpiſſus.

33. Collegium hiſtoriae litterariae, ab Exc. Dno. Zeltnero in calamum dictatum Norimbergae 1705. Codex manuſcriptus ſpiſſus.

34. Annotata Exegetico-Philologica in libros Veteris Teſtamenti, ab Auctore Domino Ruſſio, Adiuncto Facult. Philoſ. Ienae 1712. in calamum dictata. Codex ualde ſpiſſus.

35. Protocoll *des, was wöchentlich am Montag in dem* Collegio pietatis *bey Herrn Prediger Wincklers Exc. in* Nürn*berg erklärt, geredt und gehandelt* worden, *von dem* 10 Ianuary *an*, A. 1702. Paginarum 1386.

36. Boehmeri Iuſti Heningii, Inſtitutiones Iuris Canonici tum eccleſiaſtici tum pontificii, ad methodum Decretalium, nec non ad fora Catholicorum atque Proteſtantium compoſitae, adiecto duplici Indice. Editio ſecunda auctior Halae 1741. Hic Liber quidem impreſſus, ſed quia charta in quarti ordinis forma interiecta, uberrimis notis manuſcriptis abundat, manuſcriptis Codicibus merito adnumerandus eſt.

37. Thbs. Arcana Divina, *der aus göttlicher Vorſehung wahrhaffte Grund-Quell und Weg der Weiſsheit, wie der von Ewigkeit gebenedeytiſte Stein, oder aller Geheimniſſen zu machen, und zugleich aus allen dreyen Reichen ein Univerſalwerck zu verfertigen ſey. Das wollen wir dir aus Liebe GOttes in unſern nachfolgenden Schriften ganz getreulich eröffnet hinterlaſſen anbefolen und übergeben haben.* Codex manuſcriptus nitidiſſimus, 63 paginarum.

38. Rha-

38. Rhapſodia, ſeu Concepta in librum de loco Iuſtificationis, cum aliis obiter additis. Codex chartaceus, quem manu propria ſcripſit Vitus Theodorus A. 1530. Adhaerent uariaè Epiſtolae diuerſorum Theologorum Coaetaneorum praeſertim Melanchtonis, Iuſt. Ionae, Iohannis Ducis et Electoris Saxoniae etc. ad Mart. Lutherum, et Martini Lutheri ad eosdem ſcriptae. Codex ſane magni aeſtimandus, 366 foliorum.

39. Oratio de admirabili Dei Conſilio de celando Myſterio Redemptionis humanae, in celebrationem Diei Natalitii, grauiſſimi et conſpicui Viri Domini Melchioris Peuthneri, illuſtriſſimi Principis Marchionis Brandenburgenſis Negotiorum Procuratoris praeſtantiſſimi, conſcripta a Iohann. Piſtorio Nivemontano. 2) Adhaeret *eine teutſche Genealogie M. Magnus Koch*, 1602.

40. *Raiſs im Niederlandt, nemlich in Flanderen, Zelandt, Hollandt, von Utrecht und in Brabandt durch die hernach geſchriebenen Perſonen A.* 1565. *den* 27. *Iul. begonſt und* 10. *Aug. vollendet. Alles auf kürz in ſchrifft bracht durch Hannſs Wunderer von Antorff, im Jahr nach Chriſti Geburt* 1566. *den* 28. *Aug.* MS. trium Plagularum, cum 8. Inſignibus eleganter pictis.

41. Philotheca, ſ. Album Amicorum, cum 30 figuris et inſignibus pictis.

42. Litterae Indulgentiarum Iulii II Papae 1507 Capellae S. Mariae in Vngershauſen conceſſae. In membrana, cum 12 capſulis Sigillorum, ſed ſupereſt unicum ſaltem Sigillum rubrum.

Codices

Codices manuſcripti tam membranacei quam chartacei.

In octaua forma.

1. Codex membranaceus ſacrorum Bibliorum latino ſermone ſcriptus, et uti uidetur eodem ſaeculo XII, quo idem Codex Biblicus, in Catalogo Biblioth. Rinckianae pag. 1019. obuius, manu exaratus eſt.

Dictum Iohanneum de tribus in caelo teſtibus I. Ioh. V. v. 7. in noſtro Codice non in margine; ſed in textu ipſo, integrum legitur, ſequens comma uero de tribus in terra teſtibus in margine ſcriptum eſt.

Hic Codex in membrana ſubtiliſſima non ſolum nitidiſſime ſcriptus, ſed et optime eſt conſeruatus.

2. Breuiarium Romanum cum Calendario latino et ſub finem gallico ſermone ſcriptum, et quamplurimis figuris pictis miniatis et literis initialibus auro fulgentiſſimo et uariis coloribus exornatum. Codex membranaceus Saeculo XV in Gallia exaratus.

3. Coranus Arabicus ſplendidiſſimus. In margine diſtinctiones Sectionum maiorum auro ſplendent.

4. *Ioh. Arnds Paradieſs-Gärtlein*, in membrana nitidiſſime ſcriptum A. 1743.

5. *Der Pſalter deutſch. Martinus Luther. Wittemberg* 1524. Editio omnium prima ſummae raritatis. Wolfg. Franzius in tractatu de interpretatione ſacrar. ſcripturarum Wittenb. 1608. pag. 36 ſcribit: Dolendum eſt, incuria

curia huius ſaeculi ferme amiſſam eſſe iſtam Pſalterii editionis primae uerſionem, quam Lutherus nobis commendat. Mihi enim in hanc diem Exemplar, quantumuis quaerenti accuratiſſime, uidere non contingit. Rogatos igitur cupio pios uiros, quibus in ueteri aliqua Bibliotheca occurrit illud, ne communicare cum aliis dedignentur. 2) *D. Vrbani Regii erklerung der zwelff artickel chriſtlichs Glaubens &c.* 1525. 3) *Ein betbuchlein der Zeben gepot, des glavvbens, des vatter vnſers, des aue Maria &c. D. Martin Luther.* In explicatione quintae precationis orat. dominicae eſt impreſſum: *Erbarme dich auch aller armen ſeelen, ſo ym fegfewr ſind.* Sed expunxit Lutherus adſcripſitque: *menſchen, die in groſſen nöten.* 4) *Ein unüberwindtlich beſchirmbüchlein von haubt-Artickeln &c. Benedictus Gretzinger.* 1525.

Hic liber non ſolum Manuſcriptis Codicibus adnumerandus, quia originalem continet Pſalterii ex uerſione Lutheri editionem, ſed et ob chirographum Lutheri ante titulum conſpiciendum magni faciendus:

Chriſtus inquit. Ego cum exaltatus
fuero a terra, omnes traham ad me ipſum.

His Verbis nobis ſuam Voluntatem reuelat, et exponit, quod humanum genus, quantumuis maximis peccatis et ſceleribus miſere oppreſſum et reum Ire Dei, nolit abiicere, ſed a terra ad ſe pertrahere.

Ita expanſis manibus pendet in cruce, quaſi nos Verbis Matthaei 11. *citatis uocaret: Venite ad me omnes qui laborantis et onerati eſtis, ego reficiam vos.*

Diſcamus itaque ad Chriſtum confugere, petamus ab eo auxilia aduerſus peccata et mortem aeternam, et firma fide liberacionem expectemus.

M. LuteR.

6. *Ieſus Syrach. Deutſch. Mart. Luther. Wittemberg* 1548. 2) *Die Bücher Salomonis Deutſch. Auffs new vberſehen vnd zugericht. Mart. Luther. Wittemb. Gedrückt durch Nickel Schirlentz.* 1546. Et hic Codex Manuſcriptis eſt aequiparandus ob autographon (ut putauit Solgerus) B. Sereniſſ. Ducis Saxoniae Iohannis Friderici, quod foliis tribus conſtat, continetque precationem ad Deum in captiuitate.

7. Libellus precationum arabicarum et turcicarum; nitidiſſime ſcriptus, cuius ultimum folium auro fulget.

8. Codex chartacens idiomate rabbinico ſcriptus. Eſt Lexicon uariorum uerborum et nominum, quae myſticum in ſe continent ſenſum. Titulus huius eſt tenoris:

Arcana arcanorum continentur in hoc libro.
Liber de Lapide Philoſophorum.

Hic liber oſtendit tibi uiam nomine expreſſo, nominabit materiam pag. 130. 1. 2. *&c. et modum praeparandi per claſſes dirigit. O ſatis et ſatis dixi. Vtere, fruere amice his donis tibi a Deo conceſſis, proculque arce prophanos. Hic qui aures* (habet) *audiendi eas arrigat, et pro tam gratuito arcano mihi gratias ſaltem agat, parumque auri in pauperes eroget.*

9. Codex chartaceus Saec. XV. *Von der Kunſt criſtenleichs zu ſterben.*

10. Codex chartaceus. *Hie hebt ſich an das Evangelium, welches beſchrieben hat Nicodemus ein Rabi und ein Fürſt der Juden*

Juden und auch ein Jünger Chriſti. 2) *Warhaffte Copey des Send-Briefs, ſo König zu Edeſſa unſerm Heiland zugeſchrieben, wie auch die Schreiben, die Pontius Pilatus und der Oberrichter Lentulus dem Kaiſer Tiberio vor und nach dem Leiden Chriſti überſendet.* 3) *Die Gegenantwort Chriſti.* 4) *Copey des Briefs ſo der Edeſſeniſche König Abgarus an den Heiland geſchrieben, nebſt der Gegenantwort deſſelben,* et alia huius fabuloſae materiae. De ſcripta ex impreſſo a Joh. Leonardo Tauber, molitore in Arena Norimb. 1742.

11. Icones ſiue Imagines uirorum litteris illuſtrium etc. additis eorumdem elogiis diuerſorum Auctorum. Ex ſecunda recognitione Nicolai Reuſneri, Argentorati 1590. Eſt liber memoriale Amicorum.

12. Album Amicorum Andreae Forſtenhäuſeri a Neuburg, 1587. Continet ultra 100 Inſignia et chirographa Principum, Comitum, Baronum Nobiliumque atque Eruditorum.

13. Philotheca Baronis a Wolkenſtain, Equitis Ordinis Hoſpitalariorum S. Iohannis Melitenſium. Conſpiciuntur Chirographa Principum multorumque Equitum Ordinis Melitenſis atque Teutonici.

14. Philotheca Dom. Iacobi de Praun, A. 1580 ſeq. plus quam centum elegantiſſimis picturis miniatis italicis referta. Folior. 109.

15. Alia elegans Philotheca, 1577, multis picturis italicis referta.

16. Aliud Album amicorum a Caſp. Kirchmair I. V. D. in itinere italico adornatum A. 1585. Continet 52 figuras et inſignia Comitum atque Nobilium.

17. Aliud ab A. 1708 uſque ad A. 1713.

In Duodecimo.

1. Pſalterium Dauidis. Graece. Cum aliquot hymnis ſacris. In membrana. Saec. XIII.

2. Liber precationum germanicarum, tabellis corticeis inſcriptarum a Chriſtiano Lenckart, Onoldino, 1617.

3. Coranus. Arabice, minutiſſime exaratus, magnitudine nummi uncialis argentei, in forma octogona. In capſula orichalcea deaurata.

In Memorabilibus Bibliothecae Dreſdenſis ſimilis Coranus P. III, p. 57, num. 70 commemoratur.

4. Breuiarium Saeculo XIV manu exaratum, picturis litteriſque initialibus deauratis ſuperbiens.

LIBRI RARISSIMI.

Ex libris rariſſimis Bibliothecae Solgerianae ſequentes hic nominare ſufficiet.

In Folio.

Liber Conformitatum. Sub finem legitur: *Impreſſum Mediolani per Gotardum Ponticum: cuius officina libraria eſt apud templum Sancti Satiri. Anno Domini* 1510. *die XVIII. Menſis Septembris.* folior. 256. Catal. Solg. I, num. 692. Eſt editio prima.

Melch. Pfinzings Theuerdanck. fig. Nürnberg, 1517. Edit. prima. I, n. 827.

Editio ſecunda. Aug. Vindel. 1519. fig. num. 828.

Cl.

Cl. Ptolemaei Geographicae enarrationis libri VIII. Edente Mich. Villanouano (i. e. Serueto). Lugduni ex officina Melchioris et Caſp. Trechſelii fratrum 1535. fol. mai. Num. 1389.

Editio altera anni 1541, quam et ego poſſideo, eſt in Bibliotheca Ebneriana.

Ioh. Reuchlinus de uerbo mirifico. Spirae, 1494. N. 371.

Eiuſd. Rudimenta hebraicae linguae. Phorce in aedibus Thomae Anshelmi 1506. Num. 1546.

Lactantii Firmiani Opera. 1465. N. 596. Vid. ſupra, pag. 260.

Canones et Decreta Concilii Tridentini. Romae, 1564, apud Paulum Manutium Aldi filium. N. 696. Editio originalis in charta caerulei coloris excuſa.

D. Martin Luthers Kirchenpoſtill. 1544. Cum manu Lutheri. 2 Vol. N. 307, 308.

P. Terentii Comoediae; ſtudio et opera Eraſmi Roterodami. Baſil. 1538, cum Phil. Melanchthonis aliorumque coaetaneorum in margine adnotatis. Lutherus filio ſuo natu maximo donauit, cum iſta inſcriptione: *Eraſmus hoſtis omnium religionum, ſed inimicus ſingularis Chriſti, Epicuri Lucianique perfectum exemplar et idea. (Manu mea propria.) Ego Martinus Luther Tibi filio meo chariſſimo Iohanni et per te omnibus liberis et meis, et ſanctae Eccleſiae Chriſti. Senſibus haec imis res eſt non parua reponas.* Num. 1915.

Henr. Corn. Agrippae de occulta philoſophia, Libri III. 1533. Num. 1724.

Ioh. Marianae, S. I. Hiſtoriae de rebus Hiſpaniae Libri XX. Toleti, typis Petri Roderic. 1592. Num. 1083.

Hiſpanice. Matriti, 1617. 2 Vol. Num. 1067.

Ioh. Heuelii Machina Caeleſtis. P. I et II. 1673. 1679. N. 1809, 1810.

In forma quarta.

Teſtamentum nouum gr. ex edit. Nic. Gerbelii. Hagenoae, 1521. Hoc exemplar manuale B. Lutheri, quo uſus eſt in conficienda uerſione germanica N. T. manu ipſius propria eſt notatum. Catal. P. II, num. 46.

Henr. Corn. Agrippae liber de incertitudine et uanitate Scientiarum. Antuerpiae, per Ioh. Grapheum, 1530. Editio princeps originalis ſtupendae raritatis. II, Num. 1935.

Henrici VIII Regis Angliae Aſſertio ſeptem Sacramentorum aduerſus Mart. Lutherum. Apud inclytam urbem Londinum. 1521. II, Num. 660. Editio prima.

Editio ſecunda. Argent. 1522. Num. 536 et 859.

Martin Luthers Antwort Deutſch auf König Heinrichs von Engelland Buch. Wittemberg, 1522. Num. 648.

Wiclefi Dialogorum libri IV. ſine loco 1525: quibus adhaerent Ioh. Huſſi Anatomia Antichriſti et alia, ſine loco et anno. Num. 1518.

D. Mart. Lutheri Deudſch Catechiſmus. Wittenberg. *Durch Georg Rhau.* 1529. Num. 484 et 959.

Auguſtana Confeſſio cum Apologia. Witteb. 1531. Num. 485.

Con-

Confeſſio Auguſtana. *Beide Deudſch und Lateiniſch. Wittenberg, durch Ge. Rhau. Nebſt der Apologie.* 1531. Editio originalis. Num. 487.

* Hippolithi a Lapide (Bogiſlai Phil. Chemnitii, magni Theologi nepotis) Diſſertatio de Ratione ſtatus in Imperio noſtro Romano Germanico. ſine loco. 1640. Editio prima et rariſſima. Num. 1345.

Ioh. Marianae de rege et regis inſtitutione, Libri III, Toleti, 1599. Num. 2138.

Anthologia uel Epigrammata graecorum Poetarum. Florentiae, 1494. litteris quadratis. Exemplar ſplendidum. Num. 1827.

Chriſtiani Erdmanni Noriberga in flore auitae romano-catholicae Religionis. 1629. Editio prima, et rariſſima 89 paginarum. Num. 1121.

Eiuſd. Relatio hiſtorico-paraenetica de Sacroſanctis S. R. I. Reliquiis et ornamentis. 1629. N. 1122.

Guil. Poſtelli opus de natiuitate Mediatoris ultima nunc futura et toti terrarum orbi manifeſtanda. ſine loco et anno. (Baſil. 1547) Num. 556.

Id. de Etruriae regionis originibus etc. Florentiae, 1551. N. 1457, et Vol. III, num. 1002, et 1917.

Id. De la Republique des Turcs. à Poitiers, 1560.

Eiuſd. Signorum caeleſtium uera configuratio etc. Pariſiis, 1553. Num. 1911 et 2198.

Eiuſd. Grammatica Arabica. Pariſiis ſine anno (1538). Num. 1991.

Pontificium Arelatenſe, ſeu Hiſtoria Primatum ſanctae Arelatenſis eccleſiae. Auctore Petro Saxio. Aquis Sextiis, 1629. Rariſſ. Num. 1190. Vogtius in Catalogo libror. rar. pag. 604 perperam habet annum 1600.

Aduertencias a la Hiſtoria del Padre Juan de Mariana de la Compañia de Jeſus. Por Pedro Mantuano. En Madrid, 1613. Num. 1377.

Ars moriendi, cum XIV figuris. Normberge, per Ioh. Weyſſenburger. Num. 448.

Epiſtolae obſcurorum uirorum. 2) Gratii Orthuini lamentationes obſcurorum uirorum. Coloniae, 1518. Editio rariſſima. Num. 1888.

Petri Pauli Vergerii primus Tomus Operum. Aduerſus Papatum. Tubingae, 1563. N. 689 et 880. Tomus ſecundus numquam prodiit.

Offenbarung göttlicher Majeſtat; in 24 Büchern. (Verfaſſt durch Egidium Gutmann.) Hanau, 1619. Num. 1896.

Altera editio, aeque rara. Amſterd. und Frankfurt, (Halberſtadii) 1675, ſtudio Henrici Amersbachii, Paſtoris Halberſtadienſis. Num. 1897.

Mich. Maieri Symbola aureae menſae duodecim nationum etc. Francof. 1617. cum fig. Num. 1898.

Eiuſd. Arcana arcaniſſima, h. e. Hieroglyphica Aegyptio-Graeca; ſine loco et anno. N. 1899.

Eiuſd. Mercatus Papiſticus. Hanouiae, 1618. Num. 1900.

Eiuſd. Luſus ſerius, etc. Oppenh. 1616.

Eiuſd.

Eiuſd. Iocus ſeuerus, etc. Francof. 1617. Num. 1901.

Eiuſd. Septimana philoſophica. Francof. 1620 cum figuris. Num. 1902.

Ioh. Trithemii Epiſtolarum familiarium libri II. Hagenoae, 1536. Num. 1849.

Epiſtola Lutheri ad Leonem X. Wittembergae, 1521. Num. 663.

Phil. Beroaldi Opuſcula uaria. Baſil. 1513. Num. 2019.

Bernard Aldrete Varias Antiguedades de Eſpaña, Africa y otras Provincias. En Amberes, 1614. N. 1688.

Idem Del Origen y principio de la lengua Caſtellana o Romance, que oi ſe uſa en Eſpaña. En Roma, 1606. Num. 2069.

Bücher und Schriften Philippi Theophraſti Bombaſt von Hohenheim, Paracelſi genannt, aus den Originalien an den Tag gegeben durch Joh. Huſerum. Baſel, 1589. XI Vol. Num. 2036 — 2046.

Petri Abaelardi et Heloiſae, coniugis eius, Opera. Pariſiis, 1616. Num. 1177.

Hugo de Groot Bewiis van den waren Godsdienſt, in VI Boeken gheſtelt. 1622. Num. 489.

Hugo Grotius von der Wahrheit der chriſtlichen Religion, aus dem Holländiſchen Original in ligata 1622 in teutſche Verſe überſetzt durch Martin Opitzen. Brieg, 1631. Num. 828.

Latine edidit Grotius Pariſiis, 1627 in forma duodecima, de quo rariſſimo libello infra dicam pag. 426.

Eiuſd. Defenſio fidei catholicae de Satiſfactione Chriſti aduerſus Fauſtum Socinum. Lugd. Bat. 1717. Editio originalis. Num. 548.

Ioh. Crellii ad librum Hugonis Grotii, quem de ſatiſfactione Chriſti aduerſus Fauſtum Socinum ſcripſit, reſponſio. Racouiae, 1623. Num. 677.

Hug Grotii Syntagma Arateorum. Lugd. Bat. 1600. N. 1777 et 2010.

In forma octaua.

Iacobi Payuae Andradii orthodoxarum explicationum libri X. Coloniae, 1564. Num. 1985.

Eiuſd. Defenſio Tridentinae fidei catholicae. ib. 1580. Num. 1986.

Bernardi Ochini Il Catechiſmo, o uero inſtitutione Chriſtiana, in forma di Dialogo, interlocutori il Miniſtro et Illuminato. In Baſilea, 1561. N. 478.

Eiuſd. Dialogi XXX. Baſileae, 1563. Num. 1984.

Giordano Bruno Nolano Spaccio de la Beſtia trionfante, etc. Stampato in Parigi, (Londra) 1584. Num. 1996.

Eiuſd Summa terminorum metaphyſicorum. Marpurgi Cattorum, 1609. Num. 1997.

Idem de lampade combinatoria Lulliana. Wittebergae, 1587, cum figuris. Num. 1998.

Id. de monade, numero etc. Francof. 1591. Num. 2050.

Iul. Caeſ. Vanini Amphitheatrum aeternae prouidentiae etc. Lugduni, 1615. Num. 1999.

Eiuſd.

Eiuſd. de admirandis naturae reginae Deaeque mortalium arcanis, Libri IV. Lutetiae, 1616. Num. 2000.

Paſquillorum Tomi duo. Eleutheropoli, 1544. Num. 2003.

Hadr. Beuerlandi de peccato originali diſſertatio. Lugd. Bat. 1679. Num. 2001.

Eiuſdem de ſtolatae uirginitatis iure lucubratio academica. ibid. 1680. Num. 2002.

L'Alcoran des Cordeliers. Par B. Picart. Tomes II. à Amſterdam, 1734. Num. 2004.

Editio rariſſima, à Geneve, 1560. 2 Vol. Num. 2005, et 2006.

Alcoranus Franciſcanorum. 1543. Num. 2007.

Theophraſti Paracelſi expoſitio uera magicarum imaginum olim Nurenbergae repertarum etc. 1570. Num. 2008.

Hieron. Mengi Flagellum Daemonum. Bononiae, 1580. N. 2014.

Le Cabinet du Roy de France etc. 1581. N. 2023.

Etat de l'homme dans le Peché originel. 1714. N. 2079.

Dialoghi di Amore, compoſti per Leone Medico Hebreo. In Vinegia, 1549. Num. 2013.

Capricioſi et piaccvoli Ragionamenti di M. Pietro Aretino. 2) La Puttana errante. 1660. Num. 2077.

Eiuſd. de le Lettere Libri III. In Vinegia, 1542, 1546. 3 Vol. Num. 1925, 26, 27.

Simonis Lemnii Epigrammatôn libri III. 1538. N. 2099.

Mich.

Mich. Serueti de Trinitatis erroribus Libri ſeptem. 1531. Num. 1993.

Eiuſd. Dialogorum de Trinitate libri duo. De Iuſticia Regni Chriſti, Capitula quatuor. 1532. Num. 1992. Eſt editio furtiua Serpilii. Editio originalis (Hagenoae impreſſa) horum duorum librorum eſt in Bibliotheca Ebneriana.

Eiuſd. Syruporum uniuerſa ratio. Edit. ſecunda. Venetiis, 1545. Num. 2479.

Ioh. Caluini defenſio orthodoxae fidei de ſacra Trinitate, contra prodigioſos errores Michaelis Serueti, etc. Oliua Roberti Stephani 1554. Num. 485.

(Forſan Laelii Socini liber) contra libellum Caluini, in quo oſtendere conatur, haereticos iure gladii coercendos eſſe. 1562. Num. 486.

Mini Celſi Senenſis diſputatio: in Haereticis coercendis quatenus progredi liceat. Chriſtlingae, 1577. Num. 517.

Theodori Coornhertii Epitome et Defenſio Proceſſus de occidendis haereticis aduerſus Iuſtum Lipſium. Goudae, 1597. Num. 495.

Ioach. Cluten de haereticis, an ſint perſequendi? Cum praef. Martini Belli. Argentorati, 1610. Num. 723.

Henoticum Chriſtianorum, ſeu Diſputationes Mini Celſi Senenſis, quatenus in Haereticis coercendis progredi liceat? Lemmata potiſſima, recenſita a D. Z. (Dan. Zwickero) Amſterodami, 1662. Num. 498.

Fauſti Socini Epiſtolae ad Amicos. Racouiae, 1618. Num. 1938.

Epi-

Epiſtolae Martini Lutheri ad Henricum VIII, Angliae ac Franciae Regem. Dresdae, 1527. N. 1917 et 1922.

Reliqua librorum Friderici II Imperatoris, de arte uenandi cum auibus, cet. Aug. Vindel. 1596. N. 2480.

Petri de Vineis Epiſtolarum Libri VI. Ambergae, 1609. Num. 1918.

Guil. Poſtel les Raiſons de la Monarchie etc. à Paris, 1551. N. 1295.

Henr. Corn. Agrippae de incertitudine et uanitate ſcientiarum declamatio inuectiua. 1531. N. 493 et 2149.

Alia editio. 1537. Num. 2112.

Italice; per Meſſer Lodovico Domenichi. In Venetia, 1552. Num. 494.

Gallice; par Jean Durand. 1582. Num. 2143.

Omnes iſtae editiones ſunt incaſtratae.

Eiuſd. de nobilitate et praecellentia feminei ſexus. 1532. N. 2113.

Eiuſd. Apologia aduerſus calumnias propter Declamationem de uanitate ſcientiarum etc. 1533. N. 491.

Eiuſd. Opera omnia etc. Cum appendice Lugduni 1600 — 1605. 3 Vol. N. 2197 — 99.

In forma duodecima.

Quirini Kuhlmanni Kühlpſalter oder die Funffzehnſänge. Amſterdam, 1684. 2 Vol. Num. 2597, 2598.

Petri Pomponatii Tractatus de immortalitate animae, 1534. N. 2608. Haec editio eſt in Germania typis recen-

tiſſimis

tiſſimis recuſa, 144 paginarum. Vera editio originalis eſt in forma octaua (a. 1516) conſtatque paginis 128. Vid. Vogt, pag. 540.

Prediche di Bernardo Ochino da Siena. 1543. Num. 2636.

De Maria Scotorum Regina, totaque eius contra Regem coniuratione, foedo cum Bothuelio adulterio, nefaria in Maritum crudelitate et rabie, horrendo inſuper et deterrimo eiuſdem parricidio: plena et tragica plane Hiſtoria. Sine loco et anno. (Londini) Rariſſ. Num. 2118.

Theodori Bezae Vezelii Poemata. Nunc denuo reuiſa. Lugduni, ſine anno. N. 2941. Vid. Vogt, pag. 89.

Het Leven van Philopater. Groeningen, 1691. Num. 2994.

Dominici Baudii Amores, edente Petro Scriuerio. Lugd. Bat. 1638, N. 2996.

Le moyen de parvenir. Oeuvre contenant la raiſon de tout ce qui a eſté, eſt, et ſera. Sine loco et anno. N. 3009.

Senſus librorum ſex, quos pro Veritate Religionis chriſtianae Bataeuice ſcripſit Hugo Grotius. Pariſiis, apud Iacobum Ruart. 1627. N. 2615. Conf. ſupra, pag. 421.

Dono miſit Vir immortalis iſtud exemplar Georgio Michaeli Lingelſhemio, praefixa epiſtola. In Catalogo Solgeriano Vol. III, pag. 394 falſo epiſtola ad Sarauium ſcripta dicitur. Legitur inter Epiſtolas Grotii, Amſtel. 1687 fol. editas, pag. 89, num. 262 unica epiſtola ad Lingeshemium d. 22 Aug. 1630 data, in qua dicit Grotius, cui Opitium

(uid.

(uid. ſupra pag. 421) commendarat Lingelshemius, *recordari ſe ſumma cum uoluptate, quae illis fuerit iam a multo tempore et ſtudiorum et iudiciorum germanitas.*

Adponam integram, quae in Catalogo Solgeriano mutilata eſt, epiſtolam ex autographo. Specimen chirographi Grotiani exhibui in Tabula 7.

Hugo Grotius G. M. L. S.

Mitto Tibi Vir opt. et inter amicos amiciſſime, Benoni, id eſt filium doloris mei, quem utinam Deus faciat Beniamin, id eſt, filium non dextrae meae, ſed ſuae, quod omne quod a religione uniuerſim ſumpta, aut ſpeciatim a Chriſtiana alienum eſt, educatur aegrotis et periclitantibus animis quibus inter alia mala foecundum eſt hoc ſeculum. Scis morem meum omnia mea ad Te deferendi non ut ad lectorem tantum, ſed et ut ad Judicem. Quare rogo hunc libellum ſcriptum a me Belgice olim in carcere, nunc in exilio latine uerſum, cognoſcas, ſed ita ut Domini fortunae aliquid condones. Si qui apud uos auent recudere, aut etiam uertere, non impedio, dum aliquid Tuae ſolicitudinis accedat, quam ſcio pro me ac meis ſemper eſſe maximam. Erratorum etiam eorum quos typographus commiſerat indiculum adieci, ne quid peccetur, ſi quis editionem nouam adornet. Vale Vir ſumme. Lutetiae.

* * *

C. REPOSITORIVM IMHOFIANVM; in ſecundo Ambulacro.

Generoſiſſimus doctiſſimuſque Dom. Iacobus Guilielmus ab Imhof († 1728) dicauit libros ſuos genealogicos italicos, praecipue uero hiſpanicos, Bibliothecae publicae.

D. RE-

D. REPOSITORIVM ZEIDLERIANVM;

in quarto Ambulacro.

Dom. Carolus Sebaſtianus Zeidler, († 1786) egregium exemplum Imhofianum ſecutus, donauit Bibliothecae huic publicae A. 1773 ſuam Collectionem omnium Scriptorum Iure Conſultorum Altdorfinorum, cum duobus Catalogis. Legitur in Tabula adpenſa ita memoriae proditum:

B. F.

Quod. Vir. praenobiliſſimus. Iuriſ. que. ſcientiſſimus. Carolus. Sebaſtianus. Zeidlerus. R. P. Norimberg. Syndicus. ac. primicerius. bene. merentiſſimus. collectis. a. ſe. magna. cura. atque. impenſa. ſcriptis. et. operibus. omnibus. Iuriſconſultorum. Academiae. Alturfinae. Bibliothecam. publicam. liberaliſſime. inſtruxit. auxit. ornauit. eius. rei. cauſſa. monumentum. grati. animi. illi. dicat. et. memoriam. ciuis. ornandarum. literarum. tam. ſtudioſi. pie. colendam. omnibus. hunc. theſaurum. adituris. commendat. Reip. Norimberg Senatus.

MDCCLXXIII.

E. REPOSITORIVM MOERLIANVM.

In eodem Ambulacro.

Continet Autographorum Lutheri, ab A. 1517 — 1550, et ſine anno, impreſſorum Thecas XXXIV, quas Bibliothecae donauit Reuerend. Dom. Iohannes Sigiſmundus Moerl; addidit quoque (in Scrinio murali recondita) Scripta de Controuerſia Valloniana et Schmidmanniana (de gratia Praedeſtinationis) cum Iohanne Conrado Feuerlino, atque Guſtauo Philippo Moerlio, Patre.

F. SCRINIVM GROELLIANVM Librorum polonicorum; ibidem.

Dom. Michael Groellius, Norimbergenſis, Bibliopola regius Varſauiae, amorem erga urbem patriam quotannis teſtari ſolet miſſis libris polonicis, ſuis ſumtibus excuſis.

ADDENDA.

ADDENDA.

Ad pag. 4, lin. 5. add. Adloquebatur Leopoldum Imperatorem Bibliothecam intrantem Dilherrus in ambulacro tertio, d. 7 Auguſti 1658 hiſce uerſibus:

Salue, Progenies Diuum! ſalue, Inclyte Caeſar!
A ſummo ſummum Numine culmen habens!
Dum Templum ingrederis Muſarum, oſtendis amorem
In Muſas, quarum Fautor et Altor eris:
Haec ſcribent gratae aeternis tua nomina faſtis,
Vt uigeas ſeclis innumerabilibus.

Vid. *Vnſchuldige Nachrichten*, 1708 pag. 712 ſeq.

*

Ad pag. 10 lin. 3. Delineatam dedi inſcriptionem cuficam unius lateris huius Aſtrolabii arabici uetuſti in Tabula ſeptima iſtius libri. In altero latere etiam inſcriptio cufica eſt, ſed ualde manca et abrupta. Circuli conſtant uariis figuris excifis, litteriſque f. numeris ſunt inſigniti. Inſcriptio iſta, lectu difficillima, uidetur ſignificare initio: *Omal ibn Samuel*, Confecit filius Samuelis. Aſtrolabium Arabes, retento nomine graeco, appellant *Aſtrolab* et אשטרלבין *Aſtralabium* *). Tale Aſtrolabium arabicum exhibet delineatum Georgius Hieronymus Velſchius in ſuo *Commentario* in Ruzname Naurus, ſiue tab. aequinoctiales noui Perſarum et Turcarum anni. Aug. Vindelicor. 1676. 4. ad pag. 17. Tale quoque eſt in Bibliotheca Bodleiana

*) Ob defectum typorum arabicorum hebraicis litteris uti cogitur typotheta.

na. *) Aſtrolabiorum meminit Ebn Sina in Libro ſuo, de optimis Aſtronomiae Inſtrumentis, non dum edito, Muhammed Ibn Kethiri Ferganenſis, qui uulgo *Alfraganus* dicitur, ſcripſit *Commentarium abſolutum et apodicticum ſuper uſu Aſtrolabii* (כתב כאמלא ומברהנא פי עמל אל אשטרלאב) Vid. Iac. Golii in Alferganum Notae (Amſtel. 1669. 4. pag. 2.).

*

Pag. 12 lin. 19 *add.* Autographa Lutheri ab A. 1517 — 1550, et ſine anno; Thecis XXXIV a Rev. Dom. Ioh. Sigiſm. Moerl, Bibliothecario meritiſſimo, et Aedis diui Sebaldi Antiſtite donata.

*

Pag. 48 lin. 4 *add.* Vid. infra, pag. 210. Ibid. lin. 6. *add.* Recte monet contra Fabricium Angelus Maria Bandinius, in Catalogo Codicum MSS. graecorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae, T. II, (Florentiae, 1768 fol. mai.) col. 36, falſum eſſe, quod Pappus libro V Commentarii ſui immortuus fuerit. Nam e fragmento noſtro patet, ſextum etiam Librum Commentarii ſui elaboraſſe Theonem, cuius εις τα ς των Κλαυδιου Πτολεμαιου μαθηματικων σχολιον quoque exſtat in uetuſtiſſimo Codice Mediceo in fol. Saeculo X ineunte ſcripto, qui Angeli Politiani fuit, quemque Holſtenius in Schedis ſuis, teſte Bandinio, appellat Codicem omnium, quotquot uidit, mathematicorum antiquiſſimum et pulcherrimum, ex quo editi exemplaris errores innumeri corrigi poſſent.

*

Pag.

*) Th. Hyde Catal. MSS. Bibliothecar. Angliae. Oxoniae, 1697. fol. pag. 61.

Pag. 258 lin. 5 *add.* Miror, Cel. Pütterum in libro ſuo : *Handbuch der deutſchen Reichsbiſtorie* (Goettingen, 1762. 8) pag. 455 adhuc loqui de typis plumbeis *ſculptis*, atque putare, (uti Gabr. Naudaeus in libro *Maſcurat* dicto) *Durandi Rationale diuinorum officiorum* fuiſſe *primum* periculum ſ. exemplar inuentae artis typographicae. Recoquit uir celeberrimus iſtum errorem in *der deutſchen Reichsgeſchichte in ihrem Hauptfaden entwickelt*; (Goettingen, 1778. 8) pag. 37. una cum fabulis Coſterianis.

Propter ſummam libri Naudaeani, *Maſcurat* dicti, raritatem, adferam locum de inuenta Typographia, ex editione altera (circa a. 1650 impreſſa) et auctiori, quam poſſideo. Adhibui etiam priorem anni 1649, e Bibliotheca Conſultiſſimi Viri, D. Iohannis Conradi Feuerlini, Amici et Fautoris noſtri, qui ambas poſſidet editiones.

Edit. 1650 Lutetiae, in 4 mai. pag. 172 — 179.

Maſcurat. (*Imprimeur*) *Les plus anciens livres nous ſont venus d'Allemagne, où l'Impreſſion fut trouvée il y a environ cent quatre-vingt dix ans, puiſque* Jean Fuſt *nous donna en 1459* *) *le* Durandus de ritibus Eccleſiae, *le* Catholicon Ianuenſis, *qui étoit le Calepin de ce tems-là, en 1460, et la Bible en 1462, qui ſont les trois premiers livres imprimés, que l'on ait juſques à cette heure vû en Europe : cela a été cauſe que les François voulant parler d'un vieil livre, on dit que c'etoit un* Buc *ou* Bouquin, *comme qui diroit, un de ces vieux livres d'Allemagne, qui ne ſont plus bons qu'à faire des fuſées, et à empêcher*

Ne Toga Cordilis, ne penula deſit oliuis. &c.

*) In prima editione 1649 falſo legitur annus 1461.

Saint-Ange. (*Libraire*) *Je cruiois tantôt lorsque tu as parlé de la* Bibliotheque *de Mr.* Mentel, *que tu étois de ſes amis, mais maintenant que tu ſoutiens une opinion contraire à la ſienne, touchant l'invention de l'Imprimerie, je ne ſçaurois plus qu'en dire, car il veut abſolument que nous en ſoyons redevables à un de ſes ancêtres nommé comme lui* Mentel *ou* Mentelin.

Maſcurat. *Cette diverſité d'opinion n'empêche pas que nous ne ſoions bons amis, par la regle;*

Diuerſum ſentire duos de rebus iiſdem,
Incolumi licuit ſemper amicitia.

J'ai ſouvente fois lû avec plaiſir et ſatiſfaction ce qu'il nous a donné pour établir cette ſienne opinion; et j'avouë qu'il écrit avec non moins de jugement que d'eloquence; mais comme nous n'avons aucun paſſage formel dans les auteurs contemporains, pour vuider ce differend des auteurs, ou inventeurs de l'Imprimerie, je me ſuis tenu juſqu'à cette heure, a ce qui eſt du fait, et j'ai crû laiſſant la queſtion du droit à Meſſieurs Mentel, Malinkrot, Boxhornius, *et autres, que puiſque nous n'avions point de plus anciens livres imprimés que les trois mentionnés ci-deſſus, il falloit auſſi que* Jean Fuſt *et* Pierre Schoiffer, *qui les ont imprimés, fuſſent les premiers qui ont mis en execution et en prâtique, ce que ou eux mêmes, comme il eſt très probable, ou* Mentel, *) *ou* Guttenbergh, *ou quelques autres avoient trouvé, et que par conſequent on pouvoit ſoûtenir avec raiſon qu'ils étoient les* premiers Imprimeurs *de l'Europe, ou pour*

*) *Iac. Mentelii* breuis excurſus de loco, tempore, et auctore inuentionis typographiae, ad *Gabr. Naudaeum* Pariſ. 1644. 4. *Eiuſd.* Paraeneſis ad *Mallinkrot*; ib. 1650. 4.

pour mieux dire, du Monde, puiſque l'impreſſion des Chinois n'a rien de commun avec la notre, et n'a pas même été connuë, que longtems après l'établiſſement d'une infinité de preſſes par toutes les bonnes villes. *)

S. Quelles raiſons pourrois-tu apporter de cette probabilité en faveur de Jean Fuſt ou Fauſtus, vû que la plûpart des auteurs donne cette invention à Guttembergh, les autres à Mentel, quelques uns à un certain Laurens Joannes, de Harlem, et que ton Fauſt ou Fuſt en a le moins pour ſoi.

M. Quant le Jeſuite Scherer voulut découvrir la fable de la Papeſſe Jeanne, il n'oppoſa que dix ou douze raiſons à toutes les preuves et authorités que l'on avançoit pour l'établir, quoi qu'elles fuſſent preſque ſans nombre, et il n'en fallut qu'une à Monſignor Contiloro pour renverſer les deux ou trois cens témoignages que l'Olmo et il Frangipani avoient produit de la retraite que fit Alexandre III à Veniſe pour eviter la perſecution de l'Empereur Federic. Et pour moi je penſe qu'il ne faut pour mettre Jean Fuſt en poſſeſſion du droit qui lui appartient d'être inventeur de l'Imprimerie, que produire les premiers livres qui ont été imprimés, puiſqu'ils ſont tous de ſon impreſſion. Car il y a bien de l'apparence que ſi d'autres euſſent eu meilleure part que lui en l'invention d'une choſe ſi belle, ſi admirable, et ſi neceſſaire, ils ne lui auroient pas permis de ſe l'attribuer à lui ſeul, et à ſon gendre Pierre Schoifer, comme il a fait quaſi en tous les livres qui ſont ſortis de ſa preſſe, ſans que perſonne ait oſé faire de même, ou le contredire. Et puiſque Salmuth en ſon addition au chapitre de Typographia

*) Quae ſequuntur, deſunt in prima editione anni 1649.

de Pancirole, n'apporte que quattre de ces témoignâges, et que Monſieur Bernard de Malinkrot, l'un des doctes Polygraphes qui ſoient aujourd'huy en Allemagne, ſe vante à bon droit, d'y en avoir ajoûté trois, je te veux bien avertir que j'en ai rémarqué ſix autres, deſquels je ne dirai maintenant que les dattes, puiſque les inſcriptions en ſont trop longues, pour en avoir chargé ma mémoire, et auſſi que les ayant communiquées a Naudé, *Il m'a promis de les inſerer dans ſon* Addition à l'Hiſtoire de Louis XI, *lorſqu'on la réimprimera, et de dire qu'il les tient de moi. Or entre ces nouvelles epigraphes la premiere eſt celle du Catholicon de l'an 1460, que le R. P. Romualde, dont tu parlois tantôt, m'a montré dans la bibliotheque des Feüillans de cette ville, et quoique les noms de* Fauſt, *ni de ſon gendre, n'y ſoient pas exprimés, il eſt conſtant néantmoins, que c'étoient ceux qui l'avoient imprimé, reſervé cela tout eſt ſemblable aux autres inſcriptions rapportées par Salmuth et Malinkrot; la ſeconde eſt la* Bible *de 1462, dont les exemplaires ſe trouvent à Sainte Croix de la Bretonnerie, aux Carmes de la Place Maubert, et chez Monſieur de Harlay, et dont l'inſcription a deja été rapportée par Naudé en l'Addition ſuſdite: la troiſième eſt d'autres* Bibles *toutes pareilles de 1472, que l'on peut voir chez le Cardinal* Mazarin: *la quatriéme d'Henrici Stromer* Obſeruationes aduerſus peſtilentiam, Moguntiae, per Ioannem Schöffer, huius artis inuentrice, eliminatriceque prima, (*ſupple* in urbe) *anno 1517. in quarto,* *) (*car les autres nommés ci deſſus ſont in folio*) *la cinquiéme du* Mercure Triſmegiſte de poteſtate et ſapientia Dei, *in quarto de 1503, auſſi bien que la ſixiéme, qui eſt le* Tite Live *de 1518, auquel bien qu'il y ait quelque difference, elle*

*) Ita emendatur hic locus pag. 718.

elle eſt néantmoins plus avantageuſe à Jean Fuſt *que toutes les précedentes inſcriptions, qui le publient auteur et inventeur de l'Impreſſion; car ce n'eſt plus lui, ni ſon gendre, ni ſes petits fils* Iean *et* Iuo Scheffer *qui parlent, et en effet il n'y a ſur la fin dudit* Tite Liue *que ces mots* Moguntiae in aedibus Ioannis Scheffer menſe Nouembri anno M. D. XVIII. *Mais au commencement il y a un Privilege que l'Empereur* Maximilian *donne audit Scheffer, que l'on ne puiſſe contrefaire le dit* Tite Live *de dix ans, ni tous les autres livres que le ſuſdit Scheffer imprimera, de fis, ſous peine de confiſcation, et ce en reconnoiſſance que ſon oncle* Jean Fuſt *avoit trouvé l'invention d'imprimer:* Cum ſicut docti et moniti ſumus fide dignorum teſtimonio, *car je me ſouviens fort bien de ces paroles,* ingenioſum Chalcographiae, authore auo tuo, inuentum, felicibus incrementis in uniuerſum orbem promanauerit, etc. *Ce Privilege eſt en date de* 1518 *et ſouſcrit de* Jac. Spiegel: *Aprés quoi on trouve au feuillet ſuivant une epitre d'*Eraſme, *dans laquelle il parle premierement des obligations que l'on a à ceux qui ont trouvé l'Imprimerie, et puis il ajoûte,* quorum princeps fuiſſe fertur, totius aeui memoria celebrandus Ioannes Fauſt, auus eius, cui Liuium hunc debemus &c. *Et puisque comme dit Quintilian en ſes Declamations,* non ſatis uideri poteſt probatum, quod duo ſciunt, *ajoûtons-y pour troiſiéme temoin un* Nicolaus Carbachius, *dans l'avertiſſement qu'il a mis ſur la fin dudit livre, et dans lequel il dit toutes les mêmes choſes, que le Privilege Impérial, et la lettre d'Eraſme. Après quoi ſi tu mets les ſix témoignages que je te viens de rapporter, avec les ſept cottés par le ſieur Malinkrot, tu auras treize occaſions bien remarquables, eſquelles* Jean Fauſt *et les ſiens, ont publié à tout le monde, que l'Imprimerie étoit née dans leur maiſon, ſans que jamais*

Gut-

Guttemberg ni autre s'y ſoit oppoſé; ce qui me fait croire, qu'ils ne faiſoient en cela tort à perſonne, puis que ſuivant le dire de je ne ſçai quel Poëte,

Qui uelit ingenio cedere, rarus erit.

et que non obſtant cela perſonne ne s'eſt plaint de leur procedé. Or ſi tu ajoûtes à ces preuves eſſentielles, qu'il eſt encore à naître qui puiſſe dire avoir vû des imprimés par Guttemberg, *ou par* Mentel, *auparavant ou au même tems que ceux de* Jean Fuſt; *Que tout ce que l'on dit des autres inventeurs de l'Imprimerie, n'eſt fondé que ſur des rapports, des conjectures, des vraiſemblances, des authorités forcées, des jalouſies de villes les unes contre les autres: Que tous ceux qui donnent cette invention à d'autres qu'à* Fuſt, *s'embroüillent, ſe contrediſent, ſe ſuivent l'un l'autre, font des ignorances groſſieres, et le plus ſouvent*

Delphinum ſiluis appingunt, fluctibus aprum.

Et finalement que Salmuth en ſon addition ſur le Chap. de Typographia *de Pancirole, cite un inſtrument public, par lequel il appert, que* Fuſt *après avoir trouvé l'Imprimerie, et après en avoir longtems ſoûtenu lui ſeul la depenſe, aſſocia avec lui* Guttemberg, *pour contribuer à une partie de tant de frais qu'il lui falloit faire, à cauſe principalément du parchemin, ſur lequel il tiroit la plûpart de ſes livres. Après, dis-je, toutes ces preuves ſi legales, ſi peu forcées, ſi convaincantes, et aſſurées pour* Jean Fuſt, *je ne ſçai pas comme il eſt poſſible qu'on le veuille* tanquam ſeptuagenarium de ponte deiicere, *pour en mettre d'autres à ſa place. Car s'ils ont recours aux témoins, outre qu'ils s'accordent fort mal les uns avec les autres, et que peut être ne ſont-ils pas en ſi grand nombre que l'on s'imagine,*

gine, je leur dirai en tout cas avec Accadius, *Leg.* 21 §. 3 *D. de teſtibus*: Non ad multitudinem reſpici oportere, ſed ad ſinceram teſtimoniorum fidem: *et s'ils veulent établir leur opinion ſur l'experience, comme c'eſt en effet le meilleur et le plus aſſûré moyen de terminer le differend dont il eſt queſtion, qu'ils m'en donnent de meilleures que les miennes que celle de* Salmuth *et de* Malinkrot, *et non ſeulement je quitte la partie,* ſed agello cedo paterno.

Pag. 268. lin. 2 *add.* In calce legitur Subſcriptio litteris rubris:

Hic Clementis quinti cõſtitutionũ liber vnacum apparatu famoſiſſimi iuris doc. domini Jo. an ſuis rubricationibus belliſſime diſtinctus Per venerabilem pb'ie magiſtrũ ac etiã inclite Argentinenſ̄ ciuitatis ciuẽ bene meritũ dñm Heinricũ Eggeſteyn huiꝰ artis peritiſſimũ ut innumera antebac diuini humaniqꝫ iuris per ipſũ teſtantur volumina. ſumma cũ maturitate ac diligentia impreſſus eſt. Anno dni M. cccc. lxxi. xi. kl'. decembris.

Pag. 269, lin. 2 *add.* In fine ita legitur:

Io. Bocaccii poetae lepidiſſ. decameron: opus facetũ: Mantuae impreſſum: Cum eius florentiſſ. urbis principatum foeliciſſ. ageret diuus Lodouicus gonzaga ſecundus. Anno ab origine chriſtiana. M. cccc. lxxii.

Petrus adam de michaelibus eiuſdem urbis Ciuis imprimendi auctor.

Ad pag. 277. A. 1474. *Ioh. Scotus in quartum librum Sententiarum.*

Legitur in Additionibus ad Catalogum Biblioth. Vallieranae pag. 26 ſequens notitia de exemplo quodam huius libri, uendito a *Petro Schoyffero:*

Nous avons trouvé à la fin d'un exemplaire de cette édition, qui eſt dans la Bibliothéque de Mr. le Baron d'H. les mots ſuivants écrits en ancienne bâtarde de la main même de Schoyffer:

Ego petrus ſchoeffer Jmpreſſor librorum moguntinus recognoſco me recepiſſe a uenerabili magiſtro Johanne Henrici Cantore piſienſi tria ſcuta pro pretio huius libri quod proteſtor manu propria.

On voit au bas ce Monogramme

Cette reconnoiſſance prouve que Schoyffer ne ſe bornoit pas ſeulement à la vente de ſes propres éditions; mais qu'il faiſoit commerce de celles d'autres Imprimeurs. Car ce livre n'eſt pas ſorti de ſes preſſes. Les caracteres ſont ceux d'Ant. Koburger, qui imprimoit à Nuremberg.

Ad pag. 315. Specimen typorum Donati Kreuſneriani exhibui in tabula aenea ſeptima. Quaelibet pagina habet 24 lineas. En primam:

Arteſ

Arteſor̄onis quot ſūt. Octo. que Nomē pnomē. verbū. aduerbiū participiū. coniūctio. prepoſitio interiectio. Nomē q'd ē parſor̄o nis cū caſu. corp9 aut rem. pp'e cō muniterue ſignificās. pp'e. vt roma tyberis. cō muniter vt vrbs flumē. Nomini quot accidūt Sex. que. qualitas. cōparatio. gen9 numerus figura. caſus. Qualitas nominū in quo eſt. bi partita eſt. Quō. aut enī vni9 nomē eſt ⁊ pprīu dicit̄ aut multor. ⁊ eſt appellatm̄. Comparatoīs gradus quot ſunt Tres. qui poſitiu9 vt doctus cōparatiu9 vt doctior. ſuplatiu9 vt doctiſſimus Que noīa cōparant̄. appellatiua dūtaxat quali tatē aut quātitatē ſignificātia. qualitatē vt bo nus malus. quātitatem. vt magnus paruus. Cōparatiu9 gradus cui caſui ſeruit. ablto vtriuſqȝ numeri. ſine p̄poſitione. Quo dicim9 enim. vt doctior illo vel doctior illis. Superlatiu9 cui gtō tm̄ plurali vel collectiuo ſingl'ari Quō dicim9 enim. vt doctiſſim9 poetar. fuit virgili9 vel opti mus plebis Genera nominū quot ſunt q̄tuor Que maſculinū vt hic mḡr. feīm vt hec muſa neutrū vt hoc ſcāmū. cōmune vt h ⁊ h ſacerdos

Litterae

Litterae tabularum lignearum notiſſimi Donati Guttenbergiani maiores ſunt Kreuſnerianis. Duas tabulas e naufragio temporum ſeruatas poſſidebat Dux de la Valliere. Impreſſae ſunt in Tomo II Catalogi Bibliothecae Vallieranae, ad pag. 8. Vna 20 linearum *) incipit: Prepoſitio quid eſt? etc. deſinitque: propter diſciplinā ſcd'm fo. **) Altera 16 linearum incipit: Et pluraliter doceamur docemini (pro *doceamini*) doceantur. Futuro docetor etc. Deſinit: Coniunctiuo modo tempore preſenti ***).

• Pag. 319 poſt lin. 2 *add.*

Alcinoi diſciplinarū platonis epitome. Id eſt. breuiariū incipit. in fol. min. Exemplar nitidiſſimum 22 foliorum. Num. 131.

Sub-

*) Vid. ſupra pag. 347. 348 adnot. Dom. de Bure in Catal. Vallier. T. II, pag. 9 ita: *On remarque dans l'une de ces deux planches gravées en bois, dont nous avons fait tirer des épreuves pour joindre ici au Catalogue, la lettre* C *au bas de la page. Cette lettre, qui a certainement ſervi pour l'aſſemblage des feuillets, prouve que l'uſage des ſignatures dans les livres imprimés eſt plus ancien qu'on ne penſe, et que ce n'eſt pas parceque les Imprimeurs ignoroient cet uſage, qu'ils ne l'ont mis en pratique qu'aſſez tard.* Schoyffer *même, ſuivant l'auteur d'une* diſſertation ſur les ſignatures, *imprimée dans l'*Eſprit des Journaux, *du moi de Mai 1782, ne s'en ſervoit pas dans un temps qu'elles étoient employées par la plupart des Imprimeurs de l'Europe.*

**) In noſtro Donato Kreuſneriano iſta leguntur folio decimo.

***) In Kreuſneriano exſtant haec in dorſo folii decimi quarti. Impreſſit etiam Kreuſnerus *Donatum* (ita dictum) *chriſtianum* circa 1476 in fol. *Venerabilis Magiſtri Johannis Gerſon Cancellarii Pariſienſis Donatus arte grammaticus homini in ſui ipſius cognitionem per Allegoriam traductus.* Impreſſerat iam circa annum 1470 Gintherus Zainer Auguſtae Vindelicorum.

Subſcriptio: *Epitoma Alcinoi in diſciplinarũ Platonis deſinit. Anno ſalutis. M. CCCC. lxxii. die uero. xxiiii. menſis Nouẽbris.* (apud Anton. Coburger.)

Commemorat Saubertus, pag. 121; Roederus omiſit.

Pag. 321 lin. 12 *Dialogum*, add. In utiliſſimo Diario *Litterariſches Wochenblatt*, T. I, pag. 265 ſeq. legitur notitia de Jo. Regiomontani Dialogo aduerſus Gerardum Cremonenſem. Ibi etiam adſeueratur, adhaerere iſtum librum Purbachii Theoricis nouis planetarum. Sed non adeſt in Bibliotheca publica. Nec impreſſus eſt iſte Dialogus A. 1473, ſed potius 1475.

Pag. 325 lin. 17 *add.* Subſcriptio ita habet: *Opus (elucidarius ſcripturarum). Jmpreſſum ad laudem et gloriam ſančte ac indiuidue trinitatis. Jntemerateque uirginis marie feliciter finit. Terminatum conſummatumque eſt. Jn regia ciuitate Nurmbergen. per Fridericum Creuſner incolam ciuitatis eiuſdem Anno incarnationis dominice. M. CCCC. LXXVj Tercia feria ante feſtum pentbecoſtes Die ſexta Juny. Laus Deo Clementiſſimo.*

Auctor in praefatione nominatur *Famoſiſſimus magiſter Heinricus Jerung felicis memorię Sindicus quondam Nurmbergenſis.* Notitiam libri exhibet *das Litterariſche Wochenblat*, T. I, (Nürnberg, 1770. 8 mai.) pag. 89 — 97.

Pag. 327 poſt lineam 2 *add.* Radicalis atteſtatio fidei orthodoxe, fundata in rationis naturali lumine, de informi philoſophorum et poetarum fide, contra iudeos gentiles et infideles ceteros Jncipit opuſculum breue feliciter.

In calce legitur: *Opuſculum inſigne de philoſophorum informi fide. radicatũ in lumine naturali contra infideles. iudeos et paganos. finit feliciter. Laus Deo Clementiſſimo.*

Jm-

Impreſſum per Fridericum Creuſner de Nürmberga. Anno domini. Milleſimo. CCCC. LXXVij.

Saubertus citat hunc librum ſub nomine *Ioſephi Opitii.* Add. Beughem Incunab. typogr. pag. 100.

Pag. 379. num. 22 *add.* Iam ante Biblia Complutenſia impreſſa ſunt ſex Capita Euangelii Iohannis *graece*, cum uerſione latina, in editione Aldina 1504 Carminum Gregorii Nazianzeni. Doctiſſimus Dom. Iacobus Georgius Chriſtianus Adlerus, Profeſſor LL. Orient. meritiſſimus in Academia Hafnienſi, amicus noſter, notitiam amplam eius ſuppeditauit in Tomo ultimo Repertorii *für bibliſche und morgenländiſche Litteratur.* 1786. 8 mai. Num. IV.

Primus liber Vet. Teſt. *graece* typis exſcriptus eſt Pſalterium Dauidis, gr. et lat. ex recenſione Ioannis (Craſtoni) Placentini. Mediolani, 1481, die XX Septembris. In folio minore. Typi ſunt Nerliani, ut in Homeri prima editione 1488, ſupra pag. 291 commemorata, quibus etiam impreſſa fuit (Mediolani) prima Aeſopi Fabularum editio Boni Accurſii Piſani circa a. 1479 in forma quarta.

FINIS PARTIS I.

ERRATA.

ERRATA.

Pag. 47 lin. 10 leg. *δευτερον.*

Pag. 50 lin. 3 l. Ciue.

Pag. 53 lin. 2 leg. *ιστεον.*

Pag. 69 l. 13 l. *apud me dubium.*

Pag. 110. lin. 17 l. Libros III.

Pag. 117 lin. 12 l. Lutet. Pariſior.

P. 146 lin. 6 a fine l. Albategni.

P. 196 l. 21 l. Iouis 4 min. 59 ſec. Martis uero 31 min. 27 ſec.

Pag. 209 lin. 8 l. ad generalem.

P. 213 l. 6 a fine l. Georgii.

P. 322 lin. 8 l. candidiſſima.

P. 324 Lineae 22, 23, 24 Elucidarius etc. pertinent ad Annum 1476.

P. 341 lin. 9 l. initiales Librorum.

P. 347 lin. 17. l. Interpunctiones ſunt.

P. 351 lin. 17 l. cruci fixus.

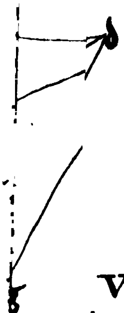
P. 355 lin. 3 l. die minſt.

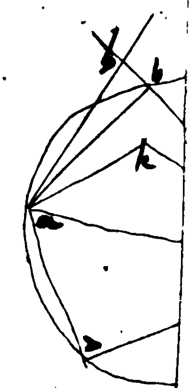
P. 396 lin. 26 l. germanica.

C

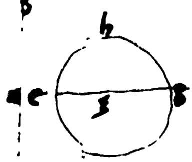
ha

pu Norimb.

VII.

JAN 19 19

JAN 19 195

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Tab. 7.

er .

cir 1476.

Arteſa G D J L M N

Nome. V X R Z

1472 . M P Q R S S

ſenſchmid ciuem Nur

Ad pag. 314.

Hic Cod
Sacre th
ſci de Re
liciter. N
nap. form

hūc lib
rum el
eo ꝙ pte
eis
Anno d

Ad pag. 317.

Hic Cod
Sacre th
ſci de Re
liciter · N
nap. form

hūc lib
tumel
eo ꝙ pte
eis ~~[illegible]~~
Anno d

JAN 1 3